

Honvédségi Szemle

141. ÉVFOLYAM
2013/5. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

HONVÉDSÉGI SZEMLE

A Magyar Honvédség központi folyóirata
141. évfolyam 5. szám
2013. szeptember

Megjelenik évente hat alkalommal, minden páratlan hónapban.

Kiadja a Honvéd Vezérkar
A kiadásért felel:
Dr. Orosz Zoltán altábornagy

Szerkesztőbizottság
Elnök (főszerkesztő):
Dr. Orosz Zoltán altábornagy (PhD)

Tagok:

Dr. Besenyő János alezredes (PhD), dr. Földesi Ferenc ny. ezredes (PhD), dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD),
dr. Koller József ezredes (PhD), dr. Lippai Péter ezredes (PhD), dr. Nagy László ny. ezredes (DSc),
dr. Ruszin Romulusz ezredes (PhD), Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc), dr. Szakály Sándor (DSc)

Tanácsadó testület:

Bozó Tibor dandártábornok, dr. Böröndi Gábor dandártábornok, Frigyer László mk. vezérőrnagy,
Horváth Gábor dandártábornok, Korom Ferenc dandártábornok, Lamos Imre dandártábornok,
Siposs Ernő Péter dandártábornok, Szpisják József mk. dandártábornok, Szűcs András Péter dandártábornok,
Tamási Béla ezredes (PhD), Vass Sándor mk. dandártábornok

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik
a HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

Felelős vezető:
Dr. Bozsonyi Károly ügyvezető (PhD)
Mb. szerkesztőségvezető:
Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy (PhD)

Szerkesztőség

Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán
Műszaki szerkesztő: Mészáros Kinga
Tervezőszerkesztő: Dancs Katalin
Korrektor: Eszes Boldizsár
Szerkesztőségi titkár: Solti Gabriella
Telefon: 272-02; 459-5355
e-mail: hsz@hm.gov.hu
A szerkesztőség címe:
1087 Budapest, Kerepesi u. 29/B

Ár nélküli, belső terjesztésű kiadvány.

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható a parbeszed.hm.gov.hu és a honvedelem.hu portálon.

HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudományi Bizottság B kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.
A folyóiratban közölt tanulmányok lektoráltak.

A Honvédségi Szemle lapelődei:

Ludovica Academia Közlönye, Magyar Katonai Közlöny, Magyar Mars, Magyar Katonai Szemle,
Honvéd, Katonai Szemle, Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

TARTALOMJEGYZÉK

FÓKUSZBAN

- Benkő Tibor vezérezredes:*
Magyarországon ülésezett a NATO Katonai Bizottsága 3

HADERŐSZERVEZÉS, -FEJLESZTÉS

- Csombók János ezredes:*
A kulcsfontosságú tényezők elemzése: a műveletszerkezet 5
- Lisznyai Lajos százados:*
A műveleti környezet elemzésének módjai.
A hadszintér elemzése a COE alapján 16
- Kiss Álmos Péter:*
Az izraeli integrált rakétavédelmi rendszer 31

NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG

- Gulyás Attila okl. mk. őrnagy:*
Az Afgán Helyi Rendőrség (ALP) képességfejlesztéséről 47
- Schmidt Imre őrnagy:*
A „belső fenyegetés” (Insider Threat) afganisztáni tapasztalatai 61
- Besenyő János alezredes:*
Az Európai Unió kiképző művelete Maliban és a magyar szerepvállalás 68

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA

- Magyarország Baglában. Az MH Tartományi Újjáépítési Csoport
tevékenysége, 2006–2013 (*Bertalan György ny. alezredes*) 77
- Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben (*Haris T. Csaba*) 88

VEZETÉS-FELKÉSZÍTÉS

- M. Szabó Miklós ny. altábornagy:*
A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem a NATO-felkészülés
szolgálatában (1995–1997) 97
- Szabó Ágnes százados – dr. Tordai Bertalan orvos főhadnagy:*
A csapatpszichológia integrálódása
az MH Altiszti Akadémia csapat-egészségügyi szolgálatába 104

HADTÖRTÉNELEM

Helgert Imre ny. ezredes:

165 év krónikája. A budapesti honvéd helyőrség parancsnokságai 1848-tól napjainkig (1918–1945) (2.)	111
--	-----

FÓRUM

Lőrincz Gábor ezredes:

A harcokcsizó fegyvernem újjáélesztése	129
Az MTA Hadtudományi Bizottság élén. Prof. dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes (<i>Haris T. Csaba</i>)	140

SZEMLE

Nemzetközi katonapolitikai és haditechnikai szemle (<i>Összeállította: Gál Csaba ny. mk. ezredes</i>)	147
A történelem szövődményeiben. Tóth István: A peremvidék világbirodalma című kötetéről (<i>Harai Dénes ny. ezredes</i>)	154

ABSTRACT	158
----------------	-----

Benkő Tibor vezérezredes:

MAGYARORSZÁGON ÜLÉSEZETT A NATO KATONAI BIZOTTSÁGA

A NATO Katonai Bizottsága 2013. szeptember 13–15. között sikeresen lebonyolított budapesti konferenciájának házigazdjaként megnyugvással töltött el, hogy nem ismétlődött meg a testület magyarországi rendezésű, 2001. szeptember 11–13. közötti időszakban tervezett konferenciájának alakulása. Akkor az ismert terroreresemények meghiúsították azon terveinket, hogy alig két évvel Magyarország NATO-tagga válása után bemutathassuk hazánkat, valamint a Magyar Honvédséget a NATO vezetőinek s az őket kísérő nemzetközi sajtónyilvánosságnak. Ezt jelentős katonadiplomáciai sikerként értékelem, hiszen a rendezés joga egyben a Magyar Honvédség szövetségen belüli erőfeszítéseinek és a közös feladatokban való sikeres részvételének az elismerése is.

A konferencia elnöki teendőit Knud Bartels vezérezredes, a Katonai Bizottság elnöke látta el, munkáját Philip Breedlove vezérezredes, a szövetséges erők európai főparancsnoka, valamint Jean-Paul Paloméros vezérezredes, a szövetséges erők transzformációs parancsnoka segítette. A felszólalók között említtem meg James N. Mattis nyugállományú vezérezredest, aki aktív szolgálatú időszakában az Amerikai Egyesült Államok Központi Parancsnokságának (CENTCOM) parancsnoki, illetve a NATO Szövetséges Transzformációs Parancsnokság (ACT) parancsnoki beosztását is betöltötte. Ezen beosztásaiban Mattis tábornoknak közvetlen rálátása volt a missziókban szolgáló magyar katonák munkájára, felkészültségére.

Az aktuális helyzet értékelésének egyik legfontosabb sarokpontját az afganisztáni helyzet megvitatása jelentette. Ennek keretében Joseph Dunford vezérezredes, az Afganisztánban tevékenykedő, NATO-vezetésű Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (International Security Assistance Force /ISAF) parancsnoka adott tájékoztatást a jelenlegi helyzetről. A bizottság értékelése szerint a 2013-as év mérföldkő és egyben átmenetet jelöl Afganisztán biztonsági helyzetében: az ország teljes területén kezdetét vette az Afgán Nemzeti Biztonsági Erők (Afghan National Security Forces /ANSF) teljes körű felelősséggel történő tevékenysége a biztonsági helyzet garantálása terén.

A NATO-erők és az ISAF-partnernemzetek részére biztosított a műveletek terv szerinti befejezése 2014. december végéig. Fontos leszögezni, hogy álláspontunk és elhatározásaink szerint ez nem azt jelenti, hogy Afganisztán magára marad a problémákkal. A nemzetközi közösség továbbra is jelentős szerepet vállal a térség stabilitásában az Eltökélt Támogatás művelet (Resolute Support Mission /RSM) keretében, amely 2015 januárjától kezdődően a kiképzés támogatásának területein nyújt segítséget. Magyarország, az Afganisztánban folyamatban lévő csapatkivonások arányait és ütemét figyelembe véve, tervszerűen csökkenti ottani szerepvállalását. Hazánk, eleget téve a NATO-tagságból eredő szövetségesi elvárásoknak, továbbra is elkötelezett híve a térséget érintő stabilizálás érdekében tett erőfeszítéseknek. Magyarország ezután is részt vállal az ISAF-erők 2013–2014. évi tevékenységében. Tervezzük a Magyar Honvédség részvételét a 2015-ben Afganisztánban induló új, NATO-vezetésű kiképző és tanácsadó műveletekben.

Ugyanakkor fontosnak tartom annak hangsúlyozását, hogy hazánk szempontjából rendkívül fontos Koszovó és a Nyugat-Balkán biztonsági helyzetének alakulása, amelynek legfontosabb aktualitásai jelentették a megbeszélések további vezérfonalát. Magyarország szempontjából kiemelt jelentőséggel bír, hogy a bizottság áttekintette az elkövetkezendő két

év várható legfontosabb feladatait. Az 1000 fős missziós ambíciószint további fenntartásának keretében hazánk szeretne mind nagyobb szerepet vállalni a balkáni térség biztonságának fenntartásában. A vezérkarfőnökök egyetértettek abban, hogy további csapatcsökkentés csak stabil biztonsági helyzet esetén lehetséges.

A fentiekén kívül egyetértés alakult ki abban is, hogy az Észak-Afrika és a Közel-Kelet biztonságát érintő kihívások kezelése jól átgondolt célok megfogalmazását és tervezési feladatok végrehajtását feltételezi. A Szíriában és Egyiptomban történő napi aktualitások indokoltá tették a kialakult helyzettel kapcsolatos legfontosabb kérdések megvitatását és a katonai megoldáskeresés lehetőségének vizsgálatát.

A NATO sikeres működésének sarokköve a szilárd transzatlanti kapcsolat, amely révén a Szövetség a leghatékonyabb választ nyújthatja az új típusú kihívásokra. Ezen megállapítás indokoltá teszi az átalakítások keretében végrehajtandó strukturális változásokat, illetve a tervezés területén az újragondolt megoldási lehetőségek térnyerését. Ezen törekvések legfontosabb részét képezi az Okos Védelem (Smart Defence/SD) koncepcióban megfogalmazott követelmények és javaslatok megvalósítása, amelynek eredményeként – a jövőbeni tervezéskor – a meghatározott ambíciószint és a rendelkezésre álló erőforrások ellentmondásai elkerülhetővé válnak.

Magyarország támogatja a Kapcsolt Erők Kezdeményezés (Connected Forces Initiative/CFI) égisze alatt megfogalmazott elképzeléseket, amelyek meghatározzák, hogy a nemzeti haderők milyen tevékenységet folytatnak 2014 után, a chicagói védelmi csomagban megfogalmazott „NATO-erők 2020” cél elérése érdekében. A Kapcsolt Erők Kezdeményezés és az Okos Védelem kapcsolatában rögzítettük: alapvetésként azt kell meghatározni, mit várunk el a NATO-erőktől, azaz milyen feladatokra kell felkészíteni őket. Fontos, hogy a tervek elsősorban rövid távon minél realisabbak legyenek, míg hosszú távon széles körű sikereket lehet elérni a rövid és középtávú projektek eredményeire alapozva. Mindehhez azonban elengedhetetlen a programokhoz alkalmazkodó előzetes költségvetés készítése. A Trident Juncture 2015 (TJ-15) gyakorlat nagy támogatást kapott a vezérkarfőnökök részéről. Ezen túl, 2016-tól kezdődően háromévente a tagországok nagy nyilvánosságú gyakorlatot hajtanak végre, amelynek tervezése, szervezése és végrehajtása terén egyaránt figyelembe veszik a meghatározott elveket.

A Katonai Bizottság elnökének számunkra, vezérkarfőnökök részére felvetett témái között olyan javaslatok szerepeltek, amelyek alapjaiban érintik a stratégiai parancsnokságok parancsnokainak jog- és hatáskörét, továbbá fontos sarokpontokat határoznak meg az új parancsnoki struktúra feltöltöttségének vonatkozásában. Egyetértettünk abban, hogy szükséges a már korábban meghatározott és elfogadott, nemzetközi törzset érintő teljes feltöltés, és elengedhetetlen a megfelelő képzettségű nemzeti szakemberek biztosítása.

A NATO Katonai Bizottságának 2013. szeptember 13–15. között Budapesten megrendezett konferenciáját minden szempontból sikeresnek ítélem. Köszönöm mindazok munkáját, akik a kiemelt rendezvény előkészítésében és lebonyolításában részt vettek. Sikeres és fontos konferenciának voltunk házigazdái.

Csombók János ezredes:

A KULCSFONTOSSÁGÚ TÉNYEZŐK ELEMZÉSE: A MŰVELETSZERKEZET

A Magyar Honvédség feladatrendszerének végrehajtásához kulcsfontosságú a műveletek tervezésének és vezetésének képessége. A hatékony és folyamatos vezetés sokszorozóként szerepel a katonai képességek kibontakoztatása, a katonai műveletek végrehajtása során, hiszen a megfelelő katonai képességek térben és időben koordinált alkalmazása a műveleti siker kulcsa.¹ A NATO és az Európai Unió katonai törzsei egyaránt nagy erőfeszítéseket tesznek a vezetés rendszerének egységesítése és hatékonyságának növelése érdekében. Az elmúlt két évtized műveleti tapasztalatai bebizonyították, hogy a katonai képességek egyedül nem elegendők a válságok kezelésére, ezért elengedhetetlen az átfogó megközelítés elvének alkalmazása. Ennek során a nem katonai erőforrásokat és hatásokat egy közös célkitűzés elérése érdekében alkalmazzák. E tanulmány célja, hogy az MH Törzsszolgálati Szakutasítással (MHTSZSZ) összhangban – további, egyszerűsített elemzést adva és rámutatva az összefüggésekre – támogassa a Magyar Honvédség parancsnoki, törzstiszti és altiszti állományának hadműveleti szakmai felkészítését és képzettségének emelését, az intellektuális együttműködési képesség (interoperabilitás) fejlesztése érdekében.

A hadműveleti művészet gyakorlati értelmezése

A hadműveleti művészet a katonai képességek mesteri alkalmazása stratégiai, hadműveleti és harcászati célkitűzések elérése érdekében a művelet szerkezetének felvázolásán (design), tervezésén (plan), a képességek integrálásán keresztül hadszíntéri műveletek, hadjáratok, hadműveletek és harctevékenységek végrehajtásával (execute). Magában foglalja a hadműveleti szakértelmet, a képzelőerőt, a kreativitást, az intuíciót a műveletek megtervezéséhez és végrehajtásához.

Ezáltal a hadműveleti művészetet alkalmazzuk a művelettervezési eljárás alábbi pontjainak végrehajtása során:

- az átfogó elgondolás és szándék megfogalmazása egy művelet végrehajtására. Előrevetíteni, elképzelni (vizionálni), hogyan bontakozik ki a művelet;
- a szükséges kapcsolat meghatározása a harctevékenységek és a stratégiai, valamint hadműveleti célkitűzések között;
- a művelet vonalainak beazonosítása azért, hogy a művelet szekvenciájának kialakítása, valamint az akciók és hatások szinkronizálása végrehajtható legyen;
- a műveletszerkezet kidolgozásával meghatározni az eljárást és a szükséges képességeket a stratégiai véghelyzet kialakítása érdekében.

¹ Az MH Törzsszolgálati Szakutasítás bevezetője nyomán. Az írásomban használt terminológiai meghatározások, szakkifejezések szerepelnek az MH Törzsszolgálati Szakutasításban, melynek elektronikus verziója már megjelent, nyomtatott változata pedig kiadás alatt áll.

A hadműveleti művészet a célkitűzések (ends²), az eljárások (ways³) és az erőforrások (means⁴) legnagyobb összhangjának megteremtésére keres megoldást. A hadműveleti művészet mellett azonban nagyon fontos, hogy a tervezőtörzsek a kreatív munka során a kollektív tudást és a rendszerelemzést helyezték előtérbe.

Modern korunk katonai vezetőinek fel kell vértetniük magukat a komplex szituációk átlátásának és elemzésének képességével, interkulturális kompetenciával, együttműködési képességgel, különböző vallások és társadalmi berendezkedések ismeretével. A komplexitás kapcsán korunk egyik stratégiai gondolkodójára, kutatójára hivatkozom, aki a következőt jelentette ki: „*Komplexität ist keine objektive Größe, sondern eine subjektive.*”⁵ Ez azt jelenti, hogy a komplexitás nem objektív, hanem szubjektív helyzet, ennek értelmében a bonyolult helyzetek átlátásának, megértésének képessége fejleszthető, tanulható. Tudni kell azonban, hogy bizonyított módon, a bonyolult és dinamikus helyzetekben az agyunk működése magában hordozza a hibát és nem látja a csomóktól a hálót, vagy a fától az erdőt. Nem mindig vesszük figyelembe, hogy a rendszerek elemeit nem lehet úgy megváltoztatni, hogy az ne legyen hatással a rendszer többi elemére. Ezért fontos a tervező-elemző munka során a rendszerek felrajzolása, megértése és a rendszerszemléletű gondolkodás alkalmazása. Ügyelni kell arra, hogy ne azt a problémát oldjuk meg a művelettervezés és -végrehajtás során, amelyiket meg tudjuk oldani, hanem azt, amelyiket szükséges megoldani.

Megállapítható, hogy a NATO törzsei által kidolgozott „Comprehensive Operations Planning Directive” (a továbbiakban: COPD)⁶ pontosan ilyen bonyolult helyzetekben történő döntés-előkészítéshez adja az eszközt és a módszert a tervezőtörzs és a parancsnok kezébe.

A művelettervezés aspektusai az átfogó megközelítésben

A Szövetség az elmúlt két évtized műveleti tapasztalatainak feldolgozása után megállapította, hogy a korunk komplex stratégiai környezetében folyó műveletek nem kezelhetők kizárólag katonai képességekkel, hanem szükséges az átfogó módon történő értelmezés. Ha vetünk egy pillantást az afganisztáni hadszíntérre, nyilvánvalóvá válik, hogy a válság kizárólag katonai eszközökkel nem kezelhető. A katonai erő képes a biztonság szintjét arra a szintre emelni, ahol az egyéb állami vagy nem állami szereplők viszonylagos biztonságban végezhetik munkájukat. A katonai erő a helyi biztonsági erők kiképzése, mentorálása révén el tudja érni, hogy azok képesek legyenek a felelősséget átvenni és a biztonságot szavatolni. Képes továbbá a lázadók felkutatására és semlegesítésére. Nem képes azonban egy sor más – egy ország működéséhez nélkülözhetetlen – feltétel megteremtésére. Ezért szükséges az átfogó megközelítés alkalmazása, mely révén a különböző szervezetek, amelyek egy válság kezelésében részt vesznek, betekintést nyerhetnek és részt vállalhatnak egymás tervezési feladataiból, ami által hatékonyabb lesz az együttműködés a műveletek végrehajtása során.

Az átfogó megközelítés alkalmazása katonai szempontokból nemcsak az információk kölcsönös megosztását, egymás feladatrendszerének ismeretét jelenti, hanem azt is, hogy

² Ends: A mit? kérdésre ad választ. Mit szükséges elérni (milyen katonai kondíciókat) a stratégiai célkitűzések érdekében?

³ Ways: Hogyan kell a műveleteket (akciókat) térben és időben koordinálni a szükséges katonai körülmények elérése érdekében.

⁴ Means: Milyen katonai vagy egyéb képességet kell alkalmazni a katonai kondíciók leghatékonyabb elérése érdekében.

⁵ Dietrich Dörner: Die Logik des Misslingens Strategisches Denken in komplexen Situationen

⁶ Átfogó művelettervezési direktíva

a nem katonai szereplők tevékenysége a válságkezelés során támogathatja a katonai műveletek végrehajtását. Bizonyos esetekben nem katonai eszközök alkalmazásával a válság rendezése sikeresebb lehet, így a katonai szervezetek ennek során támogató funkciót látnak el. No persze a tapasztalatok azt is bizonyítják, hogy ezen a területen van hová fejlődni.

A NATO COPD rögzíti, hogy a tervezési eljárásokban meg kell jelennie a civil szféra képviselőinek, és a tervezési folyamatot horizontálisan ki kell terjeszteni a katonai tevékenységek kormányzati és nemzetközi szervezetek tevékenységével történő összehangolása érdekében.

Az átfogó megközelítés vertikális faktoraként, a katonai tervezés felgyorsítása érdekében a korábbi lépcsőzetes és párhuzamos tervezési eljárásokat az úgynevezett összetartó (collaborative) tervezési eljárás váltja fel. Ennek lényege, hogy a különböző vezetési szintek azonos tervezési fázisban vannak és a korábbiaknál szorosabban működnek együtt a tervezés során, véleményezik, illetve közvetlen módon bedolgozzák javaslataikat az eggyel magasabb törzs terveibe, intézkedéseibe. Ezáltal felgyorsul az információáramlás, kevésbé torzul az előljárói szándék, illetve több idő jut a végrehajtó egységek, alegységek felkészülésére.

A kulcsfontosságú tényezők (stratégiai) elemzésének jelentősége és módszere

Stratégiai szinten a *kulcsfontosságú tényezőket* a művelettervezés második fázisában, a stratégiai helyzetelemzés/-értékelés során elemzik. A válság stratégiai megítélése szempontjából fontos a kulcsfontosságú tényezők beazonosítása, elemzése és a levont következtetések felhasználása a *stratégiai műveletszerkezet* (Strategic Design) összeállításánál során.

A kulcsfontosságú tényezőket klasszikusan a művelettervezés több fázisában is elemzik és pontosítják, a rendelkezésre álló információ és tudás mennyiségének függvényében. Alapvetően az elemzés az IDŐ–TÉR–KÉPESSÉGEK–INFORMÁCIÓ faktorok tényezőire koncentrál. Célszerű a tervezőtörzsön belül ideiglenes törzscsoportokat kialakítani (2–4 fő), és ezzel a módszerrel egy-egy tényező köré felsorolni, beazonosítani azokat az összetevőket, amelyek a műveletre alapvető hatással lehetnek. A *stratégiai tervezőcsoport* (STCS) vezető állományával célszerű gondosan újraelemezni, kiválogatni az ideiglenes tervezőcsoportok által kidolgozott tényezőkből a kulcsfontosságúakat.

A további elemzés során célszerű – a brit hadművelleti szakemberek által kidolgozott – a NATO-ban is használatos TED-mátrixot⁷ alkalmazni.

1. táblázat. TED Worksheet

Sorold fel, értékeld, következtess (ted worksheet)		
Mi?	Mit jelent?	Akkor mit kell tenni?
Tény, tényező	Jelentősége a saját/szemben álló fél művelete szempontjából	Következtetés
Példa		
Esik az eső.	El fogok ázni.	Esernyőt kell vinnem.

Forrás: a szerző

⁷ Tabulate, Evaluate, Draw Conclusions Worksheet. Sorold fel, értékeld, következtess mátrix.

A kulcsfontosságú tényezők elemzése során némi félreértésre adhat okot az angol terminológia elemzése, nevezetesen a *conclusion-deduction* kifejezések vonatkozásában. Mindkettő következtetést jelent a magyar nyelvben. A fenti TED-táblázat értelmezésében azonban, úgy gondolom, egyértelművé válik a tények elemzésének elmélete és gyakorlata.

A tények/tényezők elemzése során a hangsúly a következtetések levonásán van. Következtetés lehet például: feladat, korlátozás, tervezési útmutató, további információigény, ellentmondás megvilágítása, feloldása, kritikusunformáció-igény, irányított kérdés, amit relatív képesség, tér, idő, környezet és általános kérdések vonatkozásában fogalmazhatunk meg. Azokat a tényezőket, amelyekből nem lehet a műveletre, művelettervezésre vonatkozóan következtetni, célszerű elvetni. Elősegíti a levont következtetések katalogizálását és a tervezés során történő alkalmazását, ha megszámozzuk azokat.

A műveletszerkezet jelentősége, helye a művelettervezésben

A *műveletszerkezet (Strategic Design)* kidolgozása komoly hadműveleti szakmai előképzettséget, gyakorlatot és a válság szereplői szándékának és célkitűzéseinek mélyreható ismeretét igényli. Amikor egy építész mérnök elkezd tervezni egy házat, ő is azzal kezdi, hogy komoly előzetes földrajzi, földtani stb. elemzéseket végez, és miután teljesen megismerte a helyzetet, kiindulva a megrendelő elvárásaiból, akkor kezd el a tervezőasztalnál rajzolni. Talán ehhez lehetne hasonlítani és ezzel lehet indokolni a szerkezet (dizájn) kifejezés használatát. A műveletszerkezet kidolgozása tulajdonképpen az adott műveletre vonatkoztatva a MIT? kérdés megválaszolása. Nevezetesen: MIT kell végrehajtani a szükségesnek tartott hatás eléréséhez? A HOGYAN? kérdés megválaszolása még csak olyan mértékig fontos, hogy a műveletszerkezet a realitások talaján maradjon. A műveletszerkezet tulajdonképpen a művelet felépítése, architektúrája, amelyben a visszafelé tervezés módszerével az elérendő véghelyzetből kiindulva építjük fel a képzeletbeli „házat”.

A műveletszerkezetet stratégiai és hadműveleti szinten egyaránt kidolgozzuk (strategic design, operational design). Katonai stratégiai szinten a művelettervezés második fázisában (Strategic Assessment: stratégiai helyzetelemzés, értékelés), míg hadműveleti szinten a tervezés harmadik fázisában (Operational Orientation: helyzetmegítélés) kerül rá sor.

A stratégiai műveletszerkezet elemei, összefüggései

A *stratégiai tervezőcsoport* a helyzetismeret kialakítása fázisban mélyrehatóan tanulmányozza, elemzi a válság gyökereit, jellegét, és felrajzolja a releváns szereplők kapcsolati rendszerét, szándékát és interakcióit azért, hogy kikövetkeztethető legyen lehetséges magatartásuk. Ezáltal lehetővé válik, hogy a tervezőtörzs beazonosítsa a rendszer sebezhető elemeinek befolyásolásához szükséges potenciális képességeket. A releváns szereplők kapcsolati vázlata egy nagyon fontos rendszervázlat, hiszen a teljes tervezőmunka során nagymértékben segíti a tervezőtörzs munkáját, ezért célszerű egy átlátható táblóra olvasható, értelmezhető módon felrajzolni. Dinamikus áttekinthetőséget biztosít a műveleti környezetről, és folyamatosan kiegészíthető. Segítségével könnyen beazonosíthatóvá válik a parancsnok kritikusunformáció-igénye és a művelet súlypontja, valamint beazonosíthatóvá válnak a válság szereplőinek célkitűzései.

A stratégiai műveletszerkezet kidolgozására a művelettervezés második fázisában kerül sor. A második fázis *A HVKF stratégiai helyzetértékelése* című dokumentum honvédelmi miniszter részére történő felterjesztésével zárul. A honvédelmi miniszter e felterjesztés-

tésben foglaltak alapján teszi meg a stratégia helyzetértékelését a kormány (Honvédelmi Tanács) részére. A politikai vezetés a helyzetértékelés feldolgozását követően fogalmazza meg a katonai válaszlehetőségek kidolgozására vonatkozó intézkedését.

Ebben a fázisban a stratégiai tervezőcsoport áttekinti és frissíti a stratégiai környezetről (PMESII) az első fázisban készült elemzést, értékelést. A tervezőcsoport szakemberei által adott értékelések elősegítik a probléma átfogó megértését. Az elemzés e szakaszában hasznos a nézőpontok ütköztetése és a vélemények megosztása. A cél a fő körülmények meghatározása a kialakult helyzetben (melyek azok, amelyek a kormány részéről elfogadhatatlanok), a probléma kialakulását okozó releváns szereplők és események beazonosítása.

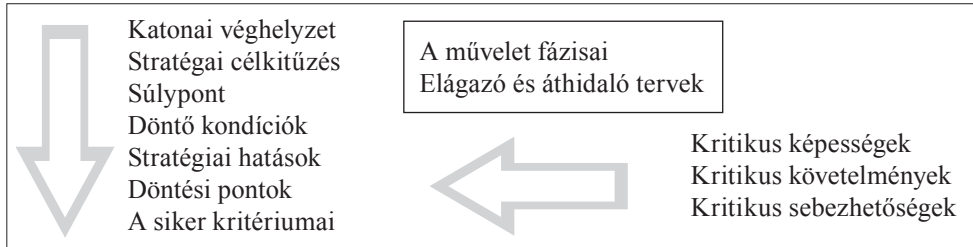
Ezután a kulcsfontosságú tényezők beazonosítására és értékelésére kerül sor. Az elemzés-értékelés során megállapításokat tesznek a stratégiai jelentőségű tényezőkből, és levonják a további elemzéshez és tervezéshez szükséges meghatározó következtetéseket. Ez folyamatos tevékenység, amely megalapozza a kialakult helyzet stratégiai helyzetképének kialakítását és fenntartását. Ily módon meghatározható, hogy a különböző szereplők hogyan működnek együtt, illetve működésükkel hogyan befolyásolják egymást, beazonosíthatóvá válnak stratégiai célkitűzéseik, továbbá erős és gyenge oldalai. A törzsből kialakított kék, piros és zöld csoportok a képviselt ország vagy szervezet szerepkörében, annak fejével gondolkodva kialakítják saját célkitűzéseiket, azok súlypontját és a lehetséges tevékenységi változatokat.

A stratégiai szintű tervezés során fontos a politikai összefüggések megértése. Normál esetben a kormány által kiadott, a HVKF stratégiai helyzetértékelésének kidolgozását kérő dokumentum tartalmazni fogja azt a nemzetközi felhatalmazást, ami alapján a válság megoldásának jogi háttere biztosított. A HVK közreműködik ebben, azzal, hogy stratégiai helyzetértékelésében elemzi a kormány által elvárt végállapotot és a megfelelő célkitűzéseket. A kívánt véghelyzetet és a kormány stratégiai célkitűzéseit a kormány katonai válaszlehetőségek kidolgozását elrendelő utasítása már tartalmazhatja. A tervezőcsoport a fő rendszerek elemzése során figyelembe veszi a kormány által kijelölt végállapotot és a stratégiai célkitűzéseket, valamint az azokat befolyásoló tényezőket, amelyek behatárolják a problémát és leírják a stratégiai körülményeket, továbbá szükségesek a megoldáshoz. Ezen körülmények elérése szükségszerű változásokat eredményez a szereplők rendszerében, beleértve azok kölcsönhatását és befolyását a környezetre.

A kívánt véghelyzet eléréséhez szükséges stratégiai hatások meghatározása. A rendszerelemzésen keresztül a stratégiai tervezőcsoport meghatározza a szükséges változásokat az adott rendszerben, ami annak érdekében szükséges, hogy a politika célkitűzései teljesüljenek. Ezek után felrajzolható a stratégiai műveletszerkezet. Megállapíthatók a művelet vonalai, melyek az elvárt véghelyzethez a saját stratégiai célkitűzéseinken keresztül vezetnek. A stratégiai hatásokat, amelyeket generálni szükséges, a különböző műveletvonalak mentén, a döntő kondíciók eléréséhez azonosítjuk be.

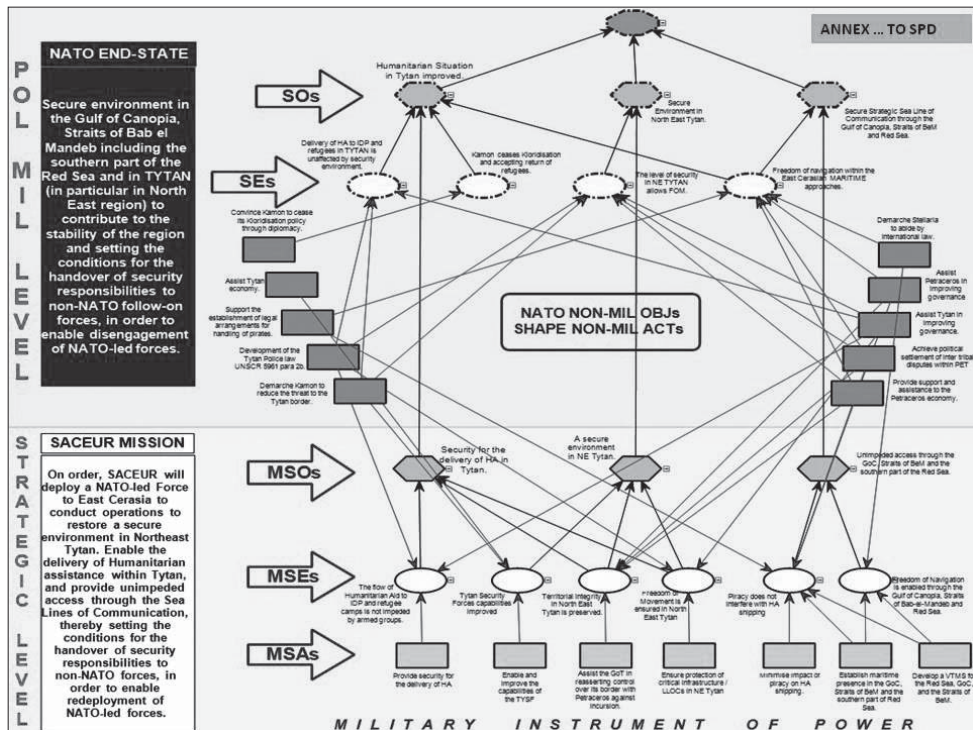
A szemben álló felek és a saját súlypont is kulcselemei a stratégiai műveletszerkezetnek, úgymint: a súlypontelemzés során kidolgozott kritikus képességek, kritikus követelmények és a kritikus sebezhetőség.

2. táblázat. A stratégiai műveletszerkezet kulcselemei

Forrás: a szerző

1. ábra. A NATO stratégiai művelettervező tanfolyam támogatására kidolgozott stratégiai műveletszerkezet

Forrás: COPD

– *Katonai véghelyzet:*

A politikai vezetés által meghatározott akceptálható kondíciók, körülmények leírása a katonai képességek alkalmazása után.

– *Katonai stratégiai célkitűzések:*

A katonai stratégiai célkitűzések meghatározzák a katonai képességek – átfogó megközelítés keretein belül történő – alkalmazásának célját. Azokat az elérendő célokat, kondíciókat fogalmazzák meg, amelyek szükségesek a véghelyzet eléréséhez.

– *Katonai stratégiai hatások:*

Azokat a speciális változásokat írják le, amelyek elérése szükséges a különböző rendszerekben (képesség, cselekvés és viselkedés) a stratégiai célkitűzések teljesítése érdekében. A stratégiai hatások determinálják a siker kritériumait és a művelet végét.

– *Súlypont:*

A súlypont olyan jellemző tulajdonságok, képességek vagy körzetek összessége, amelyekből egy ország, szövetség, katonai erő vagy más csoportosítás cselekvési szabadsága, fizikai ereje vagy harci elszántsága származik. A súlypont nem más, mint a cél eléréséhez szükséges erő alapvető forrása.⁸

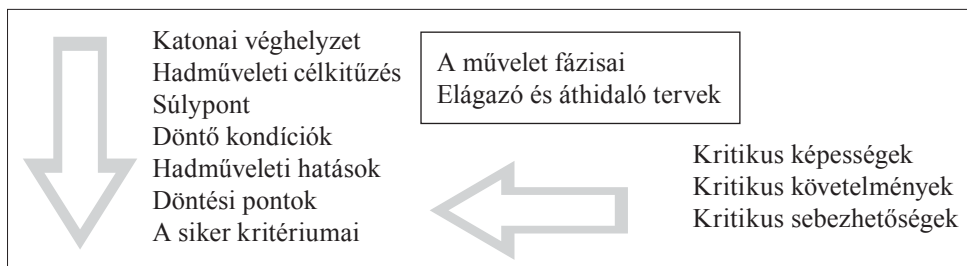
A tervezés során lesznek olyan hiányzó információk, melyek nem állnak rendelkezésre. Az ilyen helyzetekben a tervezőcsoport reális feltételezésekkel helyettesíti a hiányzó információkat. Ebben a zöld és piros csoportok játszanak kiemelt szerepet. A megállapítás érvényességét annak logikussága, valóságossága és szükségszerűsége indokolja. A szemben álló fél képességeire vonatkoztatva tilos feltételezésekkel tervezni. A feltételezéseket minimumon kell tartani és szigorúan felül kell vizsgálni. Amíg a feltételezés által a tervezés továbbblphet, a terv felépítésének gyenge pontját képezi.

A hadműveleti műveletszerkezet elemei, összefüggései

A hadműveleti vezetési szinten a műveletszerkezetet a művelettervezés harmadik fázisában (hadműveleti feladattisztázás) dolgozzák ki. Ebben a fázisban a stratégiai szinten már kidolgozták, felterjesztették és a politikai vezetés által jóváhagyták az egyik javasolt katonai válaszlehetőséget, melynek kulcselemeit bedolgozták a HVKF tervezési intézkedésébe. Az Összhaderőnemi Tervező Törzs ezzel kezdi meg a stratégiai kontextus értelmezését.

A hadműveleti műveletszerkezet kidolgozása alapvető tervezési lépés, mivel az ábrában – egyszerűen kifejezve – a „művelet építőelemeit” állítják össze. Egyrészt beépítik a hadműveleti tényezők elemzéséből levont következtetéseket és a küldetés elemzése során megállapított tényeket, másrészt a hadműveleti tapasztalatot és kreativitást, vagyis mindazt ami hozzájárul ahhoz, hogy a hadműveleti műveletszerkezet minden ponton választ adjon a Mit? kérdésre. A hadműveleti tényezők alapos elemzéséből – az adott műveletre – levont következtetések kiemelt fontossággal bírnak a további tervezőmunkára.

3. táblázat. A hadműveleti műveletszerkezet alapvető elemei

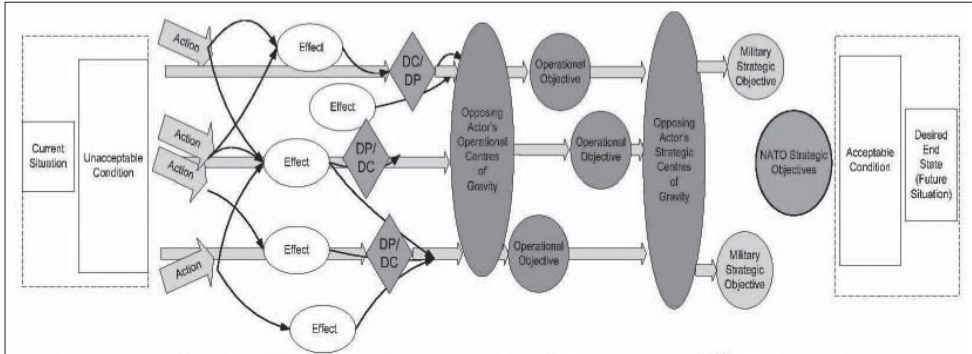
Forrás: a szerző

– *Stratégiai véghelyzet és a stratégiai célkitűzések*

A stratégiai véghelyzetet az előljáró törzs (HVK) dolgozza és adja ki. A tervezés ezen fázisában a sikeres (had)művelet utáni helyzet leírása azért általános, mert a siker mérhetőségéhez szükséges kritériumokat később dolgozzák ki. Az előljáró törzs által megadottakat

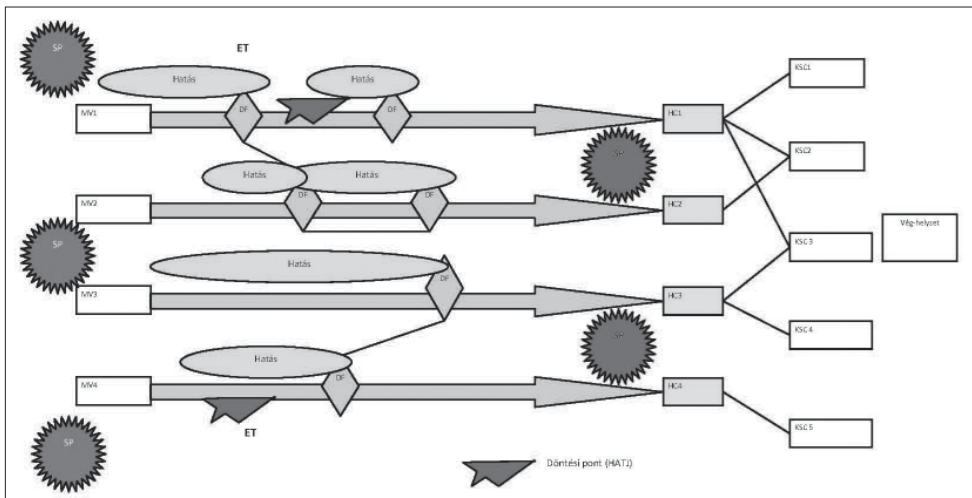
⁸ Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás

2. ábra A hadműveleti műveletszerkezet megjelenítése (sematikus vázlat)

Forrás: COPD

3. ábra. A hadműveleti műveletszerkezet megjelenítése (sematikus vázlat)

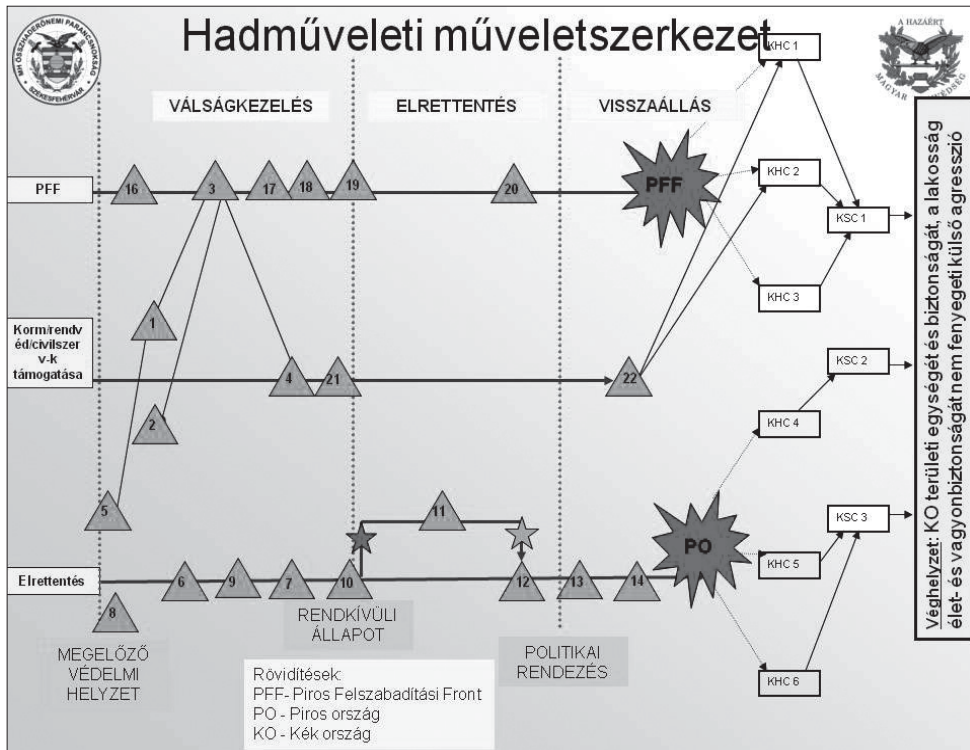
Forrás: MHTSZSZ

szó szerint kell értelmezni és átvenni. A stratégiai szinten megfogalmazottak megváltoztatása kapcsán nincs mozgásteret az Összhaderőnemi Tervező Törzsnek. A stratégiai véghelyzetet és a stratégiai célkitűzéseket az előljáró tervezési intézkedése is meghatározza.

– *Hadműveleti célkitűzések*

A hadműveleti célkitűzések meghatározzák: mire kell összpontosítani a katonai képesség alkalmazását a súlypontok befolyásolása (semlegesítés, megsemmisítés stb.) érdekében azért, hogy elérhető legyen a szükséges változás az adott rendszerben, hadműveleti képességben vagy hadműveleti magatartásban. A hadműveleti célkitűzéseket a stratégiai tervezőtörzs dolgozza ki, és azokat hadműveleti szinten részletesen elemezni kell. Mivel együttműködő tervezést szükséges megvalósítani, ezért jó az esély arra, hogy nem kell módosító javaslattal élni, hiszen a két törzs közösen dolgozza ki a katonai stratégiai célkitűzések teljesítése érdekében. Ezek és a szintén meghatározott küldetés újraelemzése során azonban a tervezőtörzs meghatározza a válság szereplői rendszeréből azokat az alrendszerket, szereplőket, amelyeket/akiket befolyásolni szükséges és lehetséges katonai képességekkel. Ezután meg kell határozni a művelet sikere érdekében kulcsfontosságú akciókat (mission essential

4. ábra. A hadműveleti műveletszerkezet megjelenítésének egy változata, gyakorlati példa

Döntő feltételek

1. Készenléti erők fenntartása folyamatosan biztosított
2. Emü/koord. a korm. szervekkel megszervezésre került, működőkép
3. Kritikus infrastruktúra védelme biztosított
4. KO lakosságának bizalma és biztonságérzete biztosított
5. A készenléti erők időben, kellő erővel való kirendelése megtörtént
6. KÉK haderő készenlétének fokozása megtörtént
7. Alkalmazási készenlét elérése
8. Hatékony, hiteles INFOOPS működik
9. A műveleti terület előkészítése megtörtént
10. Védelmi körletek elfoglalva
11. PO agressziójának elhárítása
12. Területi integritás fenntartva
13. PO képességének csökkentése
14. PH erők visszacsoportosítása
15. -
16. Belső-külső kapcsolatrendszer ismert
17. PFF vezetési-irányítási rendszere nem képes hatékony működésre (disrupted)
18. KO piros kisebbsége nem támogatja aktívan a PFF-et
19. PO nem képes hatékonyan támogatni a PFF-et
20. PFF tevékenysége elhanyagolható méretűre csökken
21. A korm./rendv./civil szervezetek katonai támogatása minimalizált
22. A korm./rendv./civil szervezetekkel való szükséges együttműködés, támogatás

Forrás: készítette az MH ÖHP Összhaderőnemi Tervező Csoportja az Alapos Bázis 2012 MH Műveleti Vezetési Rendszer rendszergyakorlat során

actions) annak érdekében, hogy a szükséges hadműveleti kondíciók teljesülése biztosított legyen. Hadműveleti kondíciók alatt a művelet lépéseit értjük az időrendiség figyelembevételével, a hadműveleti célkitűzések teljesítése érdekében, a katonai véghelyzethez vezető különböző műveletvonalakon. A generálandó *hadműveleti hatások*⁹ pedig azok, amelyek az adott hadműveleti kondíció teljesítéséhez szükségesek. E tervezőmunka során nagy figyelmet szükséges fordítani a hadműveleti faktorok elvégzett elemzéséből levont következtetések figyelembevételére. Természetesen a hadműveleti szinten is lesznek hiányzó információk, amelyeket vagy beszerzünk a saját vagy az előjáró tudásbázisából, vagy pedig ideiglenes jelleggel feltételezésekkel helyettesítünk a tervezés érdekében.

- A *hadműveleti súlypontok*¹⁰ meghatározása és elemzése ezen a vezetési szinten is nagy jelentőséggel bír, és nagy figyelmet kell fordítani a válság szereplői hadműveleti súlypontjai meghatározására és elemzésére. Az ebből levont következtetések nagyban befolyásolják a hadműveleti műveletszerkezet felépítését. Célszerű a stratégiai tervezőtörzs által meghatározott súlypontokból kiindulni, mert abból kikövetkeztethető a hadműveleti súlypont.
- Ezek után kerül sor a *siker kritériumainak* meghatározására, mely tulajdonképpen annak vizsgálatához vagy megállapításához szükséges, hogy a hadműveleti célkitűzések milyen mértékben teljesültek. Megfogalmazza azokat a körülményeket, kondíciókat, amelyek szükségesek, és azokat, melyek hatását ki kell küszöbölni.

A gyakorlatban a tervezőtörzs vezetője összehívja az ideiglenes tervezőcsoport vezetőit, és megkezdődhet a stratégiai vagy a hadműveleti műveletszerkezet felvázolása, összeállítása. A megjelenítésre egy nagyméretű parafatábla, egyszerű színes papírformák, spárga és rajzszög (ami később lefényképezhető és digitálisan felhasználható), vagy számítógép és projektor alkalmazásával van lehetőség. Fontos azonban, hogy a kollektív tudás és a hadműveleti szakmai elvek némi kreativitással egyesítve érvényesüljenek. Ez akár többórás tevékenység is lehet, de megéri rászánni az időt, hiszen személyes véleményem szerint a művelet sikere érdekében a legfontosabb tervezési lépésről beszélünk. Célszerű a katonai véghelyzettel, a stratégiai és hadműveleti célkitűzésekkel, továbbá a súlypontok megjelenítésével kezdeni, jobbról balra. A munka megkezdésekor jól látható helyre érdemes kifüggeszteni a válság releváns szereplőinek kapcsolati vázlatát, a megkapott küldetést és a hadműveleti faktor elemzését, valamint az abból levont következtetéseket. A kialakult helyzet ilyen mértékű ismerete már lehetővé teszi a lehetséges műveletvonalak definiálását. Fontos figyelembe venni, hogy ennek során nem csak egy megoldás létezik, ezért nem is célravezető végtelen vitákba belemenni. Miután ez a keret elkészült, be lehet azonosítani a döntő kondíciókat (nevezhetnénk a művelet mérföldköveinek, lépéseinek) és az azok teljesítéséhez szükséges hatásokat, majd a hatások generálásához szükséges katonai tevékenységeket, műveleteket.

Összegzés

A műveletszerkezet (Strategic Design, Operational Design) nem műveleti dokumentum, azonban kidolgozása kulcsfontosságú a művelettervezés során az átláthatóság, áttekinthetőség megkönnyítése érdekében – és kizárólag a MIT? kérdés megválaszolása után lehet

⁹ Egy változás az adott rendszer (vagy rendszerelem) helyzetében, ami katonai vagy más akció eredményeként jön létre.

¹⁰ A hadműveleti súlypont többnyire egy domináns képesség, ami lehetővé teszi az adott szereplő részére hadműveleti célkitűzései teljesítését. A hadműveleti súlypont változhat a hadműveleti kondíciók vagy a hadműveleti célkitűzések módosulása függvényében.

áttérni a KI–MIKOR–MIVEL–HOGYAN? kérdések megválaszolására. Fontos továbbá, hogy ezáltal a tervezőtörzs mélyebb betekintést nyer és megérti a válság eredetét, alapjait, a válság szereplőinek szándékát és kapcsolati rendszerét. A kulcsfontosságú tényezők elemzése során következtetéseket von le a saját műveletre vonatkozóan, a súlypontelemzés révén pedig megállapítja a kritikus sebezhetőségeket. A műveletszerkezet összeállításával egy nélkülözhetetlen alapot készítünk el, amivel a MIT? kérdés megválaszolása után áttérhetünk stratégiai szinten a katonai válaszlehetőségek kidolgozására, hadműveleti szinten pedig a cselekvési változatok kidolgozására.

Fenti tanulmányom célja, hogy megkönnyítse a meglehetősen tudományosan megfogalmazott COPD és a Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szakutasítása megértését azáltal, hogy rámutat az összefüggésekre, gyakorlati módszereket ad és ezzel támogatja a törzstiszti és altiszti állomány felkészítését a művelettervezés fogásaira.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás. MH Vezetési és Doktrinális Központ kiadványa, hatályba lépett 2012. szeptember 28-án, HK 13/2013.
- A Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szakutasítása. Ált-4/457, a Honvéd Vezérkar Hadműveleti Csoportfőnökség kiadványa, hatályba léptette a Honvéd Vezérkar főnökének 358/2012. (HK 1/2013.) HVKF szakutasítása.
- Carl von Clausewitz: *Vom Kriege*. Nikol Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, Hamburg, 2008., ISBN: 978-3-86820-001-0.
- NATO *Comprehensive Operations Planning Directive. Supreme Headquarters Allied Powers Europe*, Mons, Belgium, 2010. (<http://info.publicintelligence.net/NATO-COPD.pdf>, letöltés dátuma: 2012. november 13.).
- Christopher Bassford: *Jomini and Clausewitz: Their Interaction*. An edited version of a paper presented to the 23rd Meeting of the Consortium on Revolutionary Europe at Georgia State University 26 February 1993. (<http://www.clausewitz.com/readings/Bassford/Jomini/JOMINIX.htm>, letöltés dátuma: 2012. november 13.)
- Thomas X. Hammes, Colonel USMC: *The Sling and the Stone on War in the 21st Century*. MBI Publishing Company, St. Paul, MN, USA, 2006. ISBN-10: 0760324077, ISBN-13: 978-0760324073
- Dietrich Dörner: *Die Logik des Mißlingens. Strategisches Denken in komplexen Situationen*. Rowohlt Tb. 1997. ISBN-10: 3499193140, ISBN-13: 978-3499193149

Lisznyai Lajos százados:

A MŰVELETI KÖRNYEZET ELEMZÉSÉNEK MÓDJAI. A HADSZÍNTÉR ELEMZÉSE A COE ALAPJÁN

Napjaink műveleti környezetének vizsgálatára és bemutatására két elterjedt módszer alkalmazható a NATO-n belül. Az egyik lehetőség a COE¹ 11 változatán keresztül felmérni és bemutatni a műveleti környezetet, a másik a COIN²-műveletekhez kapcsolódva kialakult PMESII-PT,³ amelyben a korábbiakhoz képest (COE) nagyobb jelentőséget kap a műveleti területen, valamint közvetlen környezetében élő lakosság, a katonák és a lakosság egymáshoz való viszonya. Jelen tanulmányom célja, hogy ugyanazokat a bukott államiségű területeket hasonlítsam össze a COE (valamint egy újabb írásban a PMESII-PT szempontjai) alapján, majd az elemzések hatékonyságának összevetése után segítsen az említett eljárások alkalmazását, elterjedését a Magyar Honvédségen belül.

A hadszínterek COE vagy a PMESII-PT alapján történő összehasonlítása segít a missziókba tervezett kontingensek állományát felkészíteni az előttük álló feladatra. Véleményem szerint, a missziós felkészítések részét képező különböző *hadszíntérismeret- és idegenhadsereg-ismeret-foglalkozások* jelentős része integrálható, helyettesíthető lenne a fent említett megközelítési módok alkalmazásával. A hadszínterek, műveleti területek elemzése során könnyebben azonosíthatóak lennének a különböző szintű tapasztalatok, a hibák időben történő felismerésére, kezelésére több ideje és lehetősége maradna a különböző szintű parancsnokoknak.

Motivációként álljon itt a következő idézet: „*A túlélőképesség biztosításához képesnek kell lenned azonosítani a veszélyforrásokat napjaink harcmezőin. Napjaink ellensége képes egy támadást követően beolvadni a helyi lakosság közé. Parancsnokként képesnek kell lenned felismerni (az ellenség) harceljárásait (TTP-jeit) és semlegesíteni a veszélyeket.*”⁴

Az amerikai FM 7-100-as szabályzat alapján a műveleti környezetet, valamint az ellenséges erők (OPFOR) tevékenységét az alábbi szempontok alapján tudjuk bemutatni, értékelni.⁵

A részt vevő állam típusa és stabilitása

Segít meghatározni az adott ország/térség erős és gyenge oldalait, amely jelentősen befolyásolhatja a NATO által követett eljárásmodot (politikai, gazdasági nyomásgyakorlás, katonai lépések stb.). Ugyanakkor a téma nem megfelelő vagy elnagyolt értékelése során hibás döntések is születhetnek.

¹ COE – contemporary operational environment („az a műveleti környezet, amely létezik napjainkban és a belátható jövőben”) FM 7-100, p. IV.

² Counter insurgency – felkelés elleni műveletek.

³ PMESII-PT – Political, Military, Economic, Social, Information, Infrastructure, Physical Environment and Time. A műveleti környezet leírásának újabb módja.

⁴ Scout Leaders Course, OPFOR COE motivator, 2007, Fort Knox, Kentucky, USA.

⁵ FM 7-100, pp. V-VIII.

Az általam vizsgált bukott államiságú területek⁶ vonatkozásában csak néhány példát említek:

- Az ENSZ által 1992-ben Szomáliába küldött erők nem voltak felkészülve a hadszíntéren kialakult helyzetre. Senki sem gondolta, hogy Mohammed Siad Barre⁷ államfő hatalmának megdöntése után az ország közigazgatási rendszerének és erőszakszervezeteinek olyan gyors összeomlása fog bekövetkezni. Az egymással rivalizáló klánokat⁸ két dolog kötötte össze: az erős, központi kormányzat, valamint a külföldi erőkkel szembeni ellenszenv. Minden más tekintetben olyan szintű önállósággal rendelkeztek, amely megkerülhetetlen hatalmi tényezővé tette őket. Saját területükön a hadurak állami tényezőként viselkedtek, de képtelenek voltak hatalmukat kiterjeszteni az ország egész területére. A mindenkor hivatalos kormányzat pedig a szomszédos államok, illetve nemzetközi szervezetek/erők jóindulatától függtek, így hatalmukat, befolyásukat csak jelképesnek tekinthetjük. Az ország instabilitását jól mutatja, hogy az elmúlt 20 évben több mint egy tucat hivatalos kormány alakult Szomáliában.⁹
- A harmadik öbölháború¹⁰ katonai műveleteinek befejezését követően Irakban is nyilvánvalóvá vált, hogy a Szaddám-rezsim nem csak összeomlott, hanem teljesen eltűnt az előző rendszer kormányzati-igazgatási struktúrája. Az erőszakszervezetek, az államigazgatás, a közszolgáltatások rendszere teljesen megszűnt. A helyébe lépő Koalíciós Átmeneti Hatóságnak (Coalition Provisional Authority – CPA) újra kellett indítania az ország működését. A legnagyobb probléma a korábbi állami szintű közép- és felső vezetői, értelmiségi beosztást betöltőkkel volt: elsősorban a szunnita lakosság soraiból kerültek ki, akik a régi rendszer alkalmazottaiként nem feleltek meg az új elvárásoknak. A CPA egyik sokat vitatott döntése volt ezeknek az embereknek az eltiltása a közhivataloktól. A korábbi társadalmi elit (még ha politikailag elfogultak voltak is) „kollektív bűnössége” alapján a lakosság egy meghatározó részét nyilvánították a közigazgatásban nem kívánatos személynek. Ez a mellőzöttség és sértettség jelentősen hozzájárult a 2006/2007-es szunnita felkeléshez, amely elhúzódó polgárháborúhoz, vallási és etnikai összecsapásokhoz vezetett. Sem a kurd, sem a síita lakosság nem rendelkezett megfelelő számú jól képzett, politikailag az előző rendszertől független közszolgálával, akik a szunnita lakosság eltiltásával keletkezett űrt be tudták volna tölteni.

⁶ Bukott államon olyan államot értünk, „amelynek kormánya nem ellenőrzi hatékonyan az ország egész területét, amelynek legitimitását nem ismeri el a lakosság egy része; nem képes a közbiztonság vagy egyes közszolgáltatások (oktatás, egészségügy) biztosítására és nem birtokolja az erőszak monopóliumát”. Részletesen: WAGNER (2006), 344.

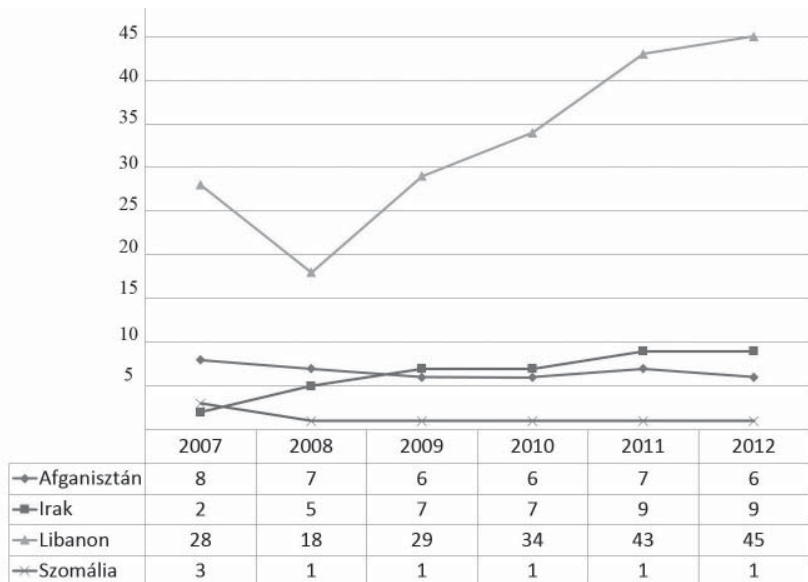
⁷ 1969-ben szerezte meg a hatalmat Szomáliában a Szovjetunió támogatásával. Később a két ország viszonya megromlott, ezt követően Szomália az USA-val kötött szövetséget. 1990-ben lázadások törtek ki ellene, 1991-ben elmenekült az országból. Részletesen lásd: STEWART, 6.

⁸ A klánok felépítésére lásd: BAUMANN–YATES–WASHINGTON, 10.

⁹ HEGEDŰS, 212.

¹⁰ A hadtörténeti irodalom első öbölháborúként tartja nyilván az 1980–1988 között zajlott iraki–iráni háborút, második öbölháborúként az 1990–1991-es USA vezette koalíciós erők Irak ellenes hadműveleteit, míg harmadikként a 2003-as Irak elleni inváziót. A 2003. március 19-én kezdődött műveleteket amerikai részről Operation Iraqi Freedom (Iraki szabadság hadművelet), brit részről Operation Telic, az ausztrál részről Operation Falconer (Solymár hadművelet) fedőnév alatt hajtották végre. Hivatalosan 2003. szeptember 1-jén az Iraki szabadság hadműveletet átnevezték Operation New Dawn-ra (Új hajnal művelet), ezzel is utalva a nemzetközi erők megváltozott szerepkörére. http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraqi_freedom-intro.htm Letöltés ideje: 2011. július 29.

A vizsgált országok bukottállamiság-indexe 2007–2012 között

Forrás: http://www.foreignpolicy.com/failed_states_index_2012_interactive Letöltés ideje: 2013. február 15.

- A nemzeti megbékélésnek köszönhetően jelentősen javult a helyzet: 2009. januárban regionális, 2010. márciusban országos választásokat tartottak. 2010. decemberben alakult meg a napjainkban is regnáló kormány, amelyben a kurdok, a síiták és a szunniták egyaránt képviseltetik magukat. A közös parlament ellenére azonban mind a kurdok, mind a síiták esetében megfigyelhető a föderalizmus iránti elkötelezettség, míg a szunniták a centralizáció irányába szeretnének haladni.
- A libanoni konfliktus vizsgálatakor egyik oldalon – Izrael részéről – megtalálható az állami szereplő, azonban a másik oldalon nem Libanon állam, hanem a Hezbollah tekinthető hadviselő félnek. A Hezbollah ugyan mindent megtett azért, hogy állammá váljon az államban. Az iráni és szíriai támogatásnak köszönhetően olyan szociális háló és állami funkciókat (félkatonai szervezetek, választásokon részt vevő párt stb.) épített ki, melyek adott esetben állami szereplővé emelhetnék, de mégsem rendelkezik a kizárólagos erőszak-monopóliummal,¹¹ ezért számít „csak” az adott konfliktus megkerülhetetlen katonai–politikai–gazdasági szereplőjének.
- Afgánisztán esetében a mindenkor kormányzat csak korlátozottan vagy névlegesen gyakorolta a hatalmat az ország területe fölött. Ennek legjellemzőbb eleme a kormányzati, tartományi, járási beosztásoknak a burkolt/nyílt árusítása az önkéntes jelentkezők számára. A különböző beosztásokat a legtöbbször egyszerű ugródeszkának tekintik. A Karzai-kormányzat által Kabultól kinevezett „idegeneket” a tartományi/járási/törzsi vezetők fenntartással és nem egyenrangú félként fogadják, hisz a központi kormányzattal szembeni provincializmusnak nagy hagyományai vannak az országban.

¹¹ WAGNER (2006), 344.

Összegezve a fentieket megállapítható, hogy a nemzetközi közösség többé-kevésbé sikeresen azonosította az adott állam típusát és stabilitását, rendelkezett az adott rendszer megdöntéséhez/megváltoztatásához szükséges politikai akarattal és katonai erővel, de nem készült fel a győzelem következményeire. A harcmezőn elért sikereket nem sikerült a mindennapi életben érezhető, a társadalmi támogatottságot megalapozó sikerré változtatni. Ebben nagy szerepe volt annak az érzéketlenségnek/tudatlanságnak, amellyel egész társadalmi csoportokat/etnikumokat bűnösnek találtak és kizártak a „szép új világ” építésében való részvételtől. Az említett csoportoknak nem volt más választásuk, mint a különböző szélsőséges nézetek és csoportok irányába nyitni, ezzel viszont belső polgárháború kialakulását okozták. A nemzeti megbékélések folyamata – az adott ország fejlettségétől és a nemzetközi nyomásgyakorlástól függően – hosszú időn keresztül elhúzódhat. Libanon és Irak esetében a korábbi polgárháborús időszakhoz képest nyugodt a helyzet, ugyanakkor egy-egy külső tényező (pl. Irán) képes rövid idő alatt felborítani az érzékeny belpolitikai egyensúlyt és az egész térség sorsát negatívan befolyásoló eseményeket okozni.

Minden nehézsége, sikere vagy sikertelensége ellenére sem szabad lebecsülni a nemzetközi közösség, a NATO-erők erőfeszítéseit, amit a biztonság, a jó kormányzat és a társadalmi/gazdasági fejlődés (security – governance – development) kapcsán tettek.

Regionális és globális kapcsolatok

A hadtörténelem tapasztalatai alapján napjainkban már kevésbé jellemzőek a XIX–XX. század értékalapú szövetségei, sokkal inkább az érdekalapú, hosszabb-rövidebb ideig tartó rugalmas regionális és globális együttműködések kerülnek előtérbe.

- Szomália ellenséges viszonyt alakított ki minden szomszédjával, hiszen a Kenyában, Etiópiában és Dzsibutiban élő somáli kisebbség egyetlen országban történő egyesítését tűzte ki célul függetlenné válása óta majdnem minden kormány. Ez azonban magában hordozta/hordozza a szomszédos államok azon törekvését, mellyel igyekeznek megakadályozni egy egységes és erős Szomália létrejöttét.¹² Habár a jelenlegi államhatárok az afrikai országok esetében sem követik az etnikai határokat, a nemzetközi közösség részéről nem tűnik reálisnak egy esetleges határmódosítás támogatása. Szomália ezzel kapcsolatos egyirányú törekvéseire jó példák Etiópia Ogaden régiójáért folytatott háborúi 1964-ben, 1977–78-ban, valamint 1982-ben.¹³ Főleg az áldozatok és a gazdaság kizsákmányolása ellenére eredménytelenül zárultak az említett konfliktusok.
- Afganisztán szomszédokhoz fűződő viszonyát meghatározza a különböző népcsoportok/etnikumok magas száma. A XIX. században a „nagy játszma” részeként úgy alakították ki mind az orosz–afgán, mind az afgán–brit (később afgán–pakisztáni) határt, hogy az megosztotta az üzbég, tádzsik és pastu törzseket. A Szovjetunió széthullását követően a volt tagköztársaságok hivatalos és nem hivatalos formában támogatták az Északi Szövetséget (melynek tagjai többnyire nem pastu nemzetiségűek voltak).¹⁴ Irán a síita vallású hazárákat, Pakisztán pedig elsősorban a pastukat támogatta.

¹² HETTYEY, 94–95.

¹³ BABOS-PAPP, 74–75 és 91–92.

¹⁴ Az egyik legismertebb ma is aktív Afganisztánban (is) tevékenykedő szélsőséges csoport az Islamic Movement of Uzbekistan (IMU).

Irán és Afganisztán viszonyát nehezíti, hogy a két ország kapcsolata hosszú ideje nem tekinthető kiegyensúlyozottnak. Mind a szovjet–afgán háború, mind a polgárháború idején jelentős számú menekült érkezett Iránba, amely egy ideje „megválogatja” a menekülteket. A síita vallásúak többnyire menedéket nyernek, a szunniták többségét viszont visszatoloncolják hazájába.

A tálib rendszer idején különösen rossz volt a két ország viszonya, különösen azt követően, hogy 1998-ban, miután a tálibok elfoglalták Mazar-e Sharifet, több ezer embert – köztük az iráni nagykövetség állományát is – mészároltak le vallási/politikai alapon.

Irán szempontjából vizsgálva Afganisztán helyzetét: Iránnak nem érdeke egy erős, szunnita többségű ország léte a keleti határai mentén, különösen, ha az szoros kapcsolatokat ápol az USA-val. Ugyanakkor egy második szélsőséges tálib kormányzat legalább annyira nem támogatható opció, mint a korábban említett erős Afganisztán lehetősége.

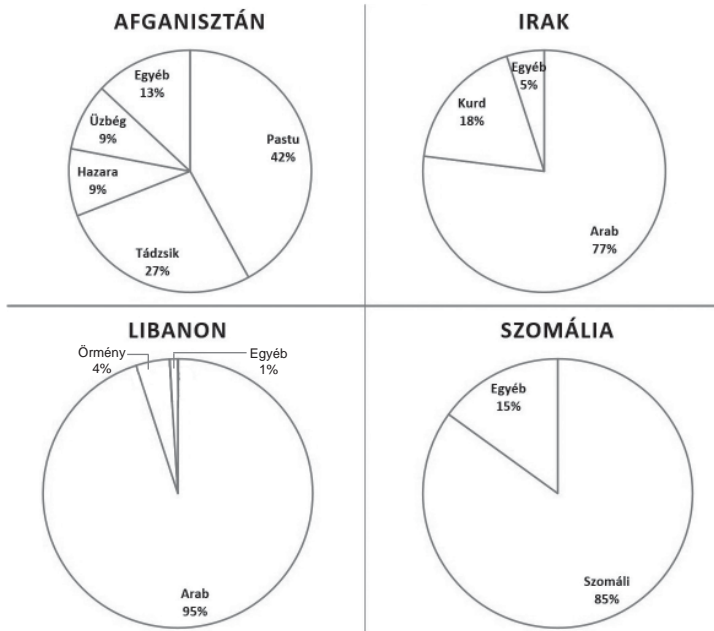
Pakisztán esetében a törzsi területeken hosszú évtizedes hagyományai vannak a pastuk vándorlásának. Számukra az afgán–pakisztáni határ nem létezik, csak Pastunisztán... A vallási szélsőségesek és az oktatásukat végző medreszék már nemcsak az afgán kormányzat, hanem az atomfegyverrel rendelkező pakisztáni vezetés számára is problémát jelentenek. Pakisztán 2001. szeptember 11-e után az elsők között csatlakozott az USA terrorellenes háborújához; e lépést a jelentős nagyságú katonai és gazdasági segélyekért cserébe tette. Az elmúlt időszak eseményei (robotrepülőgépekkel végrehajtott támadás, civil áldozatok, a határok lezárása) mind azt mutatják, hogy a két kormányzat sem katonai, sem politikai téren nem tudja olyan hatékonyan rendezni a közös problémákat, mint tette azt korábban évtizedeken keresztül.

- Irak a családi, politikai és etnikai kapcsolatoknak köszönhetően hagyományosan jó viszonyt ápol az arab országok jelentős részével. Jordániát és Irakot mesterségesen hozták létre az első világháborút követően egy francia–angol megegyezés eredményeként. 1958-ban rövid ideig perszónálunióban éltek, illetve az Egyesült Arab Köztársaságban Egyiptommal és Szíriával közösen alkottak konföderációt. Kuvait és Szaúd-Arábia, valamint Irak viszonya a második öbölháború idején érte el a mélypontját, azóta folyamatosan javuló tendenciát mutat. Mind a szaúdi, mind a kuvaiti kormányzat részt vett Irak 2003 utáni újjáépítésében.

Irak és Irán viszonyát elsősorban a síita–szunnita ellentét¹⁵ határozza meg, amely több száz évre nyúlik vissza, ehhez járul a perzsák sok esetben érzett és éreztetett felsőbbrendűségi tudata. A két ország kapcsolatát nem csak a Shatt al-Arab folyó fölötti ellenőrzés és az első öbölháború ma is élő sebei nehezítik, hanem a kölcsönös törekvés a szomszédos ország belpolitikájába való beavatkozásra. Szaddam Huszein jelentős politikai és anyagi eszközöket fordított az önálló Kuzisztán létrehozására, melynek ellensúlyozására a mindenkori iráni vezetés támogatta az iraki kurdok önállósági törekvéseit. A kurd kérdés ugyan alku tárgyát képezhette az önálló Kuzisztánnal szemben, de jelentős kurd etnikum él nemcsak Irakban, hanem Szíriában, Iránban és Törökországban is. A térségben élő több tízmillió kurd egyetlen önálló országban történő egyesítése nemcsak egy-egy ország belpolitikai ügye, hanem az egész térség biztonságát meghatározó és befolyásoló tényező.

¹⁵ Ehhez kapcsolódik az ún. „síita félhold”-tól való félelem, amely alapján a relatív egységesnek tekintett iszlám világon belül felülkerekedik egy alternatívát kínáló Iránból, Irakból, Szíriából és Libanonból álló szövetség.

A vizsgált országok etnikai összetétele

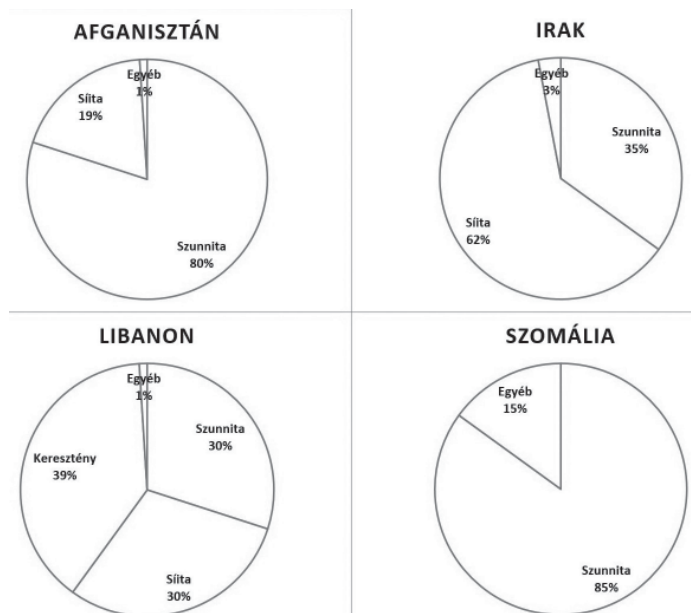
Forrás: az adatok a CIA factbook-ból származnak. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/guidetowfbook.html> Letöltés ideje: 2013. május 24.

A korábbiakhoz hasonlóan a török–iraki kapcsolatot elsősorban a kurd kérdés határozta, határozza meg. A másik meghatározó tényező a térségben, amely legalább akkora jelentőséggel és értékkel bír, mint az olaj: az ivóvíz. A török Dél-Anatólia projekt alapján már hosszú ideje folyik a Tigris és az Eufrátesz folyók vízállásának szabályozása, duzzasztógáták és vízgyűjtő medencék kialakítása annak érdekében, hogy Törökország legelmaradottabb, ugyanakkor termőföldben gazdag régióját fejlesszék. Az ennek kapcsán megvalósult építkezések (pl. Atatürk-víztorony) jelentős mértékben csökkentették a térség két meghatározó folyójának szomszédos országokba érkező vízhozamát. Nemcsak Irak, hanem Szíria is aktívan tiltakozott a folyók török szabályozása ellen, hiszen a termőföldek elsvatagosodása részben a folyók csökkenő vízhozama miatt következett be. A vízmegosztás már hosszabb ideje a nemzetközi tárgyalások fontos részét képezi, de megnyugtató, mindenki számára elfogadható eredmény még nem született.

- Libanon esetében jól nyomon követhető, mi történik akkor, ha a nemzetközi közösség nem, vagy csak „fél szívvel” avatkozik be a konfliktus kezelésébe. Libanon, a síita félhold részeként jelentősen függ Irántól. A szomszédos Szíriában dúló polgárháború kapcsán a menekültek újabb hulláma (a palesztin menekültek sorsa már évtizedek óta rendezetlen) érkezik az országba, amely tovább súlyosbitja a lakosság helyzetét. A fentiekén kívül idegenként jelen vannak az országban az észak-koreai „tanácsadók” is. Bizonyos források szerint a 2006-os izraeli–Hezbollah konfliktusban észak-koreai „önkéntesek” is részt vettek mérnökként és tanácsadóként.¹⁶

¹⁶ TOMOLYA, 63–65., MATTHEWS (2009), 7–8., MATTHEWS (2008), 20.

A vizsgált országok vallási összetétele

Forrás: az adatok a CIA factbook-ból származnak. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/guidetowfbook.html> Letöltés ideje: 2013. május 24.

A fent említett nemzetközi és regionális konfliktusok fő okaként az I. és II. világháború után kialakított mesterséges határok tekinthetők. Ezek a határok nem követték és ma sem követik a nemzetiségi határokat. A gazdasági-társadalmi problémákat az érintett országok részben a nacionalizmussal és a minden azonos népcsoport egy országban történő egyesítésével vélik megoldani. Ehhez járul a társadalmi egyenlőtlenség okozta fogékonyság a szélsőséges vallási nézetekre, illetve a nyugati világtól történő elzárkózás is.

Az etnikai kártyát gyakran játsszák ki egymás ellen a szemben álló felek, de mint a kurd kérdéssel kapcsolatban korábban is utaltam rá, ez könnyen kétélű fegyverré válhat. A síita-félhold országainak a térség szunnita országaihoz fűződő viszonya szintén komplex képet mutat. Nem csak az adott országok/országcsoportok egymás közötti viszonyáról szól, mert a Közel-Keleten található a Föld olajkészleteinek kb. 40%-a. A nemzetközi hajók elsődleges hajózási útvonalként használják a Perzsa-öbölt és a Szezi-csatornát. Az olajkészletek, valamint az említett útvonalak szabadsága biztonságpolitikai szempontból is meghatározó.

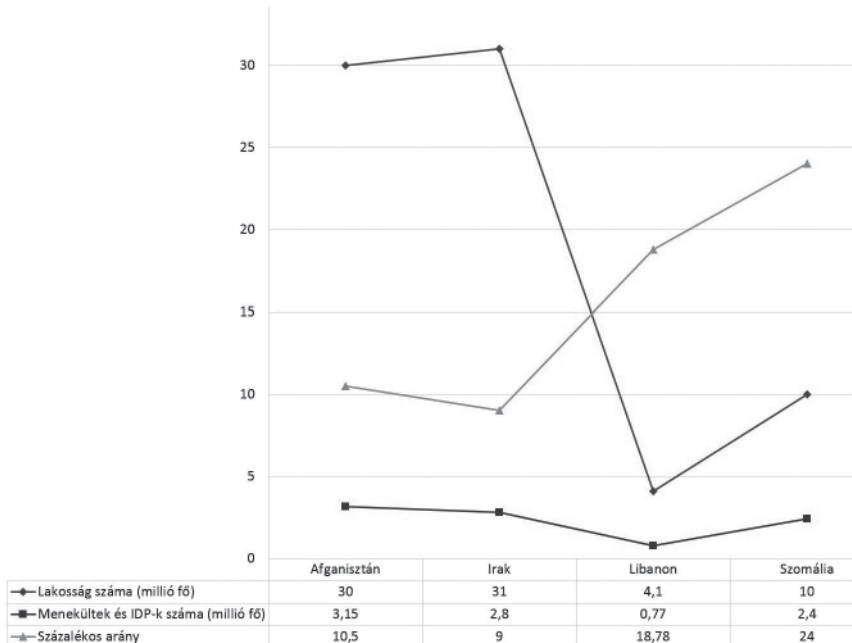
Gazdasági lehetőségek

Általában egy ország, terület gazdasági lehetőségei tükrözik az adott ország képességét fegyverek, fegyverrendszerek kifejlesztésére, előállítására, megvásárlására. Szintén megmutatja, hogy mennyire képes megvívni egy elhúzódó háborút.¹⁷ A legtöbb bukott államiségű terület nem rendelkezik a klasszikus értelemben vett gazdasággal, mert nincs igazi bürokratikus és jogi rendszer, amely irányítaná és befolyásolná a kereslet-kínálat viszonyát, a napi és stratégiai fontosságú nyersanyagok, termékek forgalmát.

¹⁷ FM 7-100 p. VI.; HART, 14–15., 493–511.

Menekültek és IDP-k néhány bukott államiságú területen

Forrás: az adatok a CIA factbook-ból származnak. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/guidetowfbook.html> Letöltés ideje: 2013. május 24.

Irak és Afganisztán esetében a nagy mennyiségű ásványkincs kiaknázásában jelentős gazdasági lehetőségek vannak, de csak abban az esetben, amennyiben a feldolgozás is az országon belül zajlik. Ehhez nem csak a befektetői hangulat, a kellő technikai/technológiai háttér szükséges, hanem a jól képzett munkaerő is. A bukott államiságú területek azonban többnyire ebben szenvedik a legnagyobb hiányt. Az értelmiségi réteg döntő többsége elhagyta a több éves/évtizedes háború sújtotta területeket.

Az egyik legfontosabb tényezője a vizsgált államoknak az, hogy a Föld kulcsfontosságú területein helyezkednek el. A nemzetközi közösség, különösen a NATO szempontjából nem mindegy, hogyan alakul az adott terület sorsa. Amennyiben nem sikerül változtatni a bukott államiságukon, akkor jelentős számú aluliskolázott, vallásilag befolyásolható tömeggel kell számolni, amely könnyen szélsőséges nézeteket valló csoportok befolyása alá kerülhet.

Szociális, demográfiai környezet

A vizsgált bukott államiságú területek egyike sem rendelkezik vallásilag és/vagy etnikailag homogén lakossággal, ami kizárja a klasszikus értelemben vett nemzetállamok kialakulását. Az egységes nemzettudat hiánya növeli a félreértéseket, az egymás iránti gyanakvást, intoleranciát, mivel a lakosság döntő része egy adott törzs, vallási vagy etnikai csoport tagjaként definiálja magát, nem egy nemzet, esetleg ország állampolgáraként. Mint arra korábban is utaltam, a nemzetiségek (általában az országon belül legnagyobb lélekszámúak) kísérletet tesznek az adott térségben élő azonos nemzetiségű lakosság egy országban történő egyesítésére (pl. szomálik, pastuk). Ez a törekvés problémát generál a térségben, mert az államhatárok valóban nem követik a lakosság vallási, etnikai összetételét, de napjainkban nincs reális lehetőség az említett határok békés és tartós megváltoztatására. Ugyanakkor

az adott ország nem vezető (befolyásos) nemzetiségei (vallási csoportjai) másodrendű állampolgároknak érzik magukat, a származásuk miatt pedig nincs lehetőségük a kitörésre.

A vizsgált országok törekvése a nemzetállam létrehozására állandó feszültségforrásként van jelen a szomszédos országok politikájában. Az egymás iránti bizalmatlanság tovább csökkenti a helyzet tárgyalásos rendezésének lehetőségét, adott esetben háborúk sorozatához vezet. Ördögi körként az országok GDP-jük mind nagyobb hányadát fordítják a hadseregük fenntartására, miközben pénzt vonnak el a gazdaságtól, amely a háború feltételeit biztosíthatná...

A mellékelt diagram alapján látható – különösen Szomália és Libanon esetében –, hogy a menekültek és az országon belüli menekültek (internally displaced person – IDP) a lakosság arányához viszonyítva nagyon magas számban vannak. Ezek a kétes egzisztenciájú csoportok veszélyeztetik nemcsak az adott ország, hanem az őket jóhiszeműen befogadó szomszédos ország stabilitását is. A befogadó nemzetek folyamatos problémaként és kudarc-ként élik meg a menekülttáborok üzemeltetését: mivel a menekültek aránya túl magas, az amúgy sem homogén államok nem tudják beolvasztani és integrálni az újonnan érkezőket, ráadásul az „ideiglenes” menekülttáborok gyakran évtizedekig működnek.

Erre jó példa a Libanonban található 12 palesztin menekülttábornak a sorsa, melyekben évtizedek óta több mint 405 ezer palesztin menekült él „ideiglenesen”.¹⁸ A betelepült palesztin lakosság amúgy sem rendelkezik politikai jogokkal, sőt, magántulajdonnal sem, ezért nem meglepő, hogy a menekültek között is mind magasabb a szélsőséges nézeteket vallók aránya.¹⁹

További több százezer iraki és szíriai menekült él Libanonban,²⁰ akik tovább csökkentik a menekültek és a helyi lakosság aránya közti különbséget. Hosszú távon számolni kell vele, hogy a már most is a lakosság ötödét alkotó jogfosztott tömeg nemcsak a Hezbollah és más szélsőséges csoportok számára jelent kiapadhatatlan utánpótlásbázist, hanem az ország politikai rendszerét is képes lehet megváltoztatni, vagy olyan konfliktusba sodorhatja az országot szomszédaival, amely egyébként nem áll a politikai elit szándékában.

Szintén előnytelen Libanon esetében, hogy a lakosság kb. 50%-a a fővárosban és annak környékén él. A népesség ilyen típusú koncentrációja a vidék lakosságát mindinkább kiszolgáltatja a szélsőséges nézetek térhódításának, ráadásul – hasonlóan más bukott államiságú területekhez – a vidék elvesztése hosszú távon megakadályozza az ország stabilizálását, mert a rendvédelmi erőк erőforrásainak jelentős részét leköti az elvesztett területek visszaszerzése.²¹

¹⁸ A palesztin menekültek első hulláma (kb. 100 ezer fő) az első és második arab–izraeli háború idején érkezett Libanonba. Jelentősebb számban az 1967-es ún. hatnapos háború és az 1969. novemberben megkötött kairói szerződés után telepedtek le az ideiglenes táborokban. Ekkor Libanon vállalta, hogy befogadja az elsősorban Jordániából kiszorított PFSZ tagjait és a hozzájuk kapcsolódó palesztin menekülteket. A libanoni fegyveres erők kezdetben kísérletet tettek a PFSZ lefegyverzésére, de az összecsapásokból vesztesként kerültek ki, ezzel mintegy legalizálták a PFSZ Izrael-ellenes tevékenységét a libanoni területekről. Részletesen: MAACHAR, 5–6., 12.

¹⁹ 2007. május 20. és szeptember 2. között a LAF végrehajtotta a legnagyobb palesztin menekülttábor, a Nah el-Báred megtisztítását a szélsőséges elemektől (a Fatah al-Islam tagjaitól). A művelet végrehajtása során 168 libanoni katona és 42 palesztin vesztette életét! A Libanonban található másik tizenegy menekülttábor megtisztítását azonban azóta sem hajtották végre... Részletesen: COUNTRY REPORT 2007.

²⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>. Letöltés ideje: 2013. február 23.

²¹ MOONEY, 34.

Információ

A legtöbb hadviselő fél felismerte és tudatosan használja a nemzeti és nemzetközi médiát, hogy saját szempontjai szerint láttassa és formálja a közvéleményt. A konfliktusokban részt vevő nemzetközi erők rendelkeznek szervezetszerű médiszakértőkkel, akik segítenek szakszerűen kommunikálni a hazai közvélemény felé: miért és mit tesznek a katonák az adott hadszíntéren. Szintén ezeknek az újságíróknak a feladata a helyi lakosság irányába médiakampányon keresztül eljuttatni a nemzetközi erőkkel kapcsolatos „good news”-okat.

Másrészt a „rossz fiúk” is igyekeznek saját előnyükre használni az internet nyújtotta lehetőségeket. A fő céljuk a nemzetközi erők provokálása, hibára kényszerítése, majd az erről készült videók terjesztése a világhálón. Egy ilyen negatív médiakampány nagymértékben befolyásolhatja a nemzetközi erők hátszágának hangulatát, támogatását. Erre jó példa, amikor a Mogadishuban lezuhant gépek és pilóták fotói, videói felkerültek az internetre még mielőtt az USA Védelmi Minisztériumának szakértői hivatalos nyilatkozatot adhattak volna ki... Afganisztánban az ellenállók szintén sikeresen kihasználták a Korán-égetés vagy a különböző bombázások, UAV- (pilóta nélküli robotrepülőgép) támadások kapcsán okozott civil halálos áldozatok képeit és videóit, hogy a lakosságot a NATO ellen hangolják.

A Hezbollah mottója kiválóan tükrözi az információ megszerzésének, terjesztésének és saját szempontok szerinti bemutatásának fontosságát: „Ha nem filmezted le, akkor nem is harcoltál!”²²

Fizikai környezet

Ez az aspektus az egyik legváltozatosabb, országonként változó tényező. Minden vizsgált ország vonatkozásában rendelkezésre áll egy történelmi út- és településhálózat, a természetes/mesterséges akadályok, melyek meghatározzák a földi és vízi manőverek lehetőségeit. Ehhez járulnak még a légi szállítású és légi rohamműveletek.

A műveletek tervezése során az arra kijelölt személy(ek), részleg(ek) elkészíti(k) a hadszíntér felderítő értékelését,²³ melynek meghatározó eleme az OCOKA.²⁴ Az OCOKA a fizikai környezet pontos, azonos szempontok alapján történő elemzésére lett kialakítva. Nem csupán leírja, bemutatja a fizikai környezetet, hanem meghatározza a kulcsfontosságú területeket, az okokat és a célokat, amiért fontos egy-egy tereptárgy/terepszakasz elfoglalása vagy éppen megtartása.

Az Irakban szolgált nemzetközi erők számára például az ország kulcsfontosságú területei közé tartozott a Shatt al-Arab folyó mentén található Bászra. A város és környékének birtoklása, valamint a vízi közlekedés zavartalanságának biztosítása, illetve a szövetséges erők fő logisztikai biztosításának központja miatt volt kiemelt fontosságú.

Technológiai képességek

Hagyományos konfliktusban egy modern katonai szervezet képes megszerezni és megtartani a kezdeményezést a háború teljes időtartamában. A szimmetrikus hadviselésnél többnyire a minél modernebb technikai és fegyverzeti anyagokkal ellátott hadsereg vívja ki a győzelmet. A vizsgált konfliktusokban mind a nemzetközi erők, mind Izrael a hatásalapú műveletekre

²² MELLIES, 66.

²³ Intelligence preparation of battlefield – IPB.

²⁴ Observation and fields of fire, cover and concealment, obstacles, key terrain, avenues of approach.

és a hálózatközpontú hadviselésre épített (még akkor is, ha néhány időszakban nem is ez volt a pontos megnevezése), amely a high-tech színvonalú felszerelés nyújtotta előnyöket kívánta kihasználni.

Elismerve, de mégsem túlértékelve a technológiai képességek fontosságát, csak utalni szeretnék Petruska Ferenc Három elfeledett háború című cikkére: „*Talán a legfontosabb szempont napjainkban a harc kimenetelében, megelőzve a háborút irányító tényleges és propagált indokot és egy-egy nép lelki alkatát, a haditechnika. A két legfontosabb és mindenképpen forradalmi változás a következő: soha nem függött ennyire a harcok kimenetelére a fegyverek fejlettségétől. Manapság elég egyetlen évtizednyi lemaradás a csúcstechnikától és a vereség elkerülhetetlen.*”²⁵

Anélkül, hogy kétségbe vonnám a haditechnikai eszközök mennyiségi és minőségi fejlettségének fontosságát, rendszerbe állítását és alkalmazását, a kérdést ennél komplexebben kell megközelíteni. Véleményem szerint a fenti idézet csak részben és elsősorban konvencionális háborúk esetén igaz. Gondoljunk csak napjaink legjellemzőbb katonai konfliktusaira, ahol nincsenek hagyományos értelemben vett jól elhatárolható hadszínterek és ellenfelek. A felkelők és ellenálló csoportok könnyen megszerezhetik a kezdeményezést, mivel ők sokkal jobban ismerik a környezetet, könnyen beolvadhatnak a helyi lakosság közé egy-egy rajtaütést követően. A komplex fizikai környezet lehetővé teszi a számukra, hogy csökkentsek a technológiai hátrányukat a nemzetközi erővel szemben.

A COE és a PMESII-PT alapján egy-egy (COIN) művelet eredményessége legalább olyan jelentősen függ az emberi tényezőtől, a helyi lakosság bizalmától, mint a haditechnikai fölénytől. Legjobb példa erre Irak és Afganisztán esete, mely országokban a NATO (elsősorban az USA-nak köszönhető) „elsőprő” győzelme ellenére COIN-műveleteket kellett végrehajtani a helyzet stabilizálása érdekében. A COIN-műveletek során nagyobb szerepet kapott az emberi tényezők köre, a probléma gazdasági, politikai, társadalmi megközelítése, amely komplexen, nemcsak a hadszíntereken legyőzendő ellenséget azonosítja, hanem a probléma lehetséges gyökereit is.

A különböző ellenálló csoportok többnyire szovjet típusú fegyvereket és fegyverrendszereket használnak, de néha sikerül modern technológiára is szert tenniük. Például 2006-ban a Hezbollah UAV-eket és cirkáló rakétákat alkalmazott. Habár mennyiségük alapján nem voltak képesek döntően befolyásolni a konfliktus kimenetelét, de pusztán létükkel is megfélemlítették az izraelieket.²⁶

Külső (nemzetközi) szervezetek

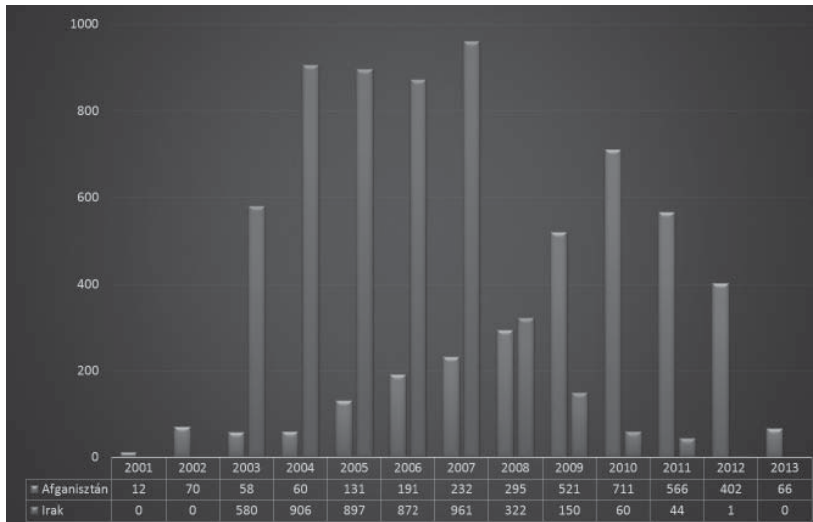
Általában a különböző nemzetközi szervezetek jelen vannak szinte minden háború sújtotta területen, és többnyire az ENSZ égisze alatt tevékenykednek (UNAMA, UN HCR). Más, nem kormányzati szervezetek szintén próbálnak segíteni a helyi lakosságon, melyek közül az egyik legjelentősebb az USAID, amely ugyan nem pártatlan, de lehetőségei és pénzügyi háttere alapján majdnem a Vöröskereszthez hasonló befolyással bír. Az USAID mind Irakban, mind Afganisztánban együttműködött a tartományi/járási vezetéssel, támogatták a helyi PRT-k munkáját.

A nem kormányzati szervezeteknek általában maguknak kell gondoskodniuk a saját alkalmazottaik biztonságáról, ami többnyire a helyi lakosság jóindulatától függ. Szomáli-

²⁵ PETRUSKA, 359.

²⁶ SNYDER, 132–134.

A nemzetközi közösség veszteségei 2001–2013 között

Forrás: www.icasualties.org Letöltés ideje: 2013. május 26.

ában például a segítségnyújtó szervezeteknek fel kellett fogadniuk a helyi klánok fegyvereseit, akik „technikusként” szerepeltek, de voltaképpen egyszerű zsoldosok voltak. A szervezetek csak így tudták biztosítani az alkalmazottaik háborítatlanságát.²⁷

Nemzeti akarat

Az egyik legmeghatározóbb eleme a nemzeti akaratnak és elszántságnak a nemzetközi közösséget alkotó nemzetek által elszenvedett veszteség. A veszteség mértékét az egyes országok különböző mértékben tolerálják; többnyire annak függvényében, hogy a hazai közvélemény mennyire van felkészítve a veszteségekre. Az USA vonatkozásában például viszonylag hosszú ideig a hazai közvélemény támogatta és elfogadta az iraki és afganisztáni veszteségeket, de a mogulisztáni sikertelen rajtaütést követően rövid időn belül kivonta erőit Szomáliából.

Hasonló a helyzet az izraeli–Hezbollah konfliktus kapcsán, melynek lényegét a Hezbollah vezetője, Hassan Nasrallah fogalmazta meg a legtalálóbban: „Izrael Achilles-sarka az izraeli társadalom maga.”²⁸

Mindkét korábbi példa bizonyítékul szolgál, hogy mennyire fontos a nyugodt háttér a katonák számára, amely képes azonosulni és támogatni a műveleti területen szolgáló kontingenseket.

Rendelkezésre álló idő

A felkelők célja a hatalom megszerzése, konszolidálása összeesküvés vagy katonai puccs által, mielőtt a nemzetközi közösség beavatkozna és békefenntartó erőket küldene. Amennyiben ez nem valósul meg és elhúzódó polgárháborúban avatkoznak be a békefenntartó erők,

²⁷ STEWART, 8.

²⁸ MATTHEWS (2009), 6.; MATTHEWS (2008), 16.

akkor a felkelők kénytelenek megváltoztatni a korábbi harceljárásaikat és stratégiájukat. Egy elhúzódó, mérsékelt intenzitású konfliktus esetén a felkelők egyértelműen a jobban felszerelt nemzetközi erők kifárasztását tűzik ki célként. Egyetlen állam vagy szövetségi rendszer sem engedheti meg magának, hogy hosszú távon fenntartsion egy expedíciós jellegű haderőt és missziót.

Közvetlenül a hazai közvélemény, közvetve pedig az anyagi-technikai erőforrások is kihátrálnak a katonák mögül. Például 2006-ban Irakban és 2009-ben Afganisztánban az amerikai politikai és katonai vezetés kénytelen volt felülvizsgálni korábbi céljait, jobban alkalmazkodni az aktuális status quóhoz. Abban az esetben, ha a hazai közvéleménynek „nem sikerül eladni”, hogy miért harcolnak a katonáink külföldön, akkor a katonai szempontból erőn felül teljesített misszió is értelmét veszti, mert senki sem fogja értékelni és felhasználni azt a tudást, amit a katonák megszereztek.

Katonai képességek

A katonai képességek országonként változóak. Szomáliában a fegyverzeti anyagok jelentős része a szovjet érából származik, amelyek a két ország közötti jó viszony jeleként katonai segélyek formájában érkeztek. Az 1990-es évek kezdetén a hadsereg fegyverraktárai és készletei a helyi klánok ellenőrzése alá kerültek, beleértve a nehézfegyverek (gép- és harcjárművek, tüzérségi eszközök stb.) jelentős részét is.²⁹ Ezek a fegyverzeti anyagok nem vehették fel ugyan a versenyt a korszerű amerikai és nemzetközi erőkéivel, de nagy számuk és ellenőrizetlen kereskedelmük jelentősen hozzájárul a térség instabilitásához.

Szomáliához hasonlóan a különböző fegyveres csoportoknál és szervezeteknél, Afganisztánban, Irakban és Libanonban is elsősorban a szovjet eredetű fegyverek domináltak, de jelentős mennyiségben álltak rendelkezésre az említett szovjet típusú fegyverek kínai és iráni változatai is. A fegyverekhez tartozó harceljárások³⁰ sokat változtak a különböző időszakokban.

Például a 2006-os háborúban a Hezbollah védelmét három szektorra osztották fel és 20-25 km-es mélységben szervezték meg. A határ mentén akár 7 km mélységű aknamezőket is telepítettek, az arra alkalmas helyeken pedig lesállítások sorozatát építették ki.³¹ A lesállításokat úgy készítették elő, hogy rendelkeztek mindazokkal az alcsoportokkal, szervezeti elemekkel (rajtaütő, biztosító, támogató alcsoportok), melyeket a hasonló jellegű feladatok végrehajtásakor a NATO-erők is alkalmaznak. A tüzérségi támogatást szintén mélységben tagolták, ezzel is elősegítve a minél sikeresebb védelmi tevékenységet.

Az út mellett elhelyezett IED-k hatásához hozzájárult még a kézfegyverek és a jól irányzott és vezetett aknavetőket tüze, melyek együttes alkalmazása legalább olyan hatásosnak bizonyult, mint az afganisztáni és iraki hadszíntéren az ellenállók által használtak.

A Hezbollah legutóbbi Izrael elleni részleges sikere annak köszönhető, hogy jól mérte fel az izraeli fél lehetőségeit és fegyverei várható alkalmazásának alapelveit.³² Mindezek ellenére 2006-ban a Hezbollah „nem volt reguláris hadsereg, de gerilla sem, a szó hagyományos értelmében. Valahol a kettő között volt.”³³

²⁹ HEGEDŰS, 225.

³⁰ Tactics, techniques and procedures.

³¹ MATTHEWS (2008), 20.

³² Az izraeli fél elsősorban a légierő és a tüzérség precíziós támadásaira épített, melyet csak kiegészítenek a szárazföldi erők korlátozott célú támadásai.

³³ MATTHEWS (2009), 6.; BIDDLE–FRIEDMAN, 7.

Mind az iraki, mind az afganisztáni felkelők részéről általában megállapítható, hogy maximum szakaszerőig képesek megszervezni és eredményesen végrehajtani a tevékenységüket. A szervezetek sejtyszerű felépítése, illetve a vezetés és irányítás emberi és technikai hiányosságai miatt ennél magasabb szinten csak kivételesen képesek működni, de eredményeket ilyenkor is el tudnak érni.³⁴

Összegezve tanulmányom (most közreadott első részének) tapasztalatait: a COE 11 pontja alkalmas napjaink műveleti környezetének leírására, de elsősorban „felülről” közelíti meg az eseményeket és az összefüggéseket. A „nagy stratégia”, az adott térség gazdasági és politikai viszonyai nagyobb jelentőséget kapnak, mint a (második részben bemutatandó) PMESII-PT esetében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BABOS László – PAPP Tamás: *A modern kor háborúi és csatái*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2009, 288., ISBN 978-963-327-480-4
- BAUMANN, Robert F. – YATES, Lawrence A. – WASHINGTON, Versalle F.: *„My Clan Against the World” US and Coalition Forces in Somalia 1992–1994*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, é.n., 219.
- BIDDLE, Stephen – FRIEDMAN, Jeffrey A.: *The 2006 Lebanon Campaign and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy*, Strategic Studies Institute, USA, 2008, 106., ISBN 1-58487-362-0
- HART, B. H. Liddell: *Stratégia*. Budapest, Európa Kiadó, 2009, 576., ISBN 963-07-7243-4
- HEGEDÜS Kata: *Szomália – a véget nem érő háború országa*. In: Marton Péter (szerk.): *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban* (E-book), Teleki László Intézet, 2006, 212–241., ISBN 963 7081 119
- HETTYEY András: *Szomália története és a környező országok szerepvállalása 2004 óta*. In: *Külügyi Szemle*, 2008. 4. sz. 94–118.
- MAACHAR, Andre Bou: *Lebanon: Strategic and Political Challenges and Opportunities*, US Army War College, Carlisle Barracks, PA 17013-5050, USA, 2008, 50.
- MATTHEWS, Matt M.: *We Were Caught Unprepared: The 2006 Hezbollah–Israeli War*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2008, 105. ISBN 978-0-16-079899-3
- MATTHEWS, Matt M.: *Hard lessons learned. A comparison of the 2006 Hezbollah–Israeli War and Operation CAST LEAD* – In: FARQUHAR, Scott C. (szerk.): *Back to Basics. A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2009, 5–44., ISBN 978-0-9823283-3-0
- MELLIES, Penny L.: *Hamas and Hezbollah: A comparison of tactics LEAD* – In: FARQUHAR, Scott C. (szerk.): *Back to Basics. A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2009, 45–81., ISBN 978-0-9823283-3-0
- MOONEY, William K., Jr.: *Stabilizing Lebanon: Peacekeeping or nation-building* – In: *Parameters*, 2007. ősz, 28–41. ISSN 0031-1723
- PETRUSKA Ferenc: *Három elfeledett háború (1. rész)* – In: *Hadmérnök*, 2012. VII. évf. 1. sz. 258–264., ISSN 1788-1919

³⁴ WAGNER (2012), 90–91.

- SNYDER, Michael D.: *Information strategies against a hybrid threat: what the recent experience of Israel versus Hezbollah/Hamas tell the US Army LEAD* – In: FARQUHAR, Scott C. (szerk.): *Back to Basics. A Study of the Second Lebanon War and Operation CAST LEAD*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, USA, 2009, 103–146., ISBN 978-0-9823283-3-0
- STEWART, Richard W.: *The US Army in Somalia 1992–1994* (John S. BROWN Brigadier General, USA Chief of Military History előszavával) CMH Pub 70–81–1, PIN: 080256–000 é.n., 27.
- TOMOLYA János: *A „34 napos” izraeli–libanoni háború*. In: *Hadtudomány*, 2007. XVII. évf. 1. sz. 62–73., ISSN 1215-4121
- WAGNER Péter: *A „bukott államiség” és Afganisztán*. In: Marton Péter (szerk.): *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban* (E-book), Teleki László Intézet, 2006, 344–361. ISBN 963 7081 119
- WAGNER Péter: *A sahabuddini esata*. In: *Hadtudomány*, 2012. XXII. évf. 1–2. sz., 70–93., ISSN 1215-4121
- sz. n.: CIA factbook – CIA : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/guidetowfbook.html> Letöltés ideje: 2013. május 24.
- sz. n.: Country reports on terrorism 2007 (COUNTRY REPORT 2007) – United States Department of State Publication Office of the Coordinator for Counterterrorism, USA, 2008, 312., <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2007/index.htm> Letöltés ideje: 2011.08.01.
- sz. n.: FM 7-100 Opposing Force Doctrinal Framework and Strategy – Washington DC., Department of the Army, 2003, 164., PIN 080791-000

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

- http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraqi_freedom-intro.htm Letöltés ideje: 2011. július 29.
- http://www.foreignpolicy.com/failed_states_index_2012_interactive, Letöltés ideje: 2013. február 15.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>. Letöltés ideje: 2013. február 23.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/guidetowfbook.html> Letöltés ideje: 2013. május 24.
- www.icasualties.org Letöltés ideje: 2013. május 26.
- <http://www.unhcr.org> Letöltés ideje: 2013. május 23.

Kiss Álmos Péter:

AZ IZRAELI INTEGRÁLT RAKÉTAVÉDELMI RENDSZER

Izrael ma az egyetlen állam a világon, mely integrált rakétavédelmi rendszerrel rendelkezik. A háromszintű rendszer elemei a Nyíl, a Patriot és a Vaskupola, melyek egymást átfedő képességeikkel a nagy, közepes, illetve kis lőtávolságú ballisztikus rakéták ellen védik Izraelt. A rendszerbeállítás küszöbén áll Dávid Parittyája, amely valószínűleg kiváltja majd a Patriotokat. De ez csak a rakétavédelem egyverzeti pillére, ezt kiegészítik a passzív és aktív védelem további elemei: a hírszerzés, a megelőzés, a polgári védelem. Jelen tanulmányban a szerző bemutatja az izraeli rakétavédelem múltját, jelenét és jövőjét, valamint elemzi a rendszer előnyeit és hátrányait.

Doktrína és változó világ

Az izraeli fegyveres erők – gyakorlatilag létezésük első napjától – offenzív doktrínát követnek. Izrael veszélyekkel teli stratégiai helyzetében nincs is igazán más lehetőségük. A stratégiai mélység hiányát, a súlyos demográfiai és az eszközök mennyiségében mutatkozó hátrányt csak úgy tudják ellensúlyozni, ha megelőző csapásokkal magukhoz ragadják a kezdeményezést, áthelyezik a harcok színterét az ellenség területére, és meggyőző, döntő győzelmet vívnak ki, mielőtt a nemzetközi közösség beavatkozhatna és egy Izrael számára hátrányos tűzszünetet kényszeríthetne ki.

E doktrína – mint az 1948 és 1973 közötti negyed évszázad győzelmeinek sorozata és az Egyiptommal és Jordániával kötött békeszerződések mutatják – jól szolgálta Izraelt, de az 1980-as évektől változott a világ, és az izraeli fegyveres erőknek is változniuk kellett. Egy hagyományos fegyveres erőkkel indított támadás valószínűsége az évek során fokozatosan csökkent, ugyanakkor jelentősen nőtt az olyan kihívások száma, amelyekkel szemben az offenzív doktrínák csak mérsékelt (vagy egyáltalán nem) hatékonyak. Az offenzív doktrína máig az izraeli katonai tervező folyamat középpontjában áll, ugyanakkor a fegyveres erőknek meg kellett találniuk a választ három – első megközelítésben alapvetően eltérő – fenyegetésre:

- Az Izraelt körülölelő iszlám világ államai, akár nyílt ellenségek, akár bizonytalan semlegesek, jól ismerik Izrael katonai képességeit, és tisztában vannak azzal, hogy egy hagyományos erőkkel, eszközökkel és eljárásokkal vívott konfliktusban ismét vereséget szenvednének. Ha nem is terveznek a közeljövőben feltétlenül újabb támadást Izrael ellen, folyamatosan keresik – és több-kevesebb sikerrel meg is találják – a lehetőségeket, amelyekkel ellensúlyozni tudják a nyomasztó izraeli erőfölényt.
- Izrael nem állami ellenségei (Dél-Libanonban a Hezbollah, a Gázai övezetben a Hamasz és szövetségesei) jelentősen megerősödtek. Állandó területtel rendelkeznek, és létszámuk, kiképzésük színvonala és tüzerejük annyira megnőtt, hogy immár közel hagyományos szintű fenyegetést jelentenek. Ugyanakkor szervezettségükben, harceljárásaikban, ellátó rendszerükben és a helyi lakossághoz fűződő kapcsolataikban továbbra is megmaradtak aszimmetrikus ellenfélnek.

- Jelentősen felgyorsult Irán nukleáris programja. Ami 2000–2004 körül még a horizonton túli, bizonytalan lehetőségnek tűnt, az ma már rövidesen megvalósuló tény. Ha az iráni program sikerrel jár, az elsősorban a Perzsa-öböl államait és Dél-Ázsiát fenyegeti. Ugyanakkor a radikális iszlám rezsim ideológiájában (de minimum retorikájában) kiemelkedő szerepet játszik az Izrael-ellenesség.

E három fenyegetés közös vonása a rakétatechnológia: a rakéta viszonylag olcsó, sokoldalú és megbízható hordozóeszköz, mely ellen nehéz – ha egyáltalán lehetséges – a védekezés.

A fenyegetés¹

Izrael ma a kisméretű, 10-12 km lőtávolságú, házi készítésű rakétáktól a közepes lőtávolságú harcászati rakétákon keresztül az iráni Sabab–3 hadszíntéri ballisztikus rakétákig egy több tízezer eszközből álló arzenállal néz szembe. A veszélyt fokozza a fegyverek rejtett elhelyezésére alkalmas óriási terület, az egymástól alapjaikban eltérő potenciális ellenségek száma és a különbségek ellenére is létező szövetségek az ellenségek között.

A legkisebb ballisztikus rakéta a házi készítésű *110 mm-es Kasszam*, melyet a gázai palesztin fegyveres szervezetek használnak. Ezeket helyi műhelyekben szerelik össze, a Gázában fellelhető anyagokból. Lőtávolságuk 10-12 km. A 10 kg körüli robbanótöltet TNT vagy urea-nitrát (házi eszközökkel műtrágyából vagy akár vizeletből könnyen előállítható robbanóanyag). A rakétamotor egy vastag falú acélső, a szilárd hajtóanyag egy cukor és kálium-nitrát (műtrágya) keverékéből készült hasáb. A kilövőállványt csövekből és acéllemezekből hegesztik össze, de szükség esetén akár két, hosszában összeillesztett deszka is használható a célra. A rakéta hossza kb. 2 m, tömege 50-60 kg – a rendszer tehát, ha nem is könnyen, de emberi erővel mozgatható. A manufakturális gyártási folyamatból adódó pontatlanságok következtében a röppálya annyira kiszámíthatatlan, hogy találati pontosságról nem nagyon lehet beszélni.

A *122 mm-es M–21 Grad* vagy *Katyusa* típusú rakéták. Ezek már fegyveripari termékek, a Szovjetunióban kifejlesztett BM–21 Grad sorozatvető rendszer rakétái. A rakéta lőtávolsága (a típustól függően) 20-40 km, hossza közel 3 m, tömege 65-70 kg, a fejrész a változattól függően 18-25 kg tömegű. Az emberi erővel történő harcászati mozgatás lehetősége korlátozott. Jordánia kivételével Izrael valamennyi közvetlen és közvetett szomszédja, de a Hezbollah és a Hamasz is rendszerbe állította. A nem állami hadviselők kezében levő eszközök részben kelet-európai fegyveres erőkben leselejtezett és kiárusított Gradok, részben kínai (WS-1E) és jelentős részben iráni (Arash, Noor és Haszeb) gyártmányok.

A *220 mm-es M–27 Uragan* szovjet fejlesztésű sorozatvetőt Szíria és Irán állította rendszerbe (Egyiptom és Jordánia lényegesen hatékonyabb amerikai eszközöket használ). A rakéta lőtávolsága 35 km, hossza közel 5 m, tömege 280 kg, a fejrész 100 kg. Emberi erővel történő mozgatása valószínűtlen. Szíria közvetítésével a Hezbollah is hozzájutott M–27 rakétákhoz.

A *240 mm-es Fadzsr–3* iráni fejlesztés, „harmadik generációs” sorozatvető rakéta. Lőtávolsága kb. 45 km, hossza 5,2 m, tömege 407 kg, a fejrész 45 kg. Irán és Szíria mellett a Hezbollah is rendszerbe állította.

¹ Harmer, Christopher: Threat and Response: Israeli Missile Defense Today, Institute for the Study of War, 2012. augusztus 16.

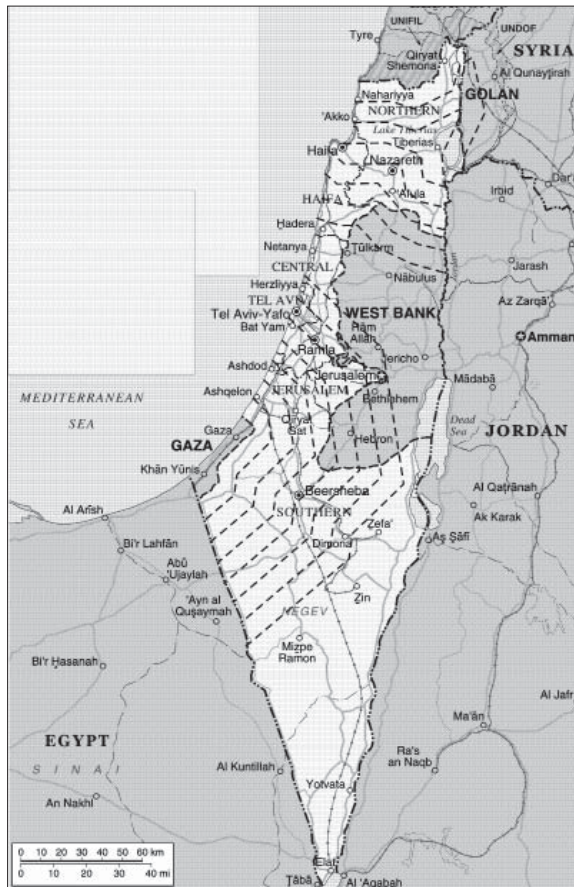
Az iráni eredetű *333 mm-es Fadzsir-5* rakétát Irán és Szíria állította rendszerbe, de rajtuk kívül mind a Hezbollah, mind a gázai palesztin szervezetek is rendelkeznek néhány példánnyal. Ez a legnagyobb rakéta a palesztin fegyveres csoportok arsenáljában. Lőtávolsága 75 km, hossza 6,5 m, tömege 915 kg, a fejrész 175 kg, és 90 kg robbanóanyagot tartalmaz. Emberi erővel történő bármilyen mozgatás lehetősége tehát kizárható – a gázai körülmények között még járművel történő szállítása is kockázatos.

Az iráni gyártmányú *610 mm-es Zelzal* rakéta a szovjet/ orosz 9K52 Luna-M (NATO kód-név: FROG-7) továbbfejlesztett változata. A rakéta hossza 16 m, tömege 3500 kg, lőtávolsága kb. 210 km. A rakéta fejrésze 600 kg – sűrűn beépített városi környezetben súlyos pusztításra képes. Irán és Szíria állította rendszerbe, de néhány példány jutott a Hezbollahnak is. Ez a Hezbollah legnagyobb rakétája.

880 mm-es Scud-B típusú rakéták. A Szovjetunió több száz Scud-B rakétarendszert szállított közel-keleti klienseinek. A rakéta folyékony hajtóanyaggal működik, hossza 11 m, tömege 6000 kg, fejrésze közel 1000 kg. A lőtávolság kb. 450 km – de a továbbfejlesztett változatok lőtávolsága ennél lényegesen nagyobb lehet (bár ez általában azt jelenti, hogy csökkenteni kell a fejrész tömegét). Szíria, Irán, Egyiptom, Irak, Omán és Jemen rendszeresítette a Scud valamelyik változatát, és többször felröppent a hír, hogy a Hezbollah is rendelkezik Scud rakétákkal – de ezt eddig nyílt hírforrások nem erősítették meg.

880 mm-es és 1250 mm-es Sahab rakéták. Iránban gyártott eszközök, az orosz Scud, illetve az észak-koreai No Dong rakéták továbbfejlesztett változatai. A változattól függően lőtávolságuk 300-500 km (Sabab 1 és 2), illetve 1500-3000 km (Sabab 3 és 4), fejrészüik 800 és 1200 kg közötti tömegű. Találati pontosságuk megfelelő nagy területű célok (repülőterek, kikötők) támadásához, és nagy robbanótöltetükkel súlyos pusztításra képesek.

Az *1250 mm-es Szedzsil rakéta* jelentős előrelépés az iráni képességekben. A közel 18 méter hosszú, 23,5 tonnás eszköz szilárd hajtóanyaggal működik, kétlépcsős, tréleren mozgatható. Fejrésze 500 és 1500 kg közötti, lőtávolsága 2000 km. A szilárd hajtóanyag rövid tüzelési ciklust tesz lehetővé; a rakéta gyorsabb és találati pontossága jobb, mint a korábbi rakétáké. De a Szedzsil valójában nem is jelenlegi jellemzői miatt különösen figyelemre méltó, hanem sokkal inkább azért, mert ezzel a rakétával az iráni tervezők túléptek észak-koreai tanítómestereiken: a rakéta nem egy máshol tervezett eszköz helyben

módosított változata, hanem saját fejlesztés. Jellemzőinek továbbfejlesztése csak erőforrások és koncentrált szaktudás kérdése, de technológiai akadályokba immár nem ütközik.²

Az irányítás nélküli harcászati rakétákat a reguláris fegyveres erők a hagyományos hadviselés doktrínái szerint, eredeti rendeltetésüknek megfelelően alkalmazzák, nagy kiterjedésű területeclok pusztítására. Ezzel szemben a nem állami hadviselők a nagyobb harcászati rakétákat hadászati eszközökként kezelik, silókba telepítik és elsősorban az izraeli polgári lakosság ellen vetik be.

A rakétatámadások

A rakétafenyegetés gyorsan, de nem teljesen váratlanul jelent meg Izrael stratégiai horizontján. Az első figyelmeztetés még nem került semmibe: az iráni–iraki háború (1980–1988) során a hadviselő felek időről időre rakétatámadásokat hajtottak végre egymás nagy városai ellen (ez volt a „városok háborúja”). Mindkét fél a szovjet gyártmányú R–17/R–300 Elbrusz (NATO-kódnév: Scud–B) rakétát vagy annak valamilyen változatát használta. A háború eseményei azt mutatták, hogy bár mindkét fél többé-kevésbé szilárd légi fölényt tartott fenn saját hátszaga fölött, mégis képtelennek bizonyult a rakétatámadások elleni védekezésre.³ David Ivri tábornok (az 1980-as évek végén az izraeli védelmi minisztérium főigazgatója – nagyjából a védelmi miniszter első helyettese) figyelemmel kísérte és elemezte a háború eseményeit. Arra a következtetésre jutott, hogy a Teherán elleni iraki rakétacsapások kényszerítették Iránt arra, hogy befejezze a háborút.⁴ E felismerés – Ivri magas rendfokozata ellenére – nem vezetett sem az izraeli védelmi doktrína módosításához, sem új rakétavédelmi eszközök rendszerbe állításához.

A következő figyelmeztetés már közvetlen veszélyen keresztül valósult meg. A második öbölháború (Sivatagi Vihar) során Szaddám Huszein Izrael elleni Scud–B rakétákkal végrehajtott támadásokkal próbálta megosztani az Irak ellen felsorakozott nemzetközi koalíciót: arra számított, hogy egy izraeli válaszcsoport automatikusan Irak mellé állítja (de minimum semlegességre kényszeríti) az arab államok kormányait. Szaddám Huszein számítása végül nem vált be: az Egyesült Államok sietve áttelepített egy Patriot rakétavédelmi dandárt Németországból Izraelbe. A dandár feladata – lakott körzetek védelme – alapjaiban eltért a Patriot rendszer eredeti funkciójától (a szétbontakoztatott csapatok szovjet Scud rakéták elleni védelmétől). Az iraki Scudok jellemzői is alapvetően eltértek a szovjet rakétákétól: az irakiak nagyobb hajtóanyagtöltet és kisebb fejrész alkalmazásával lényegesen megnövelték a rakéták lőtávolságát és sebességét (az eredeti Mach 5 helyett közel Mach 7-re). Az atmoszférába visszatérve a rakéták fejrésze leválik a rakétatestről, így az ütegeknek egyszerre több célt kellett követniük. Az eredmény az lett, hogy a Patriot ütegek a vártnál lényegesen kevésbé voltak hatékonyak az iraki rakéták ellen, de jelenlétük

² Rubin, Uzi: New Developments in Iran's Missile Capabilities: Implications Beyond the Middle East, Scholars for Peace in the Middle East, 2009. augusztus 25. <http://spme.net/cgi-bin/articles.cgi?ID=5848>. Hildreth, Steven A.: Iran's Ballistic Missile and Space Launch Programs, Congressional Research Service, Washington DC, 2012. december 16.

³ Cordesman, Anthony H. és Abraham R. Wagner: Lessons of Modern War, Vol. II. The Iran–Iraq War, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, 14–20.

⁴ Ginsburg, Mitch: Chinks remain in Israel's air defense armor, despite Iron Dome, The Times of Israel, 2012. március 14. <http://www.timesofisrael.com/the-chinks-in-our-missile-defense-armor/>

megnyugtatta az izraeli polgárokat, hogy nincsenek egyedül, és ezzel csökkent az izraeli kormányra nehezedő nyomás a közvélemény részéről, hogy tegyen valamit.⁵

A harmadik – immár véresen komoly – figyelmeztetést Izrael egyszerre két irányból kapta 2006-ban. Délen, a 2005 nyarán kiűrtett Gázai övezetből a Hamasz, Iszlám Dzsihád és más fegyveres szervezetek folyamatos rakétatűz alatt tartották a határ menti izraeli városokat és falvakat, különösen a legközelebbi célpontot, a határtól 3 km-re fekvő Szderótot. Az év során több mint 1000 rakétát lőttek ki. Ugyanakkor északon a Hezbollah folyamatos alacsony intenzitású támadásai 2006. július közepétől háborúvá eszkalálódtak, melynek 32 napja során a Hezbollah tüzei közel 4000 – naponta 100-150 – rakétát lőttek ki az észak-izraeli városokra és falvakra. E műveleti ütemet az izraeli légitámadások és szárazföldi műveletek ellenére is tartani tudták, sőt a konfliktus utolsó napján (augusztus 13.) a korábbi ütemet jelentősen megnövelték, és 250 rakétát lőttek ki. Óriási erőfölényük ellenére az izraeli fegyveres erők sem északon, sem délen nem voltak képesek elfojtani a rakéták tüzét: az indítást rendszerint észlelték, de a válaszcsoportok többnyire már csak üres indítóállványokat semmisített meg, vagy rosszabb esetben közeli palesztin civilek halálát okozta. Sem a Hamasz, sem a Hezbollah rakétái nem voltak különösebben hatékonyak abban az értelemben, hogy nagy rombolást vagy embervesztéseket okoztak volna. Ugyanakkor beváltak a terrorbombázás olcsó eszközeiként: az északi országrész gazdasági élete jórészt megbénult; közel félmillió izraeli heteket töltött óvóhelyen vagy déli városokba költözött. A gázai határ mentén a rakétatűz intenzitása alacsonyabb volt ugyan, de a mindennapi életben így is súlyos zavarok voltak. Ezen túlmenően – ami a legveszélyesebb volt – megrendült a polgárok bizalma a fegyveres erők képességeiben.⁶

A figyelmeztetésekre az izraeli társadalom – ha nem is nagyon gyorsan – válaszolt. Ma az izraeli rakétavédelmi rendszer több pilléren áll (felderítés/megelőzés, polgári védelem, aktív védelem), és háromszintű (külső védelmi gyűrű iráni és más távoli ellenségek támadásai ellen, középső védelmi gyűrű a Szíriából és Libanonból indított támadások ellen, belső védelmi gyűrű a Hezbollah és a Hamasz rakétái ellen).⁷

Hírszerzés és megelőző csapások

A rakétatámadások elleni védelem első, nélkülözhetetlen eleme a megbízható felderítés: rádiólokátorok, pilóta nélküli repülőgépek, műholdak figyelik a lehetséges indító körzeteket és azonnal jeleznek, ha rakétaindítást észlelnek. A gyors jelzés életbevágóan fontos: az ország egyes területein (pl. a Gázai övezettel határos területeken) a polgári lakosságnak csak 30 másodperc áll rendelkezésére, hogy fedezékbe húzódjon.

A folyamatos felderítés egyik igen fontos eleme a nem állami ellenfelek megfigyelése. Izrael politikusai és katonai vezetői tisztában vannak azzal, hogy egyedül a védelem (legyen az bármennyire aktív) nem elegendő a rakétatámadások ellen. A válaszcsoportok lehetősége valamennyire visszatartja Izrael közeli és távoli állami ellenfeleit, de a Hamasszal és a

⁵ Garner, Jay M.: Patriot Performance in Desert Storm, kongresszusi meghallgatás, Washington DC, 1992. április 7. http://www.fas.org/spp/starwars/congress/1992_h/h920407g.htm; Davis, Richard: Operation Desert Storm – Project Manager's Assessment of Patriot Missile's Overall Performance is not Supported, kongresszusi meghallgatás, Washington DC, 1992. április 7. <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA291239>

⁶ Kiss Álmos Péter: Az Izraeli Főnix – a CAHAL a dél-libanoni kudarctól a gázai sikerig, Sereg Szemle, 2010/2. Székesfehérvár, 128–144.

⁷ Barzilai, Amnon: Defense establishment reassesses missile defense, Globes, Rishon Le-Zion, 2006. szeptember 5. <http://www.globes.co.il/serveen/globes/docview.asp?did=1000130211&fid=942>

Hezbollahnal szemben csak bizonytalan eszköz. Ezért Izrael elég egyértelműen kijelentette, hogy minden lehetséges eszközzel meg fogja akadályozni, hogy nem állami ellenfelei nagy lőtávolságú, nagy pusztító erejű rakétákhoz jussanak – és amikor az információk elemzése alapján az izraeli kormány indokoltnak látja, nem habozik lecsapni, akár az ország határaitól távol is.

A dolog természetéből adódóan a nyilvánosan hozzáférhető forrásokban erről többnyire csak találgatások lelhetők fel. A nyílt tengeren megállított csempészhajókról (Karin A. – 2002. január 3., Francop – 2009. november 4., Victoria – 2011. március 15.) elérhető információ is jórészt megbízhatatlan: az incidensek valamennyi résztvevője igyekszik az eseményeket ön maga számára lehető legjobb színben feltüntetni. A környező országok területén végrehajtott légcsapásokról, kommandó-rajtaütésekről, célzott likvidálásokról viszont többnyire csak megtévesztő információ lát napvilágot.

Szudán például több alkalommal is Izrael célkeresztjébe került. A Hamasz Szudánon keresztül jut nehézfegyverekhez, elsősorban a nagyobb méretű iráni rakétákhoz. Az évek során több alkalommal érték ismeretlen eredetű kommandó-, rakéta- és légitámadások a rakétákat szállító konvojokat, a yarmouki lőszergyárat (ahol Fadzsr rakétákat szerelnek össze), és a port szudáni kikötőt (ahol iráni fegyvereket raknak partra). A szudáni kormány Izraelt vádolja, de mivel eddig bizonyítékokat (pl. lelőtt repülőgépek roncsait, elfogott hajószemélyzetet, izraeli gyári jelzésekkel ellátott lőszeret, árulkodó tartalmú rádióforgalmazást) nem tudott felmutatni, Izrael megelégszik a kitérő válaszokkal. A Hezbollah Szírián keresztül jut fegyverei jelentős részéhez – ezért aztán gyakoriak a Hezbollahnak szánt rakétaszállítványokat támadó légcsapások is. Ezek részben libanoni, részben szíriai területen történnek, és várhatóan gyakoribbak lesznek, ahogy a szíriai polgárháború következtében egyre nagyobb a bizonytalanság a két országban.

A sikeres felderítés nem minden esetben vezet az azonosított eszköz megsemmisítéséhez: az elpusztított rakéták helyett az ellenfél csak újakat hozna be, előről kellene tehát kezdeni a felderítőmunkát. Célszerűbb a felderített eszközt követni, megfigyelni elhelyezését és rávezetni egy céllistára. Szükség esetén (elsősorban nyilván egy konfliktus kezdetén) a csapásmérő erők a céllista alapján rövid idő alatt meg tudják semmisíteni az ellenség legveszélyesebb eszközeit. Izrael pontosan ezt az elvet követte a második libanoni háború (2006), az Öntött Ólom (2008) és a Felhőoszlop hadműveletek (2012) során. A konfliktus első óráiban légierije megsemmisítette a Hezbollah, illetve a Hamasz korábban felderített nagy lőtávolságú rakétáinak nagy részét – csak elvétve maradt 1-2 rakéta érintetlen.

Polgári védelem⁸

A független Izrael kikiáltásának napján David Ben Gurion kijelentette: „Az egész nép a hadsereg, az egész ország a front.” Ez a függetlenségi háború első, nehéz hónapjaiban különösen igaz volt, és igaz maradt azután is, hogy Izrael erős, regionális hatalommá fejlődött. Ugyanakkor az erős, ütőképes hadsereg védőpajzsa mögött a polgárokat egyre kevésbé fenyegették egy nagyléptékű ellenséges támadás pusztításai, ezért aztán a korai évekre jellemző készenlét lankadt – egészen 1991-ig. Az első öbölháború (Sivatagi Vihar) iraki rakétatámadásai, bár minimális rombolást okoztak, emlékeztetőként szolgáltak a társadalom számára, hogy a hátszág is a front, a harctevékenység elválaszthatatlan része. A háború tapasztalatai alapján 1992. februárban (a három regionális szárazföldi parancsnokság polgári védelmi elemeinek összevonásával) létrehozták a Hátszági Frontparancsnokságot.

⁸ A Hátszági Frontparancsnokság honlapja: <http://www.oref.org.il/International/14-en/PAKAR.aspx>

A parancsnokság tevékenysége jól lefedi a Magyarországon is ismert „polgári védelem” fogalmát: felkészíteni a polgári lakosságot a várható fenyegetésekre; védekezés a várható katonai fenyegetések (légitámadás, támadás tömegpusztító fegyverrel, természeti katasztrófa) ellen; mérsékelni a sikeres ellenséges támadások hatását.

A polgári védelmi doktrína alapja – a rakétavédelmi rétegekhez hasonlóan, de elemeiben természetesen attól eltérően – ismét egy sor koncentrikus kör.⁹

- A *külső kör* az egész országot lefedő vészjelző rendszer: a szirénák hálózata, rádió- és TV-állomások figyelmeztető adásai.
- A *belső kör* a védett terek létesítése: minden új épületben – akár lakóház, akár bevásárlóközpont – lakásonként vagy emeletenként olyan helyiségeket kell létrehozni, amelyek néhány órán keresztül jó védelmet adnak mind hagyományos, mind nem hagyományos fegyverek ellen: vastag betonfalak, légnomásnak és gázszivárgásnak ellenálló ajtó és ablak. Régebben épült házakban a védett teret utólag kell kialakítani a lehetőségeknek megfelelően. A védett tér felszereléséhez javasolt tételek között nincs semmi egzotikus, csak amit a józan ész diktál: gázalarc, víz, konzervek, telefon, rádió, zseblámpa – de játékok is, a kevésbé türelmes gyerekeknek.¹⁰
- A doktrína központja a felkészült állampolgár: a rendszeres polgári védelmi gyakorlatok, a Hátországi Frontparancsnokság információs anyagai, a józan ész és a tapasztalat eredménye, hogy a polgári lakosság lélektani felkészültsége elég magas színvonalú – különösen az 1991. évhez képest.

Rakétaelhárító rendszerek

Patriot¹¹

A Patriot rendszert az Egyesült Államokban fejlesztették ki és 1984-ben állították rendszerbe. Eredetileg légvédelmi rakétának szánták, de rövidebb idővel a rendszerbe állítás után továbbfejlesztették, hogy alkalmas legyen ballisztikus rakéták elleni védelemre is. Ezt a képességet 1991-ben, a Sivatagi Vihar idején érte el, bár – mint korábban szó volt róla – rakétavédelmi teljesítménye az öbölháború idején sem Izraelben, sem más hadszíntereken nem volt egyértelmű siker. A tapasztalatok alapján a rendszert módosították. Az izraeli fegyveres erők a Patriot két változatát – a Patriot Advanced Capability–2-t (PAC–2) és a továbbfejlesztett PAC–3-at – állították rendszerbe, kis és közepes lőtávolságú rakéták elleni védelemre. A PAC–2 harci töltete közelségi gyújtóval működik, a PAC–3 fejrésze harci töltet nélküli, a célba vett rakétát ütközéssel semmisíti meg. A rakéták szilárd hajtóanyaggal működnek, sebességük 5 Mach, repülési magasságuk 24 km. A PAC–3 rakétákkal felszerelt rendszerek 15-20 km sugarú kört képesek megvédeni ballisztikus rakéták ellen.

A Patriot rendszer rádiólokátora passzív elektronikus letapogatású fázisvezérelt antennarács. A lokátor egyszerre tölti be valamennyi szükséges funkciót (figyelés, észlelés, célkövetés, rakétavezérlés). A lokátor hatósugara 100 km, és egyszerre 100 célpontot képes követni. A tűzvezetés történhet teljesen automatizált módon, vagy emberi felügyelettel és beavatkozással.

⁹ Prince-Gibson, Eetta: From Israel, Lessons in Civil Defense, Washington Post, 2003. március 16. <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/health/specials/preparedness/israel.html>

¹⁰ Be Prepared... Just in Case – Home Front Command, Hátországi Frontparancsnokság kézikönyv, é.n. http://www.oref.org.il/Sip_Storage/FILES/6/1736.pdf

¹¹ Patriot Missile Long-Range Air-Defence System, United States of America, army-technology.com, <http://www.army-technology.com/projects/patriot/>

Nyíl¹²

Az iráni–iraki háború eseményeinek elemzése alapján már 1986-ban megkezdődött egy közös izraeli–amerikai fejlesztő program, melynek célja egy közepes és nagy lőtávolságú rakéták elleni korszerű védelmi rendszer (Nyíl – Khetz) kifejlesztése volt. Sem az izraeli fegyveres erők rangidős tábornokai, sem a tudományok művelői nem bíztak a sikerben – és kételyeiket a tudomány és a harctéri tapasztalat jócskán alátámasztotta.¹³ Attól is tartottak, hogy egy rakétavédelmi program defenzív mentalitáshoz vezet és túl sok erőforrást fog elvonni más programoktól. A kételkedők érveinek élet jócskán tompította, hogy a fejlesztés valóban nagyon magas költségeit az éppen aktuális pénzügyi évtől függően 50-80 százalékban az Egyesült Államok fedezte.¹⁴ A program eredménye a Nyíl (Khetz) rendszer, amelyet 2000-ben állítottak hadrendbe. Hatékonyságát eddig számos teszt során bizonyította, de harctéri bevetésére még nem került sor. A kételyekkel kapcsolatban a program amerikai részét felügyelő Henry A. Obering altábornagy szerint „minden MIT-professzorra, aki azt állította, hogy valami megvalósíthatatlan, 10 fiatal MIT-zseni jutott, akik megvalósították a tudományosan lehetetlent”.¹⁵

A Nyíl feladata a közepes és nagy lőtávolságú ballisztikus rakéták (Sabab és Szedzsil) elleni védelem. Képes a legnagyobb méretű és legnagyobb sebességű rakétákat is megsemmisíteni. A rakéta kétlépcsős, szilárd hajtóanyaggal működik, Mach 9 sebességet ér el. Lőtávolsága 100 km, maximális repülési magassága 50 km. E jellemzők alapján a Nyíl képes a rakétafenyegetést a céltől nagy távolságra megsemmisíteni és így minimálisra csökkenteni az oltalmazott célban okozott járulékos rombolást (amit pl. a lehulló rakétaronszok vagy a támadó rakéta fejrészének vegyi vagy nukleáris töltete okozna). A rakéták mozgó indítókonténerekben vannak (konténerenként hat rakéta); az indítás függőlegesen történik, így a vízszintes indítási zóna 360 fokos.

A Nyíl rendszer rádiólokátora (Green Pine) aktív elektronikus letapogatású fázisvezérelt antennarács. Egyszerre több frekvencián és hullámhosszon működik, gyakorlatilag érzéketlen a zavarásra. Egyszerre működik figyelő, észlelő, célkövető és rakétavezérlő üzemmódokban. Egyszerre 30 darab 8,8 Mach sebességű célt tud követni, maximális hatósugara 500 km. A Nyíl rakétát 4 méteren belülre a cél mellé tudja vezérelni. A rádiólokátor újabb változata, a Super Green Pine (Green Pine Block B vagy Great Pine) észlelési hatósugara 800-900 km.

A tehergépkocsira telepített, hálózatközpontú műveleti architektúrájú harcvezetési központ (Golden Citron, héberül Etrog Zahav) egyszerre 14 rakétaelfogást tud vezérelni. A vezérlés történhet teljesen automatizált módon, vagy emberi beavatkozással a harc bármelyik fázisában. A harcvezetési központ képes más rakétarendszerekkel együttműködni – például átadhat célokat a Patriot rendszernek.

¹² Arrow 2 Theatre Ballistic Missile Defence System, Israel, army-technology.com, <http://www.army-technology.com/projects/arrow2/>. EL/M-2080 „Green Pine” Radar System, Israel Aerospace Industries. http://www.iai.co.il/17660-27136-en/BusinessAreas_Elta_SpaceSystems_GreenPine.aspx. Story of the Arrow Weapon System, Izraeli Védelmi Minisztérium <http://www.mod.gov.il/pages/homa/bg.htm>. Egozi, Arie: Arrow in waiting, Flightglobal.com, <http://www.flightglobal.com/articles/2003/07/29/169425/arrow-in-waiting.html>.

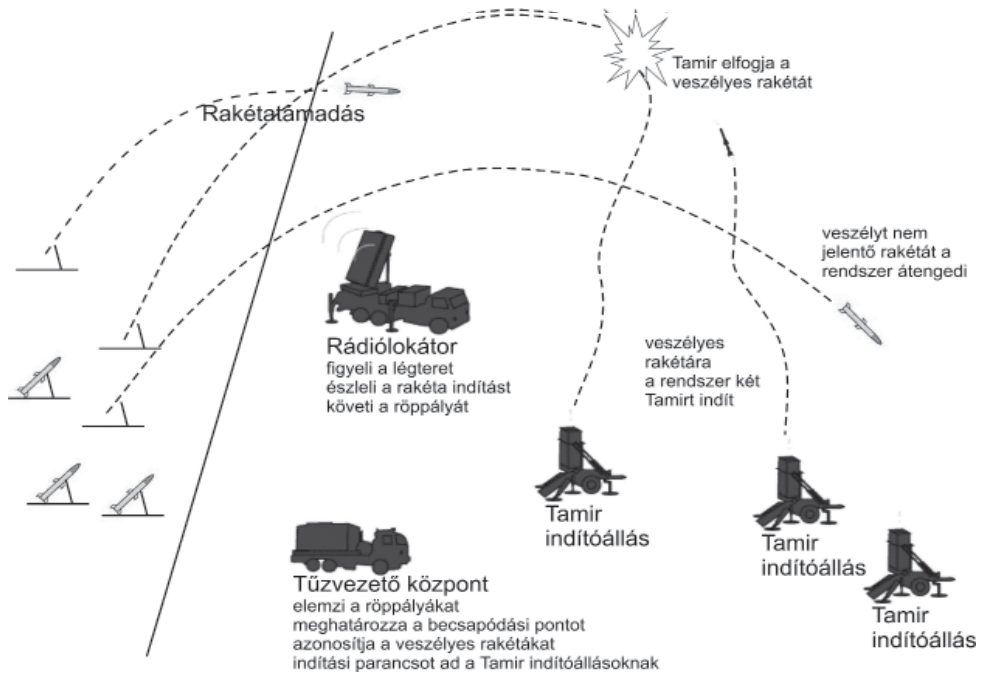
¹³ Lásd pl. Hartman, Ben: 'Iron Dome doesn't answer threats,' Jerusalem Post, 2010. szeptember 5. <http://www.jpost.com/Israel/Iron-Dome-doesnt-answer-threats>

¹⁴ Az Egyesült Államok eddig közel kétmilliárd dollárral járult hozzá a Nyíl rendszer fejlesztéséhez. Sharp, Jeremy M. U.S. Foreign Aid to Israel. Washington D.C. 2006. január 5. és Sharp, Jeremy M. U.S. Foreign Aid to Israel. Washington D.C. 2011. április 11.

¹⁵ Langfan Mark: Lt. Gen. Obering: Iron Dome's Lessons Learned, Arutz Sheva, 2013. február 28.

A Vaskupola fegyverrendszer működési elve

Forrás: a szerző

A tűzvezető központ (Brown Hazelnut – Egoz Khum) mikrohullámú és rádió adat- és hang-átviteli csatornákon kapcsolódik a rádiólokátorhoz és a harcvezetési központhoz. Utóbbi-tól maximum 300 km-re telepíthető. A tűzvezető központ rakéta-karbantartó és -diagnosztikai funkciókat is ellát.

Vaskupola¹⁶

A Nyíl programot 2005. márciusban a Vaskupola (Kipat Barzel) – a közeli fenyegetések elleni védelem – követte. A kis lőtávolságú rakéták rövid repülési ideje és alacsony röppályája miatt a katonák és a tudósok ezt sem tartották megvalósíthatónak. De a 2006 tavaszán kinevezett védelmi miniszter, Amir Peres élete nagy részét Szderótban töltötte, és nap mint nap szembesült a váratlanul becsapódó rakéták polgári lakosságra gyakorolt lélektani hatásával. E személyes tapasztalatok alapján hajthatatlan volt: minél előbb meg kell találni a módját, hogy megvédjék a határok menti falvak és kisvárosok polgári lakosságát a nem állami hadviselők rakétatámadásaitól. A nagybajuszú, köpcös civil sikerrel kényszerítette akarát a katonákra – tetszik, nem tetszik, a programot felgyorsították, előteremtették a szükséges erőforrásokat és bevonták a tervezésbe az izraeli hadiipar egyik nagynevű cégét, a Rafaelt. A programnak jelentős lökést adott 2006 nyarán a Hezbollah rakéta-offenzívája, amellyel szemben az izraeli fegyveres erők nagyrészt tehetetlenek bizonyultak. A Rafael 2010-ben már egy működőképes rendszert mutatott be. A tesztek annyira meggyőzőnek bizonyultak, hogy az Egyesült Államok közvetlen befektető lett: eddig közel

¹⁶ Harmer: Threat and Response.

félmilliárd dollárral járult hozzá a fejlesztéshez.¹⁷ Két évvel később, 2012. novemberben, a Felhőoszlop ('Amúd 'Anán) hadművelet során a Vaskupola bizonyította létjogosultságát.

A Vaskupolát kifejezetten a kis lőtávolságú rakéták, aknagránátok és tüzéségi lövedékek elleni védelemre fejlesztették ki, meglepően rövid idő alatt: a program 2005-ben indult; 2010-ben már egy működőképes rendszer állt rendelkezésre, és a következő évben bizonyított is.¹⁸ A Hamasz és más gázai övezeti fegyveres csoportok 2011. áprilistól kezdték tesztelni az új izraeli védelmet. A határ közelébe telepített két Vaskupola üteg 80-85 százalékos sikerrel működött. Egy évvel később, 2012. novemberben a Vaskupola az izraeli rakétavédelem sztárja lett: a Hamasz és más gázai fegyveres csoportok 1500 rakétát lőttek ki izraeli városokra. Az izraeli válasz során (a Felhőoszlop hadműveletben) az ütegek mind közvetlenül a gázai határ mentén, mind távolabb, Jeruzsálem peremvárosai fölött látványos sikerrel semmisítették meg a Hamasz rakétáit és aknagránátait.

A Vaskupola fegyverrendszer tehergépkocsikkal mozgatható, és a helyszínre érve 20 perc alatt tüzelésre kész állapotba helyezhető. Egy-egy üteg az ELM-2084 rádiólokátorból, a tűzvezető központból és több indítóállványból áll, és 150 km² beépített területet képes védelmezni.

A Tamir rakéta (a jó képzelőerővel kiválasztott izraeli kódnevekkel ellentétben ez egyszerűen a „til meyaret” – „elfogórakéta” – rövidítése) minimális lőtávolsága 4 km, a maximális 70 km, közelségi gyűjtővel működik. A rakétákat kilövőkonténerben (egy-egy konténerben 20 rakéta) helyezik az indítóállványra.

A rádiólokátor aktív fázisvezérelt antennarács, mely képes felismerni és követni kis keresztmetszetű tárgyakat, pl. tüzéségi lövedékeket is. Maximális hatósugara 350 km.

A tűzvezető központ képes percenként 1200 cél támadásához szükséges lövelemeket meghatározni. A lokátortól kapott adatok alapján a tűzvezető központ azt is meg tudja határozni, hogy melyik bejövő rakéta jelent veszélyt, és melyik fog olyan helyen földet érni, ahol nem tud kárt okozni.¹⁹ Ez a képesség különösen fontos, mert jelentős megtakarítás származik abból, hogy a támadó rakéták egy részét figyelmen kívül lehetett hagyni.

A Vaskupola 2012. novemberben, a Felhőoszlop ('Amúd 'Anán) hadműveletben bizonyította létjogosultságát. A konfliktus nyolc napja során a Hamasz, a Palesztin Iszlám Dzsihad és az al-Kasszam dandárok közel 1500 rakétát lőttek ki izraeli városokra. A korábbi gyakorlattól eltérően nemcsak a határ menti településeket vették célba, de Tel-Avivot, Jeruzsálemet, Bérsebát és Asdódot is. A Vaskupola-ütegek a lakott területeket fenyegető rakéták 84-88 százalékát megsemmisítették. Rakétatámadások idején a célba vett területen az izraeliek általában óvóhelyekre húzódnak – de a Felhőoszlop során sokan a szabadban maradtak és a rakéták harcát figyelték. (Ez nem mindig bizonyult szerencsés döntésnek: két izraeli pontosan e kíváncsiság miatt vesztette életét.)

¹⁷ Sharp, Jeremy M. U.S. Foreign Aid to Israel. Washington D.C. 2011. április 11.

¹⁸ Raytheon-Rafael get boost for Iron Dome, UPI, 2011. augusztus 23. http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2011/08/23/Raytheon-Rafael-get-boost-for-Iron-Dome/UPI-18551314128093/; és Lake, Eli: Israel's 'Iron Dome' missile defense system hits 85% of targets, The Washington Times, 2011. augusztus 29. <http://www.washingtontimes.com/news/2011/aug/29/iron-dome-scores-political-hits/?page=all>

¹⁹ Shaman, David: Secrets of the Iron Dome, revealed, The Times of Israel, 2012. december 18. <http://www.timesofisrael.com/secrets-of-the-iron-dome-revealed/> és Boxx, Eddie: Missile Defense from Gaza to the Gulf, The Washington Institute, 2013. január 14. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/missile-defense-from-gaza-to-the-gulf>

Dávid Parittyája (alternatív kódnev: Varázspálca)²⁰

Közös USA–izraeli projekt, melynek célja a Patriot rendszer kiváltása egy közepes és nagy lőtávolságú rakéták, valamint robotrepülőgépek leküzdésére képes rendszerrel. A projekt két végrehajtója az izraeli Rafael és az amerikai Raytheon hadiipari vállalat. Az eddigi tesztekéről szóló hírek pozitívak, a rendszerbe állítás 2014–2015 körül várható.

Rakétavédelem – lépéselőny vagy veszélyforrás?²¹

A Vaskupola harcéri bemutatkozása alapvetően megváltoztatta a játékszabályokat – ebben a világ stratégiai elemzőinek többsége egyetért. Amiben nincs egyetértés, az a játékszabályokban bekövetkezett változás jelentősége. Az értékelések spektruma széles:

- A rakétavédelmi rendszer valójában nem is létezik. A Nyíl és Patriot rendszerek harcban nem bizonyítottak; a Vaskupola „hatékonysága” jórészt izraeli csalás. A rakétatámadások továbbra is lehetetlenné teszik a mindennapi életet; a támadásoknak továbbra is vannak halálos áldozatai és az anyagi kár is jelentős.
- A rendszer létezik és működik, de nehezen tudja kezelni a túlterhelő támadásokat. Ezért kétséges, hogy meg tudja-e védeni az országot a Hezbollah vagy az ellenséges államok nagyságrendekkel nagyobb rakétaerzenáljától.
- A rendszer működik, ami arra fogja készíteni Izrael ellenségeit, hogy még több és még nagyobb hatású rakétát halmozzanak föl, és egyszerre több irányból indítsanak olyan nagy volumenű támadásokat, amelyek biztosan túlterhelik a védelmet.
- Térképre rajzolt körök alapján Izrael területét 20 Vaskupola és két Nyíl üteggel meg lehet védeni. Valójában – a várható túlterhelő támadások miatt – ennél jóval több rendszerre lenne szükség. Mivel egy Vaskupola üteg ára 50 millió dollár körül van (a Nyíl rendszerek áráról egyelőre nincs információ), az izraeli védelmi költségvetés nem tudja fedezni az ország teljes lefedéséhez szükséges költségeket. A korlátozott számban beszerezhető eszközöket a fegyveres erők létesítményeinek

²⁰ A nemzetközi sajtóban a két alternatív kódnevet csereszabatosan használják.

²¹ A rakétavédelmi rendszerről alkotott vélemények spektrumát a következő források foglalják össze: Schnurr, Avi: Breaking the vicious cycle: The changing course of the missile race in 2012, Israel Missile Defense Association, Jeruzsálem, dátum nélkül, <http://www.imda.org.il/english/showNewsLetter.asp?pageId=6> ; Opall-Rome, Barbara: Experts: Gaza War Changed Face of Mideast Conflicts, Defense News, 2012. december 9, <http://www.defensenews.com/article/20121209/DEFREG04/312090002/Experts-Gaza-War-Changed-Face-Mideast-Conflicts>; Kober, Avi: Iron Dome: Has the Euphoria Been Justified? The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Ramat Gan, 2013. február 25.; Rubin, Uzi: Iron Dome: A Dress Rehearsal for War? The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Ramat Gan, 2012. július 3.; <http://besacenter.org/perspectives-papers/iron-dome-vs-grad-rockets-a-dress-rehearsal-for-an-all-out-war/>; Rubin, Uzi: Iron Dome in Action: A Preliminary Evaluation, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Ramat Gan, 2011. október 24. <http://besacenter.org/perspectives-papers/iron-dome-in-action-a-preliminary-evaluation/>; Rubin, Uzi: The Battle over Iron Dome, Arms Control and Regional Security for the Middle East, 2013. május 8. <http://www.middleeast-armscontrol.com/2013/05/08/battle-over-iron-dome/>; Pedatzur, Reuven: How many rockets has Iron Dome really intercepted? Haaretz, Tel-aviv, 2013. március 9. <http://www.haaretz.com/opinion/how-many-rockets-has-iron-dome-really-intercepted.premium-1.508277>; Postol, Theodore A.: Indicators of Iron Dome's Performance in Pillar of Defense, 2013. március 12. <http://www.magenlaoref.org.il/IndicatorsofIronDomePerformanceMarch122013.pdf>; Blanford, Nicholas: Can Israel's 'Dome' work against Hezbollah? The Daily Star, Beirut, 2012. március 13. <http://www.dailystar.com.lb/News/Politics/2012/Mar-13/166434-can-israels-dome-work-against-hezbollah.ashx#axzz2XfmPz3Sv>. További források könnyen fellelhetőek az interneten.

(légitámaszpontok, vezetési pontok, felhalmozott készletek) védelmére fogják összevonni, a polgári lakosság továbbra is kénytelen lesz beérni az óvóhelyekkel.

- A rendszer megbízhatóan működik. Ez megnehezíti az izraeli döntéshozók feladatát, mert egy rakétatámadás esetén a nemzetközi közvélemény azt fogja követelni, hogy Izrael tartózkodjon a válaszcsepásoktól és szárazföldi műveletektől, és kizárólag védekező eszközökkel kezelje a támadást.
- A rendszer megbízhatóan működik. Ez megkönnyíti az izraeli döntéshozók feladatát, mert egy rakétatámadás esetén nem kell azonnali (és esetleg nem eléggé megfontolt) döntéseket hozniuk. Van idejük elemezni a helyzetet és kidolgozni a katonai és politikai eszközök lehető legjobb kombinációját, amivel kezelni tudják a támadást.
- A rendszer megbízhatóan működik és megoldást jelent Izrael legnehezebben kezelhető biztonsági problémájára.

Jelen tanulmány szerzője (leszámítva a spektrum két végpontját) valamennyi fenti értékelésben talált figyelemre méltó elemet, de inkább a spektrum pozitív végéhez közelítő véleményekkel ért egyet.

Költségek, haszon, harcászat

Fegyverrendszerek valódi, teljes árát még akkor is nehéz meghatározni, ha minden adat hozzáférhető a nyilvánosság számára (ami a legritkább esetekben fordul elő). Az illegális fegyverkereskedelemben beszerzett, csempészett eszközök esetében különösen nehéz meghatározni a valós költségeket. A kevés megközelítő adat alapján a rakétavédelmi rendszer Izrael védelmének egy nagyon költséges eleme – különösen akkor, ha összehasonlítjuk a támadáshoz használt eszközök költségeivel. A számok első megközelítésben meghökkentőek.

Egy házi készítésű Kasszam rakéta „gyárkapu ára” kb. 500 euró.²² Egy legálisan beszerzett M-21 rakétáé valahol 1200 és 3800 dollár között van.²³ Ha a rakétát titokban kell eljuttatni az indítási körzetbe, az ára valószínűleg lényegesen magasabb lesz: a csempészeknek akkor is szükségük van bevételre, ha ideológiai elkötelezettségükhöz egyébként nem fér kétség. Ugyanakkor egy Vaskupola rendszer 50 millió dollár, egy darab Tamir beszerzési ára pedig valahol 30-50 ezer dollár körül van.²⁴ A Felhőoszlop hadművelet során egy-egy támadórakétára átlag 2-2,5 Tamirt indítottak, egy elfogás költsége tehát 100 ezer dollár körül van. A nagyobb lőtávolságú ballisztikus rakéták és a megsemmisítésükre alkalmas rendszerek közötti arányok hasonlóak vagy még rosszabbak. Izrael tehát nagyságrendekkel több erőforrást kénytelen a védelemre fordítani, mint a támadók a támadásra, de még a rendelkezésre álló forrásokból is csak korlátozott mennyiségben tudja beszerezni a szükséges eszközöket. A valóságban azonban e primitív aritmetikánál lényegesen többről van szó.

A 2014. november 14. és 21. között lezajlott műveletek során a Hamasz és más palesztin szervezetek kb. 1500 rakétát (elsősorban Kasszamot) lőttek ki Izraelre. A Vaskupola-ütegek ezek közül 421-et megsemmisítettek, valahol 25 és 30 millió dollár kö-

²² Putz, Ulrike: Graveyard Shift for Islamic Jihad: A Visit to a Gaza Rocket Factory, Spiegel Online International, 2008. jan. 29. <http://www.spiegel.de/international/world/graveyard-shift-for-islamic-jihad-a-visit-to-a-gaza-rocket-factory-a-531578.html>

²³ Cambodia to conduct livefire drill next week, People's Daily Online, Peking, 2013. márc. 20. <http://english.peopledaily.com.cn/90786/8176240.html>

²⁴ A Vaskupola költségeit jelentősen csökkentheti az export. Bizonytalan híradások szólnak arról, hogy egyes európai államok, Szingapúr, Dél-Korea és Tajvan érdeklődést mutatnak a rendszer iránt.

zötti áron. Ez nem túl nagy befektetés ahhoz képest, hogy a Hamasz rakétái – különösen azok, amelyeket a legnagyobb városok irányába lőttek ki – mekkora embervesztést és anyagi pusztítást okoztak volna, ha átjutnak a védelmi rendszeren.²⁵ A veszteségek miatt valószínűleg elkerülhetetlen lett volna egy szárazföldi támadás is, amely – szakértői becslések szerint – napi 380 millió dollárt emésztett volna föl.²⁶ A szárazföldi műveletek másik – nem számszerűsíthető – költsége a nemzetközi támogatás gyors eróziója lett volna.

A számokat – különösen, ha dollárokról, centekről (vagy Izrael esetében sékelekről) van szó – mégsem lehet figyelmen kívül hagyni. A védelmi rendszerek magas költségei korlátozzák a beszerezhető rendszerek számát és a tartalékolható rakéták mennyiségét. Amikor viszont az eszközökre igazán szükség van (és amikor a társadalom immár hajlandó lenne több erőforrást áldozni erre a célra), akkor már általában nagyon kevés idő áll rendelkezésre a korábban elhalasztott beszerzések pótlására. E korlátozás harcászati kockázatot jelent, mert a támadó több tucat – vagy akár több száz – rakéta egyidejű indításával túlterhelheti a védelmet: a rendelkezésre álló rakétaelhárító rendszerek a beérkező céloknak csak egy részét – akár jelentős részét, akár többségét is – tudják semlegesíteni, a többi átjut a védelmen. Izrael esetében elég, ha egy célba jutó rakéta hordoz nukleáris töltetet. A népesség földrajzi eloszlása – vagy inkább koncentrátsága – következtében egyetlen nukleáris csapás bárhol a Jeruzsálem – Tel-Aviv – Haifa háromszögben olyan pusztítást okozna, amelyet az izraeli társadalom nehezen tudna elviselni.

A Felhőoszlop hadművelet eseményei alapján a védelem harcászati helyzete immár egyáltalán nem reménytelen. Mint korábban láttuk, a Vaskupola rendszer az 1500 Kasszam és M–21 rakétából 421-et megsemmisített. Ez első megközelítésben nem tűnik valami nagy eredménynek (alig jobb, mint 25 százalékos siker), de valójában igen jó teljesítmény. A rendszer megbízhatóan felismerte azokat a rakétákat, amelyek veszélyt jelentenek (tehát az oltalmazott területen belül lakott körzetek felé tartanak). Ezeket közel 90 százalékos hatékonysággal megsemmisítette, a többit figyelmen kívül hagyta. A Hamasz tüzérek többször megkísérelték túlterhelni a rendszert azzal, hogy egyszerre indítottak 8-10 rakétát. E kísérletek nem jártak sikerrel – a Vaskupola tűzvezető rendszere meg tudott birkózni a feladattal. A Patriot, Nyíl és Dávid Parittyája rendszerek nem esetek át hasonló harctéri próbán, de valószínűleg ezek is képesek lennének megbirkózni az ilyen túlterhelési kísérletekkel: a nagy lőtávolságú ballisztikus rakéták egyidejű indítása semmivel nem egyszerűbb feladat, mint a harctéri rakétáké. Még nehezebb az indításokat úgy időzíteni, hogy a fejrészek egy időben érkezenek a cél fölé. Ha viszont a beérkező fejrészek között akár csak 2-3 másodperc eltérés van, az már elég a rendszereknek, hogy kezeljék a támadásokat.

A Vaskupola kritikusai indokoltan teszik föl a kérdést: képes lesz-e a rendszer megvédeni Izraelt az ellenséges államok vagy a Hezbollah nagyságrendekkel nagyobb rakétaarzenáljától? E kérdésre nincs egyértelmű igen vagy nem válasz, de nem szabad elfelejteni két dolgot. Egyrészt az izraeli rakétavédelem egy több lábbon álló, többretegű rendszer, amelynek elemei kiegészítik és támogatják egymást. Másrészt a rendszer elemeit állandóan fejlesztik, tesztelik, módosítják; a Vaskupolát például a Felhőoszlop hadművelet során (amikor még alig jutott túl a fejlesztési fázison) máris korszerűsítették, és azóta újabb ütegeket állítottak hadrendbe. Valószínűleg keserűen csalódnai fog tehát az a támadó, aki a Vaskupola korábbi működése során megfigyelt tulajdonságok és képességek alapján indít újabb támadást.

²⁵ Kober: Iron Dome.

²⁶ Iron Dome shootdowns cost \$25-30M, Ynetnews, Tel-Aviv, 2012. november 24. <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4310915,00.html>

Nehezebb feladat (legalábbis e tanulmány szerzője számára) megválaszolni azt a – sokkal inkább politikai, semmint katonai – kérdést, hogy a hatékony rakétavédelmi rendszer szűkíti-e vagy bővíti Izrael mozgásterét. A Felhóoszlop hadművelet során a kormány – akár az óriási nemzetközi nyomás eredményeként, akár mert saját stratégiai elemzése alapján szükségtelennek találta – végül nem hajtotta végre a tervezett szárazföldi műveletet. A nemzetközi közösség (a „szokásos gyanúsítottak” kivételével) nem vonta kétségbe Izrael jogát, hogy megvédje polgárait, de Izraelt hibáztatta a rakétatűzre válaszként végrehajtott tüzéségi és légi válaszcsepások polgári áldozataiért. A Vaskupola rendszerbe állításával Izrael jelentősen csökkentette saját (potenciális) veszteségeit, ugyanakkor válaszcsepásaival továbbra is képes veszteségeket okozni az ellenfélnek. Mivel a palesztin fegyveresek a polgári lakosság sorai között rejtőznek, e veszteségek jelentős hányada továbbra is polgári személy lesz. Ebben a műveleti környezetben, egy újabb összecsapásban Izrael az eddigieknél is nehezebben talál majd nemzetközi támogatásra a nem állami hadviselők elleni műveletekhez. A nemzetközi közösség még nehezebben fogja megérteni, hogy az alacsony izraeli és magas palesztin veszteségek mellett miért is szükséges végrehajtani egy szárazföldi hadműveletet. A játékszabályok tehát Izrael számára is megváltoztak – és nem minden szempontból előnyösen.

Zárszó

A Vaskupola minden kétséget kizáróan megváltoztatta a közel-keleti konfliktusok játékszabályait. Izrael ideiglenesen lépéselőnyhöz jutott: létrehozott egy megbízhatóan működő rakétavédelmi rendszert, amelynek egy előnye, az *időtényező* mellett minden valós és képzelte hátránya eltöri. Egy újabb válsághelyzetben az izraeli döntéshozóknak immár nem kell hiányos információk alapján, feltételezésekre hagyatkozva, kapkodva dönteniük. Van idejük, hogy informálódjanak, elemezzék a lehetőségeket és alternatívákat, és megfontolt döntéseket hozzanak. Nyitott kérdés, hogy a térség állami és nem állami szereplői hogyan tudnak alkalmazkodni az új helyzethez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Barzilai, Amnon: *Defense establishment reassesses missile defense*, Globes, Rishon Le-Zion, 2006. szeptember 5. <http://www.globes.co.il/serveen/globes/docview.asp?did=1000130211&fid=942>
- Blanford, Nicholas: *Can Israel's 'Dome' work against Hezbollah?* The Daily Star, Beirut, 2012. március 13. <http://www.dailystar.com.lb/News/Politics/2012/Mar-13/166434-can-israels-dome-work-against-hezbollah.ashx#axzz2XfmPz3Sv>.
- Boxx, Eddie: *Missile Defense from Gaza to the Gulf*, The Washington Institute, 2013. január 14. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/missile-defense-from-gaza-to-the-gulf>
- Cordesman, Anthony H. és Abraham R. Wagner: *Lessons of Modern War, Vol. II. The Iran–Iraq War*, Center for Strategic and International Studies, Washington DC, 14–20.
- Davis, Richard: *Operation Desert Storm – Project Manager's Assessment of Patriot Missile's Overall Performance is not Supported*, kongresszusi meghallgatás, Washington DC, 1992. április 7. <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA291239>
- Egozi, Arie: *Arrow in waiting*, Flightglobal.com, <http://www.flightglobal.com/articles/2003/07/29/169425/arrow-in-waiting.html>

- Garner, Jay M.: *Patriot Performance in Desert Storm*, kongresszusi meghallgatás, Washington DC, 1992. április 7. http://www.fas.org/spp/starwars/congress/1992_h/h920407g.htm
- Ginsburg, Mitch: *Chinks remain in Israel's air defense armor, despite Iron Dome*, The Times of Israel, 2012. március 14. <http://www.timesofisrael.com/the-chinks-in-our-missile-defense-armor/>
- Harmer, Christopher: *Threat and Response: Israeli Missile Defense Today*, Institute for the Study of War, 2012. augusztus 16.
- Hartman, Ben: *'Iron Dome doesn't answer threats.'* Jerusalem Post, 2010. szeptember 5. <http://www.jpost.com/Israel/Iron-Dome-doesnt-answer-threats>
- Hildreth, Steven A.: *Iran's Ballistic Missile and Space Launch Programs*, Congressional Research Service, Washington DC, 2012. december 16.
- Kiss Álmos Péter: *Az Izraeli Főnix – a CAHAL a dél-libanoni kudarcától a gázai sikerig*, Sereg Szemle, 2010./2. Székesfehérvár, 128–144.
- Kober, Avi: *Iron Dome: Has the Euphoria Been Justified?* The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Ramat Gan, 2013. február 25.
- Lake, Eli: *Israel's 'Iron Dome' missile defense system hits 85% of targets*, The Washington Times, 2011. augusztus 29. <http://www.washingtontimes.com/news/2011/aug/29/iron-dome-scores-political-hits/?page=all>
- Langfan Mark: *Lt. Gen. Obering: Iron Dome's Lessons Learned*, Arutz Sheva, 2013. február 28.
- Opall-Rome, Barbara: *Experts: Gaza War Changed Face of Mideast Conflicts*, Defense News, 2012. december 9. <http://www.defensenews.com/article/20121209/DEFREG04/312090002/Experts-Gaza-War-Changed-Face-Mideast-Conflicts;>
- Pedatzur, Reuven: *How many rockets has Iron Dome really intercepted?* Haaretz, Tel-Aviv, 2013. március 9. <http://www.haaretz.com/opinion/how-many-rockets-has-iron-dome-really-intercepted.premium-1.508277;>
- Postol, Theodore A.: *Indicators of Iron Dome's Performance in Pillar of Defense*, 2013. március 12. <http://www.magenlaoref.org.il/IndicatorsOfIronDomePerformanceMarch122013.pdf>.
- Prince-Gibson, Eetta: *From Israel, Lessons in Civil Defense*, Washington Post, 2003. március 16. <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/health/specials/preparedness/israel.html>.
- Putz, Ulrike: *Graveyard Shift for Islamic Jihad: A Visit to a Gaza Rocket Factory*, Spiegel Online International, 2008. jan. 29. <http://www.spiegel.de/international/world/graveyard-shift-for-islamic-jihad-a-visit-to-a-gaza-rocket-factory-a-531578.html>.
- Rubin, Uzi: *Iron Dome in Action: A Preliminary Evaluation*, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Ramat Gan, 2011. október 24. <http://besacenter.org/perspectives-papers/iron-dome-in-action-a-preliminary-evaluation/>.
- Rubin, Uzi: *Iron Dome: A Dress Rehearsal for War?* The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Ramat Gan, 2012. július 3. <http://besacenter.org/perspectives-papers/iron-dome-vs-grad-rockets-a-dress-rehearsal-for-an-all-out-war/>.
- Rubin, Uzi: *New Developments in Iran's Missile Capabilities: Implications Beyond the Middle East*, Scholars for Peace in the Middle East, 2009. augusztus 25. <http://spme.net/cgi-bin/articles.cgi?ID=5848>.
- Rubin, Uzi: *The Battle over Iron Dome*, Arms Control and Regional Security for the Middle East, 2013. május 8. <http://www.middleeast-armscontrol.com/2013/05/08/battle-over-iron-dome/>.
- Schnurr, Avi: *Breaking the vicious cycle: The changing course of the missile race in 2012*, Israel Missile Defense Association, Jeruzsálem, dátum nélkül. <http://www.imda.org.il/english/showNewsLetter.asp?pageld=6>

Shaman, David: *Secrets of the Iron Dome, revealed*, The Times of Israel, 2012. december 18. <http://www.timesofisrael.com/secrets-of-the-iron-dome-revealed/>.

Sharp, Jeremy M. *U.S. Foreign Aid to Israel*. Washington D.C. 2006. január 5.

Sharp, Jeremy M. *U.S. Foreign Aid to Israel*. Washington D.C. 2011. április 11.

Szerző megjelölése nélküli dokumentumok

Story of the Arrow Weapon System, Izraeli Védelmi Minisztérium, <http://www.mod.gov.il/pages/homa/bg.htm>

Iron Dome shootdowns cost \$25-30M, Ynetnews, Tel-Aviv, 2012. november 24. <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4310915,00.html>

Raytheon-Rafael get boost for Iron Dome, UPI, 2011. augusztus 23. http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2011/08/23/Raytheon-Rafael-get-boost-for-Iron-Dome/UPI-18551314128093/

Cambodia to conduct livefire drill next week, People's Daily Online, Peking, 2013. márc. 20. <http://english.peopledaily.com.cn/90786/8176240.html>

Be Prepared... Just in Case – Home Front Command, Hátországi Frontparancsnokság kézikönyv, é.n. http://www.oref.org.il/Sip_Storage/FILES/6/1736.pdf

Patriot Missile Long-Range Air-Defence System, United States of America, army-technology.com, <http://www.army-technology.com/projects/patriot/>

Arrow 2 Theatre Ballistic Missile Defence System, Israel, army-technology.com, <http://www.army-technology.com/projects/arrow2/>

EL/M-2080 „Green Pine” Radar System, Israel Aerospace Industries, http://www.iai.co.il/17660-27136-en/BusinessAreas_Elta_SpaceSystems_GreenPine.aspx

Gulyás Attila okl. mk. őrnagy:

AZ AFGÁN HELYI RENDŐRSÉG (ALP) KÉPESSÉGFEJLESZTÉSÉRŐL

A „Village Stability Operations, VSO” és az „Afghan Local Police, ALP” a Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (ISAF) által támogatott, alulról építkező, lakosságközpontú, az ellenséges erők terület- és befolyásszerzésének megakadályozására összeállított programok, amelyek nagyban építenek a nemzetközi különleges műveleti erők kiképzési és műveleti képességeire. Az ALP egyedülálló eredményei pozitív hatásokat generáltak Afganisztán biztonsági helyzetét illetően. A szerző röviden összegzi az ISAF tevékenységét a program kialakításában/összeállításában, a tett erőfeszítéseket annak érdekében, hogy rendelkezésre álljon egy hatékonyan működő, szakmailag hozzáértő és gazdasági szempontból is fenntartható, a nemzetközi erőkkel együttműködésre képes harcászati-hadműveleti szintű rendőri szervezet, amely képes a biztonság szavatolására nemcsak Kabul és a nagyobb városok környékén, hanem a távoli törzsi területeken is.

A *Combating Terrorism Exchange (CTX)* negyedévente megjelenő online folyóirat 2013. februári számában figyelemre méltó, a különleges műveleti szakmai körökben pozitív visszhangot kiváltó írás jelent meg Fábián Sándor őrnagy tollából. Fábián őrnagy „*Learning from the Enemy: Alternative Afghan Security Forces*” című tudományos közleményében [1] alternatív utat fogalmaz meg az afgán biztonsági erők vezetési és irányítási rendszerének kialakítására, kiképzésére és harcászati-hadműveleti tevékenységeire. Véleménye szerint a jelenlegi kiképzési struktúra, az afgán haderő (szárazföldi erők és a légi erők) fejlesztése ugyan előrehaladott állapotban van, a kiképzett és felkészített egységek/alegységek már – korlátozottan – képesek az ország biztonsági kihívásainak részleges megoldására, azonban a nyugati világ által kialakított és fejlesztett haderő nem minden szempontból felel meg az ázsiai ország igényeinek. Fábián őrnagy véleménye és állásfoglalása mérvadó a szakmai körökben, ezért e tudományos közlemény összeállítója is alapvetésnek tekintette a megfogalmazott gondolatokat. Felmerül tehát a kérdés, ha az elismert szakemberek a fenti cikkben megfogalmazottak szerint képzelik el az afgán biztonsági erők egy lehetséges (alternatív) fejlesztési útját, miért késnek a megvalósulás szembetűnő jelei. Ennek a kérdésnek a megválaszolására kezdődött meg a kutatómunka, a témakör alaposabb feldolgozása. Ennek folyamán vált nyilvánvalóvá, hogy a Fábián őrnagy által vizionált alternatív módszer az afgán biztonsági erők kialakítására elkezdődött és ugyan még csak kezdeti szinten, de egyre szélesebb alapokon működik.

Háttér és előzmények

A nemzetközi erők 2001. évi afganisztáni bevonulásától és a lázadóellenes műveletek kezdetétől 2009 végéig több, a legmagasabb vezetői szintekről kezdeményezett átfogó fejlesztési, kormányzati és biztonsági program készült és lett végrehajtva, amelyek több-kevesebb sikert értek el a törzsi megosztottsággal küzdő, az etnikai csoportok befolyásától terhelt ázsiai országban [2]. A sikerek ellenére a fővárostól távol eső településeken, kis falvakban, kisközösségekben nem sikerült átütő erővel visszaszorítani az ellenséges erők tevékeny-

ségét. Az ISAF¹ tehát – a főváros és a nagyobb városok biztonsági szintjének növelését követően – szembesült az új helyzettel és megfelelő megoldásokat keresett a kihívásokra.

Stanley McChrystal tábornok 2009-ben meghirdette [3] a „*Village Stability Operations, VSO*” és az „*Afghan Local Police, ALP*” (*VSO/ALP*) programokat, amelyek célja az afganisztán hegyei között, a gyalogosan és gépjárművel nehezen elérhető helyeken elsősorban meghúzódó kisközösségek, falvak, törzsi csoportosulások támogatása a kisközösségek biztonsági helyzetének, önvédelmi és önrendelkezési képességének fejlesztése érdekében [4]. A VSO/ALP-program alapvetően a földrajzilag és etnikailag széttagolt ország körzeteinek közös, együttműködő munkájára épül, ahol az akár egymástól távol elhelyezkedő körzetek együttműködésének eredményeképpen az ily módon kialakított úgynevezett „*white space*”²-ben jelentősen csökkenthető az ellenséges, a talibán befolyás, és csökken a köztörvényes bűncselekmények (emberrablás, útonállás, lopás, korrupció és egyéb erőszakos cselekmények) száma is. A kistelepülések körzeteiben, a falusi vénék ülésén (*shura*) egyeztetik terveiket, szándékaikat, és a megegyezést követően közös erővel hatékonyabban lépnek fel az ellenséges befolyás ellen.

Történelmi példák mutatják, hogy a szovjet befolyás³ a korábban részlegesen egységes törzsi és etnikai kisközösségeket sikeresen választotta szét, ezzel elérvén a falusi közösségek egymás ellen fordítását, az eredményes érdekérvényesítő képesség csökkenését [5]. A szovjet megszállást követő talibán uralom folytatta e megkezdett folyamatot. Céljuk ma is, hogy a falvakban, a kisebb közösségek lakta területeken a széttagoltság továbbra is fennálljon, az együttműködés képessége megszűnjön vagy alacsony szinten maradjon. Ebben a helyzetben – az ellenséges befolyás növelése érdekében – a kisközösségek egysége lépésről lépésre csökkenthető.

A VSO/ALP-program célja tehát a kisközösségek együttműködési képességének, kohéziójának növelése, a hatékony önvédelem és érdekvédelem hálózatának kiépítése és folyamatos fejlesztése. Ez tehát a lakosság részéről (alulról) kezdeményezett⁴ és fokozatosan az egyre nagyobb közösségeket is befolyása alá vonó szerveződés. A folyamat élére a nemzetközi erők a különleges műveleti parancsnokság állományában tevékenykedő *különleges műveleti csoportokat* (KMCS) helyezték, amelyek szervezeti felépítésük, kiképzési sajátosságai és tapasztalataik alapján a legalkalmasabbak a falusi vagy törzsi kisközösségek önvédelmi képességének növelésére. A *Combined Joint Special Operations Task Force – Afghanistan (CJSOTF-A)*, valamint a *NATO Special Operation Component Command – Afghanistan (NSOCC-A)* műveleti irányítása⁵ alatt tevékenykedő amerikai és nemzetközi különleges műveleti csoportok hajtották és hajtják végre a kiképzéseket, folyamatos támogató jelenlétükkel felügyelik a VSO folyamatait.

¹ ISAF – International Security Assistance Force. (Nemzetközi Biztonsági Együttműködő Erő)

² White space – biztonsági övezet.

³ 1979–1989.

⁴ Bottom-to-Up process.

⁵ Az afganisztáni műveletek megkezdésekor a CJSOTF-A, mint legmagasabb szintű különleges műveleti parancsnokság Bagramban települt. A CJSOTF-A nem valósíthatta meg hatékonyan a stratégiai szintű különleges műveleti képviselőt a fővárostól távol, ezért a VSO/ALP-program – jóllehet elképzelés szintjén már létezett – nem indulhatott el. 2008-ban Kabulban megalakult az NSOCC-A, amelynek első parancsnoka, E. Reeder dandártábornok (US SOF) az új, stratégiai szintű ISAF SOF-parancsnokság operatív feladatait és a tervezett programokat – köztük a VSO/ALP-programot is – illesztette az ISAF Egyesített Parancsnokság (ISAF Joint Command IJC) műveleti terveihez.

„Village stability operations” és az „afghan local police” programok

Az ISAF-definíció alapján a VSO-program a NATO Special Operations Component Command – Afghanistan (NSOCC-A) által tervezett és (részben) végrehajtott fejlesztési/biztonsági program a falusi kisközösségek önrendelkező/önvédelmi/biztonsági képességének megteremtése és folyamatos fenntartása érdekében. Az ALP-program az afgán Belügyminisztérium (MoI) által elismert és engedélyezett, a nemzetközi erők által kidolgozott és folyamatosan támogatott biztonsági projekt, amelyet az *MoI Elnöki állásfoglalása* [6] kezdeményezett. Célja a szétszórtan létező, az afganisztáni távoli és nehezen elérhető területeken jelenlévő önvédelmi/biztonsági erők kialakítása és folyamatos képzése.

A VSO/ALP-programok eredeti modellje az Amerikai Egyesült Államok „*U.S. Foreign Internal Defense/Internal Defense and Development (IDAD)*” [7] doktrínájában meghatározott műveletek támogatására, az ISAF ellenséges erők elleni tevékenységének (ISAF Counter-Insurgency Campaign) fejlesztésére épül. Az ISAF különleges műveleti erői (Embedded Special Operations Forces, SOF) támogatják a kisközösségek vezetőinek gyűléseit (shura), és anyagi (logisztikai) támogatást, kiképzést biztosítanak a lakosság köreiből delegált állományoknak, a törzsek/települések vezetőinek támogatásával, együttműködésével. Vezetés és irányítás szempontjából a kiképzett ALP-sejteket/alegységeket összekapcsolják a kerületi rendőri vezetőkkel és az adott körzet más katonai (ANA⁶) és rendőri (ANP⁷) szerveivel és vezetőivel. A helyi (kerületi és tartományi) kormányzati és a regionális és országos szintű kormányzati rendszerekbe való integrálással a kisközösségek vezetői ismereteket gyűjtenek, biztosítják/fejlesztik, valamint legitimálják a területükön folyó kormányzati, politikai, gazdasági folyamatokat, információkat gyűjtenek a katonai műveletekről.

Részvétel a programban

Az a tény teszi hatékonnyá az ALP- és a VSO-programot, hogy az ALP tagjai nem hagyják el az adott kisközösség területét, azaz a saját törzsi berendezkedésük keretein belül tevékenykednek, a településüket/kisközösségüket védelmezik és felügyelik. Az ALP tagjának lenni – különösen a pastu közösségek által lakott területeken – sokkal népszerűbb és elismertebb, mint az Afgán Nemzeti Hadsereg vagy az Afgán Nemzeti Rendőrség valamelyik ágához (ABP, ANCOP, AUP) való csatlakozás. A nemzeti öntudat kifejeződik az egyén saját családjá, a törzsi/etnikai közösség, a falu védelmében is, vagyis az önvédelmi szerveződés segítséget nyújt az alapvetően széttagolt törzsi társadalom egységének megteremtésében. Az ALP tagjai alapvetően tehát olyan afgánok, akik a háromhetes intenzív felkészítést követően, fegyvereik/felszerelésük és egyenruhájuk birtokában a kisközösség érdekében tevékenykednek, akár az egyenruha viselete nélkül is. További felhatalmazást ad számukra, hogy a falusi tanács delegálja az ALP tagjait, mivel igen nagy megtiszteltetés az Öregek Tanácsa által delegált személynek lenni. A kijelöléssel elnyert privilégium elkíséri az ALP-jelöltet a kiképzések sikeres teljesítésében és a feladatvégrehajtás folyamán is, nagyfokú önbizalmat és társadalmi elismertséget biztosítva ezzel.

⁶ ANA – Afghan National Army. (Afgán Nemzeti Haderő)

⁷ ANP – Afghan National Police (Afgán Nemzeti Rendőrség), a négy alkotó szervezet összefoglaló neve. A szervezetek a következők: AUP – Afghan Uniformed Police, ANCOP – Afghan National Civil Order Police, ABP – Afghan Border Police, ALP – Afghan Local Police.

A vso/alp-program elemei

Mivel a VSO/ALP-programba bevonandó törzsi területek pontos geográfiai elhelyezkedése – az ISAF és az afgán erők műveletei, a kijelölt térségek biztonságának megteremtése érdekében – kulcsfontosságú, ezért az ISAF erői megnevezték azokat a stratégiaileg fontos területeket, ahol – a felderítő jelentések alapján – jelentős az ellenséges befolyás, valamint rendkívül jellemző a narkotikumok fogyasztása és a köztörvényes bűncselekmények terjedése. A kijelölt területeket a közlekedés, az elosztó-/csatlakozópont-jelleg, mezőgazdasági és kereskedelmi fontosság szempontjából választották ki, valamint fontos szempontként jelentkezett a helyi, a tartományi, az országos kormányzati kapcsolatok szempontjából kialakult/kialakuló jelenlegi és várható szerepvállalás is.

Összességében kijelenthető: a program mobilizálja a helyi lakosságot és a törzsi/kormányzati szereplőket saját lakókörzetük biztonsági helyzetének fejlesztése érdekében. A VSO/ALP-programot a kitűzött célok sikeres megvalósítása érdekében négy egymásra épülő fázisra osztották: a feltételek megteremtése (Shape), az elért eredmények megtartása (Hold), a fejlesztés (Build) és a felelősségátadás időszaka (Transition). A tudományos közlemény következő fejezeteiben ezeket a fázisokat mutatom be.

I. fázis (Shape) [8]

Közel egész Afganisztánban jellemző a hatékony központi kormányzás hiánya, a helyi közösségek talibán és egyéb bűnözői körök általi befolyásoltsága, az egyéni és a csoportos bűnözés, valamint a korrupció előretörése. A felsorolt területek további közös jellemzője, hogy a talibán bünszervezetek térnyerésével a nemzetközi és a helyi erők nem tudták a megfelelő szinten szavatolni a térségek biztonságát, a fővárosból és a nagyobb városokból kiinduló, a helyi kormányzatok erőfeszítéseit támogató központosított kormányzati rendszer kialakítását. A helyzet további romlásának megakadályozása hatékony válaszok megfogalmazását és azonnali megoldást követel.

Az ellenséges tevékenység ellen bevezetett szabályozók⁸ alapján jelentős (nemzeti és nemzetközi) erők lennének szükségesek a jelzett térségekben ahhoz, hogy az adott körzet biztonsági helyzete jelentősebben javuljon. Ez nyilvánvalóan nem valósítható meg. Például az USA szabályzata a lázadó/rebellis⁹ erők elleni tevékenységekről¹⁰ [9] meghatározza: *A műveletek tervezése folyamán figyelembe kell venni, hogy az adott térségben megjelenő ellenséges erők ellen tevékenykedő saját erők optimális létszáma 20–25 fő, 1000 helyi lakosra vonatkoztatva.*¹¹ Belátható, hogy a közel harmincmillió népességű Afganisztánban igen nagy létszámú nemzetközi biztonsági összefogás lenne szükséges a jelenleg alig százezer¹² főt [10] számláló koalíciós csapatok létszámával szemben. Amennyiben a helyi lakosságból a hivatásos katonai/rendőri állományba szeretnénk toborozni, kiképezni a megfelelő létszámú helyi állományt, hogy kiegészítsük a nemzetközi erőket, ez esetben is

⁸ Counter-Insurgency – COIN.

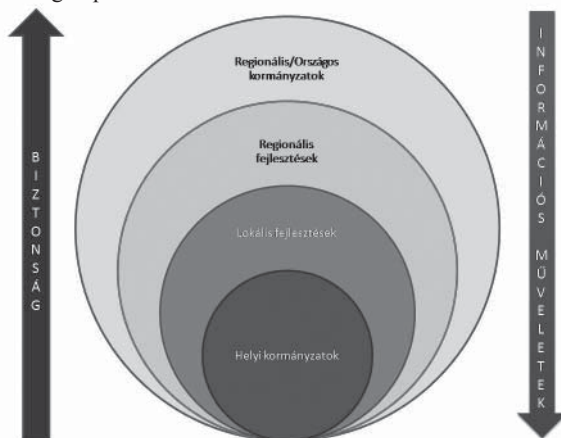
⁹ A rebellis erők megnevezése napjainkban (2013. július – G. A.) változik. A rebellis vagy lázadó (insurgent) kifejezések helyett az „Afganisztán ellensége” (Enemy of Afghanistan) kifejezés használandó, alkalmazva az afgán kormánykörök hivatalos kifejezőmódját.

¹⁰ US Field Manual 3-24, Counter-Insurgency.

¹¹ Field Manual 3-24 (a szerző fordításában): Most density recommendations fall within a range of 20-25 counterinsurgent for every 1000 residents.

¹² Az ISAF és az együttműködő erők létszáma 2013. június hónapban 100 330 fő.

A fejlesztés és a biztonság kapcsolata

Forrás: a szerző

jelentősen hosszabb időre lenne szükség a megfelelő szinten kiképzett személyek kibocsátásához. A VSO/ALP-program képes tehát ennek az ellentmondásnak a felszámolására, a helyi lakosságot jelentős számban bevonva, a kiképzési időt lerövidítve. Az ALP leendő tagjait elsődlegesen a helyi, a törzsi, a kisközösségi vezetők delegálják. A jelöltnek a kisközösséghez való tartozása, lakóhelyének és közvetlen családtagjainak védelme nagyobb mértékben szavatolja a megbízhatóságot, a törzsi törvények szerinti [11] egyéni és közösségi viselkedési normák¹³ folyamatos betartása és betartatása pedig növeli a kisközösség és a helyi kormányzat befolyását a biztonsági és a kormányzati, önkormányzati folyamatokba. Az ALP tagja képes azonosítani a helyi (törzsi/kisközösségi) vezetőket, felismeri a kapcsolódási pontokat, és az érdekvizonyok ismeretén keresztül képes önálló képet alkotni az adott kisközösség biztonsági és kormányzati kérdéseiről. Belátható tehát, hogy a VSO/ALP-program alapvetően települési és közösségi alapon szerveződő program, nem pedig az adott törzsi vezetők egyéni befolyását elősegítő humán hálózat az adott terület fizikai biztonságának megteremtésére és az alulról építkező kormányzatiság elősegítésére.

Fontos figyelembe venni még, hogy az adott közösség élettere sokszor csak gyalogosan vagy öszvér/szamarháton közelíthető meg; a helyi lakosságból jelölt/választott ALP-tag sokkal jobban kiismeri magát az erősen szegdelt terepszakaszokon a koalíciós erők, de akár a hivatásos katonai/rendőri erők állományában szolgálatot teljesítőknél is. A fizikai biztonsági igények megteremtése érdekében a VSO/ALP-program kezdetekor (2009) az alapvető kezdeti cél a település/kisközösség fizikai biztonságának megteremtése volt, és csak másodlagos célként fogalmazták meg a helyi kormányzatiság fejlesztését. A nemzetközi különleges műveleti erők kiscsoportos kiképzések keretében megkezdtek a törzsi/települési vezetők által kiválogatott, dedikált személyek felkészítését közvetlen lakókörzetük védelmére, valamint közös műveletek keretében bemutatták és eredményesen elsajátították az alapvető harctevékenységeket (helyiség/terület átvizsgálása, járőrözés, ellenőrző-áteresztő pont üzemeltetése, C-IED¹⁴ ismeretek megléte stb). Az intenzív kiképzésre és az ALP műveleti aktivitására az ellenséges erők fokozott harctevékenységgel válaszoltak, azonban az ALP-állomány létszámának növe-

¹³ Pashtuhwali: íratlan etikai szabályrendszer a hagyományos törzsi élet követésére.

¹⁴ C-IED: Counter-Improvised Explosive Devices. (Rögtönzött robbanóeszközök elleni tevékenység)

kedésével, az eredményességi (szakmai) mutatók javulásával az ellenséges erők tevékenységi szintje az alkalmazási körzetekben jelentősen lecsökkent. Ez lehetőséget biztosított további kiképzések tervezésére és végrehajtására, valamint a programban részt vevő helyi lakosság létszámának növelésére. A kezdeti sikerek után a műveleteket eredményesen terjesztették ki a mikroközösségről a falusi/települési térségi szintre, majd a körzetekben (több település együttes területei) is eredményessé vált a program. A talibán befolyás és a köztörvényes, egyéni és a bűnszövetkezetben elkövetett cselekmények mennyiségileg csökkentek, a bűnfelderítés eredményességi mutatói jelentősen javultak [12]. Ezen mutatók javulásával, az egyének és a kisközösségek biztonságának megteremtésével elindulhatott egy újabb programfázis, amely elősegítette/elősegíti a helyi kormányzatok alulról építkező modelljének további fejlődését. Az 51. oldalon közölt ábrán az alulról építkező, a legalacsonyabb szintekről kiinduló biztonsági tényezők és a kötelező fejlesztések kialakulását, egymásra épülését szemléltetem a kormányzatiság és az információs műveletek nézőpontjából.

II. fázis (Hold) [13]

Az elért biztonsági szinteket megtartva, valamint tovább növelve/fejlesztve, a konszolidált körülmények között megkezdődhet a kormányzati munka, a kisközösségek önérdékérvényesítő képességének fejlesztése. Az ALP tagjának alap munkaszerződése (szolgálati szerződése) 2–5 évre szóló kötelezettség, amely az egyén és az afgán Belügyminisztérium között létrejött hivatalos szerződés alapján szavatolja a támogatások (havi fizetés) biztosítását. A nemzetközi különleges műveleti erők folyamatosan a kisközösségekben tartózkodnak, és tanácsadással, kiképzéssel járulnak hozzá az ALP műveleteinek sikeréhez. A képzések eredményeképpen az ALP tagja egyre magasabb szintű ismereteket szerez a közvetlen környezetében végrehajtott műveletek sajátosságairól, elmélyül nemcsak a kiképzés és a műveletvégrehajtás, hanem a kiképzések szervezése és a keresztképzések lebonyolítása folyamán a különböző – a nemzetközi partnerek által biztosított – fegyverek és felszerelések alkalmazásában, üzemeltetésében, valamint a műveleti eljárás módok alkalmazásában. A nemzetközi különleges műveleti erők partnerként kezelik az ALP tagjait, együtt tevékenykednek, élnek, pihennek és étkeznek velük. Az ALP műveleteit természetesen nemcsak az amerikai különleges erők, hanem az *ISAF SOF*,¹⁵ az *ANA SOF*¹⁶ és az *Afghan Commandos*¹⁷ is támogatja (kiképzés és közös műveletek).

Az erőfeszítések következményeként az ALP igen rövid idő alatt hiteles és ütöképes helyi-kisközösségi erővé lépett elő, amely – jelenleg – a nemzetközi partnerek segítségével képes az adott körzet biztonságának szavatolására és ezen keresztül a kormányzati munka kezdeti lépéseinek megvalósítására. Az afgán Belügyminisztérium támogatja és felügyeli az ALP-programot, az NSOCC-A mentoráló erőként tevékenykedik.

III. fázis (Build) [14]

Amennyiben egy hatékony és jól szervezett ALP-alegység létrejön az adott körzetben, az rendszerint az ellenséges befolyás jelentős csökkenését eredményezi. Ebben az előrehaladott fázisban kezdetét veheti a nemzetközi különleges erők szerepének csökkentése; a biztonsági

¹⁵ ISAF SOF – ISAF Special Operations Forces, ISAF Különleges Műveleti Erők.

¹⁶ ANA SOF – Afghan National Army Special Operations Forces, Afgán Nemzeti Hadsereg Különleges Műveleti Erők.

¹⁷ Afghan Commandos – emelt szinten képzett afgán lövészelegységek.

tenyezők pozitív irányú változását követően a társadalmi és gazdasági fejlesztések veszik át a hangsúlyt. Kormányzati államigazgatási és a védelmi igazgatási szervek települnek a körzetekbe és megindulhat a konszolidált fejlődés időszaka. A több tíz éve lerombolt közintézmények helyreállítása megkezdődhet, megindulhat egyfajta közös gondolkodás a társadalmi élet szereplői között. A nem kormányzati szervek¹⁸ is megkezdik a tevékenységeiket a körzetekben, együttműködve az államigazgatási szervekkel, minisztériumokkal, hivatalokkal. A biztonság fokozása érdekében a nemzetközi különleges műveleti erők létrehozzák a középszintű (körzeti/tartományi szintű) vezetési pontokat,¹⁹ ahol a polgári-katonai műveletek koordinációja, a különböző szervezetek munkájának az összehangolása és irányítása történik. Ezen a szinten már elsődlegesen – a közép- és hosszú távú biztonsági tervezések mellett – előtervezik a gazdasági-kereskedelmi fejlesztéseket is. A helyi vezetők (kerületi rendőrfőnökök, polgármesterek és helyetteseik) komoly szerep hárul ebben a fázisban, hiszen ez már elsősorban a polgári-katonai együttműködés területeiről szól és kevésbé az általános fizikai biztonság megteremtéséről. A helyi vezetők között az együttműködés fejlesztése elengedhetetlen. A falusi/területi irányítók és a kerületi, tartományi vezetők rendszeres találkozóinak szervezése, a találkozók eredményes lebonyolítása nagyban hozzájárul az adott kistérség politikai, gazdasági-kereskedelmi, sőt akár kulturális fejlődéséhez. Az ily módon kialakult kisközösségi önrendelkezés és az önvédelem egy olyan alulról építkező folyamatot fejleszt tehát tovább, ami céljaiban, erőfeszítéseiben egyezik a kabuli politikai vezetés terveivel az országos kormányzat kiterjesztésében a törzsi/falusi/körzeti közösségek irányában.

IV. fázis (Transition) [15]

A helyi és a körzeti biztonsági erők létszámnövelésével, a helyi kormányzat megerősödésével párhuzamosan lehetőség nyílik a különleges műveleti erők átcsoportosítására, folyamatos kivonására. Petraeus²⁰ tábornok meghatározása szerint az úgynevezett „*biztonsági buborék*”²¹ egyre nagyobb méretet vesz fel, és az egymáshoz közel elhelyezkedő földrajzi egységek egyre nagyobb összefüggő területeket fednek le, olyan hálózatot alkotva, amely tartományban a helyi erők által szavatolt biztonsági helyzet már eléri azt a megfelelőnek ítélt szintet, ahol a helyi, a területi kormányzat megkezdheti a szervezői munkáját. A nemzetközi erők elsődleges célja, hogy e területeken teljes mértékben átadja a szerepet az afgán biztonsági erőknek. A korábban jelzett körzetekben a feladatkörök átadásának, a tranzíciónak meg kell valósulnia a 2014. év végéig. Mivel az afganisztáni hadszíntéren a nemzetközi különleges műveleti erők korlátozottan állnak rendelkezésre, ezért a VSO/ALP-program e fázisában célszerű a kivonásra tervezett különleges műveleti csoportok által hagyott űrt – kisebb mértékben – a nemzetközi hagyományos erők által kitölteni. Az afgán biztonsági erőket támogató csoportokat (SFAT²²) túlnyomórésztben a magasabb szinten képzett hagyományos erők állományából jelölik ki (különleges lövés- és felderítő-alegységek), amelyek a feladatátvétel időszakában közösen tevékenykednek a különleges műveleti csoportokkal, később azok feladatkörét teljes mértékben átvéve, a NSOCC-A műveleti irányításával hajtják végre feladataikat. A

¹⁸ Non-Governmental Organizations, NGOs.

¹⁹ Village Stability Cooperation Center, VSCC.

²⁰ David Petraeus tábornok, ISAF-főparancsnok (2010–2011).

²¹ „Biztonsági buborék – Security bubble”. Az a földrajzi terület, ahol az ellenséges befolyás/tevékenység egy meghatározott szint alá csökken.

²² SFAT – Security Forces Assistance Team.

VSO/ALP-programba szervezett SFAT-ok raj-/szakaszszintű alegységek, amelyek akár nagyobb egységbe²³ szervezve hatékonyan képesek végrehajtani a VSO/ALP-program egyes fázisainak részfeladatait. Az SFAT-ok folytatják – a helyi biztonsági erők megszervezésén keresztül – az adott körzet gazdasági és kereskedelmi, politikai integrációját az országos rendszerekbe. 2013 tavaszán – egész Afganisztánra vonatkoztatva – 39 körzetben valósult meg a különleges műveleti csoportok feladat-átadása, és a megkezdődött a feladatcentrikusan képzett hagyományos alegységek (SFAT-k) tevékenysége [16]. Az SFAT-ok feladatrendszerének felügyeletét továbbra is a NSOCC-A látja el, tehát ha – bármilyen értelemben – a hagyományos erők által nem megoldható kihívás jelentkezik az adott körzetben, a NSOCC-A biztosítja a támogatást.

Létszám

2012. februári adatok alapján az ALP létszáma egész Afganisztán területén megközelítőleg 13 ezer fő volt a körülbelül 60 körzetben; az állomány kijelölése és feltöltése zavartalanul és folyamatosan zajlott. Az MoI és az ISAF tervei alapján a közeli jövőben – az ISAF erőinek folyamatos csökkentése mellett – 100 körzetben legalább 30 ezer ALP-tag kijelölése (sorozása) és alkalmazása indokolt. A szükséges pénzeszegeket az amerikai partner biztosítja; francia és brit alegységek is együttműködnek a közös műveletvégrehajtás folyamán. A 2013-as év eleji adatok szerint 17 ezer ALP-tag biztosítja a biztonságos életkörülményeket a műveleti körzetükben a megközelítőleg 4,4 millió lakosnak, ami a teljes lakosság körülbelül 15%-a [17]. A program sikerére való tekintettel, az MoI utasítása alapján a VSO/ALP-program időtartamát megnövelik a 2015–2025-ig terjedő időszakra. Az időszak végére a rendelkezésre álló ALP erők létszáma eléri a 45 ezer főt.

Kiképzés

A nemzetközi erők felelősségi területének jelentős átadásával, az ISAF-erők létszámbeli csökkentésével egyre nagyobb szerep hárul az afgán kormányzatra a lakosság élet- és biztonsági körülményeinek biztosításában. A fővárostól távol fekvő, alacsony népességű területeken a lakosság biztonságának megteremtése, a megfelelő létszámú ALP-erők kialakítása érdekében, újszerű megközelítésben szükséges áttekinteni a kiképzési követelményeket is. Figyelmesen vizsgálva az ISAF kiképzési tervezési folyamatait, az elmúlt évtizedben a felülről építkező kiképzési tervezés²⁴ valósult meg, azaz a nemzetközi erők által összeállított kiképzési programokat²⁵ figyelemmel követve az ISAF-támogató elemek kialakították a helyi és a regionális kiképző központokat (RTC),²⁶ ahol az afgán biztonsági erők (ANA/ANP) kiképzése megvalósult. Ezekben a központokban – általánosságban – a nyolchetes alap kiképzést követően lehetőség nyílik további szakmai,²⁷ altiszti és tiszti tanfolyamok elvégzésére is. A nemzetközi erők csökkentésével kifejezett igény merül fel tehát arra, hogy a kiképzések területén is megtörténjen a felelősség átadása. A kiképzések felelősségének átruházása kiváló lehetőséget biztosít a nemzetközi erők számára a korábbi tapasztalatok feldolgozására.

²³ SFAB – Security Force Assistance Brigade.

²⁴ Top-to-bottom.

²⁵ PoI – Program of Instructions.

²⁶ Regional Training Center.

²⁷ Szakmai tanfolyamok: speciális kiképzések harcjárművezetőknek, rádiókezelőknek, tábori szakácsoknak stb.

Belátható, hogy a számos fegyveres és rendvédelmi szervezet kiképzésére külön-külön nem lehet és nem is javallott kiképzési komplexumokat kialakítani; célszerűbb olyan közös kiképzési központok (RTC-k) létrehozása, amelyek a tapasztalatok alapján képesek – a nemzetközi erők kiképzési programját alapul véve – az önálló kiképzési tervezésre és annak végrehajtására [18]. Az RTC-k tehát olyan központosított kiképzőhelyek, ahol a dedikált személyek biztonsági ellenőrzése, teljes körű (feladatorientált) kiképzése megvalósul, és a kiképzés eredményes teljesítése esetén, a kimeneti pontokon rendelkezésre áll az alkalmazásra képes, kiképzett és felszerelt ANA/ANP- és ALP- állomány. Az RTC-k további katonai igazgatási előnye még, hogy az afgán biztonsági erők létszámgényéhez igazodóan azonnal kialakítható/megalakítható a szükséges katonai csoport (raj) vagy alegység (szakasz/század). Az RTC-eket együtt alakítják ki a Regionális Logisztikai Központokkal (RLC²⁸), amelyek lehetővé teszik a kiképzések folyamatos logisztikai támogatásának megvalósulását. Ilyen RLC-eket hoznak létre a főváros és a nagyobb városok kiképzési központjainak szomszédságában (Herat, Lashkar Ghar, Gardez, Kandahar, Mazar-e-Sharif, Kabul).

Az ALP kiképzését tekintve az NSOCC-A aktív tevékenységével jelentősen hozzájárul a jól kiképzett és azonnali szolgálatteljesítésre képes ALP-állomány kialakításához, továbbá a „képezd a kiképzőt”²⁹ programok keretében lehetőség nyílik a nemzetközi különleges műveleti erők kiképzői állományának csökkentésére is, ami szoros összhangban van az ISAF-parancsnok műveleti elgondolásával az ISAF-erők általános csökkentése vonatkozásában.

Az általános tervezés alapján az NSOCC-A az ALP-állomány kiképzése területén alapvetően a már kialakított és a logisztikailag megfelelően támogatott kiképző központokban tervezi a T3-programok végrehajtását. A kijelölt kiképző központokba vonulnak be az ALP-tagjelöltek, ahol megtörténnek az elsődleges biztonsági és személyi biztonsági vizsgálatok, valamint az érkezők átveszik az alapfelszerelést (kiképzési egyenruha, felszerelés és fegyverzet) is. A kiképzési központ biztosítja a megfelelő számú tantermet, háló- és pihenőkörleteket, a kiképzési helyeket, lőteret és gyakorlóteret stb. Mivel nagy létszámú kiképzendő állomány egységes kiképzése a feladat, a dedikált kiképző központnak – a gyakorlati tapasztalatok alapján – legalább 600 fő befogadására kell alkalmasnak lennie, 50–150 fő kiképzési egység (osztálylétszám) figyelembevételével. Mivel a kiképzésen részt vevők az afgán biztonsági erők különböző állományába kerülnek később beosztásra, ezért a kiképzéseknek vannak egységes, mindenkire nézve azonos szinten és tartalommal végrehajtható részei, valamint – a kiképzési időszak második felében – specifikus (a katonai és a rendőri erőknek különböző) tematikái. A közös kiképzési részek tartalmazzak általános alakí, harcászati (egyéni és kiscsoportos harcászat), általános fegyverismereti, egészségügyi, híradó- stb. ismereteket. Az ezt követő kiképzési fázisban a feladatokra szabott ismeretek átadására kerül sor, például ellenőrző-áteresztő pont üzemeltetése, személyek átkutatása stb. Itt kap szerepet a nemzetközi különleges műveleti erők csoportjainak kiképzői tevékenysége. A kiképzési programokat évente áttekintik/megvizsgálják és a beérkezett, feldolgozott tapasztalatok³⁰ alapján módosítják/átalakítják.

Az RTC-k létrehozása és működtetése részben veszi le a felelősséget a NSOCC-A állományáról, hiszen az intézményesített kiképzések folyamán a fázisokat külön-külön vizsgálva lehetőség nyílik a különleges műveleti csoportok jelentős csökkentésére a kiképzések területén, és a különleges műveleti erők más feladatokra történő átcsoportosítására.

²⁸ RLC – Regional Logistic Center.

²⁹ Train the Trainer, T3 vagy TtT.

³⁰ Lessons Identified, Lessons Learned.

További előnyökkel jár a nemzetközi biztonsági erők szempontjából, hogy az afgán kiképzők alkalmazása jelentősen csökkenti az úgynevezett „belső fenyegetettség”³¹ kialakulását. Azaz csökken az esélye, hogy a kiképzendő személyek a kiképzések folyamán a koalíciós erők állományára, kiképzőire veszélyt jelentsenek.³² Ennek érdekében a kiképzésen felhasznált fegyver-, lőszer- és robbanóanyag-mennyiség szigorú vizsgálat alá esik, az ellenőrzéseket rendszeresen és akár váratlanul végrehajtó nemzetközi erők támogatásával.

2012 decemberében a VSO/ALP-programban kiképzett és felkészített afgán kiképzők megkezdték a mintegy 50 fő kijelölt személy háromhetes intenzív kiképzését Baghdis, Herat és Farah tartományokban.³³ Az afgán kiképzők teljeskörűen megszervezték a kijelölt személyeknek a kiképző központokba való szállítást, a biztonsági bevizsgálásokat, ellátták felszerelésekkel (logisztikai támogatás) a kiképzendőket. A sikeres kiképzést követően visszaszállították őket a szolgálati (lakó-) helyükre, és a közös műveletvégrehajtás érdekében integrálták őket a nemzetközi különleges műveleti erők állományába. E programfázis sikere megmutatta, hogy a megfelelően felkészített afgán szakállomány képes ellátni a kiképzések szervezésével és lebonyolításával kapcsolatos feladatokat. Az elért sikereket látva az afgán Belügyminisztérium helyettes vezetője parancsában³⁴ kezdeményezte a hasonló kiképzések szervezését minden régióban.

Az APRP³⁵- és a VSO/ALP-program kapcsolata

A Bonni Egyezmény (2001. december) fektette le az afgán béke- és reintegrációs program (APRP) alapjait [19]. Az afgán nép törekvése a békére, a nyugati alapon szerveződő, azonban a törzsi társadalom sajátosságait is hordozó társadalmi felépítésre töretlen. A talibánok hatalomra jutása óta azonban az eredmények nem mindig kézzelfoghatóak, jóllehet az afgán elnök elkötelezettsége a reintegrációs folyamatok mellett megkérdőjelezhetetlen. Karzai elnök 2009-ben tartott választási beszédében, valamint a 2010. januári londoni konferencián elmondott beszédében is töretlenül kiállt a békefolyamatok folytatása mellett [20]. A 2010 júniusában Kabulban megtartott tanácskozáson (*National Consultative Peace Jirga*) elmondta, tevékenységének fókuszában a nemzeti megbékélés áll. Ennek az állásfoglalásnak megfelelően állították össze és adták ki 2010. június 29-én a reintegrációs programot és annak végrehajtási utasítását. A program három fő fázisból áll: a stratégiai kapcsolatépítésből; a szemben álló felek békéltetését és azonosítását követően a nyilvántartásba vételükből; és végül – a társadalomba történő visszaillesztésük érdekében – szakmai tanfolyamokból és egyéb képzések szervezéséből [21]. A program elemzése nem tárgya ezen tudományos közleménynek, azonban a rövid ismertetést követően is nyilvánvaló, hogy a békés átmenet folyamán a visszaillesztett személyek (harcosok) katonai/gyakorlati tapasztalatai kiválóan hasznosíthatóak a VSO/ALP-programban is. A szerző gyakorlati tapasztalata, hogy a visszaillesztett személyek nagy számban választják a VSO/ALP-programban történő részvételt, lévén hogy gyermekkoruk óta fegyverforgatásból élnek, kisközösségükön keresztül háborúban állnak. A VSO/ALP-programba elsősorban azok a mudzsaheddin harcosok³⁶ léphetnek be,

³¹ Insider threat.

³² Green on Blue incidents.

³³ Regional Command West (RC-W) területén ezen tartományokban került sor az ALP felállítására.

³⁴ Afgán parancs, utasítás: cipher.

³⁵ APRP – Afghan Peace and Reintegration/Reconciliation Program

³⁶ Mudzsaheddin harcosok – a szovjet megszállás időszaka óta az ún. szent háborút vállaló harcosok gyűjtőneve, akik a mindenkorai megszálló hatalom ellen fognak fegyvert.

akik nem kifejezetten vallási okok miatt folytattak küzdelmet az ISAF/ANSF ellen, inkább gazdasági megfontolások miatt választották ezt az életformát. Mivel harcuknak gazdasági okai vannak (pénzkereset), ezért nem minden esetben az eredeti lakóhelyükön találják meg a legjobban fizető hadurat, aki biztosítja a napi bevételeiket. A VSO/ALP-program esetében azonban szükséges a kisközösség vezetőjének jelölése is, ezért követelmény, hogy a vizszailestett harcosok az eredeti lakóközösségükben kezdjék meg tevékenységüket. Mivel az APRP teljességében GIROA³⁷ kezdeményezés, ezért a reintegrált személyek státusáról is a hivatalos kormányzat dönt. A nemzetközi különleges műveleti erők támogatják a vizszailestett harcosok csatlakozását a VSO/ALP-programhoz, amennyiben a mikroközösségük vezetői kifejezetten jelölik a személyeket.

Kihívások

Jóllehet az ALP tagjait a közösség idős tagjaiból álló közösségi tanács jelöli ki, e grémium előtt teszik le az esküjüket, a kiképzések és a megfelelő felszerelések átvételét követően a saját mikroközösségükbe térnek vissza a szolgálat ellátására, az ALP sem mentes az afgán biztonsági erőket érintő általános biztonsági kihívásoktól. Az ALP tagjai között éppúgy előfordul köztörvényes bűnelkövetés,³⁸ engedély nélküli távolmaradás vagy katonai művelet közben elkövetett hiba, hibasorozat, mint más, katonai vagy rendőri állomány körében. Jelentések szólnak az ALP tagjainak köztörvényes cselekményeiről, amelyeket az interneten jelentős számban publikálnak a nemzetközi jogvédő szervezetek. Az ALP által elkövetett erőszakos cselekmények növekedése – az ALP létszámának bővülésével arányban – aggasztó méreteket ölt, így tehát nem minden esetben teljesül a VSO/ALP-program alapvető elve a kiválasztott, törzsi közösségéhez hűséges ALP-tagokról [22].

A nemzetközi különleges műveleti csoportok csökkentésével és az SFAT-k egyre kisebb támogatásával, esetlegesen az ANP támogatása nélkül az ALP testülete (állománya) kevésbé hatékony. Ezért a jelenlegi tervezés szerint az *Afghan Uniformed Police* (AUP) erőinek a feladata az ALP minden oldalú támogatása; a szolgálatteljesítési időtartamot követően az AUP állományából kerülhetnek hivatásos rendőri állományba a jelentkezők/kiválasztott személyek [23].

Természetesen nem minden esetben „felhőtlen” az ANP és az ALP tagjainak viszonya, megannyi nézeteltérés, vitás ügy kerül megoldásra/lezárásra az erősebbik, alaposabban kiképzett és jobban felszerelt fél által. Több nemzetközi szervezet, köztük az *Amnesty International* és a *Human Right Watch* is rendszeresen közli az afgán biztonsági erők szervezetei közötti villongások eredményeit. A villongások folyamán rendszerint az ALP marad alul, az ALP tagjai válnak erőszak áldozatává [24].

Az ALP tagjai részéről általánosságban felmerülő probléma, hogy a felszerelésüket és a kiképzésüket tekintve jelentősen alulmaradnak az adott kistérségben tevékenykedő talibán és bűnözői csoportok felkészültségétől és fegyverzetétől. Az ALP tagjait AK-47 típusú gépkarabéllyal szerelik fel, minden raj (6 fő) rendelkezik támogató fegyverrel is (PKM³⁹). A közlekedést Ford Ranger típusú terepjáró képességű teherautókkal és motorkerékpárokkal biztosítják. A rádiókommunikációt a közvetlen rálátást igénylő, ultrarövid hullámhossztartományban üzemelő kézi rádiók biztosítják. Az ellenséges erők tagjainak

³⁷ GIROA – Government of the Islamic Republic of Afghanistan.

³⁸ A nagy nyilvánosságot kapott eset, amikor 2012 első negyedében 4 fő ALP-tag szexuális bűncselekményt követett el. Gyorsított eljárással összesen 16 év fegyházbüntetésre ítélték az elkövetőket.

³⁹ PKM U-1180 (1987). Eredetileg orosz gyártmányú géppuska (7,62x54mm).

nyilatkozatai szerint – akik kiváló érzekkel gyorsan felismerték az ALP fejlesztésével és fokozatos térnyerésével összefüggő befolyáscsökkenésüket – az adott körzetekben a talibánok és a bűnözői csoportok elsődleges célpontjai pontosan az ALP állományából kerülnek ki. Ezért – az összecsapások számát tekintve – arányaiban nagyobb számban támadnak ALP-alegységeket, mint a velük azonos körzetben tevékenykedő ANA/ANP-egységeket. A kiképzés és a felszerelés hiányosságait a terepismeret és a képviselt kisközösség iránt érzett hűség és a hazaszeretet, egyszerűen a motiváció képes – kisebb mértékben – pótolni.

Költséghatékonyság tekintetében is kedvezőbb mutatók figyelhetők meg. Az ALP tagjainak illetménye megközelítőleg a fele az azonos státusban lévő hivatásos katona vagy rendőr fizetésének, valamint – szolgálati cselekménnyel, szolgálatellátással összefüggő – sérülés esetén sem részesül teljes körű, ingyenes orvosi ellátásban. Azonban az ALP tagjait nem vezénylik át az ország más területeire, ami rendszeresen megtörténik az ANA/ANP tagjaival, valamint a szolgálatteljesítési ideje is jelentősen eltér a jelzett hivatásos testületek tagjainak szolgálatteljesítési idejétől. A különleges műveleti erők megpróbálják a kiképzések folyamán felkészíteni az ALP tagjait az aránytalanságokra [25].

Kapcsolódással az APRP-programhoz, a programot felügyelő testületek és a nemzetközi különleges műveleti erők gyakran szembesülnek a ténnyel, hogy egy adott területen bünszervezetben tevékenykedő hadurak és követőik, akik köztörvényes bűncselekményeket követnek el a területükön, előbb csatlakoznak az APRP-programhoz, önmagukat kormányzatellenes (mudzsaheddin) csoportként, fegyveres félkatonai szervezetként definiálva, elhallgatva a köztörvényes bűncselekményeiket, majd ígéretet tesznek a társadalmi beilleszkedésre. Később erőfeszítéseket tesznek a VSO/ALP-programhoz való csatlakozásra, ami teljesen ellentmond a program alapvető elveinek, hiszen a kisközösségi vezetők jelölése ez esetben hiányzik. A kormányzati szereplőknek, a nemzetközi polgári és katonai szervezetek képviselőinek figyelemmel kell követniük az APRP-programban in máron „kifehéredő”, korábban a hadurak alkalmazásában lévő személyek előéletét és meg kell ismerni a motivációjukat is [26].

Összefoglalás

E tudományos közlemény bevezetőjében Fábíán őrnagy cikkét idéztem mint ötletadó, javaslattevő, gondolatébresztő művet. Az elmélet megértésével és az alternatív módszerek megfogalmazásával közelebb kerülhetünk a nemzetközi közösség céljainak megértéséhez és – ezen keresztül – eléréséhez. Az idézett szakmai állásfoglalás valós és lehetséges alternatív fejlesztést, megvalósulást vizionál, ez adja értékét. Már is figyelemmel követhető, hogy a megfogalmazott, lehetséges afgán út a biztonsági erők fejlesztésére megvalósítható, tehát már a korai szakaszában is sikereket hordozhat.

A 2014. év végére az ISAF befejezi műveleteit és átalakul, jelentős létszámcsökkenést hajt végre. Ezzel párhuzamosan az afgán biztonsági erők létszáma eléri/elérte vagy meghaladja a 350 ezer főt [27]. Az afgán biztonsági erőkben jelentős szerepet kapnak a települési, a törzsi kisközösségek biztonságában érdekelt, valamint a kormányzati munkának, törekvéseknek a távoli törzsi területekre való kiterjesztéséért felelős félkatonai/rendőri csoportok, alegységek. A jelenlegi tervezések alapján 2014-re az ALP integráns részévé válik az afgán biztonsági erőknek, a helyi rendőri erők és a körzetek, a tartományok szintjén is, közvetlen kapcsolattal a fővárosi kormányzata felé. Az ALP folyamatos átalakuláson megy keresztül a korábbi helyi önvédelmi szerveződés szintjéről a hivatásos rendőrség (AUP) irányában, az Afgán Nemzeti Védelmi Stratégia alapján.

Az APRP- és a VSO/ALP-programok kapcsolata egyértelművé teszi a jelölteknek, hogy a sikeres társadalmi visszailleszkedés érdekében hozott áldozatok eredményesek lehetnek,

és az egész életükre kihatással járó döntés (reintegráció) nem eredményezi életkörülményeik negatív irányba történő változását. Az ALP tagjává válni – a belépési feltételek teljesülése esetén – tehát egy olyan opció, amely biztosítja a döntést meghozó személynek a békés reintegrációt a hagyományokra épülő törzsi társadalomban.

Az RTC-modell az ALP-kiképzések területén lehetővé teszi az afgán biztonsági erők felelősségteljes, teljes körű átalakítását, a felelősségszint lépcsőzetesen megvalósuló, folyamatos átruházását az ISAF erőitől az afgán biztonsági erők számára. A lépcsőzetesség lehetővé teszi a hibák és a felmerülő akadályok folyamatos leküzdését, csökkentését, a megnövekedett logisztikai lánc esetén adódó nehézségek rugalmas kezelését. Ezzel megvalósulhat a nemzetközi biztonsági erők létszámának csökkentése, az afgán rendőrség különböző ágainak folyamatos felelősség-átvétele. Nem utolsósorban megvalósul a NATO/ISAF Különleges Műveleti Erők létszámbeli és felelősségi terület alapján történő csökkentése, az afgán kormányzat nemzeti önrendelkezésének kiterjesztése a törzsi és a körzetekben élő lakosság élet- és biztonsági körülményeinek javítására is. Az VSO/ALP-program pozitív folyamatokat indított el a társadalom alsó szegmenseiben, és az átalakulás folyamatosan nyomon követhető sikerei jelentős, látványos eredményekkel járnak. Remélhetően a 2009-ben megkezdett folyamat a 2014. évi ISAF-átalakulást [28] követően is folytatódik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Fábíán Sándor őrnagy: *Learning from the Enemy: Alternative Afghan Security Forces*, In: www.honvedelem.hu/cikk/37051 Letöltés ideje: 2013. június 01. 01:21
- [2] WEB/HTML forrás: afghanistan.isaid.gov/en/usaidd/partner/19 és www.undp.org.af/undp/index.php?option=com_content&view=article&id=97&Itemid=57 Letöltés ideje: 2013. június 05. 23:42
- [3] Lisa Saum-Manning: *VSO/ALP: Comparing past and current challenges to Afghan local defense*, 2012. december, pp. 2-3.
- [4] A. Streckengast: *The Only Game in Town: Assessing the Effectiveness of Village Stability Operations and the Afghan Local Police*, 2012. március 27. p. 2. In: <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-only-game-in-town-assessing-the-effectiveness-of-village-stability-operations-and-the-a> Letöltés ideje: 2013. július 15. 19:51
- [5] WEB/HTML forrás: www.britannica.com/EBchecked/topic/1499983/Soviet-invasion-of-Afghanistan. Letöltés ideje: 2013. június 02. 02:33
- [6] Presidential Decree on 25/5/1389, August 16. 2010. *Nyt.* szám: P-3196
- [7] Joint Publication 3-22, 2010. július 12, In: www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3-22.pdf Letöltés ideje: 2013. június 08. 05:39
- [8] Hulslander-Spivey: *Village Stability Operations and Afghan Local Police*, PRISM 3 No.3, pp. 130-131. In: www.ndu.edu/press/village-stability-operations.html Letöltés ideje: 2013. június 05. 21:25
- [9] US Field Manual 3-24, Chapter 1-67 pp. 1-13. In: www.fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf Letöltés ideje: 2013. június 10. 01:53
- [10] WEB/HTML forrás: www.nato.int/ISAF/docu/ebub/pdf/placemat.pdf Letöltés ideje: 2013. június 07. 12:14
- [11] Kakar: *The Pastuh's way* 2006 pp. 2-3. In: www.law.harvard.edu/programs/ilsp/research/kakar.pdf Letöltés ideje: 2013. június 07. 11:52

- [12] Doyle, Hruska: *Developing VSO and the ALP*, In: COIN Common Sense Review, Volume 4, Issue 2 April 2013 https://ronna-afghan.harmonieweb.org/CAAT/SiteAssets/COIN_Common_Sense.aspx Letöltés ideje: 2013. június 04. 12:07, 11-12.
- [13] Hulslander-Spivey: *Village Stability Operations and Afghan Local Police*, PRISM 3 No.3, pp. 131-134. In: www.ndu.edu/press/village-stability-operations.html Letöltés ideje: 2013. június 05. 21:25
- [14] Hulslander-Spivey: *Village Stability Operations and Afghan Local Police*, PRISM 3 No.3, pp. 134. In: www.ndu.edu/press/village-stability-operations.html Letöltés ideje: 2013. június 05. 21:25
- [15] Hulslander-Spivey: *Village Stability Operations and Afghan Local Police*, PRISM 3 No.3, pp. 134-135. In: www.ndu.edu/press/village-stability-operations.html Letöltés ideje: 2013. június 05. 21:25
- [16] Dr. J. Saunders: *The future of Afghan Local Police*, In: COIN Common Sense Review, Volume 4, Issue 2 April 2013 https://ronna-afghan.harmonieweb.org/CAAT/SiteAssets/COIN_Common_Sense.aspx Letöltés ideje: 2013. június 04. 12:07, pp. 07-08.
- [17] Don Bolduc NSOCC-A: *ALP capability brief*, 2013. április 14. Kabul, 5. dia
- [18] P. Padilla: *Regional Training Centers: Afghan led, Afghan sustainable, and a Transition Mechanism*, In: COIN Common Sense Review, Volume 4, Issue 2 April 2013 https://ronna-afghan.harmonieweb.org/CAAT/SiteAssets/COIN_Common_Sense.aspx Letöltés ideje: 2013. június 04. 12:07, pp. 15-16.
- [19] A. Tarzi: *Recalibrating the Afghan Reconciliation Program*, PRIZM 1 No 4. pp. 68-70.
- [20] WEB/HTML forrás: <http://www.isaf.nato.int/subordinate-commands/afghanistan-peace-and-reintegration-program/index.php> Letöltés ideje: 2013. július 17. 16:57
- [21] WEB/HTML forrás:
https://ronna-afghan.harmonieweb.org/FRIC/APRP%20Policy%20Documents%20Structures%20and%20SOPs/Reintegration_Hand_Book.pdf Letöltés ideje: 2013. július 17. 16:59
- [22] USFOR-A report: *Findings and Recommendations* (UNCLASSIFIED USFOR-A DJ2) p. 2 In: [http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/2011-12-06%20AR15-6%20Findings%20and%20Recommendations%20on%20ALP%20Report%20\(EXSUM\)%20\(Redacted\).PDF](http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/2011-12-06%20AR15-6%20Findings%20and%20Recommendations%20on%20ALP%20Report%20(EXSUM)%20(Redacted).PDF) Letöltés ideje: 2013. július 17. 16:02
- [23] White papers (CFSOCC-A edition): *Recruiting and Vetting of ALP*, 2012. február 16. pp. 1-2.
- [24] R. Shirzay: *Favoring warlords: Afghan Local Police*, Small Wars Journal 2012. május 18. p. 2. In: <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/favoring-warlords-afghan-local-police> Letöltés ideje: 2013. július 17. 15:21
- [25] Islamic Republic of Afghanistan, Ministry of Interior Affairs: *Ten-year Vision of the Afghan National Police: 1392-1402*, pp. 4-6.
- [26] Human Rights Watch: „*Just do not call it a Militia*” report, pp. 22-24. In: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghanistan0911webwcover.pdf> Letöltés ideje: 2013. július 17. 15:52
- [27] WEB/HTML forrás: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_topics/20120516_media_backgrounder_ANSF_en.pdf Letöltés ideje: 2013. július 15. 20:29
- [28] A. H. Codesman, B. Gold, A. Hess: *The Afghan war in 2013*. Center for Strategic and International Studies CSIS review, 2013. május ISBN: 978-1-4422-2501-5 pp. 102-104.

Schmidt Imre őrnagy:

A „BELSŐ FENYEGETÉS” (INSIDER THREAT) AFGANISZTÁNI TAPASZTALATAI

A szerző tanulmányában a NATO afganisztáni műveleteiben egyre nagyobb számban előforduló belső fenyegetést vizsgálja. Ismerteti a veszély lehetséges okait, a leküzdésére tett eddigi erőfeszítéseket, azok nemzeti vonatkozásait.

Új kihívás az ISAF-műveletben

A hadviselés karaktere folyamatosan változik, fejlődik, egyre összetettebbé és még inkább aszimmetrikussá válik, mióta az ellenfeleink nem tisztán meghatározhatóak az egyre komplexebbé váló környezetben. Különösen igaz ez a NATO afganisztáni műveleteiben, ahol a felkelők a rögtönzött robbanóeszközök alkalmazása mellett – saját erőink egyre hatékonyabb ellentévékenységének köszönhetően – újabb eljárást adaptáltak, bizalmatlanságot keltve a Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők (International Security Assistance Force – ISAF) és az Afgán Nemzeti Biztonsági Erő (Afghan National Security Forces – ANSF) között, ezzel aláásva a kampány nemzeti és nemzetközi támogatását.

A katonai terminológiában a „belső fenyegetés” fogalmát néhány évvel ezelőtt még csak szűk körben használták, mára azonban a helyzet gyökeresen megváltozott. A Pentagon 2012. decemberi kongresszusi jelentése¹ szerint Afganisztánban a 2007 és 2012 közötti időszakban az ANSF állományába tartozó vagy az ANSF-hez tartozó erők egyenruháját viselő személyek 78 úgynevezett „belső támadást” (angolul: insider attack) hajtottak végre az ISAF-erők ellen, melyekben több mint 120-an lelték halálukat (ebből 110 katona az ISAF, illetve a koalíciós erők állományából), valamint 165 személy sérült meg (ebből 157 az ISAF, illetve a koalíciós erők állományából). Nehéz határozott konklúziókat levonni az alapvető okokra vonatkozólag, tekintve a támadások eddigi „relatív” alacsony számát, de vannak megfigyelhető trendek. Először is, a hasonló támadások száma szignifikánsan nőtt az utóbbi években. Mindez az ISAF és a csapathozzájáruló nemzetek katonai vezetésének figyelmét is magára vonta. Az említett időszakban feljegyzett 78 támadásból 37 történt 2012-ben!

2010 novembere és 2011 áprilisa között ezek a támadások feleltek a hadműveletektől elhatárolható amerikai veszteségek túlnyomó részéért, mely a bekövetkezett halálesetek vonatkozásában:²

- a csapattiszti állománynál 30% (7 haláleset a bekövetkezett 23-ból)
- a katonanői állománynál 25% (4 haláleset a bekövetkezett 16-ből)
- a légierő-állománynál 54% (7 haláleset a bekövetkezett 13-ből)

A 2012-ben az ISAF-műveletekben elesettek közel 25%-a halt meg az ANSF valamely tagja által elkövetett belső támadás eredményeként!³

¹ www.defense.gov/pubs/OCTOBER_1230_FINAL.pdf – letöltve 2013.03.29-én

² CALL Handbook 12-07, Insider Threats - Afghanistan – letöltve 2013. március 29-én

³ <http://www.afghanwarnews.info/insidertthreat.htm> – letöltve 2013. március 29-én

A belső fenyegetés – az ISAF-en belül alkalmazott meghatározás⁴ szerint – olyan fenyegetés, melyet *bármely nem ISAF-személy* (vagy személyek) képviselhet, aki foglalkozásánál, státusánál, hozzáférésénél vagy belépési jogkörénél fogva bizalommal bír az ISAF-erők irányába, mely bizalmat potenciálisan arra használhatja fel, hogy az ISAF-erők ellen halálos kimenetelű akciót hajtson végre.

Ebben a kontextusban meg kell említenem egy másik fogalmat is, mivel több külföldi irodalom is egybemossa a belső fenyegetéssel. A „zöld a kék ellen”⁵ (angolul: green on blue) esemény – szintén ISAF-en belül alkalmazott meghatározás szerint – egy, az ANSF-személy(-ek) által végrehajtott tudatos támadás vagy támadás elősegítése azzal a céllal, hogy ISAF-erőket sebesítsen vagy öljön meg. A „zöld a kék ellen” esemény *magában foglalja ugyanakkor a felkelők által elkövetett azon támadásokat is*, melyek során azok az ANSF-hez tartozó erőknek adják ki magukat az előzőekben meghatározott céllal.

Látható, hogy a belső fenyegetés magában foglalja a „zöld a kék ellen” típusú eseményeket is, de annál tágabb fogalom. A hasonló események mélyebb elemzéséhez tisztán kell látnunk a különbséget az egyes fogalmak között, mivel történtek már az ISAF-nak dolgozó vállalkozók és civilek által elkövetett hasonló támadások is.

A belső fenyegetés akcióinak egyébként történelmi hagyománya van Afganisztánban. Példaként: 1979-ben Mohammad Ismail Khan, akkor az Afgán Nemzeti Hadsereg századosa – 2005 óta az afgán kormány energia- és vízügyi minisztere – részt vett abban a mérszárásban, melyben 50 szovjet mentort és több mint 300 civilt, családtagokat, nőket és gyerekeket gyilkoltak meg Herat tartományban, többüket egyszerűen lefejezték, majd a karóba húzott fejekkel parádézta a városban. Az atrocitás közvetve „*jus ad bellum*”-ként szolgált a decemberi szovjet invázióhoz.⁶

A belső fenyegetés hatásai

A belső támadások, akár azok követik el, akár nem, a hozzájuk köthető ellenséges információkampány miatt a felkelők kezére játszanak. Egyébként nemcsak az ISAF-erők ellen követnek el ilyen jellegű támadásokat, maga az ANSF is elszenvedője a taktikának, mely „zöld a zöld ellen” (angolul: green on green) néven vált ismertté.

A belső támadások hatásmechanizmusát és lehetséges nagyságrendjét a szakemberek a rögtönzött robbanóeszközökhöz hasonlítják, mivel a közvetlen hatás mellett – mely legtöbb esetben halálos – azok akár stratégiaiak is lehetnek a művelet vonatkozásában. Egy 2012. január 19-én végrehajtott „zöld a kék ellen” támadás eredményeként – melyben meghalt négy francia katona és további 16 megsebesült – a francia kormány felfüggesztett minden partneri és együttes kiképzési tevékenységet az Afgán Nemzeti Biztonsági Erőkkel, és a korai kivonulás lehetőségével reagált. Sárközy akkori francia elnök a támadás másnapján így nyilatkozott: „a francia erők nem azért vannak Afganisztánban, hogy az afgán erők katonái lőjenek rájuk.”⁷

Afganisztánban a legtöbb belső fenyegetés földrajzilag a keleti, déli és délnyugati régiókban fordul elő, de az Északi Regionális Parancsnokság (Regional Command North – RCN) felelősségi területén is történtek ilyen incidensek.

⁴ A „belső fenyegetés” kifejezés alkalmazása még a NATO-n belül sem egységes, amit az is jelez, hogy a 2013-ban kiadott NATO terminológiai szótár sem tartalmazza.

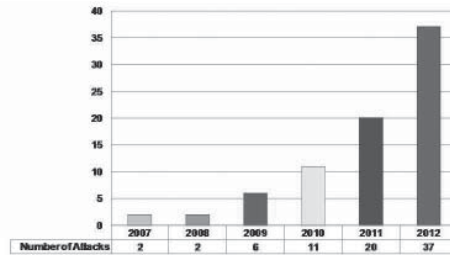
⁵ A kifejezést a hazai katonai terminológia még csak angolul alkalmazza.

⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Ismail_Khan – letöltve 2013. március 29-én

⁷ <http://rt.com/news/sarkozy-troops-pullout-afghanistan-281/> – letöltve 2013. március 30-án

Az ISAF-erők ellen elkövetett támadások

Forrás: Pentagon Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan December 2012

2011-ben Baghlan tartományban, az MH Tartományi Újjáépítési Csoport felelősségi területén, Pol-e Khumri városában egy kilenc hónapja szolgálatot teljesítő afgán katona tüzet nyitott a vele együtt dolgozó és éppen gépjármű-karbantartást végrehajtó német társaira, megölve három katonát, illetve megsebesítve hat másikat – ezzel a műveletek kezdete óta az egyik legnagyobb német veszteséget okozva.⁸

A támadásoknak érthető módon leginkább a katonai tanácsadó csoportok (Military Advisory Team – MAT) vannak kitéve, de nemcsak az ANSF-szel szorosan együttműködő, azokkal közös műveleteket végrehajtó szervezetek, illetve bázisok válhatnak alkalmi célponttá. Az adatokat vizsgálva az is kiderül, hogy a különleges erők együttműködő szervezeteinél kimutathatóan alacsonyabb a hasonló támadások száma, valószínűleg azért, mivel ők élnek és tevékenykednek együtt a legszorosabban afgán kollégáikkal, ezért jobban is ismerik azokat, így a megelőzés – melyről bővebben szólunk még – is könnyebb.

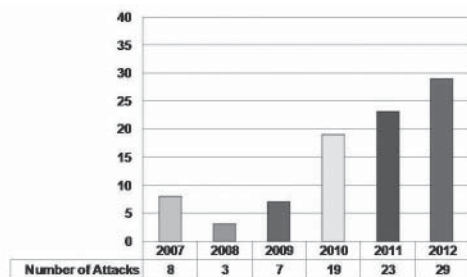
A belső fenyegetés megjelenési formái

A belső fenyegetésnek az alábbi főbb megjelenési formái ismertek:

- a) *Beszivárgás: az elkövető* (legtöbb esetben egy felkelő) *rejtve csatlakozik az ANSF-erőkhöz* a toborzási eljárás keretében azzal a céllal, hogy megbízóit hírszerzés, szabotázs, felforgatás vagy közvetlen támadás céljával támogassa. A beszivárgások többek között a nem megfelelő toborzás eredményeként, illetve az erők megóvása (angolul: force protection) rendszerének „hézagosága” miatt fordulnak elő leginkább. A beszivárgók értékes eszközei a szemben álló félnek, mivel:
  - nagy valószínűséggel képzett és tapasztalt személyekről van szó;
  - hosszabb időn keresztül fedettek maradhatnak;
  - hasznos hírszerzési információkat szolgáltathatnak megbízóik részére;
  - segédkezhetnek jelentős támadás előkészítésében.
- b) *Együttműködés: az ANSF egy tagja hajtja végre* a megbízó számára; a beszerzés mögött több ok is állhat: ideológiai háttér, gazdasági előnyök, megfélemlítés, zsarolás, családi vagy törzsi kötelékek. A beszivárgással ellentétben az együttműködés során a már az ANSF soraiban lévő személy alkalmazásával kijátszható az egyre hatékonyabbá váló toborzó rendszer, amin egy újoncnak keresztül kell esnie.

⁸ <http://icasualties.org/OEF/Nationality.aspx?hndQry=Germany> – letöltve 2013. március 29-én

Az ANSF-erők ellen elkövetett támadások

Forrás: Pentagon Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan December 2012

Az együttműködő alkalmazásának előnyei:

- már ellenőrzött, „tiszta” személyről/személyekről van szó;
- elkerülhető a toborzás során végrehajtott átvilágítás problémája;
- a személyes sérelmeket kihasználva az ANSF tagjai radikalizálhatóak, illetve a felkelők soraiba toborozhatóak.

c) *Megszemélyesítés*: egy felkelő vagy nem az ANSF állományához tartozó más személy úgy hajt végre belső támadást, hogy az ANSF tagjának adja ki magát. A hamisított igazolványok és a széles körben elérhető különböző nemzeti egyenruhák felhasználásával a megszemélyesítés gyakran elérhetőbb opció, mint az együttműködés vagy a beszivárgás.

A megszemélyesítés:

- kivitelezése egyszerűbb és kevesebb időt vesz igénybe, mint az előzőekben felsorolt esetek;
- kivitelezése során a megszemélyesítőt segítheti egy együttműködő ANSF-személy.

d) *Személyes akció*: egy ANSF-személy független, kitervelt vagy ad hoc akciója, mely nélküli a külső megbízó iránymutatását, parancsát vagy segítségét. A legtöbb esetben az ezen típusú támadások reagálások a koalíciós erők egy tagja, alegsége vagy valamely csapathozzájáruló ország által elkövetett – vélt vagy valós – sérelemre.

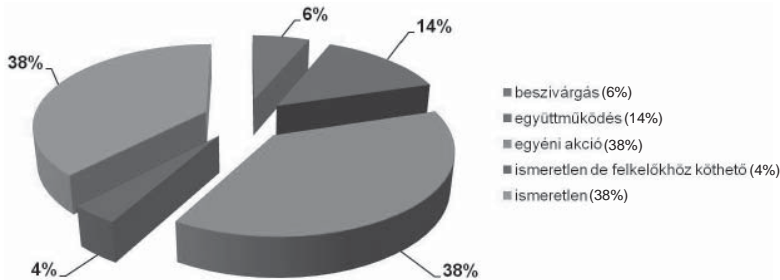
Tipikus példája a sérelmeken alapuló személyes akciónak az Észak-kabuli Nemzetközi Repülőtér (North Kabul International Airport – NKAIA) 2011-ben elkövetett támadás, melynek során az afgán légiereő egy pilótája 20 év katonai szolgálat után nézeteltérésbe keveredett az őt mentoráló amerikai tanácsadókkal. Miután lefegyverezte és túszul ejtette mentorait, gyakorlatilag kivégzett közülük 8 főt és egy amerikai civilt. A tálibok állítása szerint az ő beépített emberük volt az elkövető, de az ISAF nem találta ennek bizonyítékát.

A belső fenyegetés lehetséges okai

Általánosságban elmondható, hogy nincs egyetlen kiemelhető, önálló faktor, mely a hasonló támadások kiváltó oka lehet. Az esetek kivizsgálását nehezíti, hogy a legtöbb esetben az elkövetőket a helyszínen nem sikerül élve elfogni, így az indítékok sokszor rejtve maradnak. Ugyanakkor a végrehajtott támadások elemzése alapján elmondható, hogy azok jelentős részben egyéni akciók, illetve az azokhoz kapcsolódó vagy elkülönült együttműködések.⁹

⁹ Forrás: Pentagon Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan December 2012 – letöltve 2013. március 30-án

Az ISAF belső fenyegetéseinek megoszlása 2007–2012 között

Forrás: a Pentagon Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan December 2012 alapján

Az is tény, hogy az ANSF létszáma az utóbbi három évben exponenciálisan növekedett (100 000 főről mintegy 350 000 főre), ami már csak statisztikailag is magában hordozza „néhány rossz alma” véletlen átcusszanasát a toborzó- és átvizsgáló-rendszeren – fogalmazott egy brit katona tavaly a „The Guardian” részére. A létszám növekedésével a felkészítés minősége nem tudott lépést tartani, a „mennyiség a minőség felett” is hozzájárult a beszivárgások sikeréhez.¹⁰

A tálibok nem csak a saját embereiket használják beszivárgásra. Több esetben is sikeresen radikalizáltak, de – ha a szükség úgy hozta – akár megfélemlítettek ANSF-személyeket az eltávozásuk idején, kimondottan azzal a céllal, hogy belső támadásra vegyék rá őket.

Annak ellenére, hogy a felkelők rendszeresen vállalják a felelősséget az elkövetett támadások után, a legtöbb esetben nincs közvetlen bizonyíték arra nézve, hogy valóban ők követték el az adott cselekményt. 2012 augusztusában az ISAF-erők akkori parancsnoka, John Allen tábornok úgy nyilatkozott: a támadások körülbelül 25%-a köthető tálib beszivárgáshoz vagy az ANSF tagjai felé történő nyomásgyakorlásukhoz.¹¹

A kulturális különbségek is jelentős motivációs faktorai a belső fenyegetéseknek. Néhány szakértő szerint ezek a különbségek is feszültséget okoznak az ISAF-erők és az ANSF között. Ezek a törések azután erőszakos akciókhoz is vezethetnek. Dr. Jeffrey Bordin, a téma szakértője már 2010-ben figyelmeztetett ennek a lehetőségére jelentésében,¹² melyet az amerikai hadsereg a megjelenés után titkosított.

Sajnálatos módon az érzéketlenség és a más kultúra iránti közöny is hozzájárul a fenyegetés terjedéséhez. A médiából jól ismert Korán-égetés Bagramban, vagy az elhíresült tengerészgyalogos videó szintén csak tovább mélyíti az ellentéteket.

Tudjuk jól személyes tapasztalatainkból, hogy olykor a legkisebb kritika is befolyásolhatja egy kapcsolat alakulását, a médiaszenzációként kiemelt publicitást kapott hasonló esetek azonban egyértelmű katalizátorai lehetnek a személyes sérelemérzetnek.

Az ISAF-nél dolgozó amerikai elemzők nemrégiben egy újabb összefüggést tártak fel a támadások egymáshoz való viszonyában. Kiderült, hogy tavaly 17 esetben a támadások alig 48 órával egy korábbi támadás után következtek be. Habár konkrét okozati összefüggést nem tudtak kimutatni, a harcászati szintű felkészítések során mint lehetséges mintát oktadják a katonákkal.¹³

¹⁰ <http://www.guardian.co.uk/world/2012/sep/16/afghanistan-nato-strategy-insider-threat> – letöltve 2013. március 30-án

¹¹ http://www.longwarjournal.org/archives/2012/08/green-on-blue_attack.php – letöltve 2013. március 30-án

¹² Dr. Jeffrey Bordin: „A crisis of trust and cultural incompatibility” című jelentése a belső fenyegetésről.

¹³ CAAT – COMISAF Advisory and Assistance Team – speciális jelentés, 2012. augusztus 22.

Az ellentevékenység átfogó, integrált megközelítése

Az amerikaiakat 2012-re már annyira aggasztották a belső támadások, hogy elrendelték az „őrangyal” (guardian angel) rendszer bevezetését, mely alapján minden katonának kötelessége figyelnie társait az afgán erőkkel történő bármilyen interakció során, illetve a táborokban is hasonló „örzö-védő” szolgálatot állítottak fel a kommunális célokat szolgáló létesítmények (étkezdék, kondicionáló termek stb.) előtt.

2013 márciusában kiadták az USA Szárazföldi Haderő kézikönyvét,¹⁴ mely a belső fenyegetéssel foglalkozik, és gyakorlati javaslatokat tartalmaz a hasonló incidensek elkerülésére, a megelőzés, felismerés és az elhárítás vonatkozásában egyaránt. Az ISAF-erők parancsnoka még ugyanebben a hónapban kiadta a belső fenyegetésre vonatkozó harcászati direktíváját, alapvetően az erők megóvására koncentrálva. Megkezdődött a belső fenyegetés elleni „állandó érvényű műveleti utasítás” (Standing Operational Procedure – SOP) kidolgozása, mely azóta már meg is jelent. Egy sor magas szintű konferenciát vezettek le augusztus és szeptember hónapokban ISAF- és afgán parancsnokok, valamint kormánytisztviselők részére a fenyegetésről és az ellentevékenység további koordinációjáról. Sérülékenységi elemzéseket hajtottak végre az egyes szervezeti elemeknél, illetve kialakították a belső fenyegetéssel kapcsolatos tapasztalatfeldolgozás és információmegosztás rendszerét is.

AZ ISAF jelentős hangsúlyt helyez a támadások elleni harcászati szintű felkészítésre. 2012. november óta az amerikai kongresszus által jóváhagyott pénzügyi támogatással folyik egy átfogó kiképzési program végrehajtása a műveleti területen, mely az emberi viselkedés tanulmányozására és megértésére épül. A kiképzésben részt vevők megtanulják felismerni a testbeszéd jelzéseit és elsajátítják, hogyan elemezzék és értelmezzék az adott helyzetet egy esetleges támadás megelőzése érdekében.

Érdekességként, a kiképzést az az *Orbis Operation* nevű világhírű amerikai cég jegyzi a műveleti területen, amelyik 2012-ben Magyarországon hajtotta végre az *emelt szintű helyzetfelismerési tanfolyamot*, szintén nagy sikerrel.¹⁵

A felkészítés mára kötelező része lett a nemzeti felkészítési fázisnak is. A Magyar Honvédség katonái a műveletre történő felkészítés részeként misszióba vezénylésük előtt egy alapfokú elméleti felkészítésben részesülnek.

Az afgán kormány részéről is történtek természetesen lépések a támadások csökkentése érdekében a stratégiai szinttől egészen a harcászati szintig: egyik első lépésként megduplázták kémelhárító alegységeik nagyságát. Megkezdődött az ANSF soraiba jelentkezők új rendszerű, nyolc lépésből álló toborzása, valamint a toborzócentrumokba ügynököket vezényeltek a Nemzetbiztonsági Szolgálatól (National Directorate of Security – NDS). Az eltávozásról visszatérőket újra ellenőrzik, mivel a támadások egy részénél az elkövetők kimutathatóan befolyásolás alá kerültek – alapvetően az alakulataiktól való hosszabb távollét alatt. Anonim belsőfenyegetés-jelentő rendszert vezettek be, valamint betiltották a katonai felszerelések és ruházatok árusítását.

Az ANSF vallási és kulturális szakértőket toborzott, akiknek az a feladata, hogy felkészítse a személyi állományt a kulturális eltérések megértésére és kezelésére, ezzel is csökkentve a nézeteltérésekből és egyéni sérelmekből adódó támadások lehetőségét.

¹⁴ Centre Of Army Lessons Learned – Inside the Wire Threats – Afghanistan Green on Blue.

¹⁵ A cikk szerzője a hazai C-IED-képességépítés részeként szervezője volt a 2012-es tanfolyamnak, illetve az elmúlt fél évben az Északi Regionális Parancsnokság kiképzési főnökeként koordinálta a magyar katonák felkészítését a műveleti területen.

Összegzés

A belső fenyegetés kérdése nagyon komplex. Nem szabad megfeledkezünk arról, hogy az nemcsak konkrét támadás formájában jelentkezhethet, legyőzéséhez átfogó, integrált megközelítésre van szükség, mely szoros együttműködést kíván mind az ISAF-erőktől, mind az afgánoktól. Az eddigiekben ismertetettek alapján elmondhatjuk, hogy a fenyegetést komolyan veszi az ISAF, és mind az afgán kormánnyal, mind a csapathozzájáruló országokkal közösen tesz erőfeszítéseket a veszély visszaszorítása érdekében minden szinten.

A NATO 2013. január 24-én a németországi Grafenwöhrben rendezte meg nemzetközi konferenciáját a belső fenyegetésről.¹⁶ A konferencián elhangzott: jelenleg ez az ISAF első számú stratégiai kihívása.

---

¹⁶ <http://www.army.mil/article/95102/> – Letöltve 2013. március 30-án.

Besenyő János alezredes:

AZ EURÓPAI UNIÓ KIKÉPZŐ MŰVELETE MALIBAN ÉS A MAGYAR SZEREPVÁLLALÁS

A 2013-as esztendő egyik kiemelkedő eseményének számított a mali konfliktus nemzetközivé válása, majd pedig Franciaország katonai beavatkozása a szélsőséges iszlamista csoportok ellen. A sikeres francia–mali közös hadművelet, a Szervál művelet után az ország konszolidálása vette kezdetét, amelyben nemcsak politikai-gazdasági, hanem katonai szinten is részt vesz az Európai Unió és benne Magyarország is. Az EU ugyanis egy kiképző műveletet (EUTM MALI) indított az országban, amelynek keretében a mali haderő átalakítását, kiképzését végzik a tagországok szakemberei.

Az EU szerepvállalása nem előzmények nélküli Maliban, hiszen az elmúlt években diplomáciai, gazdasági és biztonságpolitikai területeken is együttműködött az ország vezetőivel. Miután 2012 áprilisában az NMLA (National Movement for the Liberation of Azawad) és a hozzájuk csatlakozott szélsőséges iszlamista fegyveres csoportok kikiáltották a szakadár Azawad államot, az Unió képviselői azonnal jelezték, hogy semmilyen olyan lépést nem támogatnak, amely Mali széthullásához vezetne. Azt nem vállalta a szervezet, hogy katonai erőt küldjön Maliba, vagy csatlakozzon a francia műveletekhez,¹ de elfogadtak egy tervet, amelynek alapján a kormányerők számára európai katonák kiképzési és logisztikai támogatást nyújtanak. A misszió megindítása azonban a hosszas egyeztetések miatt egészen 2013 tavaszáig húzódott, amikor a Szervál művelet szinte befejeződött.

A franciák minimális katonai veszteségekkel sikeresen felszámolták, illetve kiszorították a szélsőséges fegyveres csoportokat, a fellázadt tuaregeket, a bamakói kormányzat pedig – az ECOWAS (Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége) közreműködésével – békekötésre kényszerítették.² Ezek után megindulhatott a mali hadsereg képességeinek helyreállítása, amelyben az EU is jelentős szerepet vállalt a kiképző misszióval. Jelenleg ez az egyik legfontosabb feladat, ugyanis csak egy erős, jól kiképzett, felkészített kormányhadsereg képes szavatolni az újjáépítést és garantálni az ország lakosságának biztonságát.

Az Európai Unió által szervezett kiképző misszió³

2012. szeptember 18-án Mali elnöke azzal a kéréssel fordult az EU vezetőihez, hogy segítsenek az ország területi integritását helyreállítani. Mivel az országban kialakult helyzet komoly aggodalomra adott okot, az EU-tagállamok 2012. október 15-én tartott találkozásán a 27

¹ Az európai államok egy kisebb része – függetlenül az EU későbbi kiképző műveletétől – logisztikai támogatást biztosított a francia művelet számára. Ezek az országok: Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Spanyolország, Belgium, Svédország és Dánia. Az egyeztetések korai szakaszában Magyarország 10 fős orvoscsoportot ajánlott fel a Szervál műveletbe, amit a franciák tudomásul vettek, de végül nem kérték az egység kiküldését. Besenyő János (2013): Háború Európa előterében: a mali krízis, 126. www.bhkka.hu/Beseny_Janos-Mali.pdf

² Bár a békekötést világszerte jelentős eredménynek könyvelték el, az megosztja a mali társadalmat: felmerül a kérdés, hogy nem ismétlődik-e meg az, mint a korábban megkötött szerződések esetében, hogy azokat a kormány egyszerűen negligálja.

³ A felhasznált információk egy része a művelet sajtó honlapjáról származik. <http://www.eutmmali.eu/>

tagállam képviselői megszavazták, hogy támogatják Mali területi integritását, a demokratikus kormányzat és jogrend visszaállítását, illetve felmerült egy kiképző misszió megindításának lehetősége is. A művelet koncepcióját december 10-én fogadták el, majd azt követően Mali ideiglenes államfője, Dioncounda Traoré hivatalosan is felkérte az Unió vezetőit, hogy indítsák meg a missziót, melynek keretében ki- és átképeznék az ország hadseregének egy részét.⁴ A 2013. január 17-én megtartott EU külügyminiszteri értekezleten az európai országok képviselői beleegyeztek a Maliban megindítandó kiképző művelet létrehozásába. Ugyanezen a napon döntés született arról is, hogy az EU – ha szükséges – logisztikai és más egyéb támogatást nyújt az ENSZ által irányított, de az afrikaiak által vezetett AFISMA (African-led International Support Mission to Mali) számára is. Az EU komoly szándékát bizonyítja az is, hogy az etiópai Addisz-Abeában tartott Mali donorkonferencián 50 millió eurót ajánlott fel az AFISMA működtetésére, és másokat is erre szólított fel.⁵

A 12,3 millió euró költségvetéssel és 15 hónaposra tervezett EUTM MALI művelet parancsnokának a komoly afrikai tapasztalattal rendelkező Francois Lecointre francia dandártábornokot nevezték ki, aki már 2013. január 20–23. között egy előzetes terepfelmérésen vett részt Maliban, hogy tájékozódjon a misszió megindításához szükséges feltételekről. Az előzetes tájékozódás után a tábornok rendkívül lehangolóan nyilatkozott a mali haderő állapotáról, és annak a véleményének adott hangot, hogy a műveletre tervezett 15 hónap valószínűleg nem lesz elég ahhoz, hogy maradandó eredményeket érjen el az EU az országban.⁶ Szerinte a mali haderőt legalább arra a szintre kellene felhozni, ahol a sivatagi hadviselésben járatos csádiak vannak.⁷ A tábornok óvott attól, hogy a NATO-, illetve a nyugati modellt honosítsák meg Maliban, mivel az kevésbé alkalmazkodott a helyi sajátosságokhoz, mint a csádi. Ezt támasztja alá az amerikaiak által korábban Maliban végzett képzési tevékenység kudarca is, amit politikai-katonai vezetésük is elismert. Éppen ezért az európai kiképző művelet nem az egyéni, hanem a kötelékkiképzésre kíván nagyobb hangsúlyt fektetni, amelynek keretében kiemelt hangsúlyt kapna a különböző háttérű katonák összekovácsolása. Persze felmerül a kérdés, hogy a misszió költségeire tervezett 12,3 millió euróból képes lesz-e az EU eredményesebb tevékenységet folytatni, mint az USA, amely ennek az összegnek közel a negyvenszeresét költötte (520–600 millió dollárt) a mali katonák kiképzésére.⁸

2013 januárjában az európai országok többsége – kivéve a dél-európai államokat – még nem szívesen küldött volna katonákat Maliba, de álláspontjuk február elejére megváltozott, sőt még a nem EU-tag Norvégia is csatlakozott a művelethez. Bár az eredetileg tervezett költségvetést megkétszerezték, és erősebb mandátumot terveztek a misszióknak, még így is lassan haladt a szervezés. Ekkor még csak 2500 mali katona kiképzését tervezték az ECOWAS harcosaival közösen, és csak később döntöttek az önálló művelet megindítása mellett. Alig 50 főre tervezték a kiképzőket biztosító fegyveres egységet is, illetve Belgium vonakodott felajánlani a műveletbe – a Szervál műveletben a franciáknak támogatást nyújtó – A109-es mentőhelikoptereit. Ezeket a kérdéseket végül többkörös egyeztetéssel sikerült rendezni, majd végre 2013. február 18-án megszületett a döntés a kiképző művelet

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:014:0019:0021:EN:PDF> (letöltés ideje: 2013. 06. 27.)

⁵ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/135195.pdf (letöltés ideje: 2013. 06. 27.)

⁶ <http://www.reuters.com/article/2013/01/29/us-mali-rebels-eu-idUSBRE90S15320130129> (letöltés ideje: 2013. 06. 30.)

⁷ International Crisis Group: Mali: Security, Dialogue and Meaningful Reform, 8.

⁸ <http://www.telegram.com/article/20130114/NEWS/101149896/1116> (letöltés ideje: 2013. 07. 01.)

megindításáról. Az Európai Unió és Mali már február 25-én aláírták azt a megállapodást, amely a kiképző művelet működését szabályozza. A misszióba eredetileg 250 kiképző, valamint 200, a logisztikáért és őrzés-védelemért felelős katonát terveztek,⁹ de végül 200 kiképző, egy 150 fős logisztikai, egészségügyi és adminisztrációs, valamint egy másik 150 fős biztosítóegység kezdte meg a tevékenységét az EUTM MALI állományában.¹⁰

A művelet parancsnoksága – amelynek a munkáját egy Brüsszelben felállított támogatócsoport segíti – Bamakóban működik. A kiképzési tevékenység azonban nem Bamakóban, hanem a fővárostól észak-keletre 60 kilométerre található Koulikoro városában folyik. Az EU csak a művelet költségeit fizeti, míg a nemzetek biztosítják az oda kiküldött katonáik felszerelését, fizetését és utaztatását. Az Unió által küldött kiképzők harci tevékenységben nem vehetnek részt, az a francia és az AFISMA/MINUSMA egységek feladata, de a saját védelmük érdekében jogosultak fegyverhasználatra.¹¹ A misszió nemcsak kiképzési, de tanácsadói tevékenységet – vezetés-irányítási, logisztikai, humán erőforrás-gazdálkodás, emberi jogok területén – is ellát, hogy minél hamarabb újjáépítsék a mali hadsereget és helyreállíthassák az ország területi integritását. Azonban pénzügyi-logisztikai támogatást nem nyújtanak a mali kormányerők számára.¹² A misszióknak szorosan együtt kell működnie a szomszédos Nigerben tevékenykedő uniós művelettel (EUCAP SAHEL Niger) és az ország helyreállításában részt vevő más nemzetközi és regionális szervezetekkel is, legfőképpen az ENSZ-szel, az Afrikai Unióval, valamint a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közösségével (ECOWAS).

A misszió az alábbi célok megvalósításában támogatja az ország kormányzatát:

- Visszaállítani az alkotmányos és demokratikus rendet Maliban
- Biztosítani a 2013-as szabad választásokat a Parlament által 2013. január 29-én elfogadott tervezet alapján
- Tárgyalni azokkal a fegyveres csoportokkal, amelyek elutasítják a terrorizmust
- Visszaállítani az államhatalmat az ország teljes területén
- Békét teremteni a különböző közösségek, népcsoportok között
- Az emberi jogok betartatása és betartása
- Semlegesíteni a szervezett bűnözést és a terrorista-fenyegetéseket.

Az Unió által kiküldött első 70 fős szakértőcsoport február 8-án kezdte meg Bamakóban a misszió parancsnokságának felállítását, valamint a mali hatóságokkal való szakmai egyeztetéseket. Április elejéig folyamatosan érkeztek az európai államok által küldött kontingensek

⁹ http://eeas.europa.eu/csdp/missions_operations/eutm-mali/final_factsheet_eutm_mali_en.pdf Letöltés ideje: 2013.01. 26.)

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=4-Tu4pUGDwA> (letöltés ideje: 2013. 06. 28.)

¹¹ Ezzel csak az a probléma, hogy az afrikai csapatok kiképzettsége és felszereltsége jelentősen elmarad az elvártaktól, így azok bevetetősége – a csádi csapatok kivételével – igen korlátozott. Valószínűleg ezeknek az egységeknek is nagy szüksége lenne az EUTM MALI által nyújtott kiképzésre. A szinte teljes egészében nyugati forrásokból finanszírozott AFISMA műveleti képességéről többen igen negatív nyilatkoztak, köztük például az amerikai védelmi minisztérium egyik vezető tisztviselője, Michael Sheehan „teljességgel alkalmatlannak” nevezte az afrikai egységeket, amin sürgősen változtatni kell. <http://www.france24.com/en/20130410-usa-slams-africa-force-ecowas-france-troop-withdrawal> (letöltés ideje: 2013. 06. 28.) Vélhetőleg ezért döntött úgy az ENSZ, hogy az AFISMA (UN Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali) műveletet beolvasztva, 2013. július 1-jétől politikailag és anyagilag megalapozottabb, szélesebb mandátummal létrehoz egy újabb, 12 600 főből álló, saját békétámogató műveletet (MINUSMA). <http://www.un.org/News/Press/docs/2013/sc10987.doc.htm> (letöltés ideje: 2013. 07. 01.)

¹² Informatikai szakemberek, illetve logisztikusok részt vesznek a mali haderő logisztikai rendszerének kiépítésében, de ezt az EU-alapokból finanszírozzák és nem a misszió költségvetéséből.

is, amikor is megkezdődött a kiképzés. A 22 európai országból delegált kiképzők feladata 2800 mali katona kiképzése olyan szinten, hogy azok képesek legyenek a náluk jelenleg sokkal jobban motivált, felszerelt és fizetett radikálisokkal felvenni a küzdelmet.¹³ Erre pedig, lássuk be, nagy szükség van, mivel a kormányerők olyannyira demoralizálódtak, hogy katonai tevékenységet csak korlátozottan képesek végrehajtani. Franciaország pedig egyre erőteljesebben kommunikálja, hogy nem kíván közel 4000 főt állomásoztatni Maliban, azokat legkésőbb az év végéig kivonja. Egyértelműen látható, hogy a francia politikai és katonai vezetés egyáltalán nem bíz a újjászervezett kormányhadsereg képességeiben, ezért meghatározatlan ideig egy 1000 fős kontingenst kíván állomásoztatni Maliban, amely az ENSZ által létrehozott MINUSMA művelet afrikai katonáival közösen biztosíthatja a franciák által drága áron visszaszerzett stabilitást.¹⁴ Egyes vélekedések szerint a franciák politikai és gazdasági érdekeik védelme és Mali stabilitásának megőrzése miatt mindenképpen sikerre akarják vinni az uniós kiképző műveletet, pontosan ezért kérték, hogy az EUTM MALI irányítását is ők kaphassák meg. Cserébe ők biztosítják a műveletbe a legnagyobb létszámú nemzeti kontingenst.

Maga a hadsereg átalakítása nem lesz könnyű feladat, mivel a mali haderőben – hasonlóképpen a legtöbb afrikai országhoz – kaotikus állapotok uralkodnak. A személyi állomány egyrészt alulfizetett, nem kellőképpen felszerelt, kiképzett, megbecsült, másrészt pedig komoly veszélyt jelent az ország politikai rendszerére, amit a gyakori katonai puccsok is jeleznek. Talán ezért is igen sok magas rangú katona szolgál a hadseregben, akiket különböző pozíciókkal, előléptetésekkel próbáltak lekenyerezni a politikusok, annak ellenére, hogy nincs igazi katonai végzettségük, tapasztalatuk, sőt némelyikük még a térképet sem ismeri. Egy kormánykatona szerint 10 tisztből 9 maga is katonatiszt fia, akik így szó szerint „tisztnak születtek.”¹⁵ A hadsereg egy jelentős része pedig a kora miatt sem alkalmas katonai szolgálatra, de nem merik őket nyugdíjazni, mivel munkanélkülként azonnal fegyvert foghatnának az ország vezetése ellen. Így inkább fizetik őket azért, hogy laktanyáikban maradjanak. A legénységi állomány létszámaránya, kiképzettsége és morálja sem megfelelő, amit a 2012-es események is bizonyítottak. További problémát jelent, hogy a 2012-es katonai puccs megosztotta az állományt, és több esetben is véres összecsapásokat provokáltak ki egymás között a puccsot irányító Sanogóhoz, illetve a korábbi elnökhöz, Amadou Toumani Touréhoz hű fegyveres csoportok.¹⁶ A hadsereg mostani újjáépítése során vegyes, tuaregekből, arabokból és feketékből álló egységeket hoznak létre,¹⁷ amelyeknek meg kellene egymásban bízniuk, ami a legutóbbi konfliktus eseményeinek tükrében – a mali hadseregben szolgáló tuareg katonák kivégzése, illetve azok „árulása” miatt – nem lesz egyszerű. Szintén problémát jelent, hogy a tuaregek ellen évek óta fegyverrel küzdő különböző fegyveres milíciák (Ganda Izo, Ganda Koy stb.) tagjai is bekerülhetnek a hadseregbe, ahol nem biztos, hogy

¹³ Ezek az országok a következők: Franciaország (207 fő), Németország (71 fő), Spanyolország (54 fő), Nagy-Britannia (40 fő), Csehország (34 fő), Belgium (25 fő), Lengyelország (20 fő), Olaszország (19 fő), Svédország (14 fő), Finnország (12 fő), Magyarország (10 fő), Írország (8 fő), Ausztria (7 fő), Bulgária (4 fő), Görögország (4 fő), Szlovénia (4 fő), Észtország (2 fő), Litvánia (2 fő), Lettország (2 fő), Luxemburg (1 fő), Románia (1 fő) és Portugália (1 fő).

¹⁴ <http://lajeunepolitique.com/2013/04/30/transitioning-from-afisma-to-a-united-nations-stabilization-operation-minusma/> (letöltés ideje: 2013. 06. 27.)

¹⁵ <http://mondediplo.com/2013/06/04/mali> (letöltés ideje: 2013. 06. 30.)

¹⁶ International Crisis Group: Mali: Security, Dialogue and Meaningful Reform, 14–16.

¹⁷ A korábbi tuareg felkelések után a kormányzat már próbálkozott a tuaregek kooptálásával a kormányerőkbe, később pedig az amerikaiak is a „Pan Sahel Initiative” program keretében, ám azok kevés kivételtől eltekintve csúfos kudarccal végződtek. – Besenyő János (2013): Háború Európa előterében: a mali krízis, 110–114., 121–122.

a korábbi ellenfeleik rögtön a keblükre ölelik őket. Az állomány ilyen összetétele magában hordozza a későbbi belviszályokat, ami a hadsereg bevetettségét negatívan befolyásolhatja. A kiképzésre kerülő zászlóaljok állományának jelentős része 2-3 éve katona, jó néhányuknak van valós harci tapasztalata, bár ehhez a kiképzők nem ragaszkodtak, mivel nem akarják meggyöngíteni azokat az északon állomásozó egységeket, amelyek a szélsőségesek elleni küzdelemben vesznek részt. Azt viszont szigorúan betartják, hogy nem lehet a katonák között olyan személy, aki bármilyen atrocitást is elkövetett a polgári lakossággal szemben.

Az EU tervei szerint a 15 hónapos kiképzést követően négy, egységes vezetéssel és kiképzéssel működő könnyű gyalogzászlóalj jön létre, amelyek akár önálló tevékenységre is képesek tüzérségi, műszaki és logisztikai alegységekkel rendelkeznek. A kiképzés során 10 hetes intervallumokban készítik fel a mali zászlóalj katonáit,¹⁸ akiknek ezen időszak alatt kell összekovácsolódnuk úgy, hogy képesek legyenek a közös feladat végrehajtására század- és zászlóaljkötelékben. A felkészítés során minden nemzet más és más feladatot vállalt. A balti államok (Finnország, Svédország, Litvánia és Észtország) által létrehozott kiképzőcsoport, illetve a britekből és írekből álló 31 fős egység főként könnyűlövész, egy másik brit egység tüzérségi, a görögök hírszerzési, a magyarok mesterlövész, a spanyolok különleges műveleti, a németek egészségügyi, illetve műszaki-tűzszerész, míg a lengyelek logisztikai kiképzést folytatnak. Vannak olyan nemzetek is, amelyek a kiképzés mellett más logisztikai-adminisztratív feladatokat is ellátnak, illetve olyanok, amelyek bár a kiképzésben nem vesznek tevőlegesen részt, a művelet biztosításában fontos szerepet kaptak. Például a németek az osztrákokkal közösen egy tábori kórházat hoztak létre a kiképzőbázison, a belgák működtetik a művelet helikoptereit, míg a Csehország által küldött ejtőernyős katonák a parancsnokság, a franciák és a spanyolok pedig a kiképző központ védelméért felelnek. De van olyan ország is, amely „csak” anyagi támogatást nyújt a mali hadsereg számára, mint például Ciprus, ahonnan 2400 darab 7,62-es „Zastava” (a Kalasnyikov jugoszláv változata) típusú gépkarabélyt küldtek a kormánykatonák számára.¹⁹ Persze olyan államok is nyújtottak anyagi támogatást, amelyek a művelet minden aspektusában érdekeltek. A franciák és a belgák főként egyenruházatot és egyéb katonai felszereléseket adtak az újjászerveződő mali hadsereg egységeinek. Az újjaalakítandó haderő számára nyújtott logisztikai-anyagi segítség legalább olyan fontos, mint a katonák kiképzése, hiszen a mali katonák az elmúlt egy év során a felszerelésük jelentős részét elveszítették. Ezért fordulhatott elő, hogy a közös francia–mali műveletek során több afrikai katona fegyver nélkül várta az esetleges bevetést. Jelenleg az iszlamista radikálisok felszereltsége és kiképzettsége jelentősen meghaladja a kormánykatonákét, akik alkalmatlanok lennének bármilyen harc megvívására velük szemben. A kormányerők felszerelését nem az EUTM MALI költségvetéséből finanszírozzák, hanem az európai és más államok bilaterális megállapodásain, valamint a donorországok felajánlásain keresztül. A mali katonák felszereléssel történő ellátása a kiképzéssel egyidejűleg megkezdődött, ami azonban sokszor nehezítette a logisztikai századot képező lengyelek munkáját, hiszen a kiképzés mellett a zászlóaljnak átadott gépjárműveket és fegyverzetet is rendszerbe kellett állítani.²⁰

¹⁸ Ez az idő kicsit kevésnek tűnik annak tükrében, hogy egy zászlóalj kiképzése általában 27 héten keresztül tart. Itt elsősorban nem a katonák egyéni képességeivel van gond, hanem azzal, hogy képesek lesznek-e egy 10 hetes kiképzést követően koherens, jól együttműködő egységként tevékenykedni, az északi területeken megszilárdítani a kormány hatalmát.

¹⁹ <http://securityobserver.org/eutm-mali-in-the-absence-of-the-eu/> (letöltés ideje: 2013. 06. 29.)

²⁰ http://www.pkwmali.wp.mil.pl/en/2_21.html (letöltés ideje: 2013. 06. 29.)

A kiképzés során kiemelten foglalkoznak az emberi jogok kérdésével – nők, gyermekek, menekültek problémái –, valamint a civil lakossággal történő együttműködéssel és kapcsolattartással. Már csak azért is, mert nem csak a szélsőséges iszlamista fegyveresek, de a mali kormányerők is több emberiesség elleni cselekedetet követtek el a Szervál művelet,²¹ illetve az elmúlt időszakban történt összecsapások során.²² Ebbe a programba több humanitárius szervezetet is bevontak, amelyek az előadásai során igyekeztek minél több releváns információt átadni és szemléletváltásra készíteni a kiképzésbe vont mali katonákat. Erre azért is szükség van, mert az EU nem teheti meg, hogy csak a kormányerők kiképzésével foglalkozik; a hadsereg teljes átalakításában és megreformálásában is aktívan részt kell vennie, hogy annak tagjai elsődlegesen ne az északi területeken élő tuareg és arab kisebbség tagjain akarjanak bosszút állni az elmúlt időszak eseményeiért.

Az első, közel 700 fős mali zászlóalj kiképzése 2013. április 2-án kezdődött meg és június 21-én fejeződött be, amikor is a kiképzés alatt állók átvehették a 10 hetes kiképzés elvégzését igazoló dokumentumokat. A kiképzést egy gyakorlat zárta, amit mind a kiképzők, mind pedig az EU sikeresnek ítélt.²³ Ennek nyomán Hollandia és Belgium is jelezte, hogy korábbi álláspontjukat felülvizsgálva mégis hajlandóak katonákat küldeni a műveletbe. A Yacouba Sanogo alezredes által vezetett „Waraba” zászlóalj²⁴ katonáit a kiképzés befejeztével az Észak-Maliban fekvő Gao városában található állomáshelyükre vezényelték, az európai kiképzők pedig néhány napos pihenést követően megkezdték a következő zászlóalj állományának kiképzését. Az, hogy tényleg sikertörténet lesz-e az EUTM MALI tevékenysége, majd az északi területeken fog eldőlni, amikor a „Waraba” zászlóalj katonái először ütköznek meg a radikálisokkal...

A kiképzőművelet mellett az EU az ország újjáépítésében is aktívan részt vesz. 2013. május 15-én Brüsszelben találkoztak az Unió, Franciaország és Mali képviselői, ahol egy donorkonferencia keretében jelentős összegeket ajánlottak fel a gazdasági élet, a politikai párbeszéd és a demokratikus folyamatok újjáindítására.²⁵ Az EU a júliusi választásokat nem csak 17 millió euróval támogatta, de annak megszervezésében is részt vett és megfigyelőket is küldött, akik a voksolás szabályainak betartására ügyeltek.

Magyar szerepvállalás

Magyarország kinyilvánította, hogy bár Afrika nem tartozik a szűkebb érdekszféránkba, de 5-10 katonai kiképzőt kívánunk küldeni az EU-kiképzőműveletbe. A végleges létszám részben a felajánlásunktól, részben pedig az EU igényeitől függött, amely az erőgenerálási folyamatban, majd 2013. február 12–13-án Dublinban, az uniós védelmi miniszterek informális ülésén tisztázódott.

²¹ <http://www.amnestyusa.org/sites/default/files/afr370032013en.pdf> (letöltés ideje: 2013. 06. 29.)

²² A jelentést a brit parlament tette közzé a honlapján: <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN06531> (letöltés ideje: 2013. 06. 29.)

²³ <http://online.wsj.com/article/SB10001424127887323844804578527050013047368.html> (letöltés ideje: 2013. 07. 04.)

²⁴ A zászlóalj neve oroszlánt jelent a helyiek által használt egyik (bambara) nyelven.

²⁵ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-429_en.htm (letöltés ideje: 2013. 06. 30.), valamint <http://www.euractiv.com/development-policy/eu-backs-mali-millions-aid-strin-news-519751> (letöltés ideje: 2013. 06. 30.)

A misszióban történő részvételünket a Jobbik kivételével az összes parlamenti párt támogatta,²⁶ így a kormány döntése alapján a Magyar Honvédség állományából legfeljebb 15 (váltási időszakban legfeljebb 30) fővel járul hozzá a misszióhoz.²⁷ A magyar szerepvállalás a művelet mandátumában meghatározott ideig, de legfeljebb 2014. május 18-ig tart, amelybe a kitelepülés és a visszatelepülés időtartama nem számít bele. Az EUTM MALI-feladat végrehajtása érdekében a rendkívüli kormányzati intézkedésekre szolgáló tartalékból 555 millió forint egyszeri átcsoportosítását rendelte el a kormány.

A misszióra történő felkészülés már februárban megkezdődött, amelynek során a speciális (mesterlövész-, oktatói) felkészítés mellett a kijelölt állomány a békeműveleti, hadszíntér-ismereti, gépjármű-vezetési, egészségügyi és más fontos ismereteket sajátított el. Problémát jelentett, hogy Maliról viszonylag kevés hozzáférhető anyag volt, ezért az MH GEOSZ az összekötőtiszt augusztusi váltásának időpontjára elkészített egy Malit bemutató, 220 oldalas országismertetőt.²⁸ A 10 fős magyar kontingensből 1 fő összekötő tiszt már márciusban a parancsnokságon szolgált, a 3 fős egészségügyi csoport március 18-án, míg a 6 mesterlövész-kiképző április 13-án követte őket. A magyar egészségügyi szakemberek a német tábori kórházban teljesítenek szolgálatot német és osztrák szakemberekkel közösen. A magyar mesterlövész-kiképző csoport tagjai a megérkezés után szinte azonnal megkezdték a kiképzést, amelyet a portugálokkal közösen végeznek.

A kiképzés során nehézséget jelenthet, hogy a magyar katonák egy része nem beszél franciául – a kiutazókkal francianyelv-tanár foglalkozott. Ezzel azonban nincsenek egyedül, hiszen több európai ország kiképzői is angolul folytatják a kiképzést. Eligazításukat, feladat-szabásukat többnyire tolmácsok fordítják le a mali katonák számára.²⁹ A misszió vezetése éppen ezért francia nyelvtanfolyamot szervezett azoknak a kiképzőknek, akik csak angolul beszélnek. Gondot jelent még a hazaitól eltérő klímához történő alkalmazkodás, illetve a maláriás megbetegedések nagy száma is. Mindezek ellenére a misszió vezetése elégedett a magyar katonák szakmai teljesítményével.

Konklúzió

Az eddigi események tükrében úgy tűnik, hogy bár az EUTM MALI a négy mali zászlóalj kiképzését végre tudja hajtani, az EU a 15 hónap elteltével mégsem vonulhat ki Maliból. Ugyanis az ország továbbra is megosztott, és bár a megbékélésről és az északi régió politikai-gazdasági integrációjáról beszélnek, az eddigi események tükrében a tuareg kisebbség jogainak biztosítása továbbra is kétségesnek tűnik.³⁰ Az ország biztonsági helyzete nem eléggé stabilizálódott, a menekültek egy része még nem tért vissza a lakóhelyére, a decentralizációs folyamat sem indult meg. Túl sok a számonkérhetetlen, korrump, alkalmatlan politikus a közéletben, akik jelentős szerepet játszottak abban, hogy Mali ide jutott. Az MNLA még

²⁶ A Jobbik képviselője vehemensen ellenezte a magyar jelenlétet az EU-műveletben, arra hivatkozva, hogy Németh Zsolt külügyi államtitkár meggondolatlanul ajánlott fel magyar katonákat és eszközöket (helikoptereket stb.), illetve a francia gyarmatosító érdekek, illetve a nyugati államok hibája miatt kirobbant konfliktusban nincs keresnivalónk. A műveletben történő magyar részvételt lehetővé tevő határozatot így nem is szavazták meg.

²⁷ 1106/2013. (III. 7.) Kormányhatározat, <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK13039.pdf> (letöltés ideje: 2013. 07. 01.)

²⁸ Besenyő János, Miletics Péter: Mali országismertető, Budapest, 2013.

²⁹ <http://www.youtube.com/watch?v=JDcxofn6eE> (letöltés ideje: 2013. 06. 28.)

³⁰ International Crisis Group: Mali: Security, Dialogue and Meaningful Reform, 27–32.

nem tette le a fegyvert,³¹ a hadsereg továbbra is megosztott, a katonák megbízhatósága, felszereltsége és fizetése még mindig alatta van/lesz az elvárhatónak. Az uniós kiképzők által felkészített katonák pedig egyedül nem elégségesek az ország szuverenitásának biztosításához, a szélsőséges iszlamista és más terrorista csoportok támadásainak elhárításához. Ha a teljes hadsereget nem alakítják át, fizetik meg és függetlenítik a különböző politikai csoportoktól, akkor a katonák ismét a politikával és a saját megélhetésükkel – beleértve az olyan törvénytelen, de jól jövedelmező üzleteket, mint a kábítószer-, fegyver- és cigarettacsempészet stb. – fognak foglalkozni, és nem az eredeti feladatukkal, az ország védelmével. Így továbbra is az ország instabilitásának egyik fő okozója maradhat a hadsereg.

Véleményem szerint az EUTM MALI munkájának eredménye csak néhány év múlva realizálódhat, ha már a francia és az AFISMA-egységek is kivonultak az országból. Ezt mutatják a 2010 óta működő EUTM SOMALIA művelet tapasztalatai is, ahol 3 évnek kellett ahhoz eltelnie, hogy az európaiak (köztük magyarok is szolgálnak) által kiképzett szómáliai kormányerők – még mindig jelentős nemzetközi segítséggel! – látható eredményeket produkáljanak az iszlamista radikális csoportok ellen. Mivel a katonák kiképzésével csak részeredmények érhetők el, arra is szükség van, hogy nemzetközi – benne az EU által is biztosított – segítekkel, támogatásokkal újjáépítsék az országot, működőképessé tegyék az államapparátust.³² Ez már megindult a mali kormányzat által készített terv (Plan for the Sustainable Recovery of Mali 2013–2014) alapján, de annak a megvalósulásához jóval több idő kell, mint az EUTM MALI számára jóváhagyott 15 hónap. A régiót és benne Malit csak hosszú távú, minden területre – gazdasági, szociális, migrációs, humanitárius, biztonságpolitikai – kiterjedő „cselekvési terv” és komoly anyagi befektetéssel lehet stabilizálni. Ha azonban az EU biztos akar abban lenni, hogy az általa nyújtott támogatást a mali kormányzat a megfelelő módon használja fel, akkor az országban kell maradnia és tevékenyen befolyásolnia az ország újjáépítését, átalakítását. Hogy ez milyen formában történik meg, azt már az EU döntéshozói fogják meghatározni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Adam Nossiter, Eric Schmitt and Mark Mazzetti: *French jets hit Mali after U.S. trained fighters join jihadists*, <http://www.telegram.com/article/20130114/NEWS/101149896/1116>

Adrian Croft: *EU takes on task of rebuilding Mali army*, <http://www.reuters.com/article/2013/01/29/us-mali-rebels-eu-idUSBRE90S15320130129>

³¹ Ez egy igen veszélyes precedenst teremt, mivel a Kidal régióba a franciák egyelőre nem engedik vissza a kormányerőket, így a tartományt az MNLA fegyveresei felügyelik. Így kvázi két hadsereg működik jelenleg Maliban. Hogy a tuaregek milyen garanciákkal és mikor teszik le a fegyvert, senki sem tudja, annak ellenére, hogy a kormányzat és az MNLA május végén hivatalosan is békét kötöttek. International Crisis Group: Mali: Security, Dialogue and Meaningful Reform, 10–12.

³² Ahhoz, hogy Mali működőképes legyen, a tágabb értelemben vett Száhel régiót (Algéria, Mauritánia, Niger, Líbia, Burkina Faso, Szenegál, Guinea-Bissau, Nigéria) szükséges támogatni, az ott található államok sebezhetősége és a régióra évtizedek óta jellemző biztonsági vákuum miatt – amit a francia katonai intervenció csak időlegesen csökkentett. Ha ez nem történik meg, az iszlamista szélsőségesek – hiszen a „multinacionális” lázadó és terrorista csoportokat az egyébként is őrizetlen határok nem tudják visszatartani – átmennek egy következő államba, pl. Nigerbe és ott újrakezdi mindazt, ami miatt a nemzetközi közösségnek be kellett avatkoznia Maliban. Persze a segélyek felhasználását szigorúan ellenőrizni kell, mivel a tapasztalatok szerint a korábbi segélyek jelentős részét nem arra használták fel, mint amire a donorkok szánták. <http://gga.org/analysis/mali-how-to-avoid-making-the-same-mistakes> (letöltés ideje: 2013. 06. 30.)

- Amnesty International: *Mali: First assessment of the human rights situation after three week conflict*, <http://www.amnestyusa.org/sites/default/files/afr370032013en.pdf>
- Athina Bata: *EUTM Mali, in the absence of the EU*, International Security Observer, <http://securityobserver.org/eutm-mali-in-the-absence-of-the-eu/>
- Besenyő János, Miletics Péter: *Mali országismertető*, MH GEOSZ kiadványa, Budapest, 2013. ISBN: 978-963-08-7010-8, 220 oldal
- Besenyő János (2013): *Háború Európa előterében: a mali krízis, Sereg Szemle*, XI. évfolyam, 1. szám, 2013. január–március, 105–134.
- Claire Mills, Arabella Lang and Jon Lunn: *The crisis in Mali: current military action and upholding humanitarian law*, <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN06531>
- Clea Kolster: *Transitioning from AFISMA to a United Nations Stabilization Operation MINUSMA*, <http://lajeunepolitique.com/2013/04/30/transitioning-from-afisma-to-a-united-nations-stabilization-operation-minusma/>
- Council of the European Union: *Council conclusions on Mali*, 3218th FOREIGN_AFFAIRS Council meeting, Brussels, 31 January 2013, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/135195.pdf
- Council of the European Union: *Council decision 2013/34/CFSP*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:014:0019:0021:EN:PDF>
- Donors offer Mali over €3 billion in aid – with strings attached, <http://www.euractiv.com/development-policy/eu-backs-mali-millions-aid-strin-news-519751>
- Dorothee Thiénot: *Mali ungarrisoned*, La Monde Diplomatique, <http://mondediplo.com/2013/06/04mali>
- European Union: *EU Training Mission in Mali (EUTM Mali)*, http://eeas.europa.eu/csdp/missions_operations/eutm-mali/final_factsheet_eutm_mali_en.pdf
- European Union: *International donor conference: €3.25 billion mobilised by international community to rebuild Mali*, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-429_en.htm
- EUTM Mali Military Training, <https://www.youtube.com/watch?v=4-Tu4pUGDwA>
- International Crisis Group: *Mali: Security, Dialogue and Meaningful Reform*, Africa Report No. 201, 11 April 2013, 56.
- Joseph Bamat: *US slams African force as French begin Mali pullout*, France24, <http://www.france24.com/en/20130410-usa-slams-africa-force-ecowas-france-troop-withdrawal>
- Magyar Közlöny 2013. 39. szám, <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK13039.pdf>
- Mali: how to avoid making the same mistakes, GGA, <http://gga.org/analysis/mali-how-to-avoid-making-the-same-mistakes>
- Peter Tinti: *Meet the Waraba Battalion*, The Wall Street Journal, <http://online.wsj.com/article/SB10001424127887323844804578527050013047368.html>
- Polish Contingent in Mali, http://www.pkwmali.wp.mil.pl/en/2_21.html
- Roland Marchal: *Briefing Military (Mis) Adventures in Mali*, <http://afraf.oxfordjournals.org/content/early/2013/05/29/afraf.adt038.full.pdf>
- UK and Irish troops training the Mali Army, <http://www.youtube.com/watch?v=JDcxofn6enE>
- UN Security Council Resolution 2100 (2013), <http://www.un.org/News/Press/docs/2013/sc10987.doc.htm>

MAGYARORSZÁG BAGLÁNBAN. A MAGYAR TARTOMÁNYI ÚJJÁÉPÍTÉSI CSOPORT TEVÉKENYSÉGE, 2006–2013¹

„...a szövetségeseinknek be tudtuk bizonyítani, hogy a magyar katonára lehet számítani...”
Ruszin Romulusz ezredes

A fenti címmel rendezett szakmaközi eszmeeserét 2013. április 25-én a Magyar Külügyi Intézet (MKI), valamint a Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja (BHKK). Az előadók, hozzászólók egyfelől hozzásegítették a téma iránt érdeklődőket a NATO ENSZ-felhatalmazással életre hívott Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (International Security Assistance Force – ISAF) afganisztáni tevékenysége, főként azonban az annak keretében működő MH Tartományi Újjáépítési Csoport (Provincial Reconstruction Team – PRT) műveleteinek, működési sajátosságainak jobb megértéséhez.

Zákonyi Botond, az MKI igazgatója a két szervező intézmény nevében üdvözölte a jelenlevőket. Felhívta a figyelmet arra, hogy a tanácskozás egy Afganisztán helyzetével foglalkozó sorozatba illeszkedik, amely a magyar tartományi újjáépítési csoport tevékenységének szemszögéből elemzi az ottani történéseket. Az igazgató elmondta, hogy a két intézmény munkatársai Magyarország és a NATO katonai erői nagyobbik részének kivonása után is figyelemmel kísérik Afganisztán és általában Közép-Ázsia helyzetének alakulását.

Magyarország részvétele a NATO ISAF-misszióban, a részvétel kül- és biztonságpolitikai hozadéka (I. panel)

Törő Csaba,² az I. panel moderátora beszélgetőpartnereitől, Sztáray Pétertől³ és Siklói Pétertől⁴ ezúttal nem előadást, hanem rövid, célirányos összefoglalókat kért. Vezérfonalként a következőket ajánlotta az előadók figyelmébe:

- Hogyan alakult Magyarország NATO-n belüli feladatvállalásának teljesítése, annak NATO-n belüli megítélése?
- Melyek a politikai, stratégiai nyereségek, hozadékok Magyarország számára a multilaterális és a kétoldalú kapcsolatokban?
- Melyek a többnemzeti, szövetségi művelet tanulságai és milyen következtetések vonhatók le a végrehajtás alapján?
- Mit tehetett volna még a két minisztérium az elmúlt időszak tapasztalatai alapján?

¹ Jelen összefoglaló a Magyar Külügyi Intézet és a Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja által 2013. április 25-én a témában szervezett konferencia nyilvános hanganyagának rövidített, szerkesztett változata.

² Az MKI kutatója.

³ Helyettes államtitkár, Külügyminisztérium.

⁴ Helyettes államtitkár, Honvédelmi Minisztérium.

Magyarország egy egészen új típusú feladatot vállalt el Afganisztánban 2006-ban, ami nemcsak öregbítette az ország hírnevét, hanem jelentős fejlesztő hatást gyakorolt a Magyar Honvédségre is, különösen a műveletek koncepcionális és gyakorlati megközelítéseire – alapította meg mondandója bevezetéseként *Sztáray Péter*. A feladatban közreműködő magyar katonák és civil szakemberek szakmai teljesítményeit mindenütt elismerték a szövetségi rendszeren belül. Főként a jövőbeni missziós vállalkások sikere érdekében célszerű áttekinteni a feladat végrehajtása során megszerzett külpolitikai és gyakorlati katonai tapasztalatokat a következők szem előtt tartásával:

- Partnereink tudatában vannak annak, hogy lehetőségeinkhez képest komoly hozzájárulást nyújtottunk a közös teljesítményhez, ami igen jót tett az országimáznak.
- A feladat végrehajtása során lehetőség kínálkozott olyan speciális katonai szakismeretek megszerzésére, amelyek a későbbiek során végrehajtandó NATO- és EU-műveletekben erősíthetik tekintélyünket.
- Számos újszerű tapasztalattal járt, hogy Afganisztánban a magyar nem kormányzati szervezeteknek (non-governmental organizations – NGO), magyar katonáknak és magyar civil szakembereknek együtt kellett feladatokat végrehajtaniuk.
- Igen értékesek a diplomáciai és a védelmi politikai törekvések érvényesítésének összehangolása során szerzett tapasztalatok.
- Sok eredményt hozott a magyar–amerikai és a magyar–német együttműködés, ami egyfelől megnövelte képességeinket, másfelől nagyobb védelmet biztosított a magyar katonáknak a műveleti területen.
- Az állampolgárok számára megválaszolendő lényegi kérdés, hogy miért kellett nekünk ott lennünk Afganisztánban. A sikeres kommunikáció eredményeképpen a misszió hazai támogatása a veszteségek ellenére is relatíve erős volt. Fontos további tapasztalat, hogy transzatlanti kérdésekben kialakult egyfajta szolid politikai konszenzus a fősodorbéli pártok között.

Igen nagy jelentőséggel bír a művelet irányításában az összkormányzati szemlélet érvényesítése jelentőségének felismerése.

Az afganisztáni békerendezésben közreműködtek olyan országok is, amelyek esetében nagyköveti rangú civil vezetője volt a PRT-nek, és a katonák neki voltak alárendelve. Utóbbiak vélhetően sokszor fenntartással fogadják műveleti területen a „laza” öltözékű, az övékétől eltérő viselkedésű civilek jelenlétét, akiknek az a dolga, hogy a helyiekkel tárgyaljanak. A civilek viszont sokszor a katonákkal szemben bizalmatlanok, hiszen az ő felfogásuk szerint a fegyvertelen civil szakemberek sokkal konstruktívabb kapcsolatokat tudnak kialakítani a helyi lakossággal, mint a marcona katonák. A civil-katonai együttműködés valóban a PRT-tevékenységek egyik érzékeny pontja. A megfelelő együttműködést a képzésnél, a szocializációnál kell előkészíteni. Ezen tehát lehet is, kell is változtatnunk, amit meg kellene jeleníteni a Magyar Honvédség doktrinális fejlesztési dokumentumaiban is a jövőbeni missziók sikere érdekében.

Az a tény, hogy a misszióknak igen rövid időre (6–6 hónapokra) adtuk a mandátumot, arra a megfontolásra alapozódott, hogy a helyzet folyamatosan változik. Kockázata viszont az, hogy szövetségeseink számára nyitva hagyja a kérdést: vajon akarunk-e ott maradni a fél év letelte után is.

Mi a garancia, hogy fenntartható a nemzetközi közösség erőfeszítéseinek eredménye? Jelentős az elkötelezettség arra, hogy 2014 után nem vonul ki teljes egészében a

nemzetközi közösség.⁵ Most zajlik a feltételek kidolgozása. A nemzetközi jelenlétben lesz egy katonai-rendőri elem (főként tanácsadás, mentorálás formájában). Ez jelentős eltérés a valamikori szovjet kivonulás módjához képest, amikor a fejlesztési támogatás is megszűnt, és Afganisztán magára maradt. Kérdés, hogy politikai tekintetben hogyan sikerül biztosítani a Karzai-utódlás problémáját, sikerül-e olyan személyt találni, aki – megfelelő presztízs birtokában – képes kiegyenlítő szerepet biztosítani az afgán törzsi elitek között. Ha Afganisztán kap katonai, politikai és pénzügyi támogatást, akkor van esély arra, hogy a stabilitás fenntarthatóvá váljon.

Ahhoz, hogy Afganisztánnak normalizált keretek között kiszámítható fejlődési feltételei legyenek, az egyik legfontosabb pillér az országok közötti együttműködés a régióban. Ennek vannak időnként jobb, máskor rosszabb feltételei. Úgy tűnik, hogy a térségben van egyfajta egyensúly: Indiának például Pakisztánnal szemben erős ellensúlyozó szerepe van; Kínának már most is nagy és növekvő a befolyása, gazdasági szerepe; Iránnak is fűződik érdeke az afganisztáni stabilitáshoz. Összességében tehát nem tűnik reménytelennek a regionális biztonság a közeljövőben, bár vannak benne komoly kockázatok is.

A 2010-ben hivatalba lépett új magyar kormány látszólagos késlekedése valójában nem tekinthető elbizonytalanodásnak. Sokkal inkább egy helyzetfelmérésről, mérlegkészítésről volt szó a kormányváltás után, ami ilyen esetben természetes. Ez egyébként 2010 őszén lezárult, és komoly szakmai egyeztetések után döntés született arról, hogy Magyarországnak folytatnia kell az afganisztáni missziót.

*

Siklósi Péter megítélése szerint a nemzetközi közösség magasra értékeli Magyarországot Afganisztánban nyújtott teljesítményét. Elmondta, hogy a NATO-n belül két szempontrendszer alapján ítélik meg az országok hozzájárulását a közös védelemhez, illetve ítélik meg az országok egymást. Ezek egyike a közös védelmi erőfeszítésekben való részvétel, a másik a nemzetközi műveletek ráfordításigénye, illetve az egyes tagországok ahhoz való hozzájárulása. Az előbbi szempont „mérőszáma” a GDP védelmi kiadásokra fordított hányada. A hidegháború befejezését követően a NATO ilyen jellegű összkiadásainak felét adta az Egyesült Államok kormányzata, a 2000-es évek elején kb. a 2/3 részét és most már közeledünk a 3/4 részhez. Európa tehát egyre kisebb részt vállal a közös terhekből, a hidegháború után a „békeosztalékot” pedig lehívta és elköltötte más célokra. Azután pedig jött a válság, amikor még kevesebbet tudott ilyen célokra költeni. Eközben a 2000-es évek elején egyre fontosabb szempont lett a közös műveletekben való részvétel. A korábbi műveletek viszonylag közel voltak, relatíve kevés erőfeszítést igényeltek. A 21. század első évtizedében a megítélés domináns szempontja azonban mindinkább az iraki és az afganisztáni műveletek ráfordításigénye, illetve az egyes tagországok ahhoz való hozzájárulása lett. A kétfajta mérőszám közül egyértelmű, hogy Magyarország sokkal jobban teljesít a műveleti részvételben.

Azon a listán, amelyik azt mutatja, hogy adott ország saját erejéhez képest mennyire vesz részt a műveletekben, Magyarország az élenjárók között van. A másik mutatószámban viszont még akkor is meglehetősen hátul kullogtunk, amikor relatíve többet költöttünk

⁵ Az afganisztáni háborúval kapcsolatban 2012. május 20–21. között került sor a chicagói NATO-csúcstalálkozóra. Ezen a tagországok vezetői egy kivonulási stratégiát dolgoztak ki, valamint bejelentették, hogy hosszú távon elkötelezettek az ország helyreállítása mellett. A NATO által vezetett ISAF-erők 2012 közepéig minden katonai missziót átadnak az afgán biztonsági erőknek, valamint ezzel párhuzamosan tanácsadásra, kiképzésre és segítségnyújtásra állnak át. A 130 ezer külföldi katona nagy része 2015 elejéig elhagyja az országot. Mivel az afgán kormány még évekig nem lesz képes előteremteni a védelmi kiadásokat, az amerikai kormány 2,3 milliárd, a többi szövetséges pedig 1,3 milliárd dollár befizetéséhez járult hozzá. (B. Gy.)

védelemre. Megjegyzendő, hogy az utóbbi időben már nem pusztán azt veszik figyelembe, hogy mennyit költünk a GDP-ből védelmi célokra, hanem azt is, hogy amit költünk, azt mennyire *jól* költjük. A válság következtében – különösen az európaiak – egyre kevesebb forrást fordítanak védelemre, így a saját, egyébként is alacsony szintű költésünk értéke relatíve megemelkedik. Idén először eljutottunk abba az állapotba, hogy jó tervezéssel és a NATO-val való eredményes egyeztetés nyomán a számunkra kiosztott összes védelmi tervezési célkitűzést el tudtuk fogadni.

Nekünk a kérdés nemcsak az, hogy milyen a NATO-beli megítélésünk, hanem az is, hogy mennyi hasznunk származik ebből. A megítélés lényegi szempontja – nem vitatva a technikai ellátottság, a létszám stb. jelentőségét –, hogy egy hadsereg mennyire harcedzett, milyen harci tapasztalatokkal rendelkezik. A harcedzettség megszerzésének módja pedig a harcban való részvétel.

A kétoldalú kapcsolatok közül különös jelentősége van az Amerikai Egyesült Államokkal és a Németországgal kialakított katonai kapcsolatoknak. Az előbbi reláció igen fontos politikai és anyagi hozadékokkal is járt. Az elmúlt néhány év alatt kb. 40 millió dollár értékű támogatást, annak keretében korábban az MH-ban nélkülözött high-tech képességeket (például az előretolt légi irányítási képesség, járművek, pilóta nélküli repülőeszközök stb.) kaptunk az amerikaiaktól.

A PRT-t bizonyos szempontból „készen kaptuk”. Sok mindent eleve eldöntöttek a hollandok (például a tábor helye stb.), akiktől átvettük a feladatot. A tábor Pul-i Kumri kellős közepén helyezkedett el, miközben voltak olyan PRT-k, amelyek településeken kívül, amolyan erődként funkcionáltak. Az ilyenekből jóval könnyebb kinetikus műveletet végrehajtani, mint egy város közepéről. Ezért is volt hasznos, hogy később a kb. 30 kilométerre, a puszta közepén települő Magyar Honvédség Művelési Tanácsadó és Összekötő Csoport⁶ jól kiegészítette a PRT-t.

Úgy tűnik, hogy komoly védelempolitikai hibát nem követtünk el. Régóta beszélünk az ún. átfogó megközelítés jelentőségéről, amit Afganisztánban alkalmaznunk is kellett. Ezen a téren még mindig van mit tanulnunk. Ha a PRT-ben a civil oldal többet tudott volna erre fordítani, az mindenképpen jobb lett volna. Ennek hiányában pedig a PRT összteljesítménye erősen „lejtett” a katonai oldal felé.

A balkáni nemzetek magyar katonai missziókba való jövőbeni bevonása megfelel a magyar törekvéseknek. Afganisztánban a legjelentősebb balkáni hozzájárulást Montenegró adta, amellyel egyébként is jó viszonyt ápolunk és támogatjuk NATO-, illetve EU-csatlakozásukat.

Mi várható 2014 után? Igen sok különbség van az 1989–1990 utáni és a mostani helyzet között, főként geostratégiai szempontból. De nagyok a különbségek az Afganisztánon belüli állapotok tekintetében is. E változások, kiegészülve azzal, hogy az afgánoknak elégük van a folytonos háborúzásból, reményt adnak a változások általuk való megőrzésére és továbbvitelére.

Ami a PRT-konceptiót illeti, az olyan országokban, ahol a központi hatalom gyenge és az ország kivérzett, a nemzetközi közösség a jövőben is ilyen vagy hasonló eszközökhöz lesz kénytelen folyamodni. Lehet persze olyan művelet, ahol ez fel sem merül, de Irak és Afganisztán esetében ezt nem lehetett megtakarítani, ugyanis a műveletek végrehajtásának időszakában erős központi hatalom egyikben sem volt.

⁶ A Magyar Honvédség Művelési Tanácsadó és Összekötő Csoport (Operational Mentoring and Liaison Team – OMLT) egy kis létszámú, kiképzőkből álló magyar katonai alakulat, amely 2009-ben kezdte meg működését Afganisztánban. Feladata az Afgán Nemzeti Hadsereg alakulatainak kiképzésében és felkészítésében való részvétel, az ISAF-erőkkel való kapcsolattartás biztosítása, valamint az alakulat művelési tervezésének és végrehajtásának támogatása volt. (B. Gy.)

A kormányváltást követően az új vezetőknek tájékozódniuk kellett, adott esetben a helyszínen is. Ez néhány hónapot óhatatlanul igénybe vesz stratégiai és taktikai szinten egyaránt. Így derültek ki a rendelkezésre álló technika fogyatékoságai (acélsisak kontra kevlar sisak, megfelelő páncélvédetségű terepjárók, géppuskák gyors és kényelmes cseréje stb.).

A magyar PRT működésének koncepciója, a tapasztalatok értékelése összkormányzati szempontból (II. panel)

*Dr. Molnár Ferenc ezredes,*⁷ a II. panel moderátora arra kérte a beszélgetés résztvevőit: Mátyus Sándort,⁸ Szabó László dandártábornokot,⁹ Papp Lászlót,¹⁰ Wagner Pétert¹¹ és Nyerki Józsefet, mondják el

- hogyan látják a PRT többéves tevékenységének, tapasztalatainak tükrében a korábban átfogó megközelítésként, összkormányzati szempontként kezelt dolgokat, illetve hogyan értékelik ezeket a tapasztalatokat;
- hogyan változott az évek során a PRT koncepciója;
- mikor és milyen mértékben katonai feladat a fejlesztés;
- hogyan lehet beágyazni egy Magyarországhoz hasonló méretű ország igyekezetét a nemzetközi törekvésekbe?

*

Mátyus Sándor elmondta, hogy bár egyetért az államtitkárok által megfogalmazott kedvező értékeléssel, nehéz arról beszélni, hogy hatalmas győzelem után vonulunk ki Afganisztánból. Véleménye szerint egy meglehetősen zavaros PRT-koncepcióra alapozva alakítottuk ottani tevékenységünket. A PRT-nek ugyanis csak a válság fegyveres kezelésével összefüggésben van értelme, békés körülmények között arra nincs szükség. A fejlesztés polgári feladat, a katonák feladata pedig a munkához szükséges biztonsági feltételek megteremtése, biztosítása.

2009-ig kb. 38 milliárd dollár segély került az országba. Ebből 2 milliárdot tettek ki a PRT-projektek, amiknek 80%-a 100 ezer dollár alatti volt. Ebből is látszik, hogy a fejlesztési tevékenység nem elsősorban a PRT-kben zajlott. Azt főként a Világbank szervezte és bizonyos országok (például Japán) milliárdos nagyságrenddel járultak hozzá a fejlesztési tevékenységhez. Baglán tartományba, ahol a magyar PRT működött, 2009-ig 150 millió dollár segély áramlott be, amiből a magyar hozzájárulás 5-6%...

A válságkezelésben vezető szerepet játszó civil személyek – például az ENSZ főtitkára – szerint a PRT-k szétforgácsolták az erőforrásokat, egyenlőtlenségeket hoznak létre a tartományok között.¹² Továbbá rövid távú szemléletet érvényesítettek, hiszen általában féléves rotációkban működtették azokat.

⁷ A HM Védelmi Hivatal munkatársa. 2001. szeptember 11-én az Egyesült Államokban tanult, 2011. szeptember 11-én pedig Kabulban, a NATO ISAF Parancsnokság Nemzetközi Fejlesztési Igazgatóságán dolgozott.

⁸ Rendkívüli és meghatalmazott nagykövet. 1969 és 2010 között karrierdiplomata volt. Az ázsiai és a csendes-óceáni térség kiváló ismerője. Magyarország nagyköveteként dolgozott Kabulban 2006 és 2010 között.

⁹ A Honvéd Vezérkar kiképzési csoportfőnöke. 2007-ben és 2009-ben a PRT parancsnoka, 2011-ben pedig az ISAF Északi Régió törzsfőnöke volt.

¹⁰ A Külügyminisztérium Nemzetközi Fejlesztési Főosztályának osztályvezetője. Az ökumenikus segélyszervezet tagjaként, később a Külügyminisztérium fejlesztési tanácsadójaként dolgozott Afganisztánban.

¹¹ Az MKI munkatársa, Afganisztán-szakértő.

¹² Kunár tartományban például az amerikai PRT-nek 30 millió dollár állt fejlesztési célokra a rendelkezésére, miközben a magyarnak hasonló célokra még a jó időszakokban is legfeljebb 2-3 millió.

A magyar PRT működése gyakorlatilag CIMIC-projekteket jelentett, ugyanakkor nagyon kevés szó esett arról, hogy a többi, civil tevékenységet folytató szervezeti egység biztonságos munkájának feltételeit garantálja.

A magyar hozzájárulás mibenlétének pontosabb értelmezése érdekében a jelenlévők figyelmébe ajánlja Wagner Péter *Magyarország nemzetközi fejlesztési tevékenysége Afganisztánban* című tanulmányát.¹³ A szerző ennek 5. oldalán hivatkozik az *EU kék könyvére* (EU Blue Book), amely összefoglalja, hogy melyik nemzet milyen segélyeket adott Afganisztánnak.¹⁴ A 2009-es magyar adat: 4,8 millió euró.

*

Szabó László dandártábornok arra emlékeztetett, hogy 2002-ben Afganisztánban az ott ténykedő nemzetközi biztonsági erők valójában csupán Kabulban és annak közvetlen környezetében állomásoztak. A problémát viszont nem Kabul jelentette, hanem Afganisztán és annak térsége. Az akkori ideiglenes afgán kormányzattal egyetértésben úgy ítélték meg, hogy ki kell lépni Kabul környezetéből és a tevékenységet ki kell terjeszteni az egész országra. Ennek tükrében merült fel a PRT-k létrehozásának gondolata.

Az általános elgondolás az volt, hogy a tartományi újjáépítési csoportnak tevékenységi körzetében meg kell tudnia teremteni egy biztonságos környezetet ahhoz, hogy az ott élő emberek életkörülményeit javítani, információs igényeiket kialakítani és kielégíteni lehessen. E munkába be kellett vonni olyan szervezeteket, csoportokat, amelyek közvetlenül vagy közvetve fejlesztéseket tudnak végrehajtani. És kellett valamiféle együttműködés a helyiek és a missziót végrehajtók, illetve a missziók különböző komponensei között. Mindezek mellett fontos feladat volt az aktuális központi kormány támogatása.

A magyar PRT sajátos helyzetben volt: 2003-ban már volt egy könnyűgépes századunk Kabulban, amely a hollandoktól 2006. október elsején átvette Baglán tartományban a tartományi újjáépítési csoport feladatait és tábort, miközben áttelepültek oda Kabulból. A magyar katonák fegyverzettechnikai eszközeit a veszélyeztetettség mértékének megfelelően cserélték.

2007-ben, a PRT-2-ben az egyik fő feladat az volt, hogy érjük el a teljes működőképességet, továbbá segítsük elő a magyar „civil” minisztériumok szerepvállalásának beindítását Baghlanban.

A magyar tartományi újjáépítési csoport valóban alacsony költségvetéssel dolgozott, viszont nagyon jó volt az együttműködés a térségbeli nem kormányzati szervezetekkel, segélyszervezetekkel. Így egyeztetni tudták, hogy miben ki segíti a helyieket. A katonai projektek főként az adott terület afgán biztonsági erőinek képzésére, támogatására irányultak.

A Külügyminisztérium évi 500 milliós (kb. 690 ezer dollár) pályázati keretére pályázhattak a különböző minisztériumok, azok között a Honvédelmi Minisztérium is. Utóbbi a PRT katonai komponensére évi 150 milliót a saját költségvetéséből biztosított, és az 500 millióból általában évente elnyert 74–75 milliót a közép- és hosszú távú fejlesztések céljaira fordította.

A Mátyus nagykövet által felvetettek katonai aspektusból megjegyzendő, hogy nemzetközi szempontból milyen nehézségeket okozott ez az egész PRT-téma. Afganisztánban van egy ISAF-parancsnokság, amely vezeti a műveleteket; vannak régióparancsnokságok, amelyek a régiókban vezetik a műveleteket és vannak a tartományi újjáépítési csoportok, és az egyéb katonai alakulatok, amelyek a műveleti területen tevékenykednek részben amerikai, részben az ISAF-vezetés alatt.

¹³ http://demnet.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=334&Itemid=130

¹⁴ http://eeas.europa.eu/delegations/afghanistan/documents/content/eu_bluebookafg_2009_en.pdf

Voltak törekvések, próbálkozások a PRT-k tevékenységének egységesítésére, de valószínűleg csak részlegesen lehetett felügyeletet gyakorolni azok felett.¹⁵ A nehézséget az okozta, hogy az Afganisztánba katonát küldő nemzetek által rendelték ezeket az alakulatokat az ISAF-nak. A katonai műveletek feletti parancsnoki jogkört a régióparancsnok gyakorolta, figyelembe véve a nemzetek által meghatározott (katonai) korlátozásokat. De a fejlesztési és a CIMIC-projektekre, vagy például a KÜM által pályázatot pénzekből elnyert közép- és hosszú távú fejlesztések forrásaira nem tudott hatást gyakorolni, mert a donor határozta meg, hogyan lehet azokat felhasználni.

Katonai szempontból két irányban is folyik az elmúlt évek tapasztalatainak feldolgozása. Egyik a katonai szaktevékenység, a másik pedig a civil-katonai együttműködés.

Az Afganisztánban folyó ISAF-műveletek ENSZ-felhatalmazás alapján, a NATO által vezetett műveletet jelentenek, amelyben nemcsak NATO-tagországok vesznek részt. Hogy lesz-e ilyen felkérés a jövőben is az ENSZ-től, ezt most nem lehet tudni.

*

Papp László arra hívta fel a figyelmet, miszerint a magyar újjáépítési csoporthoz kapcsolódó térségben megvalósult fejlesztések forrásait, több mint kétmilliárd forintot a Külügyminisztérium biztosította.

A magyar PRT keretében kétfajta tevékenység valósult meg: egy nemzetközi fejlesztési tevékenység és egy CIMIC-tevékenység. A tapasztalatok szerint ezek a fogalmak néha keveredtek. Úgy két-három éve már egyetértés van abban, hogy a PRT-modell lényege áttolódott a civil oldalra. Valójában mindenki azt tette, amihez ért: a katonák a biztonságért voltak felelősek, a civilek pedig a fejlesztésért és a politikai kapcsolatokért.

A nemzetközi fejlesztési együttműködés időhorizontja nem fél év vagy egy év, hanem 10–20 év. Jóllehet, az ISAF most befejezi a misszióját a jelenlegi formájában és áttér egy másikra, de a nemzetközi fejlesztési együttműködés intenzívebb, mint valaha.

A PRT felszámolása kapcsán a gyorsan elkészülő projekteknek (például egy iskola felépítése) valószínűleg végük van. Előtérbe kerül viszont a rendszerek bevezetése, ami komoly civil szakmai nemzetközi együttműködést feltételez, és amelyeken Afganisztán jövőbeli minősége múlik.

A Külügyminisztériumban folyik az afganisztáni fejlesztési tevékenység, az ott szerzett tapasztalatok elemzése.

*

2002 és 2006 között, amíg a PRT-k el nem terjedtek Afganisztánban, lényegében három modellről beszéltek: az amerikai, a brit és a német. Ezek abban különböztek egymástól, hogy milyen volt az adott szervezetben a civil komponens nagysága és szerepe, illetve, hogy a katonai komponens milyen aktivitással vett részt katonai műveletekben – indította hozzászólását *Wagner Péter*. Végül is minden PRT-t szervező ország a saját felfogása szerint alakította a helyi tartományi újjáépítési csoport működését és tevékenységét.

2002 és 2006 között úgy kellett jelen lenni Afganisztánban, hogy nincs elég katonánk és pénzünk, a biztonsági helyzet pedig olyan volt, hogy ezek a kis létszámú PRT-k viszonylag gyenge saját védelemmel rendelkeztek és szabadon tudtak mozogni egy ilyen környezetben. Ahogyan romlott a biztonsági helyzet, úgy a PRT-knek is idomulniuk, alkalmazkodniuk kellett volna az új feltételekhez. Ezt némelyek megtették, mások nem.

A tapasztalatok feldolgozásával kapcsolatban lehetünk szkeptikusak. Először ugyanis fel kellene mérni azt, amit elértünk, de ez elég nehezen megy. Egy másik kérdés: mit hoz

¹⁵ <http://publicintelligence.net/isaf-provincial-reconstruction-team-prt-handbook/>

majd a jövő? Szerinte a jövőben nem lesznek ilyen PRT-típusú vállalkozások. Az USA igyekszik távol tartani magát jelentős katonai műveletektől, különösen azoktól, amelyek államépítéssel is együtt járnak. De ha lesz is a világban valamilyen jelentős művelet, a PRT-jellegű koncepció azért nem fog működni, mert a civil oldal, a nagy nemzetközi fejlesztési szervezetek nem profitáltak a katonákkal való együttműködésből. A jövőben a katonai és a fejlesztési dolgokat világosan szét kell választani, és mindenkinek a saját területén kell mozognia a továbbiakban.

A katonák 2014-ben hazamennek Afganisztánból, jóllehet, kb. 90 000 fő marad, a nemzetközi segélyezés viszont még évtizedeken keresztül folyni fog, és az ebben közreműködőknek továbbra is ott kell dolgozniuk.

A tapasztalatfeldolgozás a különböző minisztériumokban egymástól függetlenül folyik. Kérdés, hogy mennyire lesznek ezek összhangban egymással, mennyire lehet majd ezeket jövőbeni közös (ti. tárcaközi) vállalkozásokban hasznosítani.

*

*Nyerki József*¹⁶ úgy vélekedett, hogy a PRT-koncepció összességében nem nagyon váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Ami a magyar hozzájárulást és a magyar PRT-t illeti, a magyar katonák, a katonai vezetés lehetőségeik és a kereteik között jó és eredményes munkát végeztek (már ami a katonai feladatokat illeti). Annak megítéléséhez, hogy mi az elmúlt 7 év eredménye és mit hagytunk magunk után, el kell telnie bizonyos időnek.

A magyar PRT katonai hozadéka, hatása a Magyar Honvédség képességeinek fejlesztésére¹⁷

(III. panel)

A III. panel központi témáját a katonai tevékenységek jelentették. A panel moderátora, Wagner Péter beszélgetőpartnereiként *dr. Lippai Péter ezredest* és *dr. Ruszin Romulusz ezredest* mutatta be, akik az utolsó időszakban, 2010 és 2012 között az afganisztáni magyar tartományi újjáépítési csoport parancsnokaiként teljesítettek szolgálatot. Javasolta, hogy az egykori parancsnokok számoljanak be arról,

- hogyan ítélték meg a biztonsági helyzetet;
- milyennek látták a magyar PRT tevékenységét katonai szempontból, összehasonlítva a szomszédos, más országokból származó PRT-k helyzetével;
- miben volt más számukra az afganisztáni misszió, mint a korábbiak, ahol szintén megfordultak;
- jelentettek-e a magyar katonák számára korlátozást a nemzeti megkötések olyan esetben, amikor egy másik ország katonái bajba kerültek;
- honnan hová jutott el a PRT 2006 és 2012 között;
- a Magyar Honvédség milyen új képességei jutottak ki Afganisztánba;
- vajon lehetséges-e, hogy a parancsnok személye az afganisztáni misszióban más szerepet játszott, mint például a csak katonákból álló koszovóiiban;
- katonai szempontból mik a legfontosabb tapasztalatai a PRT-ben töltött nyolc évnek.

*

Lippai Péter ezredes megítélése szerint a nem tisztán katonai feladatot jelentő PRT a Magyar Honvédség II. világháború utáni legkomplexebb vállalkozása.

¹⁶ Nyerki József nagykövet két évet töltött Baghlan tartományban a PRT civil főkomponensként.

¹⁷ Előadók: dr. Ruszin Romulusz ezredes és dr. Lippai Péter ezredes, volt PRT-parancsnokok, moderátor: Wagner Péter tudományos munkatárs, Magyar Külügyi Intézet.

Az ISAF statisztikáinak tükrében 2010 biztonsági szempontból a mélypontot jelentette. A romló biztonsági helyzet gyökeresen megváltoztatta a PRT tevékenységét is. Annak a fejlesztési és az afgán civil szférát támogató szerepe visszaszorult, és előtérbe kerültek a katonai feladatok: az afgánok kéréseinek megfelelően innentől kezdve nem iskolákat kellett felújítani, hanem erődöket kellett építeni, katonákat kellett kiképezni, lőszert, légi támogatást biztosítani; a Baglán tartományban abban az évben nagyobb létszámban megjelenő ISAF-erők pedig logisztikai támogatást igényeltek, mivel a magyar tábor volt relatíve a legközelebb a képzeletbeli arcvonalhoz. Szerencsére a misszió vége felé valamelyest konszolidálódott a helyzet.

Tapasztalatai szerint a magyar PRT-re vonatkozó, alapvetően békeidőszakra készült szabályozókkal nem lehet háborút nyerni. Márpedig ott háború folyt, annak is a rosszabbik fajtája: az aszimmetrikus háború.

Az ISAF-on belül a különböző kontingensek nagyjából egy időben váltanak, vagyis mindenütt egyszerre vannak új emberek. A magyar vezérkarfőnök legfőbb intelme a PRT-parancsnokok számára az volt, hogy mindenkit élve haza kell hozni. Mindeközben eleget kell tenni a műveleteket irányító szövetséges parancsnok, az afgán biztonsági erők vezetője, az afgán civilek, az afgán ellenállók (!), továbbá az itthoni előljárók követelményeinek. Mivel ezek nem azonosak, azokat a helyszínen levő PRT-parancsnoknak kell „összegegyűrnia”.

A mindenkori magyar parancsnok első két hónapja azzal telt, hogy megértesse környezetével saját nemzeti megkötéseit. Azt például, hogy „*nem harcoló alakulat vagyok, hanem egy olyan PRT, amelyik nem hajthat végre támadó műveleteket, nem tartóztathat le embereket, nem vehet részt tömegkezelésben*”. Ez meglehetősen nagy értetlenséget váltott ki a szövetségesek körében. Bizonyos együtt töltött idő után azonban az amerikaiak és a németek egyaránt megtapasztalhatták, hogy bajban számíthatnak a magyarok segítségére.

A misszió révén viszonylag hamar jutott be számos új technikai eszköz a Magyar Honvédségbe. Az új képességek nagyon gyorsan beépültek a kinti feladatvégrehajtásba.

Ellentétben koszovói kontingensparancsnoki tapasztalataival, ahol a teljes nemzetközi misszió katonákból tevődött össze, Afganisztánban gyakran kellett önállóan meghoznia súlyos, nemcsak katonai döntéseket és azokért vállalnia a felelősséget mind az előljáró, mind a katonák, mind pedig a szövetségesek és a polgári lakosság előtt.

Nagyon fontos, hogy a katona képes legyen alkalmazkodni a helyi viszonyokhoz, szokásokhoz. Ha a cél érdekében kézen fogva kell járni a helyi tartományi vezetővel, vagy a rendőrfőnökkel a főutcán, akkor azt is meg kell tenni. A CIMIC-képesség komoly szerepet játszott abban, hogy katonáinkat elfogadták Afganisztánban.

2010. december 19-én, három nappal az éppen folyó hadművelet vége előtt felkereste őt táborában az ellenállók javát adó két nagy törzs vezetője, akik felajánlották neki: ha leállítja a hadműveletet, akkor ők garantálják, hogy a magyar katonák bántatlanul elmehetnek fejleszteni akár a tartomány másik végébe is. Tudta, hogy a művelet három nap múlva úgyis véget ér, mert jön a „karácsonyi szünet”. Azt mondta tehát, hogy kér három napot, továbbá azt, hogy az amerikai és a német katonák is szabadon közlekedhessenek. A terveknek megfelelően három nap múlva csakugyan leállt a hadművelet. Az ilyen „ügyletek” nyomán az afgánok a magyar PRT-t olyan hídnak tekintették, amelynek révén sok mindent el tudtak intézni...

Fájdalmas emlék marad számára, hogy 2011. január 18-án egy afgán katona géppisztoly-sorozattal 9 német katonát lemészárolt, miközben azok harcjárművük egyik alkatrészét cserélték. Hárman meghaltak, hárman-hárman súlyosan, illetve könnyebben sérültek. A sérülteket 20 percen belül a magyar táborba szállították, ahol ellátták őket.

A támadás előtt egy héttel konfliktusa volt a helyi afgán dandár törzsfőnökével: az illető nem jelezte, hogy katonáival együtt hozzácsapódott a német konvojhoz és be akart menni a

magyar táborba, ahova – előzetes egyeztetés híján – csak az előírás szerinti átvizsgálás után engedték be. Ő ezt hivatalára hivatkozva sérelmezte. A január 18-ai támadást követően afgán részről már senki sem vitatta, hogy az érkező afgán köteléknek csak a vezetőit engedték be tárgyalások céljából a táborba, a katonáknak kint kellett maradniuk. Bár az eset után magas rangú afgán parancsnokok hangoztatták, hogy a történetek nem lehetetlenítették el az együttműködést az afgán kormányerők és a szövetségesek között, az egyszerű német katonák megfogadták, hogy soha többet nem fordítják a hátukat az afgánok felé. Ezek jelentik az igazi erkölcsi kihívásokat a műveleti területen...

A PRT egyik megkötése, hogy nem vesz részt ópiumellenes műveletekben, csupán információt adnak át az ezzel foglalkozóknak. Szerinte addig, amíg az ópiumra lesz kereslet, és amíg nem tudunk más megélhetési forrást adni az afgánoknak, addig lesz termelés is.

Végezetül elmondta, hogy jelenleg a HVK Kiképzési Csoportfőnökség által kidolgozott ún. *harcos program*ban vesz részt, amelynek keretében feldolgozzák a hazai katonai képzés, harcászati képzés különböző szintjei számára a műveleti területen megszerzett tapasztalatokat.

*

Ruszin Romulusz ezredes elmondta, hogy Baglán tartományban az ISAF rangidős tisztje a PRT-parancsnok volt. A tartományban jelentős amerikai, német és afgán erők állomásoztak, amelyek minden mozzanatának koordinálásáért a magyar PRT parancsnoka volt felelős csakúgy, mint az afgán választott vagy kinevezett vezetőkkel való együttműködésért (utóbbi tekintetben szoros együttműködésben a magyar nagykövettel).

Ha bármelyik szervezet élén a vezetőt kicserélik, az a szervezet más lesz, függetlenül a szervezeti és működési szabályzattól, a törvényektől, mert minden vezető a maga képére formálja a szervezetet. Ez igaz a PRT-kre is. Minden parancsnok önállóan döntötte el, hogy vállalásainak hol van a határa.

Neki parancsnokként minden feltétele megvolt ahhoz, hogy önálló tevékenységet folytasson, önállóan dönthetett arról, hogy a tartományon, a városon belül mikor, milyen eszközökkel hajt végre műveleteket. Parancsnokként például gyalogjárórt indított útnak a tartományon belül, aminek igen kedvező volt a fogadtatása a helyi lakosság körében. Az ilyen jellegű vállalkozások főként akkor térültek meg, amikor a Korán-életés miatt többezres tömeg tüntetett a tábor körül. Az afgán biztonsági szervek vezetőivel való együttműködés révén elérték, hogy magyar katonáknak nem kellett kint maradniuk a tábor körül, hanem a táborba bevonultak, hogy magukat a tábor körébe helyezték, aminek egyébként két halott és kilenc sebesült lett a vége.

Taktikai szinten a misszió a magyar katona számára sok tekintetben új helyzetet jelentett, ami számos értékes tapasztalattal járt a honvédség számára. A Magyar Honvédség magabiztos lett. Saját bőrükön tapasztalták meg: műveleti területen létkérdés, hogy a katona legyen mindig szabályosan felöltözve és viselje a védőfelszereléseit; vigyázzon arra, hogy mindig gyorsabb legyen, mint a környezete, mert ez olyan előny, amit nem szabad elveszíteni.

Jelentős katonapolitikai siker az is, hogy szövetségeseinknek be tudták bizonyítani: a magyar katonára, a magyar erőkre lehet számítani. Mert amikor a szövetséges erők bajba kerültek, és segítséget kértek, akkor negyedórán belül a sérültet a helikopter már el is vitte arról a helyről, ahol megtámadták.

A magyar PRT számára a legerősebb nemzeti megkötés az volt, hogy nem kezdeményezhetett támadó akciót, hiszen a PRT lényege „*nem fér össze*” ezzel. „De hát mi katonák vagyunk. Én azt magyarázom a katonáimnak, hogy azért nehéz ez a feladat, mert »be kell nyelnünk« az első pofont és utána tudunk reagálni. Ha látom, hogy meg akarnak támadni, akkor már használhatom a fegyvert. Ez természetes. Aztán majd a bíróság eldönti, hogy aki fegyverrel fenyegetőzött, az löni akart vagy sem” – fogalmazott az ezredes.

A tartományban tevékenykedő magyar szervezetek közül a kinevezett és a választott afgán vezetéssel csak a PRT vezetőinek volt napi kapcsolata, másnak nem. Azt a pénzt, amit a donorszervezetek adtak fejlesztésre, a PRT teljes egészében rendeltetészerűen használta fel. A fejlesztésekbe igyekeztek bevonni a helyi afgán vállalkozókat is.

A segítség csakis a valós igények kielégítése lehet, amiket viszont csak a helyiek tudnak megmondani. Afganisztánban előfordult, hogy elromlott egy mini vízerőmű. A CIMIC-pénzből viszonylag gyorsan meg lehetett volna csináltatni. Közben kiderült, hogy a falu másik végében lakók rontották el, mert azt szerették volna, hogy hozzájuk is eljusson az áram. Két lehetőség volt: 1. még egy erőmű kell (erre nem volt pénz); 2. el kell terelni a patakot, és egy olyan erőművet kell megépíteni, ami az egész települést kiszolgálja (ez nem lett volna sokkal drágább, és ők még ki is ásták volna a medret). „Na, itt kell a diplomácia, hogy szót értsünk a választott vezetőikkel! Az NGO-knak nem volt napi kapcsolatuk a helyi vezetőkkel, a PRT-parancsnoknak és a nagykövetnek viszont igen!”

Amikor elfoglalta beosztását, tájékoztatta ottani előljáróját, hogy melyek a nemzeti megkötései. Erre az illető azt válaszolta, hogy megkötései mindenkinek vannak, nem kell ezt kidobolni. Tegyük a dolgunkat, ez a lényeg. „Egy alkalommal az új-zélandiak »megkóstoltak« bennünket, mert nem tudták, hogy mit csinálunk. Ők azt látták, hogy vannak incidenseik a felelősségi területükön és úgy gondolták, ez azért van, mert a magyarok nem teszik a dolgukat. Én elmentem hozzájuk és meghívtam őket az én táboromba. Négy nap után megértették, hogy számomra miért nem az a járás a prioritás, amelyik közvetlenül határos az ő tartományukkal. Amikor megismerkedtek a munkamódszereinkkel és az eredményeinkkel, akkor a katonai vezetőjük kért elnézést. Ezt követően fogadtam az új-zélandi sajtó képviselőit és több interjút adtam. Úgy tudom, végül a Külügyminisztériumtól is elnézést kértek” – idézte fel egyik tanulságos tapasztalatát a parancsnok.

* * *

Koós Anna, a BHKK igazgatója zárszavát annak felidézésével kezdte, hogy a BHKK 2007-ben rendezett egy konferenciát a PRT első évének tapasztalatairól. Az akkori és mai konferencia előadói között van némi átfedés.

A mostani rendezvény módot adott arra, hogy össze lehessen hasonlítani a gondolkodás változását. Örömmel állapította meg, hogy az előadók most sokkal konstruktívabban gondolkodtak a civil-katonai kapcsolatokról, mint 6 évvel ezelőtt.

Tizenöt éve kurrens téma volt a fegyveres erők feletti demokratikus kontroll. Úgy ítéli meg, hogy ez a gondolat sok katona szemléletébe „beépült”, és ma már természetesnek tartják a civilekkel való együttműködést. Továbbá azt, hogy a civil, az állampolgár nem „kívülálló” és joga van tudni az őt is érintő dolgokról. Tulajdonképpen ez a demokratikus kontroll lényege. Jó látni, hogy 13 év alatt ez a változás végbement.

Az előadó úgy értékelte, hogy a konferencia elérte a célját: „gyorsfénypépet” akartak készíteni egy szűk területre fókuszálva, és minden lényegi kérdést sikerült érinteni.

Bertalan György ny. alezredes

VÁLSÁGKEZELÉS ÉS BÉKEFENNTARTÁS AZ ENSZ-BEN

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) Nemzetközi Intézete (NIT) egész napos konferenciát rendezett május 23-án az ENSZ-mandátumú válságkezelés és békefenntartás kérdéseiről. Tudós és tapasztalt előadók vitatták meg a világszervezet ez irányú tevékenységének elméleti kérdéseit és a gyakorlatban történő végrehajtás tapasztalatait.

Elmélet és gyakorlat

A bevezető előadásában *dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes*, az NKE NIT egyetemi tanára arra kereste a választ, hogy a globális változások miként befolyásolják a hazai döntéshozókat és a felkészülést. A tanácskozás aktualitását május 29-e, az „ENSZ-békefenntartók napja” adta. A konferencia megrendezése csatlakozott az egyetem ÁROP (Államreform Operatív Program) 2.2.5 programsorozatához. Ugyanakkor segítette a Honvédelmi Minisztérium békefenntartási stratégiájának kidolgozását is.

Napjainkban még nem eldöntött kérdés, hogy milyen legyen a közeljövő nemzetközi békefenntartási stratégiája. 1988-tól 2008-ig 441 katona, 424 rendőr és közel 300 magyar ENSZ-alkalmazott volt jelen békefenntartó műveletekben. Jelenleg is három misszióban vagyunk jelen (MINURSO – Nyugat-Szahara, 1991; UNFICYP – Ciprus, 1964; UNIFIL – Libanon, 1978).

Ugyanakkor sürgetően vetődik fel az igény, hogy az NKE képzési programjában jelenjen meg a nemzetközi békefenntartó feladatokat kiszolgáló képzés. Ez ma már a NIT keretében megvalósulni látszik, megkezdődött a karok közös együttműködési gyakorlatainak végrehajtása. A NIT keretében két tanszék (Nemzetközi és biztonsági tanulmányok tanszék, Nemzetközi és Európa jogi tanszék) és három központ (Stratégiai és védelmi kutatóközpont, Kína kutatóközpont, valamint a Közszolgálati nemzetközi képzési központ) működik. Az oktatás struktúrája szervesen illeszkedik a közszolgálati egyetem rendszerébe.

Ezt indokolja az is, hogy az ENSZ békefenntartó misszióiban egyre nagyobb az igény nemcsak a katonai, hanem a rendfenntartói, államigazgatási szakemberekre. Az egyetem éppen ezért a NIT keretében egy új szakot, a nemzetközi közszolgálati kapcsolatokat szakot tervezni létrehozni négy új szakiránnyal az elkövetkezendő években. És komolyan számít arra, hogy felhalmozott tudásukat és szellemi energiáikat felhasználják az új békefenntartó stratégia kidolgozásában.

*

Erdős André volt ENSZ-nagykövet, a Magyar ENSZ Társaság elnökségi tagja előadásában az ENSZ válságkezelési rendszerének működését, annak elméleti és gyakorlati szempontjait, az új kihívások értelmezését vázolta fel. Az ENSZ második világháború utáni válságkezelésére az ad hoc működés volt a jellemző. Ez abból is fakadt, hogy az Alapokmány nem rendelkezik koherens elvárásokkal a békeműveletekkel szemben. Az Alapokmány VI. és VII. fejezete foglalkozik ezekkel; az előbbi a konfliktus megelőzésével, az utóbbi a kényszerítő akciókkal.

Az előadó szerint az ENSZ történetében több szakaszra osztható a békefenntartással kapcsolatos tevékenység. Az 1940-es évek (1945-től a koreai háború végéig) tekinthető az első szakasznak, amelyre az volt a jellemző, hogy a kéksisakos békefenntartó erők tevékenysége a felek szétválasztására, a harci cselekmények megfigyelésére és a szemben állók közötti közvetítésre korlátozódott. Az 1948-as közel-keleti és kasmíri missziói megmutatták, hogy

az ENSZ-erők fegyverhasználatára igen korlátozott volt. Csak az adott államok beleegyezésével kerülhetett sor fegyverhasználatra, akkor is csak a csapatok „önvédelme” érdekében.

Erdős André szerint a koreai háború „kakukktójás” volt az ENSZ történetében. A Biztonsági Tanács – amely jogszerűen elrendelheti a békefenntartó erők bevetését – megbénult (a különböző nagyhatalmak – USA, Kína, Szovjetunió – megegyezésének hiányában, állandó vétójuk okán), és a döntést a beavatkozásra az ENSZ Közgyűlése hozta meg. Így alakult ki az a helyzet, hogy az amerikai erők ENSZ-zászló alatt – UN for Peace – vonultak be Dél-Koreába. Ez az akció nemzetközi jogi szempontból nem volt indokolható.

Az ENSZ második generációs békefenntartó műveleteit a nyolcvanas években hajtotta végre. Ezekre a polgárháborús országokban került sor (pl. Namíbia, Kambodzsa), közös jellemzőjük, hogy „multifunkcionális” misszióknak tekinthetők. Az ellenségeskedések megszüntetésén túl a cél már a jogrend helyreállítására és a humanitárius segítség nyújtására is kiterjedt. Erre szolgáltattak példát a világszervezet szomáliai és iraki missziói.

Harmadik generációs küldetéseknek (a béke kikényszerítésének) jellegzetes példája volt az ENSZ szomáliai akciója. A világszervezet azonban nem mehetett el a változások mellett. Az elmúlt három évtizedben gyökeresen átalakult a világ.

Erdős André szerint 10 stáció jellemzi az átalakulást. Irak–Kuvait konfliktusa volt az első, majd ezt követte másodikként a Boutros-Ghali ex-főtitkár nevéhez fűződő „Gender for Peace” program. Ez a program elsősorban a megelőzésre, a „peace keepingre” és a „peace makingre” helyezte a hangsúlyt. A harmadik stáció a délszláv konfliktus volt, melynek fontos hozadéka volt a későbbiekre. Itt az ENSZ-erők néhány esetben kudarcot vallottak. Emellett a BT-ben is nyilvánvalóvá vált, hogy „valami nem stimmel”. Az 1993-as események, áprilisban a bizonytalanság az ENSZ-ben és Biztonsági Tanácsban a teendővel kapcsolatban – és a BT csak a srebrenicai események után hozott határozatot. A helyzetet tovább élte a későbbiekben, hogy 1994-ben és 1995-ben előfordult, hogy békefenntartókat ejtettek túszul a szemben álló felek.

Negyedik stációnak tekinthető az, hogy a nemzetközi szervezetek felkészületlenek voltak, mindenáron kerülni akarták az emberi veszteségeket a missziók során. Ezt a ruandai küldetés is jól demonstrálta. Ötödik fokozatként a Kofi Annan főtitkár által feltett kérdés, és az arra adott válasz tekinthető: „Közbe kell-e lépni az emberi jogok megsértése esetén? A válasz: a civil lakosság védelmében be kell avatkozni.” Hatodik lépésnek – mondta Erdős André – azt tekinthetjük, hogy a világszervezet a délszláv válság kapcsán felülvizsgálta a „gondolkodás nélküli semlegesség” elvét, és azt hangsúlyozta, hogy bizonyos esetekben „félre kell tenni a szuverenitást”.

A hetedik stáció a Brahimi-féle jelentés volt 2000-ben, amely levonta a tanulságokat a jugoszláv és ruandai missziókból. Ez jelentős továbblépés volt a békefenntartó erők alkalmazásával kapcsolatban. Itt fogalmazódott meg, hogy ha kell, a békefenntartók ne csak önvédelemből, hanem a lakosságot ért fenyegetések esetén is használhassák fegyvereiket. Továbbá a jelentés rávilágított arra is, hogy a békefenntartás rendszere erősen alulfinanszírozott. Fokozni kell azt a képességet, hogy a döntések a helyszíni prioritások alapján születessenek. Ugyanakkor javaslatot tett arra, hogy nem egy állandó ENSZ-erőt kell fenntartani, hanem a világszervezet tagállamai rendelkezzenek bevethető békefenntartó csapatokkal, amelyeket az ENSZ döntései alapján rendelhetnek a világszervezet alá.

Nyolcadik lépésnek az ENSZ 2005-ös közgyűlése tekinthető, amely kibővítette az emberi jogok területét, és az egyes ENSZ-akciókat már eszerint kezdeményezhetné az összes tagállam beleegyezésével.

Kilencedik lépésként az új gondolkodás értékelhető, aminek értelmében új szervezetet kell felállítani „Peace Building Committee” néven. Ennek rendelkezésére állna minden

olyan speciális képesség, amelyre szükség lehet az összeomló államok esetében: speciális békefenntartó alakulatok, közigazgatási és rendfenntartó képességek stb. Tizedikként pedig a 2007-es ENSZ-beli átszervezést említette Erdős André. Ebben az évben a békefenntartó apparatust átszervezték: létrehozták a műveleti teruleteteket támogató főosztályt, amely komoly pénzügyi, kommunikációs, logisztikai, szakmai képességekkel rendelkezik. A folyamat folyamánya a 2009-ben meghirdetett „ j horizont” program is.

Végezetül a volt ENSZ-nagykövet az elmúlt évek eseményeit foglalta össze az ENSZ szempontjából. Az arab tavasz eseményei, Tunézia  s Líbia bizonyította, hogy a Biztonsági Tanács hozhat ugyan kemény határozatokat – mint a „No-Fly Zone” a térségben, vagy a 2012. augusztusi határozat a BT  sszek tői Hivatal ról –, azonban azt tapasztaljuk, hogy a tanács döntései a politikai taktika mentén születnek. Tovább kell vizsgálni a békefenntartó tevékenységet, ami magával kell hogy hozza a BT reformját is. A testület kibővítése azonban azt vetíti előre, hogy még nehezebb lesz a döntéshozatal.

*

A volt ENSZ-nagykövetet *dr. Lattmann Tamás* nemzetközi jogász, egyetemi adjunktus követte az előadói pulpituson. Előadásában a nemzetközi jog alapján vizsgálta a Biztonsági Tanács döntéseit a békefenntartással kapcsolatban. Rávilágított, hogy a testület lehetőségeit az ENSZ Alapokmány VI.  s VII. fejezete határozza meg jogilag. A döntések végrehajtásában igen lényeges elem, hogy az érintett  llamok milyen viszonyt alakítanak ki az ENSZ-műveletekkel kapcsolatban.

Nagyon fontos, hogy magának a BT-nek milyen módon kell tiszteletben tartania a nemzetközi jogot. Jó példaként említette ezzel kapcsolatban a Lockerbie-incident. (Egy USA-ba tartó utasszállító gépet robbantottak fel líbiai terroristák, amely a skóciai kis településre zuhant. A BT pedig embargót hirdetett az arab ország ellen.) Ez igen szemléletes példája annak, hogy a döntés nem elsősorban nemzetközi jogi alapon, hanem politikai indíttatásból született.

Az előadó szerint a ’70-es évektől követett békefenntartói doktrína elhamvadt. Az tapasztalható, hogy a Biztonsági Tanács – elsősorban a vét joggal bíró nagyhatalmak ( llandó tagok) politikája miatt –, „b na kacs v ” válik. Ez pedig a nemzetközi konfliktusok kezelése szempontjából nem jó. Az ENSZ Alapokmány VI. fejezete a viták békés rendezéséről sz l, de az ott hozott döntések nem kötelező érvényűek. Ellenben a VII. fejezet – a béke veszélyeztetése, a béke megszegése, támadó cselekmény –  rtelm ben kötelező határozat hozható.

A kérdések – elsősorban – jogi alapon vet dn k fel. Mi alapján hozzák meg a döntést? Melyik alapokm nyi fejezet alapján? Hol van az említett fejezetekben a békefenntartó műveletek helye (mert erről konkrétan nincs említés)? Az érintett állam,  llamok beleegyezését miként kezelj k? A leglényegesebb azonban: a nemzetközi normák mennyiben kötik magát a Biztonsági Tanácsot?

Igen fontosak az ENSZ-műveletek során felvetődő nemzetközi jogi kérdések. Ilyen maga a mandátum, az alkalmazandó jog. Hasonlóan súlyos kérdéseket vet fel, hogy a részt vevő fegyveres erők cselekményei milyen elbírálás alá esnek.  rv nyes l-e az egyéni büntetőjogi felelősség? Hová tartozzon ez utóbbi: az adott állam belső joga érvényesüljön, vagy szerepet vállaljon ebben a Nemzetközi Büntetőbíróság?

A mandátumot általában a nemzetközi szerződések, egyéb egyezmények és a nemzetközi szokásjog alapján határozzák meg. Ugyanakkor a végrehajtásban már megjelennek a részes országok saját (belső jog) szabályai is. Magyarországon például a törvényi szintű szabályozás: 2011.  vi CXII. tv. (Hvt.), az 1978.  vi IV. tv. (Btk.), továbbá a 24/2005 (VI. 30.) HM rendelet (Szolgálati Szabályzat)  s egyedi utasítások és parancsok. Szíria pedig – napjainkban – szinte az állatorvosi l , mutatja azt, hogy az ENSZ – minden er feszítés  ellenére – még látszólagos eredményeket sem ért el.

Az előadó szerint elkerülhetetlen a 78 éves szervezet új alapokmányának elkészítése, amely figyelembe veszi mindazokat a változásokat, amelyek az elmúlt háromnegyed században végbementek a világban.

*

Simai Mihály akadémikus, a Magyar ENSZ Társaság elnöke, az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének emeritus kutatóprofesszora az 1992. évi békeprogramról beszélt. Az előadó életútja impozáns eredményeket mutat: 1959-ben került az ENSZ apparátusába, 1964-től négy éven át az ENSZ fejlesztés-tervezési, prognosztikai és gazdaságpolitikai központjának munkatársa, 1971–74 Között az ENSZ Közszolgálati Bizottság alelnöke, 1986-tól 1992-ig az ENSZ Egyetem Igazgatótanácsának elnöke, közben 1993-tól az ENSZ Egyetem Világgazdaság-fejlesztési Intézetének főigazgatója, 1995-től 2005-ig az ENSZ Közgyűlés megbízottja a palesztin terület felsőoktatási programjában.

Előadását néhány személyes megjegyzéssel kezdte. Első komolyabb küldetése Kongóhoz kötötte (a Kongói Demokratikus Köztársaságba békefenntartó csapatokat küldött az ENSZ), ahol a nemzetközi szervezet legendás főtitkára, Dag Hammarskjöld, útban egy fegyverszüneti tárgyalásra, repülőgép-balesetben életét veszítette.

Simai Mihály 1989-től Washingtonban kutatta a nemzetközi konfliktusok kezelését. Megemlítette, hogy e munkája során találkozott egy elképzeléssel, amely Boutros Boutros-Ghalihoz kapcsolható. A volt ENSZ-főtitkár kijelentette, hogy a hidegháború olyan, mint az olvadó jéghegy, egy sereg következményt indukál, minél jobban csökken a tömege. Így javasolta az „Agenda for Peace” program létrehozását, mely hírszerző apparátusként jelent volna meg. Azonban ezt a kezdeményezést a tagállamok elutasították.

A hidegháború megszűnésével a békeműveletek jellege is megváltozott. Ez pedig megjelenik a „proxy háborúk”-ban (meghatalmazottak útján vívott háború, mint például a 2006-os izraeli–libanoni konfliktus), az erősödő multipolaritásban, a közvélemény hozzáállásának (kiábrándulásának) változásában. Mind a mai napig nincsenek feldolgozva az ENSZ-szintjén az afganisztáni és iráni háborúk tapasztalatai.

Simai Mihály tíz pontban foglalta össze az ENSZ kibontakozásának lehetséges irányait:

1. Miként növelhető a nemzetközi közvélemény elfogadási hajlandósága, egyetértése a békeműveletekkel? Ez azért is fontos, mert ennek elfogadása alapján lehet a pénzügyi támogatást növelni az egyes tagállamokban. Nagyon fontos kérdés a mai, feltörekvő államok integrációja a döntéshozatalban és a végrehajtásban.
2. Nagyon fontos kérdés a mai, feltörekvő államok integrációja a döntéshozatalba és a végrehajtásba.
3. Miként lehet a konfliktusokat megelőzni, bővíteni azt az információs bázist, amely ezt szolgálhatja?
4. A nemzetközi szervezet miként válaszoljon az elmúlt évtizedek politikai, társadalmi és gazdasági változásaira?
5. Amennyiben az ENSZ-nek be kell avatkoznia, úgy milyen lépéseket követel ez a világszervezettől napjainkban? Milyen képességekkel kell rendelkezni, és ez a katonai képzésben mit követel meg? (Hogyan működjenek a parancsnokságok, mik a tisztekkel, katonákkal szemben megfogalmazott igények?)
6. Nagyon lényeges elem az ENSZ multilaterális szervezetében egy, a BT-től független békeműveleti képesség kialakítása.
7. A jogi alapokat a hatékonyságnak megfelelően kell változtatni (Alapokmány stb.), és összhangba hozni egyéb nemzetközi jogi előírásokkal.
8. Vizsgálni kell annak lehetőségét, hogy milyen feltételek megléte esetén lehet összekapcsolni az ENSZ műveleteit más katonai szövetségek tevékenységével (NATO).

9. El kell gondolkozni azon is, hogy milyen mértékben szervezhető ki a nemzetközi szervezet akciói civil biztonsági szervezeteknek?
10. A békeműveleteket milyen módon lehet összekötni a társas biztonsági vállalkozásokkal?

*

Bali József ny. vezérőrnagy, volt helyettes államtitkár (1999–2000-ben az UNMOGIP CMO parancsnoka) előadásában felelevenítette a magyar haderő ENSZ-küldetéseit. „Előadásom összeállításánál magától értetődően azt kerestem, vajon vannak-e törvények, országgyűlési határozatok, kormányrendeletek vagy határozatok, belső szabályozók és mások, amik segítségével bemutathatom azt a folyamatot, ami a kezdetektől a mai napig meghatározza Magyarország részvételét az ENSZ-békefenntartásban. Már több ENSZ-művelethez is hozzájárultunk, de az első dokumentum, amit az ENSZ-békefenntartásban való részvételünk feladatainak meghatározását illetően említeni tudok, az a 11/1993. (III. 12.) sz. Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alelveiről. Az is mindössze annyit mond a határozat 5. pontjában foglaltak szerint, hogy: »... Magyarország hozzá kíván járulni és egyben kész biztosítani a feltételeket az ENSZ-nek a konfliktusmegoldásban játszott szerepének növeléséhez, más európai intézményekkel együttműködve.«

A hat héttel később elfogadott 27/1993. (IV. 23.) sz. Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság honvédelmének alelveiről már feladatszabást is tartalmaz. A http://www.complex.hu/kzldat/o93h0027.htm/o93h0027_1.htm – 12. pont szerint »Közvetett veszélyt jelenthetnek azok az Európában vagy másutt kirobbant fegyveres konfliktusok, amelyek kezelése, rendezése a magyar fegyveres erőknek az ENSZ keretei között történő közreműködését is igényelheti.« A 17. pont szerint: »A Magyar Honvédség rendelkezzen olyan erőkkel, hogy bekapcsolódhasson az ENSZ és más nemzetközi válságkezelő szervezetek békefenntartó, béketeremtő tevékenységébe«. Ennek azonban olyan korlátai voltak abban az időben, amik eleve determinálták, hogy milyen műveletekben vehettünk részt. Sorállományú katonát önkéntes alapon sem lehetett külföldi szolgálatra vezényelni; szerződéses állományunk létszáma, a katonai szervezetek közötti és az adott szervezeteken belüli megoszlása még nem tette lehetővé szervezetszerű alegységek országhatáron kívüli alkalmazását. Ezért a kezdetekben önkéntes alapon válogatott katonai megfigyelőkkel, illetve rendőrökkel tudtunk hozzájárulni az ENSZ-békefenntartáshoz.»

Az előadó felhívta a figyelmet az előbb említett országgyűlési határozatra: konkrétan arra, hogy abban a Magyar Honvédségen kívül másnak nem szabtak feladatot. Magyarország 1994-ben csatlakozott a NATO Békepartnerségi Programhoz. Katonai téren vállaltuk, hogy részt veszünk békefenntartásban, katasztrófa-elhárításban és humanitárius segítségnyújtásban. Az Országgyűlés határozatban¹ erősítette meg a „Békepartnerség keretdokumentumát”, majd azt később törvényerőre is emelte. A törvény² szerint „... olyan (hadi) képesség és harcképesség fenntartása, hogy az alkotmányos előírásoknak megfelelően hozzájárulhassanak az ENSZ fennhatósága alá tartozó és/vagy az EBEÉ hatáskörében megvalósuló műveletekhez...”. A 6. paragrafus a létszám felső határát esetenként legfeljebb 1200 főben állapította meg. Az 5. paragrafus 4. pont szerint a forrásokat minisztériumonként elkülönítve a költségvetésről szóló törvényben biztosították.

¹ 66/1994. (XII. 15.) OGY határozat.

² 1995. évi LXVII. törvény 2. par. 3. cikk.

Bali József előadásában kitért a regionális együttműködési rendszerekre is: „1996-ban megbeszélések kezdődtek egy olyan regionális együttműködés kialakításáról, aminek a célja az volt, hogy kisebb közép-európai országok fogjanak össze a békefenntartás terén, és ennek adjanak egy ún. közép-európai identitást. (...) Az előkészítő munka eredményes volt, Ausztria, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia védelmi miniszterei szándéklevelet és keretdokumentumot írtak alá Bécsben, 1998. március 19-én. Ekkortól viselte az együttműködés a CENCOOP, azaz a Közép-európai Országok Együttműködése a Békeműveletekben megnevezést.

A másik regionális kezdeményezés a magas készenlétű dandár (Standing High Readiness Brigade). Ausztria, Kanada, Dánia, Hollandia, Norvégia, Lengyelország és Svédország képviselői 1996. december 15-én aláírtak egy szándéklevelet arra vonatkozóan, hogy az ENSZ Alapokmány VI. és VII. fejezeteiben foglalt feladatok végrehajtására létrehoznak egy többnemzeti, magas készenlétű dandárt, amit azóta SHIRBRIG-ként ismerünk. A SHIRBRIG nem része az ENSZ struktúrájának, ugyanakkor szoros koordináció létezik az ENSZ Békefenntartási Főosztálya (DPKO) és a SHIRBRIG között. A dandár szervezete az ismert modulokból épül fel, összlétszáma mintegy 4-5 ezer fő. A dandárnak az ENSZ BT-határozat végrehajtását követő 15–30 napon belül képesnek kell lenni települni a műveleti területen, ahol legalább 60 napig önfenntartónak kell lennie, de maximum 6 hónapos alkalmazással lehet tervezni. A dandár a készenlétet 2000 januárjában el is érte, és első alkalommal, a nem sokkal később indított eritreai-etiópai ENSZ-műveletben mintegy 1200 fővel alkalmazták is.”

A volt helyettes államtitkár felidézte az érvényben levő Nemzeti Biztonsági Stratégiát, majd a hosszabb távú cselekvési terv kidolgozásának helyzetével kapcsolatban fejtette ki véleményét.

Az előadó szerint Magyarországnak és a Magyar Honvédségnek semmilyen oka nincs szegyenkezésre. A NATO-tagállamok összegzett hozzájárulása az ENSZ-műveletekhez mindössze 4 750 fő, ami a kéksapkások összlétszámának mindössze 5,14%-a. Természetesen nem feledkezhetünk meg arról, hogy a NATO olyan műveleteket is végrehajt, amire az ENSZ BT kérte fel a NATO-t, mert az ENSZ alá tartozó erőkkkel nem lett volna lehetséges. A NATO-tagállamok között Magyarország a hozzájárulás nagyságát tekintve a jelenlegi 89 fős részvétellel (ebből 1 rendőr) a 11. helyen áll. Hozzánk képest Szlovákia nagyobb (160 fő), Csehország 5, Románia 76, Szlovénia 18, Horvátország 30, Lengyelország 10, Portugália 2 fővel kisebb mértékben járul hozzá ENSZ-műveletekhez. Látványos előrelépésre az ENSZ hozzájárulás terén nem számíthatunk annak ellenére sem, hogy a NATO az ISAF-műveletet követően „műveletben települt” helyett „készenléti helyzetben lévő NATO” lesz.

Magyar részvétel az ENSZ békefenntartó műveleteiben

A tanácskozás második felében az elméletről a gyakorlatra helyeződött a hangsúly. *Dr. Padányi József dandártábornok*, az NKE rektorhelyettese bevezetőjében elmondta, hogy „vesszőparipájának” tekinti mindannak a tapasztalatnak s tudásnak a megőrzését, rendszerezését, amelyet az elmúlt két évtized alatt a Magyar Honvédség tagjai missziójuk során felhalmoztak. Saját példát hozott fel ezzel kapcsolatban: IFOR-küldetése során Szarajevóban találkozott egy amerikai katonatörténésszel, akit azért küldtek oda, hogy megörökítse a legfontosabb tapasztalatokat.

Dr. Besenyő János alezredes előadása bevezetőjében aláhúzta, hogy mondandója nem hivatalos állásfoglalás, hanem saját véleménye. Három misszióban vett részt, megjárta Nyugat-Szaharát, Darfurt és Addis-Abebat. Hangsúlyozta, hogy a különböző missziók során felhalmozott tudást és tapasztalatot szisztematikusan fel kell dolgozni, közkinccsé kell tenni az oktatás, a felkészítés és a kiképzés során.

Néhány kollégájával összegyűjtötték az eddigi küldetések adatait. Érdekes kép bontakozik ki mindebből. A magyar katonák és rendőrök már a rendszerváltás előtt ott voltak az ENSZ-erőkben. Namíbiában és az UNIMOG-küldetésben 1988–90 között 46 fővel, az iraki UNOSGI-UN-ben két fővel. Itt kell megjegyezni, hogy az első iraki háborúban részt vevő magyar egészségügyi kontingens nem számítható az ENSZ-műveletek sorába, hiszen azt külön megállapodás alapján küldték ki. Ugyanakkor a létszám adatok néha nem pontosak, hiszen nem veszik figyelembe, hogy egyes személyek többször is küldetésben voltak más-más ENSZ-misszióban.

A magyar katonák által teljesített feladatok sokoldalúsága (fegyveres vagy fegyver nélküli küldetés), a békefenntartókat ért különféle atrocitások és az arra való reagálás, a legkülönbözőbb kulturális környezet mind-mind számos olyan tapasztalat forrása, amely mind a mában, mind a jövőben erősítheti a hazai felkészítés hatékonyságát.

Az alezredes felidézte: az első küldetések idején bizony nem mindenre terjedt ki a felkészítés. Voltak nyelvi és kulturális hiányosságok, amelyek főleg az arab és muszlim országokban voltak érzékelhetőek. Sajnálattal fejezte ki azért is, mert a különböző küldetésekben részt vett katonák nagy része „már nincs rendszerben”, az ő tapasztalataik végleg „elveszni látszanak”.

*

Száraz György ny. vezérőrnagy, az ENSZ MINURSO missziójának volt a vezetője (2002–2005 között). A Nyugat-Szahara földrajzi viszonyainak és történelmének felvillantása után a konfliktus okairól beszélt, majd akkori küldetése tapasztalatait elevenítette fel.

A misszióban 308 fős ENSZ-kontingens szolgált, ebből 182 katonai megfigyelő, 26 katona, 6 rendőr, 94 ENSZ polgári alkalmazott. A munkájukat 165 fő helyi polgári alkalmazott és 12 ENSZ-önkéntes segítette. A katonai állomány megoszlása: 1 fő parancsnok, 209 katonai megfigyelő, 7 fős adminisztratív állomány és egy 20 fős egészségügyi alegység.

Az ENSZ-erők logisztikai központjait Cmarába és a tengerparti Dakhlába telepítették. A kilenc ellenőrző pontot – az ún. Team Site-okat – a sivatagban szétszórva telepítették. Ezek feladata: havonta 500-600 földi járőrözés, ami 100 ezer kilométer megtételét jelenti a legnehezebb sivatagi körülmények között. A rendelkezésre álló légi eszközökkel (1 db An-26, 2 db An-24 repülőgép és 3 db Mi-8 helikopter) pedig havi 40–50 légi felderítést végeznek, csaknem 9500 repült órában.

A szolgálat megerőltető volt, az aknamezők és fel nem robban lövedékek állandó veszélyt jelentettek, de a monoton, ismétlődő feladatok és a stressz is megviselte a katonákat. Nehéz a klíma, a homokviharok állandó kihívást jelentettek, extrém hőmérsékleti viszonyokkal kellett szembenéznie az ellenőrzőpontok állományának.

Napjainkban sem változott sokat a helyzet. A térség 75-80 százalékát gyakorlatilag annektálta Marokkó. A Polisario helyzete egyre kilátástalanabb, szaporodnak a demonstrációk a megszállók ellen, egyesek „szaharai intifádáról” beszélnek. Feltűntek a térségben az iszlamista terroristák, akik az ENSZ-megfigyelőket is veszélyeztetik.

Az ENSZ-misszió meghosszabbításáról a BT döntött 2013. április 25-én, kitolva a mandátumot 2014. április 30-ig. A nyugállományú vezérőrnagy szerint a helyzet rövid távon nem rendezhető.

Kretz György alezredes az UNFICYP küldetését ismertette a hallgatósággal. Az ENSZ egyik legrégebbi missziója 1960-ban vette kezdetét Ciprus önállóvá válásával. A sziget görög és török lakossága közti etnikai feszültségek korlátozása érdekében a britek úgynevezett „Green Line”-t, azaz zöld vonalat hoztak létre a két nemzetiség elválasztására. Az elfajuló helyzet miatt az ENSZ BT 186-os határozatával 6369 fős hatnemzeti – finn, svéd, angol, ír, kanadai, osztrák – erőt (UNFICYP) telepített a szigetországba. 1972-ben a kontingens létszámát 3150 főre csökkentették. 1974 júliusában a görög nacionalisták katonai puccsot hajtottak végre Görögországban, aminek hatására a török kormány beavatkozott a ciprusi konfliktusba. Heves harcok törtek ki, sokan menekültek el a szigetről. 1974. augusztus 16-án megkötötték a tűzszüneti megállapodást, kialakult a jelenlegi status quo. Alig tíz évvel később, 1983. november tizenötödikével pedig kikiáltották az Észak-ciprusi Török Köztársaságot, amelyet csak Törökország ismert el.

A magyar erők 1995-ben vettek részt először a ciprusi misszióban (HUNCON-1).

2004-ben pedig az ENSZ BT 1568-as határozatával megalakult a „Force 860”. A mandátum célja a harcok kiújulásának elkerülése, a jog és a rend megőrzése és fenntartása, a normális körülményekhez való visszatérés elősegítése volt. Az ENSZ-erők elsődleges feladata a status quo fenntartása az ütközőzónában és annak mentén. A missziót az ENSZ félévente hosszabbítja meg.

Az UNFICYP szervezete alapjában négy részből áll: a rendőri erőkből (UNPOL, 69 fővel), a katonai erőkből (MIL, 860 fővel), a civil ügyek szervezetéből és a támogató szervekből.

Alapvető katonai feladataik: a folyamatos járőrözés az ütközőzónában (fegyvertelen szolgálat); rendszeres helikopteres ellenőrzés, megfigyelés; a tűzszünetesértések megakadályozása, megszüntetése és dokumentálása; a civil tevékenység megfigyelése és ellenőrzése. További feladatot jelenthet a tömegdemonstrációk kezelése; a tűzoltás és segélynyújtás.

*

Dr. Kállai Attila mérnök alezredes, egyetemi docens az ENSZ dél-libanoni békefenntartói tevékenységéről adott tájékoztatást. Az UNIFIL-küldetést a BT 42. és 426. határozata (1978. március 19.) hívta életre. Ez volt hivatva kikényszeríteni a harccselekmények beszüntetését, az izraeli csapatok kivonását Dél-Libanonból, a nemzetközi kontingens felállítását.

Az UNIFIL II erőt 11 360 katona, 348 civil ENSZ-alkalmazott és 657 helyi alkalmazott adja, akik 45 megfigyelőpontot telepítettek a térségbe, hat áteresztő-ellenőrző pontot üzemeltetnek, s naponta 344 járőrszolgálatot teljesítenek. A tengeren pedig az UNIFIL hajói (8 egység) őrzik a part menti vizeket. Magyarok 2006 óta vesznek részt a békeműveletben az Országgyűlés 44/2006-os határozata alapján: első időben 2 fővel, majd 2006 novemberétől 4 fővel az ENSZ-erők törzsfőnökének alárendeltségében.

Napjainkban 5-en dolgoznak a geoinformációs csoportban. Feladatuk elsősorban a demarkációs vonal kijelölési, mérési és ellenőrzési munkáinak ellátása, egyéb terepfelmérési feladatok végrehajtása, papír alapú térképellátás és online térképi szolgáltatások biztosítása.

*

A Magyar Honvédségben folyó békefenntartó kiképzésről *Drót László alezredes*, az MH Béketámogató Kiképző Központ parancsnokhelyettese számolt be a konferencia résztvevőinek. A központ alapvető feladata a nemzetközi szervezetekben (NATO, EU, ENSZ, EBESZ, MFO) szolgálatot teljesítő katonák, alegységek, kontingensek felkészítése az átfogó megközelítés jegyében úgy, hogy a hazaitól esetleg teljesen eltérő földrajzi, időjárási, társadalmi, stratégiai távolságokban lévő hadszíntereken legyenek képesek szolgálatot teljesíteni.

Drót alezredes ismertette a központ igen összetett kiképzési programját. Eredményeket jól szemlélteti, hogy a teljes magyar missziós állomány (1800 fő 2012-ben) közel 45 százalékát – 870 főt – a kiképző központban készítették fel.

*

A konferencia utolsó előadását *Less Ferenc rendőr őrnagy*, a Készenléti Rendőrség osztályvezetője, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza tartotta. A missziót többször megjárta előadó kitért a rendőri békefenntartás történetére, amely az ENSZ keretében a hatvanas évek óta gyakorlat.

A modern rendőri békefenntartást az ENSZ 1989-es namíbiai missziójától eredeztetik, ahol 1500 kéksapkás rendőr szolgált. A világszervezet külön struktúrát alkotott a rendőri békefenntartásra, az UNOPOL-t. Ennek feladatai:

- Irányelvek és célkitűzések kialakítása
- Stratégiai tervezés
- Kiválasztási és munkaerő-felvétel (recruitment)
- Művelési támogatás a Standing Police Capacity-n keresztül
- Megoldások kialakítása a szexuális és nemi jellegű erőszakra
- Partnerségi kapcsolatok, regionális együttműködések kialakítása

Ma már igen sok helyszínen teljesítenek szolgálatot az UNOPOL erői. A magyar részvétel azonban elmarad a kívánatostól. Uniós tagságunk óta drasztikusan csökkent hazánk részvétele az ENSZ-missziókban. Jelenleg négy magyar rendőr szolgál az ENSZ-ben, és ezek közül csak egy teljesít szolgálatot missziós területen. Ugyanakkor EU-missziókban 54 rendőr képviseli hazánkat.

*

A tanácskozás záró vitájában elhangzott: az ENSZ-küldetésekre nagyobb figyelmet kellene fordítani, már csak azért is, mert e missziók költségeit a világszervezet állja. Ugyanakkor arra is felhívták a figyelmet a hozzászólók, hogy a mindenkori kormány kompetenciája eldönteni, mely missziókban vesz részt hazánk. A Magyar Honvédség és a rendelkezésre álló tudományos háttér segítheti a döntéshozókat a döntés meghozatalában. A hadsereg és a honvédelmi intézmények pedig e döntéseket legjobb tudásuk szerint kötelesek végrehajtani.

Haris. T. Csaba

M. Szabó Miklós ny. altábornagy:

A ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM A NATO-FELKÉSZÜLÉS SZOLGÁLATÁBAN (1995–1997)

1990. február 13-án a NATO és a Varsói Szerződés 23 külügyminiszterének ottawai értekezletén vetette fel először Horn Gyula külügyminiszter – az ekkor még VSZ-tag – hazánk NATO-csatlakozásának a kérdését. Nem egészen egy hónappal később – március 10-én – ugyanő és Eduard Sevardnadze külügyminiszter aláírta a szovjet csapatok 1991. július 30-áig Magyarországról történő teljes kivonásáról szóló egyezményt. Már maga ez a két tény egy új világtrend eljövételét ígerte...

A történelmi keretek

Sok-sok tárgyalás és egyeztetés után a NATO-csatlakozási folyamatnak fontos állomása volt a Szövetség 1997. július 8–9-én tartott madridi csúcstalálkozója, melynek résztvevői kinyilvánították, hogy „a szövetség fokozatos nyitási folyamatában tett kiemelkedő lépésként (...) ma meghívjuk Csehországot, Magyarországot és Lengyelországot a csatlakozási tárgyalások megkezdésére a NATO-val.”¹ Erre a gesztusra hazánk is méltóan válaszolt, hiszen az 1997. november 16-án megtartott népszavazáson a magyar választók 49,24%-a járult az urnákhoz, s közülük 85,33% mondott igent a NATO-csatlakozásra.² Ezt követően nem volt akadálya annak, hogy a magyar külügyminiszter elküldje a NATO főtitkárának a csatlakozási szándéklevelet, ami lehetővé tette, hogy az Észak-atlanti Tanács 1997. decemberi külügyminiszteri értekezletén jóváhagyják a három meghívott ország csatlakozási jegyzőkönyvét. Ezzel megnyílt az út a – meglehetősen hosszú – ratifikációs eljáráshoz. Ezzel egyidejűleg a három ország különleges (konzultációs) státust kapott, s részt vehetett a különböző üléseken.

A ratifikációs folyamat pozitív befejeztével „...Magyarország 1999. március 12-én teljes jogú NATO-tagállammá vált. Az önálló nemzeti keretekben tervezett védelmi politika helyébe a szövetségi rendszer nyújtotta biztonsági lehetőségek kiaknázása került”.³ Egy másik szakértő pedig arra mutatott rá, miszerint „Magyarország nem csak felhasználója a NATO által nyújtott biztonsági garanciáknak, hanem erejéhez mérten tényleges kontribútor (hozzájáruló – Sz. M.). A magyar hozzájárulás kiemelt eleme a NATO béketámogató műveleteiben való részvétel. A nemzetközi (ENSZ, NATO, EU) békefenntartó missziókban való részvétel a magyar külpolitika egyik hangsúlyos funkcionális eszközévé vált”.⁴

¹ Tíz éve a NATO-ban. Szerk.: Szenes Zoltán és Tóth Péter. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2009., 23.; Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation Issued by the Heads of State and Government, Press Release M-1 (97)81, Madrid 8th July 1997. 6. pontja

<http://www.nato.int/docu/pr/1997/p97-081e.htm> (Letöltve: 2013. 07. 10.)

² Uo. 28.

³ Kern Tamás: A rendszerváltás utáni haderőreform-kísérletek.

www.szazadveg.hu/files/kutatas/A-rendszervaltas-utani-haderoreformkiserletek.pdf. 2009., 15. (Letöltve: 2012. 08. 24.)

⁴ Terényi János, dr.: 1989–2009: Húsz év a magyar külpolitikában. www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=KZTBYC - Tárolt változat, 14. (Letöltve: 2011. 08. 27.)

A ZMNE hozzájárulása a NATO-feltételek megteremtéséhez

A NATO-csatlakozás előkészítésének szerteágazó feladatrendszeréből az egyetem maximálisan törekedett a reá eső feladatok magas szintű elvégzésére, de ezek közül is két tényező emelkedett ki: egyrészt a nyelvi, másrészt az elméleti kompatibilitáshoz való tevékeny hozzájárulás.

Ami a nyelvi – ezen belül is a katonai szaknyelvi! – felkészítést illette, e téren orosz-lánrészt vállalt a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia területén 1995-ben felállított és hozzá utalt Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ (BKNYK).⁵ Így itt már az 1995–1996. tanévben 149 fő (köztük 12 külföldi) tanulta az angol, 15 a francia és 19 hallgató pedig a német katonai szaknyelvet, míg 1996–1997-ben némi visszaesés tapasztalható: angolul 99 (köztük 2 külföldi), franciául 12, németül pedig 7 fő tanult.⁶

A szellemi-elméleti kompatibilitás érdekében is azonnal születtek intézkedések. Így pl. az akadémiaparancsnok által 1995. december 11-én jóváhagyott 1996. évi munkatervben⁷ – sok egyéb mellett – megfogalmazódott annak követelménye is, miszerint kiszélesítendőek a NATO-kompatibilitáshoz szükséges témakörök. Emellett, a tanintézetet bemutató egyik kiadvány szerint: az 1996. szeptember 1-jével felállt Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem egyik legfontosabb célkitűzése „a XXI. század kihívásainak, a Magyar Honvédség, a Határőrség, valamint a többi megrendelő által támasztott követelményeknek, továbbá a NATO-elvárásoknak is megfelelő tisztek és szakemberek kibocsátása”.⁸ Ezeket, a katonai felsőoktatás átalakítását célzó egyetemi erőfeszítéseket – később – úgy értékelte az egyik felmérés, hogy „a képzés belső tartalmát illetően két körülmény gyakorolt jelentős hatást. Egyrészt a NATO-orientációs politika következtében megjelentek a NATO-ismeretek – először ún. kétnormás, majd kizárólag NATO-normák szerinti képzés formájában – a leglényegesebb katonai-szakmai ismeretek között. Másrészt (...) a Honvéd Vezérkar követelményeinek maximális figyelembevételével az egyetemen megalapították a katonai vezetői szakot. Az új szak megalakításával egyfelől megoldódott a parancsnoki szakokon sok éve fennálló »kettős diploma« adásának problémája, hiszen ez a szak államilag elismert egyetemi, illetve főiskolai szak lett. Másrészt ez az új szak belső tartalmát tekintve szakirányokként megőrizte ugyan a korábbi fegyvernemi szakokat, de a szakosodást a képzés későbbi szakára helyezve általánosabb, szélesebb vezetői ismereteket nyújt a szak hallgatóinak...”⁹

Az előljárók – az igények és a lehetőségek kettős szorításában – folyamatosan igyekeztek biztosítani a képzendő állományt. Így az MH humán főcsoportfőnöke az augusztus 6-án kelt 1754. számú parancsában tartósan vezényelt 1996. szeptember 2-ától december 6-áig az MH

⁵ A NATO Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központot az 1995. április 10-én kiadott alapító határozattal a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia alárendeltségében hozták létre. A BKNYK a honvédelmi miniszter közvetlen felügyelete alatt működött, az elvi, szakmai irányítást a nemzetközi ügyeket felügyelő helyettes államtitkár, a központ főigazgatója felett az egyéb munkáltatói jogkört az akadémia parancsnoka gyakorolta. Siposné Kecskeméthy Klára: A NATO Törzstiszti Katonai Terminológiai Tanfolyamáról, Új Honvédségi Szemle, LXI. évfolyam 2007. 5. szám 80.

⁶ Szabó János: Haderőváltás Magyarországon. A rendszerváltás konfliktusai, kezelésük története és perspektívái a védelmi szektorban. 1989–2001. PolgART, Budapest, 2003., 184.

⁷ Hadtörténelmi Levéltár Központi Irattár (HL KI) 958/6/1. őrzési egység (ő. e.) (1995. 12. 11.)

⁸ Magánarchívum. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. ZMNE. Évszám nélkül (é. n.) 10.

⁹ Szabó János: Haderő-átalakítás. Az ezredforduló haderőreformjának előzményei, jellemzői és perspektívája. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2001., 120.

NATO Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ (BKNYK)¹⁰ állományába intenzív nyelvtanfolyamokra francia nyelvre 6, németre 15, angol logisztikaira 2, angol „search and rescue”-ra 6, angol békefenntartóra 5, valamint angol általánosra 24 főt.¹¹ Röviddel ezután, a vezérkari főnök az 53/1996. számú intézkedésében¹² elrendelte zászlóaljparancsnoki szintű NATO-orientációs felkészítő tanfolyamok indítását a ZMNE-en 3 hetes kurzusokban, egyenként 5-10 fővel, az 1996. november 4-e és 1997. május közötti időszakban. Ennek előkészítésére és a felelősök kijelölésére intézkedett az mb. rektor.

További lépések

Tekintettel azonban arra, hogy a NATO-felkészülés egyre több feladatot jelentett, az összehangoltság és az egységes követelményrendszerek biztosításának igénye további lépéseket követelt. Ezért a honvédelmi miniszter szeptember 30-án 221/62/1996. számon jóváhagyta a két helyettes államtitkár (HÁT), valamint az MHPK-VKF által előterjesztett „Elgondolás a HM SVKI és az MH BKNYK Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetembe történő integrálása” c. anyagot.¹³ Ebből kiderül, hogy a HM Kollégium már 1995. november 17-én foglalkozott a HM Stratégiai Védelmi Kutatóintézetnek (SVKI) és az MH Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központnak (BKNYK) a majdani új tanintézetbe való integrálása kérdésével, de elmaradtak a konkrét intézkedések. Ennek pótlásaként, a BKNYK esetében „Az intézmény átalakításának, beépítésének központi elveit a profiltisztítás, az idegen nyelvi oktatás egységes és konzisztens rendszerének fenntartása, az 1996. februári HM-vizsgálat által feltárt hiányosságok megszüntetésének követelményei képezik. Az intézetből kiválik a Leszerelési és Civil-Katonai Kapcsolatok Központja (LCKKK) és önálló szervezeti egységként átkerül a ZMNE Társadalomtudományi Intézetének állományába”. (3. o.) Ennek megfelelően:

- a BKNYK elsődleges feladata a NATO-csatlakozásra való felkészüléshez szükséges megbízható középfokú általános és katonai szaknyelvi tudás nyújtása – továbbképzési jelleggel;
- az intézet jogi önállósága megszűnik, de az egyetemen belül mellérendelt, önálló szervezeti keretben működik, s a neve is csak az integrációra utalás mértékéig változik (ZMNE BKNYK);
- a jelenlegi 40 fős állományból – melyre szintén érvényes a felsőoktatási törvény – átad a szervezetéből kiváló munkatársakat az LCKKK-nak;
- az intézmény igazgatóját – a honvédelmi miniszter által kiírt pályázat alapján – a rektor nevezi ki, akinek személyügyi jogkörét a HM és a ZMNE Tanács közötti megállapodás szabályozza;
- a BKNYK elhelyezése nem változik, de gazdasági önállósága megszűnik, viszont költségvetése az egyetemen belül elkülönítve kezelendő;

¹⁰ A BKNYK tevékenységével kapcsolatos dokumentumokban a központ „MH NATO Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központként” szerepel, azonban a Katonai Nyelvképzési Központ alapításáról szóló HM-határozat 2. pontja szerint a hivatalos magyar és angol megnevezése az alábbi: „NATO Békepartnerségi Katonai Nyelvképzési Központ, NATO Partnership for Peace–Military Training Center of Languages”. A határozat az 1995/25. Honvédelmi Közlönyben jelent meg.

¹¹ HL KI 958/1/6. ö. e. A ZMNE mb. rektorának 6. sz. parancsa (1996. 09. 10.)

¹² HL KI 958/1/24. ö. e. A ZMNE mb. rektorának 24. sz. intézkedése (1996. 10. 10.)

¹³ Magánarchívum 221/62/1996. (1996. 09. 30.)

- a szakmai irányítás és az egyetem működésén túlmutató követelmények meghatározása – az egyetemi autonómia tiszteletben tartása mellett – a HM integrációs és nemzetközi kapcsolatokat felügyelő helyettes államtitkár hatáskörében marad;
- a BKNYK – és rajta keresztül a ZMNE – továbbra is felhasználja a nemzetközi segélynyújtás különböző formáit, szolgálja a NATO-csatlakozás nyelvi követelményeinek teljesítését.¹⁴

Intenzív felkészülés a NATO-tagságra

Azt a tényt, hogy az egyetem vezetése rendkívül gyorsan reagált az új kihívásokra, tökéletesen igazolta a rektor július 30-án kiadott intézkedése, miszerint: „A Magyar Honvédség a NATO 1997. június (elírás: július – Sz. M.) 8-ai történelmi jelentőségű döntését követően megkezdte az intenzív felkészülést a tagságra. A felkészülésben a szellemi kompatibilitás tekintetében kiemelkedő funkció hárul a katonai felsőoktatásra, ennek érdekében intézkedem...”¹⁵ Ez, lényegében egy feladatcsokrot jelentett.

1. A tananyag-harmonizáció fejlesztése terén:

- a tanszékek mérleget adják a tematikák pontosításának, az új tananyagok kidolgozásának középtávú feladatait és mérjék fel a meglévő tananyagokat. A Katonai Alapozó és Továbbképző Központ osztályai, valamint a Nyelvi Intézet szakcsoportjai a tananyag kidolgozása során hasonlóan járjanak el. A kitöltött nyomtatványokat a tudományos rektorhelyettes részére küldjük meg. (Határidő: 1997. 10. 30. Felelős: igazgatók, tanszékvezetők);
- állítsanak össze egy Kék Könyvet, ami tartalmazza: a képzési követelményeket; a tanszékek NATO-tematikáit; a tananyag-kidolgozások tervét; a már kidolgozott magyar és angol nyelvű tananyagokat; a NATO részéről 1997–2002 között beérkező tananyagokat, valamint a tananyag-kidolgozás és -kiadás komplex költségvetését. (Határidő: 1997. 10. 31. Felelős: Társtud. Intézet mb. igazgató);
- a tananyag-kidolgozás és a NATO-oktatás eredményeit a tanszékek az éves jelentésben önálló pontban elemezzék az 1997/98-as tanévtől;
- a NATO-tananyag kidolgozásában részt vevő oktatókat az éves külföldi utazások tervezésénél előnyben kell részesíteni. (Határidő: folyamatos. Felelős: Intézeti és nemzetközi [INK] rekt. h.).

2. Az oktatás terén:

- az 1997/98-as oktatási évben végzők ismerjék meg a NATO alapidokumentumait; szervezeti struktúráját, vezetési és felkészítési, logisztikai rendszerét; a törzsmunka általános rendjét, az alkalmazott jeleket, jelzéseket; a munkatérképek vezetésének és a híradó-forgalmazás szabályait; a NATO-hadseregek értékrendjét, erkölcsi normáit; rekrutációs és előmeneteli rendjét; a hadsereg és a társadalom viszonyát, a hadsereg demokratikus ellenőrzését; a nemzetközi és európai szervezeteket, valamint a biztonságpolitika elméleti kérdéseit. (Határidő: folyamatos. Felelős: igazgatók, tanszékvezetők);

¹⁴ Az 1995. április 10-én alapított, addig önálló Leszerelési és Civil-Katonai Kapcsolatok Központot, valamint a NATO Békapartnerségi Katonai Nyelvképzési Központot a honvédelmi miniszter 25/1997. (HK.11.) HM határozata költségvetési szerv alapításáról (ZMNE LCKKK), valamint a honvédelmi miniszter 26/1997. (HK.11.) HM határozata költségvetési szerv alapításáról (ZMNE BKNYK) integrálta a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem szervezetébe.

¹⁵ HL KI 984/1/167. ó. e. A ZMNE rektorának 167. sz. intézkedése (1997. 07. 30.)

- a NATO-oktatásban minden tárgy esetében a dokumentarista elvet érvényesíteni kell. A hallgatók ismerjék meg az eredeti NATO-dokumentumokat, szabványokat, STANAG-eket és a forrásértékű szakanyagokat, irodalmakat. (Határidő: folyamatos. Felelős: igazgatók, tanszékvezetők);
  - az oktatásban hasznosítani kell a HVK Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport részéről lefordított és az egyetemi könyvtárnak megküldött anyagokat. (Határidő: folyamatos. Felelős: igazgatók, tanszékvezetők);
  - a témák előadására, valamint az alkalmazó foglalkozások levezetésére minden oktatási formában a NATO-normákat és gyakorlatot jól ismerő, hiteles előadókat kell felkérni és megbízni. (Határidő: folyamatos. Felelős: igazgatók, tanszékvezetők);
  - az oktatás ne szorítkozzon csupán információ-közvetítésre, hanem orientálja a hallgatók intellektuális azonosulását, viselkedési készletét, jellemvonásait is. (Határidő: folyamatos. Felelős: igazgatók, tanszékvezetők);
  - a NATO-orientációs szakasz- és századparancsnoki, repülő- és légvédelmi alegységparancsnoki, a zászlóaljparancsnoki, valamint a törzstiszti tanfolyamok az oktatást külön terv és költségvetés szerint az MH humán főcsoportfőnök (MH PK helyettes) HVK Euro-atlanti Munkacsoport vezetőjének 81/23/1997 ny. számú közös intézkedésében meghatározottak szerint kell lebonyolítani. (Határidő: az intézkedésben meghatározottak szerint. Felelős: a Hadtudományi kari dékán, a Repülőtiszti Intézet igazgatója, valamint a Katonai Alapozó és Továbbképző Központ igazgatója).
3. Az oktatás és a tananyag-kidolgozás összefogására, koordinálására az alábbi bizottságot hozták létre: tudományos rektorhelyettes (vezető); INK-rektorhelyettes, kari dékánok, a Társadalomtudományi Intézet főigazgatója, a Katonai Alapozó és Továbbképző Központ igazgatója, valamint a Tanulmányi Osztály vezetője. A bizottság működik együtt a NATO-orientáció érvényesítésére létrehozott intézményi (házi) bizottsággal.
4. A rektor a folyamat szakértői teendőinek ellátására felkérte – akadémiaparancsnok elődjét – dr. Simon Sándor ny. altábornagyot és az egykori szárazföldi-összefegyvernemi helyettesét, Pásztor László ny. ezredest azzal, hogy koordinálják és ellenőrizzék a tananyag-kidolgozás folyamatát; hospitáljanak a tanórákon, s mindezek alapján összegezzék tapasztalataikat.

A néhány héttel később megjelent rektori évvértékelő¹⁶ szerint az egyetem a megszabott feladatait eredményesen végrehajtotta; folytatódtak a különböző átképző- és céltanfolyamok, melyek közül fontosságukkal kiemelkedtek a NATO-alegységparancsnoki és -törzstiszti tanfolyamok. Ugyanitt, az új tanév feladatai között kiemelt fontosságúnak jelezte a NATO-továbbképzés tanfolyamainak teljes körű átvételét.

Szeptemberben rektori intézkedés¹⁷ született a parancsnokok NATO-orientációs felkészítő tanfolyamainak megszervezésére. Eszerint 1997. október és 1998. május között 3-3 hetes szakasz-századparancsnoki (7×25 fős csoport, Hadtudományi Kar, Szentendre), illetve repülő- és légvédelmi alegységparancsnoki (8×21 fős csoport, Repülőtiszti Intézet, Szolnok) és zászlóaljparancsnoki (4×10-12 fős csoport, HTK, Budapest), továbbá 8 hetes ezred-, dandár-, hadosztályszintű törzstiszti tanfolyamot kell levezetni (3×12 fős csoport, HTK, Budapest) a HVK Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport által kiadott követelmények figyelembevételével.

¹⁶ HL KI 984/4/5. ö. e. (1997. 09. 30.)

¹⁷ HL KI 984/1/200. ö. e. A ZMNE rektorának 200. sz. intézkedése (1997. 09. 10.)

Ugyanakkor, az elméleti felkészítés fontossága nem negligálhatta a gyakorlatit sem! Így, bár a kétoldalú nemzetközi kapcsolatok keretében már áprilisban megkezdődött a brit Királyi Logisztikai Hadtest Logisztikai Iskolája, valamint a ZMNE Vezetés- és Szervezéstudományi Kara (VSZTK) közös „Szent Margit” Logisztikai Információs Kiképzési Programja (MAGLITE-gyakorlat), a második ütemére szeptember 22-e és október 8-a között került sor. A brit védelmi attaséval kötött megállapodást követően rektori intézkedés¹⁸ látott napvilágot. Eszerint a logisztikai program tárgya a *Béketeremtő erők Magyar Köztársaság területére történő beléptetése és alkalmazása logisztikai biztosítási feladatainak megszervezése*. Célja a brit törzstiszti tanfolyamot végző logisztikai tisztek és magyar hallgatók együttműködési készségének, valamint elméleti ismereteik gyakorlati alkalmazásának megteremtése; a magyar résztvevők megismertetése egy NATO-ország logisztikai tervezési és szervezési módszereivel.

A rektor az – előzőekből is kitűnő, de egyre szaporodó – igények folyamatos kielégítésére, valamint az egyetem és a Honvéd Vezérkar Hadművelési Főcsoportfőnökség között folyamatosan bővülő együttműködés továbbfejlesztésére törekedvén – a különböző törzsekben szolgálatot teljesítő tisztek felkészítése érdekében –, november 11-én, a ZMNE hadművelési-harcászati bázisán, de a többi érintett tanszék szakembereinek bevonásával kidolgozói munkacsoport létrehozását rendelte el.¹⁹ Célja az volt, hogy együttműködve a HVK Hadművelési Főcsoportfőnökségen létrehozott munkacsoporttal egy-egy hadosztály-, dandár- és zászlóalj szintű mintafeladatot dolgozzanak ki; olyat, ami tükrözi a NATO-ban alkalmazott döntéshozatali elveket és eljárásokat; a NATO-törzsekben alkalmazott jeleket, jelrendszereket, valamint a parancsnoki és törzsmunka rendjét és tartalmát. A mintafeladatoknak tartalmazniuk kellett az elhatározás kidolgozásának teljes folyamatát. Sőt, még az is meghatározott, hogy a feladatok kidolgozásakor a 25. gépkocsizó lövészdandár feladatait, tevékenységének formáit, módjait, továbbá az eddigi gyakorlatok alapokmányait kell alapul venni.

Az egyetem oktatói számára egyre megszokottabbá vált a különböző tanfolyamok permanens indítása.²⁰ Így az MH-parancsnok, vezérkarfőnök az október 15-én kelt 1314. sz. parancsával – visszamenőleges hatállyal – beiskolázott és vezényelt szeptember 8-i hatállyal 1 tisztet a Szolnoki Repülő-tiszti Intézet 10 hónapos intenzív angol, valamint október 1-jével 2 tisztet a ZMNE 10 hónapos intenzív francia nyelv tanfolyamára. Emellett a humán főcsoportfőnök szeptember 30-án, az 1401. sz. parancsával október 13-tól december 6-áig 5 tisztet vezényelt a ZMNE NATO-orientációs törzstiszti tanfolyamára, illetve ugyanő az október 3-án kiadott 1405. sz. parancsában vezényelt október 6-ától 22-éig Szentendrére, a Hadtudományi Kar (HK) NATO-orientációs tanfolyamára 13 főt; ugyanerre a periódusra 4 tisztet a zászlóaljparancsnoki tanfolyamra; október 13-ától december 5-éig 7 főt a törzstiszti tanfolyamra; november 3-ától 28-áig 1 őrnagyot Szolnokra, a Repülő-tiszti Intézet repülő- és légvédelmi alegység-parancsnoki tanfolyamára, továbbá november 3-ától 21-éig 5 tisztet a zászlóaljparancsnoki, illetve 11 főt Szentendrére, a HK szakasz- és századparancsnoki tanfolyamra.

Ezzel azonban csak az év vége közeledett, de nem a feladatoké! A vonatkozó rektori határozat²¹ szerint az MH-parancsnok, vezérkarfőnök a november 28-án kelt 1640. sz. parancsával 1997. november 18-ától 1998. május 18-áig vezényelt 9 tisztet a ZMNE légi erő

¹⁸ HL KI 984/2/5. ö. e. A ZMNE rektorának 206. sz. intézkedése (1997. 09. 15.)

¹⁹ HL KI 984/2/63. ö. e. A ZMNE rektorának 264. sz. intézkedése (1997. 11. 11.)

²⁰ HL KI 984/2/61. ö. e. A ZMNE rektorának 262. sz. határozata (1997. 11. 13.)

²¹ HL KI 984/2/111. ö. e. A ZMNE rektorának 312. sz. határozata (1997. 12. 12.)

szaknyelvi tanfolyamára. Ezzel párhuzamosan, a humán főcsoportfőnök az október 17-én, valamint november 10-én és 28-án kiadott 1459., 1574., valamint 1709. sz. parancsaiban vezényelt 12 főt november 3-ától 28-áig a ZMNE NATO-orientációs felkészítése repülő- és légvédelmi alegység-parancsnoki tanfolyamára (Szolnok, RI); november 17-étől december 21-éig az egyetem 3 oktatóját csapatgyakorlatra a 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Dandár (Ercsi) állományába, továbbá december 1-jétől 19-éig 11 tisztet a ZMNE HK (Szentendre) NATO-orientációs felkészítő tanfolyamára. Ebbe a sorba illően²² a közigazgatási államtitkár december 10-én a 680. sz. határozatával iskolázott be és vezényelt 1998. január 5-étől április 5-éig a ZMNE BKNYK intenzív angol nyelvtanfolyamára 7, a francia intenzívre pedig 2 főt, miközben a humán főcsoportfőnök a december 11-i 1785. sz. parancsával 7 tisztnek hosszabbította meg 1998. február 27-éig a ZMNE intenzív olasz nyelvtanfolyamán való részvételét.

* * *

Ha csak nagyon vázlatosan tekintjük is át a Magyar Honvédség NATO-felkészülése első két évének fontosabb eseményeit, látható, hogy milyen hatalmas munkát végzett ennek érdekében a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem törzs- és tanári állománya, amiért – ennyi év után is – köszönet illeti őket!

De hátravoltak még az 1998–1999-es évek...

---

²² HL KI 984/2/138. ó. e. A ZMNE rektorának 339. sz. határozata (1997. 11. 18.)

Szabó Ágnes százados –
dr. Tordai Bertalan orvos főhadnagy:

A CSAPATPSZICHOLÓGIA INTEGRÁLÓDÁSA AZ MH ALTISZTI AKADÉMIA CSAPATEGÉSZSÉGÜGYI SZOLGÁLATÁBA

Egy szervezet életében a siker mindig relatív: a gazdasági érdekeltségű szervezeteknél szinte kizárólag pénzügyi eredményekben mérik. A honvédség szervezettségének, hatékonyságának meghatározásánál az első helyen az emberi tényezők állnak. Igazi sikerek, eredmények felmutatására a fegyverzet és technika korszerűsítése mellett az emberi erőforrások legfontosabb eleme a katona lelki ereje, mentális állapota. Egy pszichésen instabil katona éppúgy nem töltheti be funkcióját, mintha halálos sebet kapott volna. Emiatt is erősödött fel az igény a magyar katonai szervezetekben a pszichológiai segítségnyújtásra.

A katona védelmi helyzetben is veszélyes helyzetekbe kerül, veszélyes eszközöket használ, veszélyes eljárásokat alkalmaz. A különleges események bekövetkezésének kockázata különösen nagy a harctéren kívül, békeidőben is. Maga a katonaélet stresszel teli, ami szükségessé teszi a pszichológiai intervenció jelenlétét a csapatok működésében mind az egyéni beavatkozás szintjén, mind pedig munka- és szervezetpszichológiai szinten.

A Magyar Honvédség új humánstratégiája kiemelt figyelmet fordít a személyi állomány szolgálatképességének folyamatos szinten tartására, az egészségi, fizikai és pszichikai állapotát támogató rendszerek fejlesztésére. A csapatpszichológusi tevékenység a szervezeti igényeknek, elvárásoknak és lehetőségeknek megfelelően a teljes személyi állomány lelki egyensúlyzavarának és a lélektani krízishelyzet kialakulásának megelőzését, valamint a pszichés zavarok korai felismerését és kezelését végzi, ugyanakkor az elsődleges prevencióra helyezi a hangsúlyt. Fő tevékenységformák: ismeretterjesztés, tájékoztatás, krízisintervenció, mentálhigiénés gondozás, egyéni és csoportos tanácsadás, pszichoterápia, felkészítések, képzések, kutatásokban történő részvétel.

A pszichológusi munka beépülése a honvédelmi szervezetbe

A katonai szervezet elvárásai		A pszichológus hatásköre
Tanácsadás, konzultáció, a pszichés veszteségek mérséklése	⇒	Szakpszichológusi tevékenység
Kríziskezelés	⇒	Krízisintervenció
Oktatás, fejlesztés, ismeretterjesztés	⇒	Képzés
Szervezeti működés monitorozása, fejlesztés	⇒	Munka- és szervezetpszichológia

Forrás: a szerzők

A katonapszichológia gyökerei az Osztrák–Magyar Monarchia haderejének idejére, közel 150 évre nyúlnak vissza. Az ókorban a pszichológia még a filozófia része volt, mint önálló tudományág a 19. század végén jelent meg, amikor Wilhelm Wundt német pszichológus professzor 1879-ben, a lipcsei egyetemen létrehozta az első kísérleti pszichológiai laboratóriumot. Ezt követően a pszichológia rohamos fejlődésnek indult, és fokozatosan beférkő-

zött a katona-egészségügyön keresztül a katonaeletbe. A Monarchia katonai felső vezetésének igényei közt fokozatosan megjelent a katonapszichológiai képesség kialakítása, amelynek kezdeti célja a megfelelő katonák kiválogatása volt, ezért létrehozták a bécsi I. számú Hadikórházban az első alkalmasságvizsgáló állomást.

A katonapszichológia első magyarországi szakmai műhelye az első világháború kitörését követően a budapesti Üllői úti Mária Terézia Laktanyában alakult meg, ahol kezdetben kis létszámmal, a frontra induló katonák körében végeztek speciális, munkapszichológiai alapokkal rendelkező képzéseket és szűréseket. A Nagy Háború után a labor működését 1919-ben a politikai változások miatt felfüggesztették, majd 1927-ben Bálint Antal vezetésével újjraalakult az első pszichotechnikai laboratórium. Bálint működésének eredményeként 1933-ban megalakult a Magyar Királyi Honvéd Központi Képességvizsgáló Intézet Csetey Károly ezredes parancsnoksága és Harkai Schiller Pál szakmai vezetése alatt, amely nemzetközileg elismert működését 1947-ig folytatta.

A II. világháborút követően a pszichológia, így a katonapszichológia is folyamatosan kiszorult a támogatott tudományok közül, az 1960-as évekre megtúrt tudomány lett, amely oktatását az egyetemeken megszüntették, munkapszichológiai tevékenység pedig csak a MÁV Pályaalkalmassági Vizsgáló Állomásán és a Gyermeklélektani Intézetben folyhatott.

1953-ban létrejött a ROVKI (Honvédkórház és Repülõorvosi Vizsgáló és Kutató Intézet), amelynek alaprendelgetése a pilótajelöltek, a kiképzett repülő- és földi állomány alkalmassági és szűrõvizsgálatainak végzése volt. A Magyar Néphadseregben évtizedekig itt folyt csak az orvosi jellegű munka mellett pszichológiai tevékenység.

A politikai szigor oldódásával, az 1970-es években a pszichológia ismét visszatérhetett a civil életet követően a katonaság berkeibe is, ahol kezdetben az egészségügyi szolgálat keretein belül működve végezte a sorkötelesek pszichológiai alkalmassági szűrését. A szakág ismét önállósulni kezdett, képviselői megjelentek a hadsereg központi egészségügyi tagozatainak intézményeiben: a pszichiátriai osztályokon klinikai pszichológusok szolgáltak, majd önálló mentálhigiénés osztályok működtek.

A rendszerváltást követően a Magyar Honvédségben az egyetlen katonapszichológiaiában tapasztalt szervezet a ROVKI volt, a csapatpszichológiai szolgálat megszervezése e tapasztalatok alapján kezdődött az 1990-es évek elején. A katonák szociális jólétét biztosítani hivatott MH Humánszolgálat 1993-as megalakulásával párhuzamosan 26 szakpszichológusi hellyel rendelkező csapatpszichológiai hálózatot alakítottak ki, amely keretén belül a csapatoknál szolgáló sorköteles és hivatásos állományú katonák szociális és mentálhigiénés felügyeletét végezték. A csapatszintű szolgálat a sorkötelesség 2004 novemberében történt felfüggesztéséig fokozatosan elhalt, gyakorlatilag a 2004-es évet megelőzően csupán az MH 1. Tűzserész és Hadihajós Zászlóaljnál, a Logisztikai Ellátó Központban és a debreceni MH 5. Bocskai István Lövészdandárnál dolgoztak csapatpszichológusok. 2004 novembere után a csapatpszichológiai helyeket átmenetileg megszüntették, a honi csapatoknál csupán a tűzserészeknél maradt állományban egy fő, valamint a missziós állománnyal szolgált úgyszintén egy fő (2004 előtt a KFOR-ban, majd a PRT-4-ben történt két hősi haláleset miatt 2008-tól, azaz a PRT-5 kezdetétől Afganisztánban is létrehoztak egy fő szakpszichológiai helyet). A sorozott hadsereg megszűnésével a pszichológiai tevékenységet végző szakemberek is elsősorban Budapest helyőrség területén, központosított formában végezték feladatukat országos hatáskörrel.

A 2004–2011 közötti időszakban a katonapszichológiai szemlélet- és feladatrendszer változáson ment keresztül. Ezt megelőzően az elsődleges cél a feladatokat testi és lelki problémák nélkül megoldani képes sorkatonák kiválogatása volt, majd a nagyszámú sorkatonák helyett a jóval kisebb számú szerződéses katona alkalmassági vizsgálatával egy komplexebb

mentálhigiénés feladatkör alakult ki. Az átalakulás időszakában a szűrő-kiválasztó szerepet az MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ végezte a budapesti Budaörsi úti Petöfi-laktanyában, miközben folyamatosan fejlesztette a katonapszichológiai képességeket, és alakította ki a lehetőséget a csapatpszichológiai hálózat újraélesztésére. E törekvések nyomán a szentendrei laktanyában is helyet kapott a csapatpszichológusi szolgálat 2011. január 1-jétől.

Csapategészségügy és pszichológia

A csapat-egészségügyi szolgálatok napi működésének jellege a rendelőben főként az általános alapellátói, háziorvosi tevékenységgel egyezik meg. Ennek megfelelően a segélyhely rendelését felkeresők mindennapi problémái leképezik egy civil rendelőben megjelenő páciéntúra problémáit: a téli időszakban megnövekszik a légúti fertőzések, vagy például a nyári időszakban a kullancs-, méh- és egyéb rovarcsípések száma. Mind a háziorvosi praxisokban, mind a csapat-egészségügyi rendeléseken is folyamatosan jelentkeznek stresszes, pszichés indokkal, szomatizációs panaszokkal páciensek. A WHO „Global Burden of Disease” tanulmánya alapján 2020-ra a szív- és érrendszeri megbetegedések után a második leggyakoribb munkaképesség- és szolgálatképesség-csökkenést okozó megbetegedés a depresszió lesz.

A csapatpszichológiai szolgálat létrehozását megelőzően ezen esetek kezelése teljes egészében a csapat-egészségügyi szolgálat feladata volt, amely szakirányú képzettség hiányában nem egy alkalommal nehézségekbe ütközött. Az emberek általában nehezen hozzák felszínre pszichés problémáikat, a lelki életüket terhelő gondokat és szorongásaikat, félvén, hogy az őket hallgató embertárs nem érti meg őket és nem tud segíteni, sőt esetleg elmebetegnek könyveli a hozzá fordulókat. A katonai szolgálatot tevőknél a pszichés eredetű problémák feltárása, beláttatása fokozott hátránnyal indul, ugyanis a katonák féltik a jövőjüket, sokan nem ismerik megfelelően a FÜV-bizottság munkáját és rettegnek a grémium előtt történő megjelenéstől, vizsgálattól. Általánosan megállapítható, hogy a pszichés gondokról hallgatnak, a szomatizációs tüneteket egyértelműen testinek tekintik, a pszichológiai megközelítést (első lépésben) elutasítják.

Az Egészségügyi Központban történt pszichológiai irányú megkeresések dokumentációjában az esetek döntő többségében – a páciensek kérésére – címszavak és általános diagnózismegnevezések szerepelnek. Valójában a „Sine morbo”, U9990 BNO kóddal kellene jelölni ezen bejegyzéseket az ambuláns naplóban, azonban az általános diagnózisokat az utánkövetést megkönnyítendő és statisztikai differenciálási céllal vezettük be (például „a családi kört érintő gondok”). Az évek során ez a bújtatott, szakmailag nem megfelelő mélységekkel rendelkező, az egyetemi klinikai pszichológiai tanulmányokon, empátián és emberismereten alapuló mentálhigiénés gondozás jelentette az állomány számára a pszichés segítséget. Az MH Altiszti Akadémia szakasszisztensei között 1 fő pszichiátriai szakápoló is szolgál, akinek többéves pszichiátriai osztályos tapasztalata jelentős segítséget nyújtott és nyújt a rendelőt mentálhigiénés céllal felkeresők közül a valódi betegek kiszűrésében. Az elmúlt négy év során három akut pszichiátriai, valamint három hasonló krónikus esetben utaltuk be (és szállítottuk be az Egészségügyi Központ sebesültszállító gépjárművével) további szakorvosi ellátóhelyre, az MH Egészségügyi Központ Sürgősségi Betegellátó Osztályára, valamint a Pszichiátriai Osztályra. Ez a betegadat töredéke a mentális problémákkal kapcsolatos megjelenéseknek, orvos-szakmai szempontból ugyanakkor ez a fél tucat eset az, amelyben az Egészségügyi Központ orvosai és ápolói kompetensek és eszerint kellett cselekedniük. A fennmaradó több száz megjelenés és beszélgetés – mindamellet, hogy az alapellátói munkához szervesen hozzátartozik – nem egyszer munkaidőn

túl foglalt le jelentős időintervallumot a mindennapokból. A csapatpszichológus munkába állásával ezen esetek kezelése fokozatosan áttevődik a csapatpszichológusi szobába, így a szervi betegek és a mentálhigiénés tanácsadásra igényt tartók ellátása párhuzamosan folyik a nekik megfelelő szakmai hozzáértés mellett.

Az MH Altishti Akadémia állományának helyzete a Magyar Honvédség alakulatai között egyedülálló: a 400 állandó szolgálatot tévőn túl több ezer főre tehető az alakulathoz hosszabb-rövidebb időre idehelyezett kiképzendő és oktató átvonuló állomány. E körből kikerülő ellátásra kötelezettek döntő többsége az eredeti lakó- és munkakörnyezetükből átmenetileg kiszakítva, a családjuktól távol, a megszokott komfortzónájuktól távol vannak a vezénylés időszakában, amely fokozott mentális terhelést és stressz-hatást jelent számukra. A folyamatosan változó állomány pszichológiai screeningje (szűrése) mellett a vezényelt állomány mentálhigiénés vezetése is az Altishti Akadémia sajátos jellemzője.

A szolgálat működési rendje az MH Altishti Akadémián

A Csapatpszichológiai Szolgálat kialakítását, működési rendjének menetét, a szakmai tevékenység tartalmát, feladatrendszerét a 89/2010. (X. 22.) HM utasítás szabályozza. A szolgálat elsődleges célja a hivatásos és szerződéses katonai-, köztisztviselői és közalkalmazotti állomány vonatkozásában az MH munkaerő-megtartási képességének erősítése, valamint a belföldön és külföldön szolgálatot teljesítő személyi állomány pszichológiai készenlétének, lelki egészségének fenntartásával és fejlesztésével, továbbá a kockázati tényezők mérséklésével kapcsolatos szaktevékenység végzése. A szolgálat az Egészségügyi Központ bázisán, a központ parancsnokának szolgálati alárendeltségében működik; a szakmai felügyeletet és irányítást az MH Egészségügyi Központ Egészségügyi Hatósági és Haderővédelmi Igazgatóság Pszichológiai Intézet állományába tartozó főpszichológus végzi.

Az MH Altishti Akadémia csapatpszichológusi szolgálatának szakmai tevékenysége 2011. január 1-jétől indult, a feladatokat egy fő tanácsadó szakpszichológus látja el. Tevékenységét a fentebb említett rendeleti szabályozásnak megfelelően az Egészségügyi Központ parancsnokának alárendeltségében végzi. Számára az Egészségügyi Központ épületében egy olyan szobát alakítottak ki és rendeztek be, ahol zavartalanul, az intimitást teljes mértékben figyelembe véve, a pszichológusi munkához igazodó, ideális feltételeket biztosítva, távol az orvosi rendelő betegforgalmától tarthatja fogadóórát. Annak érdekében, hogy a feladatait szakmailag megfelelő szinten tudja végezni, a szükséges tárgyi és technikai feltételek biztosítottak.

A szolgálat szakmai tevékenységének tartalma

A szolgálat szakmai tevékenységrendszerében elsősorban klinikai, egyéni esetvezetési, esetkezelési, életvezetési tanácsadási, krízisintervenciók, valamint munka- és szervezet-lélektani részfeladatokból tevődik össze, a 89/2010. (X. 22.) HM utasítás szerint. Tartalmilag olyan szolgáltatások összességét kell nyújtania, amely biztosítja a személyi állomány lelki egészségének és magas szintű szolgálatképességének fenntartását. Elsődlegesen tanácsadói munkát végez az alakulat teljes személyi állománya és családtagjai részére, valamint lehetősége van a munka- és szervezetfejlesztés terén javaslatokat tenni a vezető állomány felé.

A csapatpszichológusi szaktevékenység szervesen kapcsolódik az alakulat szolgálati életéhez, feladatrendszeréhez. Az MH Altishti Akadémia a Magyar Honvédségben az egyetlen olyan képzésre és kiképzésre, át- és továbbképzésre szakosodott dandár jogállású katonai szervezet, amely alapfeladatként végzi a honvédtisztjelöltek iskolarendszerű és tanfolyami képzését, a szerződéses katonák egységes katonai alapkiképzését, valamint a

katonai át- és továbbképzéseket. Az intézmény keretein belül folyik az önkéntes tartalékosok felkészítése és kiképzése, valamint – eseti alapon – a katasztrófavédelemhez kötődő felkészítés és védekezés.

Az alakulat alaprendeltetéséhez illeszkedve a szolgálat teljesítése három fontos pilléren nyugszik:

1. Pszichológiai szakmai feladatok teljesítése

- A pszichológiai-életvezetési, mentálhigiénés ellátás biztosítása: egyéni és csoportos pszichológiai tanácsadás a teljes személyi állomány és családtagjaik részére. A leggyakrabban felmerülő igény a munkahelyi konfliktusok kezelése, magánéleti problémák, stressz-kezelés, szenvedélybetegségek kialakulásának megelőzése és kezelése témákban fordul elő.
- A missziókban szolgálatot teljesítő állomány családtagjai részére: pszichológiai tanácsadás; a műveleti alkalmazás előtt, alatt és után a kapcsolati sajátosságokat érintő, a változásokhoz való alkalmazkodást segítő konzultációk.
- A missziós szolgálatról visszatérő állomány visszaillesztésének, reintegrációjának támogatása, a mentális egészség megőrzése érdekében az átélt pszichés veszteségek, traumák feltárása és feldolgozásának elősegítése.
- A szerződéses állomány bevonulását követően *szociális és mentálhigiénés állapotuk felmérése, folyamatos monitorozása*, a beilleszkedési zavarok, a szolgálat ellátása szempontjából nemkívánatos kockázati tényezők kivédése érdekében.
- Egészségügyi preventív tevékenység végzése: a pszichológiai problémák megelőzése érdekében tájékoztató, ismeretterjesztő előadások, vizsgálatok, mérések elkészítése, prezentálása, javaslattételek az előjáró felé. Problémacsoportok: a munkahelyi és otthoni feszültségek kezelése, stresszkontroll-mechanismusok kialakítása, megküzdési módok fejlesztése, a káros szenvedélyek, deviáns magatartásformák kezelése, ezek kivédése – megvalósításuk egyéni és csoportos foglalkozások keretein belül történik.
- A szervezetbe belépő, kiképzendő állomány beilleszkedésének és szocializációjának elősegítése, motivációjának fenntartása egyéni és csoportos formában; a beválás monitorozása folyamatos, szükség esetén aktív beavatkozás történik.
- Csoportos, kérdőíves vizsgálatok elvégzése, adatok feldolgozása, elemzése, jelentésadás az eredményekről a parancsnokság felé.

2. Oktatási, képzési feladatok

- Pszichológiai felkészítés, tréningek a bevonuló szerződéses állomány részére az MH kiképzési tervének megfelelően.
- Részvétel a kiképzőállomány módszertani felkészítésében.
- Ismeretközlő előadások tartásával bekapcsolódás az MH Altiszti Akadémia Kinizsi Pál Altiszti Oktatási Osztály oktatói munkáiba.

3. Együttműködés, kapcsolattartás

- Kapcsolattartás, együttműködés, szakmai tanácsadás az MH Altiszti Akadémia Humán Szolgálatával, a Jogi Osztállyal, bekapcsolódás a szolgálatoknál folyó munkába.

Az állomány és a csapatpszichológus viszonya

A pszichológus szervezethez való kötődésének fontos kritériumai: érzi, másokért tevékenykedik; azonosul a munkájával; megtapasztalja, hogy fontos a szervezet számára, számít a közreműködésére; rendelkezik bizonyos autonómiával a hatáskörén belül, és képes azonosulni a szervezet kultúrájának elemeivel. A sikeres munkavégzésének egyik kulcsa a szervezeten belüli összetett, több irányú formális és informális kapcsolatok kiépítése.

Ha civilként lép be egy csupán szakmai végzettséggel rendelkező személy a katonai szervezetbe, kétfajta identitást szükséges egymáshoz illesztenie: megfelelés a katona szerepének és a szakmai szerep követelményeinek. A katonai szereppel történő azonosulás a közösséggel való találkozás nyomán fejlődik ki, teljes értékű befogadás a kiképzés időszaka után következik be a szervezetben. A katonai identitás alapértékei elfogadásának a pszichológus személyiségének részévé kell válnia, csak így tudja a munkáját hitelesen végezni.

A munkafeladatokkal és munkafeltételekkel való szembesülés, azaz a munkába történő „beavatás” fokozatosan történt, hiszen csapatszinten még sokak számára ismeretlen volt a pszichológus tevékenysége. Kritikus mozzanatot jelentett a szerep tisztázása: milyen szakmai feladatokat fog betölteni, milyen működési keretek között.

Ahogy fentebb említettük, a napi csapatorvosi-egészségügyi munkához tartozik a páciensek, katonák pszichés egészségének ápolása, problémáik meghallgatása, igény esetén vélemények és javaslatok adása. Az orvos-páciens kapcsolatából eredő bizalom kiépülésének ideje és mélysége egyaránt függ az orvostól és a páciensről. Általánosságban elmondhatjuk, hogy az MH Altiszi Akadémia állománya és az Egészségügyi Központ állománya jó viszonyban van egymással, az emberek döntő többségének a csapatpszichológiai hálózat kiépülését megelőzően is volt választott bizalmasa. Ez az évek távlatába nyúló viszony új alapokra helyeződött a pszichológus szolgálatba állásával.

Az első hónapok az ismerkedés jegyében teltek, a páciensek felkeresték az egészségügyi állományt, ki célzottan, ki pedig burkoltan érdeklődött. Miután a csapatpszichológus néhány hét alatt beilleszkedett, megkezdődött a csapatpszichológusi szolgáltatás javaslatba hozása, kezdetben olyan páciensek számára, akik önmaguk is elismerték, hogy inkább pszichés problémájuk van és nem szervi. A tapasztalataik futótűzként terjedtek, és az ellátást fokozatosan emelkedő számmal kezdték igénybe venni a páciensek.

Az Egészségügyi Központ és a csapatpszichológus viszonya

A páciensek mellett az egészségügyi központ személyzetének is el kellett fogadnia egyrészt az új munkatársat, másrészt a gyógyító munkába „beférkőzött” régi-új szemléletet. A csapatpszichológus – hivatásából fakadóan – gyorsan és szinte észrevétlenül beilleszkedett a központ állományába. Kezdetben érezhető volt egy kis merevség, amellyel az állomány a pszichológushoz viszonyult; ez részben a pszichológiához nem értő laikusok általános reakciójaként, részben a formaságok kezdeti hatásaként értékelhető.

A beilleszkedés folyamata lassan a végére ér. Az egészségügyi állomány a szakpszichológust emberként és kollégaként egyaránt befogadta, amit az is bizonyít, hogy az állomány tagjai közül többen is igénybe veszik az általa nyújtott mentálhigiénés szolgáltatást. Összességében a 2012-es év második félévétől a csapatorvosi és csapatpszichológusi szakmák helyi együttműködése is szorossá vált. Bizonyos eseteket megbeszélünk, és közös megoldást, szükség esetén terápiás vonalat jelölünk ki, ezen a pácienset közösen kísérjük végig.

A problémák, melyekkel a katonák a legtöbb esetben pszichológushoz fordulnak, ugyanabban a spektrumban mozognak, mint amelyek manapság a polgári lakosságot is érintik: hangulatzavarok, szorongásos zavarok, alvásproblémák, szomatiform rendelleneségek, stressz okozta és életvezetési problémák.

Azok a pillanatok, amikor valaki meglátja az alagút végén a fényt, nagyon motiválók tudnak lenni. Ilyenkor érzi az ember, hogy ezért már érdemes volt annyit dolgozni, valaki vissza tudja venni a kontrollt az élete felett. Közeli hasonló érzés az is, amikor egy abszolút ellenálló személy végül mégis bizalmat szavaz. Vagy amikor megértenek egy helyzetet, és elhatározzák, hogy valamit másképp kell tenni mások érdekében, mert megéri.

Következtetések

A csapategészségügy szakmai fejlesztésének egyik fontos állomása a csapatpszichológiai hálózat újraalakítása. Az alapellátás három fő pilléren nyugszik: a szervei orvosláson, a pszichés vezetésen és a szakanyagellátáson. Ideális esetben mind a három pillérre szükség van a minőségi egészségügyi ellátás biztosításához, azonban a jelenlegi költségvetési és személyzeti helyzetben meg kell elégedni a szükségmegoldásokkal. Az MH Altiszi Akadémia Egészségügyi Központjában a meglévő szakállomány maradéktalanul biztosítja a magas színvonalú orvosi-ápolói munkát, így az alappillérek erősek. Sajnos a szakanyagellátás költségvetési okokból nem mindig elégséges, de a működés minimumfeltételeinek kielégítéséhez elegendő.

Az anyagi feltételek biztosításán túlmenően a sikeres és hatékony működés feltétele a humán erőforrás fejlesztése, egészségének megőrzése. Ennek érdekében már folyamatban vannak olyan pszichológiai mérőeszközökkel történő vizsgálatok, amelyek célja a személyi állomány általános pszichés állapotának felmérése, továbbá azoknak az erő- és energiatartalékoknak és védőfaktoroknak a feltérképezése, amelyek szerepet játszanak a tartós pszichés megterhelések, a stressz, a túlhajszoltság, az esetleges monotonia kapcsán fellépő kiegészítő jelenségek megelőzésében, a teljesítmény megerősítésében. A zavartalan munkavégzéshez feltétlenül szükséges a betegségek rizikófaktorainak kivédése, illetve a testi és lelki egészség egyensúlyának fenntartása, ezzel csökkentve a költséges terápiás beavatkozások számát is.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Bolgár Judit (ZMNE), Andó Sándor (MH Egészségvizsgáló Intézet): *A Magyar Honvédségnél folyó munka és szervezetszichológiai tevékenység*. http://www.pszichoerdek.hu/Protokollok/Munkap/15_2.pdf
- Dr. Purebl György: *Szorongás és depresszió a háziorvosi gyakorlatban*. Hippocrates családorvosi és foglalkozás-egészségügyi folyóirat. <http://www.medlist.com/HIPPOCRATES/V/2/128.htm>
- Dr. Tarnóczy Richárd ezredes – Dr. Szilágyi Zsuzsanna orvos ezredes – Dr. Németh András orvos dandártábornok: *A csapatpszichológiai szolgálat helye, szerepe, képességei a Magyar Honvédségben*. Honvédségi Szemle, 2010/6.
- Szücs László: „*Manapság egyre nehezebb a maximumot teljesíteni*”; www.honvedelem.hu; 2009. 06.18.
- Szücs László: *Valahol mindenki pszichológus*; www.honvedelem.hu; 2009.06.12.
- Szilágyi Zoltán: *Csapatpszichológusok a Magyar Honvédségben*; Iskolakultúra, 1998. 10. szám
- Tarnóczy Richárd alezredes: *A határainkon túl szolgálatot teljesítő katonai állomány kiválasztási rendszerének kialakítása*; ZMNE PhD-értekezés, 2007.
- World Health Organization: *Global Burden of Disease 2004*, tanulmány; www.who.int
- 89/2010. (X. 22.) HM utasítás a Csapatpszichológiai Szolgálat kialakításával és működési rendjével összefüggő egyes feladatokról. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2010/16.pdf>

Helgert Imre ny. ezredes:

165 ÉV KRÓNIKÁJA – A BUDAPESTI HONVÉD HELYŐRSÉG PARANCSNOKSÁGAI 1848–TÓL NAPJAINKIG (1918–1945) (2.)

A következőkben tárgyalt időszak első éveiben a magyar nemzet történetének sorsfordító eseményei zajlottak. 1918 végére eldőlt az 1914-ben megkezdett hatalmas emberáldozatot követelő „nagy háború”, amely az Osztrák–Magyar Monarchiát is magába foglaló koalíció vereségével zárult. A következmény, a Monarchia felbomlása, s területén új nemzetállamok megalakulása lett, s ennek során Magyarország – ezt az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés véglegesítette – elvesztette területe 67,1 százalékát.

A Budapesti Katonai Várospancsnokság¹ az 1918–1919. évi forradalmak és a román megszállás hónapjaiban

Hazánkban 1918. október végén egy polgári demokratikus forradalom, majd 1919 márciusában egy baloldali hatalomátvétel zajlott le, mely utóbbi felszámolására április második felében – az antanthatalmak egyetértésével – megindult a csehszlovák, majd a román intervenciók erők támadása. Ebben a helyzetben május elején, az úgynevezett tanácsköztársaság kormánya, a Forradalmi Kormányzótanács elrendelte az általános mozgósítást, a Vörös Hadsereg felállítását. Az ország területének védelme iránt elkötelezett alakulatok² a románok tiszántúli támadását megállították, északon a csehszlovák erőket visszaszorították. A katonai sikerek a párizsi békekonferencia vezetőit is cselekvésre készítették, s Clemenceau, a konferencia elnöke, júniusban két ízben is jegyzékben követelte a hadműveletek leállítását, s cserébe felajánlotta, hogy meghívják Magyarországot képviselőit a békekonferenciára. Ebben a helyzetben a tanácsköztársaság vezetői hosszas vita után leállították a Vörös Hadsereg sikeres hadműveleteit, abban bízva, a fegyvernagyvadás lehetőséget teremt hatalmuk megszilárdítására.

Az ígéreteket azonban az antant nem tartotta be, s felújították a román erők támadását. A tanácskormány területfeladás és árulás miatt demoralizált hadereje összeomlott. Augusztus 1-jén a tanácsköztársaság vezetése lemondott, a román haderő részei pedig augusztus 4-én megszállták Budapestet, ahonnan csak az antant határozott fellépésére, november 16-án vonultak ki.

Budapesten – és az országban – 1918 őszén kaotikus állapotok uralkodtak. A fővárosban bujkáló katonák számát Vargyai Gyula munkájában 40-50 ezer főre becsüli.³ A fegyverszüneti egyezmény aláírását követően – Padova, november 3. – megindult a katonatömegek

¹ A szervezet nevét a tárgyalt időszakban többféleképpen írták, így az áttekinthetőség érdekében jelen tanulmányban egységes formát alkalmazunk, mely megfelel napjaink helyesírási szabályainak.

² Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság haderejében számosan harcoltak a magyar királyi honvédség későbbi tábornokai közül. Így Werth Henrik majdani vezérezredes, aki egyik aktív szorgalmazója volt 1941-ben a Szovjetunió elleni hadba lépésnek, de ugyancsak harcolt Szombathelyi Ferenc, a későbbi vezérezredes, aki Werthet váltotta a Honvéd Vezérkar főnöke beosztásban. E tény mögött azt kell látni, sokan vállalták a küzdelmet a Vörös Hadseregben, nem az eszme iránti elkötelezettség okán, hanem mert a hon védelméről volt szó.

³ Vargyai Gyula: Magyarország a második világháborúban. Korona Kiadó, Bp., 2001, 14. (A továbbiakban: Vargyai i. m.)

hazaáramlása, s november-december hónapokban Budapestre közel 400 ezer magyar és 1,1 millió más nemzetiségű katona érkezett,⁴ akik természetesen igyekeztek továbbmenni, de átvonulásukat segíteni, irányítani kellett.

A Monarchia felbomlásával a közös haderő is széthullott, s ennek nyomán ki kellett alakítani – a győztesek által engedélyezett keretek között – a nemzeti haderőt. E helyzetben, a megnövekedett budapesti helyőrségi feladatok miatt, a m. kir. Honvéd Térparancsnokság fokozatosan Városparancsnokszággá alakult. A „szervi határozvány” tervezetét, ekkor már mint városparancsnok, a szervezet vezetője 1918. november végén előterjesztette, amit az I. Honvéd Kerületparancsnokság „célszerűnek és alaposnak” tartott, és javasolta jóváhagyását. Az 1919. január 16-án kelt hadügyminiszteri rendelet a Budapesti Városparancsnokság⁵ szervezetét az alábbiak szerint határozta meg: Katonai osztály, Karhatalmi osztály, Térparancsnokság, Gazdasági hivatal.

Az egyes szervezeti elemek részletes feladatait terjedelmi okok miatt nem ismertetem, csak néhány elemét emelem ki.

- A *Katonai osztály* tartotta a kapcsolatot a városban lévő katonai alakulatokkal, a város polgári vezetésével, a rendőrséggel, kormányzati szervekkel. Vezette a hadrendet, kezelte a katonai szervezetek elhelyezési ügyeit.
- A *Karhatalmi osztály* irányította a főváros területén a rendfenntartással kapcsolatos feladatokat.
- A *Térparancsnokság* a „klasszikus” helyőrségi ügyek kezelője volt, vagyis rendezte a helyőrségi szolgálatokat, nyilvántartotta a Budapesten lakó tartalékos, nyugállományú, szolgálaton kívüli és rokkant katonákat, továbbá a katonaozvegyeket. Gondozta a hadi-(katona-) sírokat, irányította a díszkivonulásokat. Vizsgálta a katonák fegyelmi ügyeit, szükség szerint kezdeményezte a büntetőeljárásokat.
- A *Gazdasági hivatal* gondoskodott a Városparancsnokság állományának az élelmezéséről és ellátásáról.

A fenti rövid összegzés is bizonyítja: a szervezeti változás mögött azon törekvés volt, hogy a megalakult Városparancsnokság képes legyen mindazon erők összefogására, melyek biztosítják a város katonai rendjét, szükség esetén katonai erő bevonásával a város nyugalmát. Ezért jelent meg szervezetében a Karhatalmi és Katonai osztály.

A parancsnokságot a tanácsköztársaság megalakulása után sem számolták fel. A tanácskormány a működése kezdetén a haderő építésében felhasználta a polgári kormány által meghozott döntéseket. Így, az akkori megnevezés szerint a „*Budapesti magyar katonai városparancsnokság*” szervezeti rendjét tartalmazó szervi határozatot⁶ már április 1-jei dátummal kiadták. Ez alapján a szervezet felépítése a következő volt: Parancsnokság, Katonai osztály, Karhatalmi osztály, Fegyverviselési osztály, Ténylegeseket nyilvántartó osztály, Nyugállományúakat, rokkantakat nyilvántartó osztály, Egészségügyi osztály, Segédhivatal, Gazdasági hivatal.

A struktúra a teljes körű tartalmi kibontás nélkül is tükrözi a Városparancsnokság feladatainak kibővülését. Látható, hogy új szervezeti elemek alakultak, ugyanakkor a Térparancsnokság megszűnt, ami nem jelenti az általa irányított feladatok elvételét is. A Térparancsnokság feladatrendszere átkerült a Városparancsnokság osztályaihoz. A mint-

⁴ Vargyai i. m. 17.

⁵ A szervezet parancsnoka Rubin Ernő ezredes volt.

⁶ HL Magyar Tanácsköztársaság (MTK) Budapesti Városparancsnokság (továbbiakban: VÁP) iratai, 6175/vp. -1919.

egy tízoldalas szervei határozatban foglaltak ismertetése túlmutat jelen tanulmány keretében, ezért az egyes osztályainak rendeltetését a fent összegzetteket kiegészítve, csak néhány mondatban foglalom össze.

- A Parancsnokság összehangolta a Városparancsnokság osztályainak munkáját, irányította a szervezet hatáskörébe tartozó feladatok végrehajtását. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy még ebben a nehéz katonai helyzetben is kötelezettsége volt „...a színházjegyek kiadása a hadügyi népbiztosság által kiadott elosztó szerint”.
- A Katonai osztály feladatai kiegészültek a riadóintézkedések kiadásával és a sajtóügyekkel, továbbá a korábbi térparancsnokság feladatainak többségével.
- A Karhatalmi osztály hatásköre bővült a helyőrségi őrségek ügyeinek irányításával (vezénylés, ellenőrzés stb.).
- Az újonnan szervezett Ténylegeseket nyilvántartó osztály, valamint a Nyugállományúakat, rokkantakat nyilvántartó osztály lényegében kezelte a városban lévő összes katona személyes ügyeit, eljárta azokban. Megjegyezzük, hogy nyilván ez csak törekvés lehetett, hiszen az érintettek nagy száma és a bonyolult belpolitikai helyzet miatt erre aligha volt idő és kapacitás.
- Az Egészségügyi osztály végezte az egészségügyi intézményekben lévő katonák orvosi felülvizsgálatát, ellenőrizte a járványügyi szabályok betartását.
- A Fegyverviselési osztály feladata a fegyverviselési engedélyek kiadása, nyilvántartása, a begyűjtött fegyver és lőszer tárolása, továbbszállítása volt.
- A Segédhivatal a Városparancsnokság adminisztratív ügyeit intézte (parancsok kiadása, továbbítása stb.), míg a Gazdasági hivatal az előbbieken ismertetett gazdasági feladatokat látta el.

A karhatalmi feladatok összefogása lényegében az 1848/49-es szabadságharc helyőrség-irányító szerveitől egészen az 1990-ben bekövetkezett rendszerváltásig – mint azt tanulmányom későbbi fejezetében ismertetem – megtalálható volt a mindenkori helyőrségi feladatok ellátását irányító parancsnokság feladatrendszerében. Ezért nézzük meg a m. kir. honvédség megalakulását követő évtizedben, az 1875-ben megjelent Szolgálati Szabályzat hogyan határozza meg e fogalom tartalmát. A szabályzat szerint „*Karhatalomnak nevezetnek azon csoportok, melyek a közhatóságok támogatására oly célból rendeltetnek ki, hogy ezek hivatalos intézkedéseik és ügyködések valamely erőszakos ellenállás leküzdésére szükséges anyagi erővel rendelkezzenek. Minden közhatóságnak, és ha a késedelemből veszély származhatnék, s azok közegeinek is jogában áll a törvényes rend és biztonság fenntartására vagy helyreállítására a fegyveres hatalomtól karhatalmat kérni.*”⁷ Az idézet világosan kifejti a karhatalmi feladat lényegét, s ez a fegyveres erő olyan alaprendeltetése volt, ami az ország belső rendjét, békéjét biztosította. Ezért volt törvénytörő a válságokkal terhelt belpolitikai helyzetben a karhatalom irányítására rendelt szervezeti elem, a karhatalmi osztály kialakítása a parancsnokság struktúrájában.

A gyorsan változó katonai helyzet 1919 tavaszán a Budapesti Városparancsnokság működését is befolyásolta. Május 3-án, a tanácskormány Haubrich József hadügyi népbiztost megbízta a budapesti rendvédelmi feladatok ellátásával, és vezetésével életre hívta a Karhatalmi Főparancsnokságot. Így a városban az összes rendfenntartásra hivatott szervezet az ő alárendeltségébe került. Ezek a következők voltak: a Vörös Vasas Hadosztály (7 század, 8 géppuskás osztag, 3 ágyús szakasz, 1 nehéztarackos üteg), Vörös Őrség (15 zászló-

⁷ A – 32, a, Szolgálati Szabályzat a magyar királyi honvédség számára, 1875, 243., 506. pont.

alj), gyári munkásezredek (14 ezred).⁸ A fentiekén kívül, a Haubrich által május 7-én kiadott parancs alapján, karhatalmi feladatra – amennyiben a neki alárendelt szervezetek nem elegendőek – irányítása alá tartoztak „...a budapesti katonai városparancsnokság útján az összes Budapest területén elhelyezett vörös hadseregbeli osztagoknak karhatalmi felhasználásra alkalmas részei...”⁹

Itt tehát azt látjuk, a felelősség a főváros rendjének fenntartásáért átkerült a külön e célra életre hívott Karhatalmi Főparancsnoksághoz. Ugyanakkor a Városparancsnokság mint a város katonai erőit nyilvántartó és velük helyőrségi ügyekben együttműködő parancsnokság továbbra is nyilvántartotta a (vörös) csapatok karhatalmi készenléti erőit, azok kirendelése utasításra történt.

Június elején, a válságos belpolitikai és katonai helyzetben a Karhatalmi Főparancsnokság, szintén Haubrich népbiztos vezetésével, átalakult a Vörös Hadsereg IV. hadtestévé, melynek fő feladata Budapest területén a belső rend, közbiztonság fenntartása és – szükség esetén – a főváros katonai védelme volt. Ezen átalakulás után a Városparancsnokság¹⁰ a IV. hadtestparancsnok alárendeltségében, mint az állomás- (helyőrség) ügyeket összefogó parancsnokság végezte a szervei határozatban rögzített feladatait.

A IV. hadtest a tanács hatalom összeomlásakor, augusztus elején nem vette fel a harcot a főváros előtt álló román haderő alakulataival, helyette augusztus 3-án éjjel „...két román lovasezredet az új hadügyminiszter, Haubrich¹¹ és a polgármester kezdeményezésére bekvártélyoztak a városba, barakkokba, miközben a román parancsnokkal elrendezték, hogy ne kerüljön sor Budapest formális megadására, vagy megszállására...”, írta Romanelli olasz ezredes.¹² Másnap egy egész hadosztály szállta meg a fővárost, s ezzel elkezdődött a román haderő november 16-ig tartó, korántsem dicső, budapesti állomásoztatása.

A román katonák budapesti működését kevéssé ismeri a magyar közvélemény, pedig arról szemléletesen tudósít a magyar fővárosban tartózkodó antant misszió amerikai tábornoka, Harry Hill Bandholtz dandártábornok visszaemlékezése. A sok-sok atrocitásból csak egyet emelek ki. A román haderő még a Nemzeti Múzeum kincseit is el akarta szállítani, amit csak Bandholtz tábornok erélyes fellépése akadályozott meg. Ő személyesen parancsolta vissza a felsorakozó autókat és katonákat, s pecsételte le a múzeum bejáratát, ezzel elejét vette az akciónak. A tábornoknak – a hála és köszönet kifejezésére – szobrot emelt a magyar nemzet, mely ma is áll Budapesten, az USA nagykövetség épülete előtt.

A megszállók „...olyannyira alaposan megtisztították az országot a gördülő-eszközöktől, hogy nincs belőlük elég a helyi élelmiszer- és üzemanyag-szükségletek kielégítését szolgáló szállítások lebonyolítására. Közigazgatásuk a Budapestnek szánt élelmiszer-tartalékokat szeptemberi szintjük egyharmadára csökkentette. A magyar élelmiszerügyi miniszter beszámolója szerint szükségtelen és kegyetlen restrikciónak vannak, amelyek megakadályozzák az élelmiszer eljuttatását Budapestről a peremvárosokba, amelyek lakosságát hatszázezerre becsülik (...)”¹³ írta visszaemlékezésében a tábornok.

⁸ HL Karhatalmi főparancsnokság (A továbbiakban: KH) 1/17 kh.-1919.

⁹ HL MTK KH 1/kh.-1919.

¹⁰ A szervezet parancsnokai dr. Moór Pál és Kiss Miklós voltak.

¹¹ Haubrich József szociáldemokrata politikus, a tanácskormány alatt március–június hónapokban hadügyi népbiztos volt. A bukást követően a Peidl-kormány hadügyminisztere, később perbe fogták, majd fogolycserre részeként a Szovjetunióba került.

¹² Ormos Mária: Padovától Trianonig. Kossuth Kiadó, Bp. 1984, 333. (A továbbiakban: Ormos i. m.)

¹³ Harry Hill Bandholtz: Napló nem diplomata módra – Román megszállás Magyarországon, Magyar Világ Kiadó, Bp., 1993, 105.

A korabeli állapotokról számos jelentés fennmaradt a Városparancsnokság iratai között is. A parancsnokság a megszállás hónapjaiban tovább működött, bár helyzetét nehezítette, hogy a román katonai vezetés az illetékességét nem akarta elismerni.

E hónapokban a magyar katonai szervek Budapesten úgy tagozódtak, hogy Schnetzer Ferenc vezérőrnagy – az augusztus 6-tól felálló Friedrich-kormány hadügyminisztere – alárendeltségében megszervezték a Budapesti Katonai Körletparancsnokságot, mely szerv volt a Városparancsnokság előjárója. A Városparancsnokság struktúrája annyiban módosult, hogy abból kiemelték a Karhatalmi osztályt, s azt augusztus 14-i hatállyal átadták a megalakuló Budapesti Karhatalmi Főparancsnokságnak.

Schnetzer vezérőrnagy augusztus 10-én intézkedett a karhatalmi alakulatok szervezésére, s ennek során alakult meg az újabb Budapesti Karhatalmi Főparancsnokság. Míg azonban a tanácsköztársaság alatt a karhatalmi szervek a munkásságra támaszkodtak, most a főváros Karhatalmi Főparancsnoksága állományába „...*tényleges tisztekből alakult zászlóaljok, a Ludovika Akadémia, valamint a hűvösvölgyi főreáliskola idősebb évfolyamaiból alakult zászlóaljok, egyetemi karhatalmi zászlóaljok, köztisztviselői és egyesületi karhatalmi alakulások...*” tartoztak, a kiadott parancs szerint. A Budapesti Városparancsnokságtól átadott Karhatalmi osztály feladata a szervezőmunka segítése volt. A Karhatalmi Főparancsnokság törzsét a Ludovika Akadémia épületeiben helyezték el. A román megszállás hónapjai alatt a fővárosban folyt a magyar karhatalmi erők szervezése, felkészítése, melynek az volt a célja, hogy a román katonaság elvonulása után a kormány megfelelő erővel rendelkezzen egy esetleges baloldali fordulat megakadályozására.

A Karhatalmi Főparancsnokság mellett a fővárosban tovább működött a Budapesti Városparancsnokság.¹⁴ A fővárosban a megszálló román erőknek is volt városparancsnoksága, s a kezdeti nehézségek után a két szervezet kialakította az együttműködést. A két parancsnokság megegyezett abban, hogy a városban közös járőrszolgálatot alkalmaznak. Az ellenőrzést magyar tisztí segítés mellett hajtották végre a román katonai járőrök. E struktúra nyilván a gyakorlati tapasztalatok alapján jött létre. A magyar tisztek ismerték a várost, kiküszöbölték a nyelvi nehézségeket, ugyanakkor közvetlenül szerezhettek információt a városban uralkodó állapotokról, a román katonai járőrök tevékenységéről. Az ellenőrzés kiterjedt a főváros egészére, folytatták nappal és éjjel, színházakban, mulatókban, szállodákban stb.

Nem kevés feladatot adott Budapest vezetésének és a Városparancsnokságnak a hadifogságból hazaérkező katonák kezelése. A hadifoglyok tömegei a fővárosba érkeztek, s innen indultak tovább az otthonukba. A Városparancsnokság a hazafias és felvilágosító propagandát, előadások megtartását nélkülözhetetlennek ítélte. Ennek célja az információk átadásán túl a baloldali agitáció megelőzése volt: „...*a hadifogságból hazatérő foglyaink egyrészt az elmúlt hónapok káros következményeiről kellőképpen felvilágosítsanak, másrészt hogy a működő destruktív agitációnak eleje vették, a városparancsnokság a hazafias propagandát és felvilágosító előadásokat igen fontosnak, sőt nélkülözhetetlennek tartaná (...)* Rendeztessék be a Kerepesi úton Tattersal ezen propaganda előadások céljaira”¹⁵ – tartalmazta a parancsnokság intézkedése.

A hadifoglyokat továbbindításukig a pályaudvarok környékén levő barakkokba helyezték el, amit a szocialista és bolsevista agitátorok a hazatérők között folytatott agitációra használtak fel. Ezért a Városparancsnokság felvette a kapcsolatot a belügyi szervekkel:

¹⁴ A szervezet parancsnokai voltak: Kossányi Ödön alezredes (1919 augusztusától), Ludvig György ezredes (1919 vége).

¹⁵ HL VÁP 34. ko. - 1919.

„Az egyenként és zárt szállítmányokban hazaérkező hadifoglyaink egy része a Keleti pályaudvar közelében lévő barakkokban nyer elhelyezést. A pályaudvarok felügyelőségének jelentése szerint szocialista és bolsevista agitátorok a hazatérők ottani tartózkodását és a jelenlegi hiányos ellenőrzést minden lehető úton és módon agitációs céljaikra használják fel. Hogy az esetleges destruktív agitációnak eleje vétessék megkeresem a főkapitányságot, hogy a jelzett barakkok és azok környékét titkos rendőrök által lehetőleg állandóan ellenőriztesse és a kirendelt detektíveket utasítsa, hogy az összeköttetést a pályaudvar felügyelőségével (Holdnich alezredes) állandóan fönntartsa”.¹⁶

A román megszállás hónapjai alatt a Városparancsnokság állománya gyűjtötte az adatokat a román csapatok mozgásáról, a különböző baloldali mozgalmakról, a fővárosi lakosság hangulatáról. Közreműködtek a jobboldali hatalom számára megbízható személyek felterképezésében, a szerveződő karhatalmi kötelékek kialakításában. A kitartó munka eredményeként a karhatalmi erők létszáma október közepére elérte a négyezer főt.

A román kivonulás közeledtével intézkedtek a megszállók által elszállított anyagi javak felmérésére, melyről a Városparancsnokságnak összesített érték szerinti kimutatást kellett felterjesztenie a hadügyminisztérium részére. A napi ügyek vitele mellett folyt a majdan bevonuló Nemzeti Hadsereg számára az elhelyezési körletek pontosítása. A katonák elhelyezésére elsősorban azoknak a laktanyáknak az igénybevételét tervezték, melyek a sok munkást foglalkoztató nagyobb gyárkörletek (Csepel stb.) közelében voltak. „A laktanyák állapota általában jó, berendezése ismeretlen, miután a románok megszállása folytán hozzá nem férhető...”¹⁷ – tartalmazta a Városparancsnokság jelentése.

Október végére tisztázódott a román haderő kivonulásának időpontja. Megkezdődött a főváros biztosításának közvetlen előkészítése. A karhatalom számára kiosztandó fegyverek november 13-áig az antant Budapesten levő missziójának ellenőrzése alatt voltak. Kiadásuk – a főváros közigazgatási rendjéhez igazodó – kerületi karhatalmi alakulatok számára 14-én reggel történt. A nagybányai Horthy Miklós ellentengernagy,¹⁸ fővezér vezette Nemzeti Hadsereg alakulatai 16-án vonultak be Budapestre. Addig a várost biztosító erők a román megszállás hónapjaiban megszervezett karhatalmi kötelékek voltak. Erről a korszak neves kutatója, Ormos Mária így írt: „Amikor a párizsi ultimátum végleges szövege elkészült, a román csapatok Budapesten már átadták helyüket a magyar rendfenntartó szerveknek. A misszió e célból kiküldött albizottsága november 12-én különleges raktárakba osztotta szét a románoktól kapott fegyvereket. A csendőrség, a rendőrség és a határőrség parancsnokainak megmagyarázta, hogy akciójuk »nem lehet sem partizán, sem vallási, sem politikai«, csakis szigorúan semleges katonai természetű. Tizennegyedikén reggel hat órakor 3000 csendőr és rendőr kézbe kapja a fegyvereket, s ugyanakkor a hadsereg 2000 főnyi csoportja megérkezik Nyugat-Budára.”¹⁹

A fentebb említett csendőr- és rendőralakulatok Schnetzer vezérőrnagy, hadügyminiszter augusztus 10-én kiadott rendelete alapján megszervezett karhatalmi erők voltak. Ezek állománya – a korábban idézett parancs tükrözi – vegyes összetételű volt, mivel ludovikás hallgatókból, megbízható egyetemistákból, kistisztviselőkből és egykori rendőrökből állt.

¹⁶ HL VÁP 2312/ sz. kt. ko.- 1919.

¹⁷ HL Hüm. 410.109 /47-1919.

¹⁸ Horthy Miklóst 1918. február 1-jétől I. Károly császár (magyar királyként IV. Károly) kinevezte a hadiflotta főparancsnokává és egyben ellentengernaggyá. Sipos Péter (főszerkesztő): Magyarország a második világháborúban, lexikon, Petit Reál kiadó, Bp., 1977, 178.

¹⁹ Ormos i. m. 366.

A Nemzeti Hadsereg budapesti bevonulásával lezárult a főváros életének egy borzalmakkal, megaláztatásokkal terhelt időszaka. Ugyanakkor e másfél év a budapesti helyőrségi feladatokat irányító szervezetnek – a Budapesti Városparancsnokságnak – nem a megszűnését, hanem a megerősödését eredményezte. E szervezet volt az egyedüli, mely a változó hatalmi viszonyok között is működött, s helyzetét úgy is kifejezhetjük, hogy a szélsőségekkel terhelt belpolitikai, katonai helyzetben összekötő kapocs volt a fővárosban lévő, változó küldetésű (gondoljunk a vöröskatonákra, a román haderő tagjaira) katonai erők és a polgári lakosság között.

A Budapesti Katonai Városparancsnokság a Nemzeti Hadsereg bevonulása után

A Nemzeti Hadsereg Budapestre történő bevonulását követő hónapokban pontosították a fővárosban lévő katonai szervezetek irányítását, feladatait. Ennek során napirendre került a Budapesti Karhatalmi Főparancsnokság és a Budapesti Városparancsnokság hatáskörének rendezése. Bár a Karhatalmi Főparancsnokság küzdött a fennmaradásáért, a december közepén megjelent miniszteri rendelet elrendelte a Városparancsnokság szervezetébe történő integrálását. Az ekkor kelt intézkedés alábbi része lényegre törően összegzi a hatásköröket és követelményeket:

„(...) 2. A karhatalmi főparancsnokság a budapesti katonai városparancsnokság²⁰ számára kiadandó szervi határozványok értelmében a városparancsnokságba olvad bele. Összes kötelmeit a hadosztályparancsnoki és budapesti állomásparancsnoki hatáskörrel felruházandó budapesti katonai városparancsnok veszi át, ki minden tekintetben közvetlenül a budapesti körletparancsnoknak lesz alárendelve és annak helyettesítésére is hivatott. 3. A budapesti katonai városparancsnokság hatáskörének szabályozása az alábbiak szerint van kilátásba véve.

A budapesti katonai városparancsnokság:

a) magasabb parancsnoki,

b) helyi és

c) területi hatáskörrel rendelkezik.

a)-hoz: A városparancsnok a neki hadrendileg alárendelt parancsnokságok, csapatok és intézetek felett hadosztály parancsnoki minőségben parancsnokol és kötelmei a hadosztályparancsnokságok számára kiadott szervi határozványokban foglaltatnak.

b)-hez: Feladatait és parancsnoklási jogkörét állomásügyekben, mint helyi hatóság és Szolg. Szab. I. R. X. fejezete tartalmazza. Budapest székesfőváros polgári közbiztonsági hatóságaival való együttműködésre különös súly helyezendő.

c)-hez: Mint területi hatóságnak kötelességei: az egész szolgálati körletben a katonai rend kezelése, hazafias és katonai szellem ápolása. Mindennemű karhatalmi és őrszolgálat szervezése, vezetése és ellenőrzése, összhangban a budapesti polgári rendészeti szolgálattal. Az államrendőrség karhatalmi célokra csakis az államrendőrségi főparancsnokkal egyetértőleg lesz majd igénybe vehető.”²¹

²⁰ A parancsnokság nevét az okmányok különbözőképpen írják.

²¹ HL Hüm. 21107 eln. – 1919.

Az intézkedést követően 1920 januárjában a Budapesti Karhatalmi Főparancsnokságot csendőrtartalék-dandár-parancsnoksággá²² szervezték, és a Városparancsnokság irányítása alá rendelték. A csendőrtartalék megnevezés tartalmát tekintve a karhatalmi megjelölést helyettesítette. A katonai karhatalom a honvédség erőiből a közhatalom biztosítására ideiglenesen kirendelt erőket jelenti, míg ebben az esetben, belső védelmi feladatok ellátására, tartósan kialakított szervezetről volt szó.

Az ekkor kelt „*Szolgálati rend a m. kir. budapesti katonai városparancsnokságnál*”²³ című intézkedés rögzíti: „*A városparancsnoknak az összes budapesti csendőrtartalék alakulatok és állomásparancsnoki minőségében Budapest helyőrséget érintő minden állomásgyben az összes Budapesten elhelyezett katonai csapatok, csapatrészek, hatóságok és intézetek alá vannak rendelve...*”

A csendőrtartalék-dandár a fővárosi karhatalmi feladatok ellátásában változást nem okozott. A már korábban kialakított rendben, Budapest kerületei szerint tagozódó karhatalmi parancsnokságok által felállított egy-egy állandóan fegyverben álló csendőrtartalék-zászlóaljából, valamint csak riadó esetén, ugyancsak a főváros kerületeiben felállítandó 1–3 polgári csendőrtartalék-zászlóaljából állt. Ezeket a kötelékeket 3 csendőrtartalék-ezredbe szervezték. A szervezetet kiegészítették a tudomány- és műegyetemi csendőrtartalék-zászlóaljak, a Ludovika Akadémia zászlóalja, valamint egy géppuskás osztag és egy aknavetőszázad.

A csendőrtartalék-parancsnokságok katonai jogállású parancsnokságok voltak, amelyek feladata az állandóan meglévő karhatalmi (csendőrtartalék-) csapatok kiképzésének vezetése, fegyelmének és belső szolgálatának kezelése, irányítása volt. Ezek állománya hivatásos és továbbsholgáló tisztelből, altisztelből állt. A szervezetek feladata a fontos katonai objektumok őrzése, járőrözés, a rendőrség erőinek megerősítése és támogatása volt a főváros belső rendjének megteremtése és fenntartása céljából.

A polgári csendőrtartaléket azok az alakulatok képezték, melyek tagjai polgári személyként, önzetlenül, hazafiasságból vállalták a karhatalmi szolgálatot. Szolgálatba lépésük csakis az elrendelt „készültség”, illetve „riadó” esetén volt kötelező. A szervezetek a meglévő csendőrtartalék-alakulatok megerősítésére vagy felváltására, középületek megszállására és biztosítására, a rendőrség támogatására szolgáltak. E zászlóaljak parancsnokai 2-3 hetenként gyülekeztették embereiket, velük rövid gyakorlatokat végeztek, s ismertették a köztes időben megjelent rendeleteket, parancsokat. Az alparancsnoki beosztásokat a tartalékos tisztek látták el.

A csendőrtartalék-dandár fegyverben álló állománya 1920. március 1-jén 322 hivatásos, 822 tartalékos tiszt, 489 hivatásos tiszthelyettes és 6479 fő legénység volt. A polgári csendőrtartalék-alakulatok 80 hivatásos, 7597 tartalékos tisztből, 207 hivatásos tiszthelyettesből és 11 075 fő legénységből álltak. Riadó esetén a Városparancsnokság összesen 8824 tiszttel, 696 tiszthelyetttel és 17 554 fegyverrel rendelkezett.²⁴

A konszolidációra törekvő kormány számára a főváros rendjének megteremtése elengedhetetlen volt. A fővezér csapatainak derékhadát képező tisztí különítmények 1920 tavaszára már terhet jelentettek Horthy Miklósnak, a március 1-jén kormányzóvá választott ellentengernagynak. Ezért a közrend és közbiztonság fenntartásában egyre nagyobb szerep hárult a Budapesti Városparancsnokság alárendeltségében lévő karhatalmi erökre.

²² A csendőrtartalék-dandár csak nevében tartalmazza a csendőr megnevezést, valójában semmi köze nem volt a csendőrséghez, ahogy a tanulmányban írom is, ez a megnevezés lényegében a karhatalmi megjelölést helyettesíti.

²³ HL VÁP 1188/vkf. – 1920.

²⁴ Bonhardt Attila: A budapesti helyőrség-parancsnokság története 1918–1945, HL Tgy. 3722. sz.

1920 áprilisában a budapesti karhatalmi erőket újból átszervezték, s a csendőrtartalék-dandárt egy másik csendőrtartalék-dandár felállításával hadosztállyá szervezték át, amit *területen kívüli hadosztálynak* neveztek (a megnevezés arra utal, hogy e szervezet nem tartozott a területi alapon szervezett körletparancsnokságok alárendeltségében lévő alakulatok közé). E döntés bizonyára a belpolitikai folyamatok következménye volt.

A területen kívüli hadosztály tagozódása a következő volt:

- I. Csendőrtartalék-dandár állománya:
  1. Csendőrtartalék-ezred, amely az I., II., III. kerület zászlóaljaiból állt.
  2. Csendőrtartalék-ezred, amely a IV., V., VI. kerület zászlóaljait irányította.
- II. Csendőrtartalék-dandár állománya:
  3. Csendőrtartalék-ezred, amely a VII., VIII. kerületek zászlóaljaiból állt.
  4. Csendőrtartalék-ezred, melynek a IX., X. kerület és Erzsébetfalva zászlóaljai tartoztak az alárendeltségébe.

A Tudományegyetem, a Műegyetem, a Posta, a MÁV polgári csendőrtartalék-zászlóaljai, valamint a Ludovika Akadémia zászlóalja mint közvetlen alakulatok szerepeltek a hadosztály szervezetében. A hadosztály állományába 40 hivatásos és 5732 tartalékos tiszt, 7 hivatásos tiszthelyettes, valamint 15 555 fő nem hivatásos legénység tartozott.

A konszolidáció előrehaladtával 1920 augusztusában a „területen kívüli hadosztály” állományába tartozó csendőrtartalék-alakulatokat reguláris zászlóaljakkal váltották fel. Ennek érdekében az ország különböző részeiből Budapestre vezényeltek alakulatokat, így a békéscsabai gyalogezred III. zászlóalját, a csurgói gyalogezred I. zászlóalját, a győri gyalogezred III. zászlóalját, a balassagyarmati gyalogezred I. zászlóalját, a zalai gyalogezred II. zászlóalját.²⁵ Ezeket az alakulatokat a fővárosban négy területen kívüli ezredbe szervezték. Ezekből két területen kívüli dandárt alakítottak ki, melyek a Budapesti Városparancsnoknak mint a területen kívüli hadosztály parancsnokának alárendeltségébe tartoztak. A polgári csendőrtartalék-alakulatoknak csak a keretei maradtak meg, s ezeket riadó esetén tervezték feltölteni tartalékosokkal.

1920 decemberében a „területen kívüli hadosztály” állományába 495 hivatásos, 1914 tartalékos tiszt, 350 hivatásos tiszthelyettes és 6288 fő legénység tartozott. A Budapesti Városparancsnokság mint a „területen kívüli hadosztály” törzse, 82 hivatásos és 180 tartalékos tisztből, 25 tiszthelyettesből és 132 legénységi állományú személyből, összesen 419 főből állt.

A Budapesti Városparancsnokság szervezetébe – mint korábban már szóltam róla – 1920 januárjában beolvadt a Budapesti Karhatalmi Főparancsnokság állománya, s ennek részeként átvette annak védelmi osztályát. E szerv a továbbiakban mint a „*Budapesti Katonai Városparancsnokság Védelmi osztálya*” szerepelt.

A *Védelmi szolgálatot* még 1919 augusztusában Horthy ellentengernagy mint a Nemzeti Hadsereg Fővezére hívta életre. Intézkedésére a katonai parancsnokságoknál „...egy a vörösök elleni defenzív szolgálatot ellátó és nemzeti propagandát intéző...” osztályt alakítottak ki.

A Városparancsnokság Védelmi osztálya vörös védelmi szolgálatra, politikai felderítésre, sajtófelügyeletre és (keresztény nemzeti) propagandarészlegre tagozódott. Úgy gondolom, e szervek rendeltetését nem nagyon kell elemezni. Feladatuk a „vörös fészeknek” is nevezett Budapesten a baloldali elemek figyelése, nyilvántartása, baloldali megmozdulások felderítése és megakadályozása, információgyűjtés és a keresztény nemzeti gondolkodás erősítése volt.

Az 1920. február végén készült létszámjelentés szerint a Védelmi osztály állománya elérte a 430 főt, melyből 219 fő volt a tartalékos tisztek száma. A Védelmi osztály *központi*

²⁵ HL VÁP 2457 sz. - Váp. főn. 1920.

védelmi csoportra és a kerületi karhatalmi parancsnokságok által felállított *kerületi védelmi csoportra* tagozódott. A központi védelmi csoport feladata volt, az osztályvezető közvetlen irányítása mellett, minden különleges és bizalmasabb feladat megoldása, melyeket a kerületi csoportok hatáskörét meghaladták, avagy ha az ügy súlyossága megkövetelte az osztályvezető közvetlen irányítását.

A kerületi védelmi csoportok *védelmi csoportparancsnokságra, hírszerző- és helyzetnyilvántartó részlegre, politikai részlegre*, valamint *propaganda- és sajtórészlegre* tagozódtak. A munkájukra vonatkozó sok-sok irat közül csak egyből idézek, melyet 1920. április 11-én adtak ki: „...*Májusra való tekintettel a városparancsnokság egy általános fegyverrazziának még április hóban való megtartását tervezi (...) Tekintettel ezen körülményekre, a városparancsnokság az egész főváros területére egy napra csak olyan megjelölt házakban és háztömbökben fog kutatást tartani, melyek előzetes felderítés útján gyanúsnak lesznek megjelölve. A felderítést a védelmi osztály hajtja végre.*”²⁶

Külön tanulmány témája lenne a védelmi szolgálat munkájának átfogó ismertetése, melyre itt nem térek ki. A védelmi szolgálat – nemcsak a Városparancsnokságnál, de országosan is – lényegében erőszakszervezetként működött, súlyos visszaélések sorát elkövetve. Mindez a nemzetközi közvélemény figyelmét és a parlamenti erők rosszállását is kiváltotta, így 1920 júniusában a honvédelmi miniszter formálisan a védelmi szolgálatot megszüntette. Helyettük elrendelte a „T” (tájékoztató) szolgálat felállítását. E szervek struktúrája és rendeltetése lényegét tekintve azonban lefedte a védelmi szervek feladatrendszerét. A Budapesti Városparancsnokság védelmi („T”) szervei az 1920/21-es években meghatározó szerepet játszottak minden, a hatalomnak nem tetsző fővárosi megnyilvánulás felderítésében.

Az ismertetett szervezet tükrözi, hogy a Budapesti Városparancsnokság²⁷ a tárgyalt időszakban olyan erővel rendelkezett, mely képessé tette az ország fővárosában a belső rend megszilárdítására és fenntartására.

A magyar királyi Budapesti Honvéd Városparancsnokság a Horthy-rendszer évei alatt

1920. március 1-jén a Nemzetgyűlés megválasztotta nagybányai Horthy Miklós ellentengernagyot Magyarország kormányzójává. Horthy személyében az antant is garanciát látott a vörös-bolsevik eszmék letörésére, a Habsburg-restauráció megakadályozására. A korszak jellemzése azonban nem témája jelen tanulmánynak, számunkra a haderő s ezen belül a fővárosi helyőrség életét irányító katonai parancsnokság struktúraváltozásai és feladatai a tisztázandók.

A haderőépítés lehetőségeit meghatározták a trianoni békeszerződés katonai előírásai és Magyarország gazdasági helyzete. Az ország gazdasága a világháborús veszteség, a forradalmak és a magyar területeken dülő hadműveletek után romokban hevert. A területcsonkításokkal jelentős gazdasági egységek szakadtak el az országtól, s mindez nehezítette a gazdasági konszolidációt. A haderő fejlesztésére jelentősebb összegek csak a harmincas évek második felében álltak rendelkezésre.

A trianoni békeszerződés katonai előírásai megtiltották a haderő fejlesztését. Az engedélyezett 35 ezer fős létszám és a fegyverzeti korlátozások (egyéb kötöttségek mellett különösen súlyos követelmény volt az, hogy a haderő páncélos járműveket, repülőgépeket

²⁶ HL VÁP 342. sz. – 1920.

²⁷ A szervezet parancsnokai nagyidai Sávoly János tábornok (1920), Lengerer János tábornok, Draskóczy István tábornok és Nikolich Radivoj tábornok (ők hárman egyazon évben, 1921-ben) voltak a szervezet élén.

nem tarthatott) célja az volt, hogy a haderő csak belső védelmi feladatok ellátására legyen képes.²⁸ Ezért az időközben 80 ezer fős létszámot elért Nemzeti Hadsereget 1922 májusára a békeszerződés által megkövetelt szintre kellett csökkenteni. E nehéz feladatot úgy oldották meg, hogy rejtett szervezetek sorát alakították ki, vagyis a létszám egy részét különböző állami szervek állományában helyezték el. Például a Dunai Flotilla megmaradt részeit Folyamőrség néven a Belügyminisztérium alá rendelték, a határőrizetet ellátó katonai alakulatok Vámőrség elnevezés alatt a Pénzügyminisztériumhoz kerültek, míg az életre hívott vegyesdandárok lovasszázadait *csendőr lovas osztag* néven említették.

A leépítések megkezdésével egyidejűleg, 1922. január 4-étől a haderő elnevezését újból magyar királyi (m. kir.) honvédségre változtatták.

A békeszerződés nem írta elő a haderő belső struktúráját, a fegyvernemek arányát. Mivel az ország hét katonai körletre volt felosztva, területükön egy-egy vegyesdandárt alakítottak ki.²⁹ E szervezeti formát azért választották, mert e kötelék biztosította több fegyvernem együttes jelenlétét, és ez lehetőséget biztosított a fegyvernemek későbbi fejlesztésére.

A folyamatok a Budapesti Városparancsnokság struktúráját is lényegesen átalakították. 1921 nyarára a belpolitikai helyzet konszolidációjával párhuzamosan a területen kívüli hadosztály karhatalmi céllal Budapesten állomásoztatott zászlóaljait visszairányították a helyőrségeikbe. A fővárosban szervezett zászlóaljok állományát fokozatosan leszerelték.

Az átszervezés során törekedtek a trianoni előírások betartására. Így a parancsnokság törzsének egyes osztályai rejtett beosztásba kerültek: „...*honvédelmi miniszter rendelete alapján a Budapesti székesfővárosi központi statisztikai hivatalba a Budapesti katonai városparancsnokság legénységi ügyosztálya és a Váp. (Városparancsnokság – H. I.) kiegészítő osztálya beolvasztandó, a központi statisztikai hivatalnál rendszeresített Gh. (Gazdasági hivatal – H. I.) személyzete a Budapesti katonai városparancsnokság személyzetéből rendelendő ki (...) A Váp. (Városparancsnokság – H. I.) kiegészítő osztálya VI. 1-től a központi statisztikai hivatal kötelékébe lép...*”³⁰ tartalmazta a rendelet. A „Budapest székesfővárosi központi statisztikai hivatal” a fővárosi kiegészítő parancsnokság polgári fedőszerve volt.

A május 14-én kiadott miniszteri rendelet értelmében a létszámában jelentősen csökkentett Városparancsnokságot, elnevezésének megtartása mellett a Budapesti Körletparancsnokságba szándékoztak beolvasztani. E struktúrában a városparancsnok mint a körletparancsnok helyettese alárendeltségében csak a Katonai osztály csökkentett létszámú állományát tarthatta volna meg. A klasszikus helyőrségi feladatok irányítására újból térparancsnokságot terveztek megalakítani.

Ezen elgondolás mögött a trianoni békeszerződésből következő kényszerítő követelmény állt, mely értelmében „...*a honvédségnél az összes adminisztratív szolgálat ellátására – tehát úgy a központban, mint az alárendelt parancsnokságoknál, csapatoknál, intézetknél – az ellenőrzés 1300 főnyi személyzetet engedélyezett*”.³¹

Ezért gondoltak a Honvédelmi Minisztériumban a Városparancsnokság megszüntetésére, amely ellen a Városparancsnokság vezetése erőteljesen tiltakozott: „...*Budapest ma népesebb mint valaha és bár a honvédség szám szerint csekélyebb, de (...) számos olyan katonai alakulat és intézmény (tiszti önvédelmi szervezetek, államrendőrség, rendőr- és csendőrtartalékok, nemzeti munkavédelem stb.) van itt, amelyek abban az esetben, ha a rend a*

²⁸ A 14 részből álló békeokmány 5. része tartalmazta a katonai, hajózási, léghajózási rendelkezéseket.

²⁹ A vegyesdandárok állományába 2 gyalogezred, 1 kerékpáros zászlóalj, 1 lovasszázad, 1 tüzérosztály, 1 aknavetőszázad, 1 híradószázad, 1 vonatosztály, 1 autóosztály tartozott.

³⁰ HL VÁP 131/III. -1921.

³¹ HL VKF 1999/Hr.1 -1929.

fővárosban a felborulással fenyeget, a honvédség kiegészítésére van hivatva (...). Ezek felkészítése, együttműködésük begyakoroltatása meghaladja a térparancsnokság lehetőségeit. Ehhez szükség van a városparancsnokra, aki magas rangjánál és állásánál fogva megfelelő tekintéllyel rendelkezik e feladat ellátásához. Ha az előkészítő munka szakadatlanul folyik és a szálak a városparancsnok kezében vannak, akkor konkrét esetben nem lehet meglepetés és az egész komplikált gépezet simán működtethető egységes katonai vezetés alatt”³² – fogalmazott a városparancsnok.

Az érveléssel a körletparancsnok is azonosult, s ennek eredményeként a vegyesdandár-parancsnokságok kialakításával – 1922. május 1-jével – a Városparancsnokság³³ visszakarta önállóságát, de az átszervezés nyomán a parancsnokság jogköre jelentősen csökkent. A 1. vegyesdandár parancsnoka mint Budapest helyőrség állomásparancsnoka a következőképpen szabályozta a két parancsnokság viszonyát: „...Állomásügyekben Budapest összes katonai alakulatai a városparancsnokság útján aláam van rendelve...”.

Ezzel tíz évre rendeződött a Városparancsnokság³⁴ struktúrája, feladata. Az újabb fordulat 1932-ben következett be. Ez év október 1-jével életbe léptetett hadrenddel a szervezetet mégis beolvasztották az 1. vegyesdandár parancsnokságának törzsébe.³⁵ Ennek következtében a városparancsnok mint beosztott tábornok dolgozott tovább, míg a Városparancsnokság törzsének állománya – csökkentett létszámmal – mint a dandárparancsnokság XIV. állomásügyi osztálya végezte a feladatok összehangolását.

(A struktúrát hasonlóképpen alakították ki 1991-ben, amikor a rendszerváltozást követő haderő-leépítés alkalmával a Budapesti Helyőrség-parancsnokság önállóságát megszüntették. Akkor is az MH Budapesti Katonai Kerület parancsnokának helyettese lett tábornoki rendfokozatban a budapesti helyőrségparancsnok, alárendeltségében megtartva a Helyőrségi osztályt.)

Alig néhány hónap múlva – 1933 januárjától – a városparancsnoki teendőket az 1. vegyesdandár közigazgatási vezetője vette át. Ez beosztásának kettőzését eredményezte. A közigazgatási vezető a vegyesdandár területi hatóságként történő működését irányította, s emellett a városparancsnoki feladataiban változatlanul a XIV. állomásügyi osztály volt a szakmai közege. Az ügykörök ilyen összevonása ellen az 1. vegyesdandár parancsnoka többször is tiltakozott, javasolta az önálló városparancsnokság visszaállítását. Az előterjesztést azonban szervezési okokra hivatkozva elutasították.

A harmincas évek végén azonban már körvonalazódott az „új európai rend”. 1938-ban Magyarország végleg rálépett arra az útra, amely az újabb világégésben való részvételhez vezetett, s mindez a Városparancsnokság helyének, szerepének az átgondolását is eredményezte. Az 1922 és 1938 közötti években a Városparancsnokság, illetve az 1. vegyesdandár törzsébe beépült utódszervezete, a klasszikus békeállomás (helyőrségi) feladatokat irányította. Így – tételes felsorolás helyett, csak néhány lényegi elemét kiemelve – a) fenntartotta a főváros katonaeletének belső rendjét, b) közreműködött a főváros közrendjének fenntartásában, c) szervezte, irányította a katonák közötti kapcsolatok erősítését, a szociális gondoskodást, d) közreműködött a polgár-katona kapcsolatok, a honvédség társadalmi elfogadottsága és a nemzeti identitás erősítését szolgáló feladatok szervezésében, végrehajtásában.

³² HL HM. 5000/4611/el.n.1 -1922.

³³ A szervezet parancsnoka Vass-Wiblinger Jakab vezérőrnagy (1922–1924) volt.

³⁴ A szervezet parancsnokai voltak: Perczel Armand vezérőrnagy (1924–1926), Schranz Ödön vezérőrnagy (1926–1929), magyarizsépi Isépy Aladár vezérőrnagy.

³⁵ A szervezet parancsnokai voltak: vitéz Missuray Bódog ezredes (1935–1936), Horvay Artúr ezredes (1936–1938).

- a) A főváros katonaeletének belső rendjéről szólva, a helyőrség napi életének szabályozását, a szolgálatok szervezését és ellenőrzését kell áttekinteni.

A parancsnokság napi váltással vezényelte az állomás- (helyőrség) ügyeletesi (helyettesi) szolgálatot a fővárosban lévő alakulatok állományából. Ennek feladata a helyőrség szolgálatának összefogása, irányítása és ellenőrzése volt.

A rendészeti ügyeleti altiszti szolgálatot a csapatbeosztásban lévő tisztelhelyettesekből vezényelték, a város területén lévő legénységi állományú katonák ellenőrzésére. A rendészeti járőröket a Budapesten lévő csapatok adták, a kiadott terv alapján. A főváros három körzetre volt felosztva, s az ezekben elhelyezett alakulatok rendelték ki és irányították a járőröket. Arra nézve, hogy mi volt az ellenőrzés eredménye, nézzünk meg egy 1922-ben készült jelentést:³⁶ „*A budapesti honvéd állomáson legénységi állományú egyének utcai magatartása rendészeti szempontból a f. évi augusztus és szeptember hónapokban 258 esetben esett kifogás alá. Öltözködés szabályai ellen vétők 47 esetben a csapat állományában, 41 esetben más alakulatok állományába tartoztak, míg 13 esetben elvezényelt és kórházba utalt legénység volt. Helytelen magatartást tanúsítottak és nem tisztelegtek a csapat állományába tartozók 71 esetben, más alakulatok állományába tartozók 76 esetben...*”

Az állomásügyelet orvosi szolgálatot napi váltással vezényelték katonai baleset vagy halálestet kivizsgálása céljából.

A parancsnokság hatáskörébe tartozott a helyőrségi őrségek szabályozása és vezénylése. A fővárosban 1922-ben 9, míg 1940-ben 17 objektum őrzéséről gondoskodtak. Az őrségek állományát a fővárosban lévő alakulatok adták, napi váltással. Az állomásőrség 13 főből álló szolgálat volt, utcai rendbontások felszámolására. Parancsnokát századosi rendfokozatig bezárólag a tisztii állományból rendelték ki.

- b) A főváros közrendjének és köznyugalmának biztosítása kapcsán az állomásriadóról, s ezzel együtt a karhatalmi készsületről kell szólni. A parancsnokság szabályozta a helyőrség- (állomás-) riadót. Ez tartalmát tekintve a helyőrség katonai alakulatai, a csendőrség és a rendőrség erői alkalmazását biztosító feladatoknak az összehangolását jelentette. A kisebb mérvű rendzavarás esetén a közrend, közbiztonság fenntartására a rendőrség és csendőrség erőit riasztották, míg nagyobb mérvű rendbontás során a honvédség alakulatait is bevetették. Természetesen a megtervezett feladatok szigorú titkot képeztek. A rendbiztosító erők alkalmazása Budapesten az alábbiak szerint volt szabályozva: „*Karhatalmi kirendelésre a 2.§³⁷ eseteiben elvileg az alkalmazási hely szerint területileg illetékes honvéd vegyesdandár van hivatva. Budapesten eme jogkört a vegyesdandár parancsnok utasítása alapján a honvéd városparancsnokság gyakorolja*”³⁸ – tartalmazta a miniszteri utasítás. Karhatalmi készsüleget rendelt el a Városparancsnokság minden év március 21-én (a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának évfordulóján), május 1-jén (a munka ünnepén, ami a munkásság nemzetközi ünnepe is egyben), augusztus 1-jén (a tanácskormány bukásának évfordulóján). Készenlétkben voltak a katonák mindig, amikor a rendbontás lehetősége fennállt. E feladat tartalmi megvalósítását legjobban az 1930. szeptember 1-jei

³⁶ HL VÁP 71/1922.sz. bizalmas városparancsnoksági parancs.

³⁷ „Minden közigazgatósági hatóságnak ha a késedelemből veszély származnék, azok közegeinek, valamint bizonyos esetekben egyéb polgári hatóságnak is jogában áll a törvényes rend és közbiztonság fenntartására, vagy helyreállítására felelősségük tudatában honvédségi csapatoktól karhatalmat igényelni...” HL HM 8.810. Eln.1-1922. sz. u.

³⁸ HL Hüm. 8810. Eln.1-1922. sz. u.

események tükrözik. Ekkor volt Budapesten a „Horthy-korszak” alatti legnagyobb munkástüntetés, melyre a helyőrség csapatait készségbe helyezték, sőt egyes részeit alkalmazták is.

- c) A katonák közötti kapcsolatok erősítése, a szociális gondoskodás igen érdekes és fontos részét képezte a Városparancsnokság munkájának. A katonákról való gondoskodás fontos alapeleme volt a lakhatási feltételek megteremtése. A parancsnokság feladatai közé tartozott a lakások kezelése, kiutalása, az elszállásolás biztosítása. A nőtlen személyek részére nőtlen szállók álltak rendelkezésre, míg a nős katonák vagy lakást béreltek, vagy a parancsnokság utalt ki számukra megfelelő – rendfokozatuk megkövetelte színvonalú – lakást. A szociális gondoskodás részét képezte a tisztai étkezdék fenntartása, melynek kialakítása és működtetése eltért napjaink gyakorlatától. Az ellátás biztosítására, a laktanyai étkezdék megfelelő minőségű és kedvező árú húsételekkel történő ellátására, valamint, hogy a katonacsaládokról e téren is gondoskodjanak, a Városparancsnokság irányította a „Közétkeztetési bizottságot”. Ebben képviseltette magát a Budapesten elhelyezett összes katonai szervezet. A bizottság vizsgálta meg a szállítók benyújtott árajánlatát, és döntött arról, melyik ajánlatot fogadják el.

A gondoskodás más téren is megnyilvánult. A háborút követő években minden területen ellátási nehézségek voltak, ezért gondot jelentett a téli tüzelő beszerzése. Ebben is segítséget nyújtottak.

A különböző szórakozóhelyek kedvezményes jegyeket biztosítottak a katonáknak, melyek elosztása a parancsnokságra hárult. A kiadott parancsokban rendszeresen megjelentek bajtársi estékre invitáló közlemények. A bajtársiasság fenntartását, a katonahagyományok ápolását szolgálta az ezrednapok megtartása. A sportrendezvényeket felhasználták a honvédség népszerűsítésére is.

A fenti rövid áttekintés mutatja a szociális gondoskodás, a bajtársi szellem fenntartásának, építésének módszereit. Figyelemreméltó, hogy a törődés túlmutat az aktív állományon, a nyugállományú katonákról is igyekeztek gondoskodni.

- d) A polgár-katona kapcsolatok, a honvédség társadalmi elfogadottsága és a nemzeti identitás erősítését szolgáló feladatok szervezése és végrehajtása feladatcsoportba soroltam mindazt az igen gazdag – sokszor történelmünk eseményeit magába foglaló – tevékenységet, melyet a város közterein a polgári közönség előtt végzett a parancsnokság. E terület fontosságát az adja, hogy a katonák megjelenésükkel, látványos szereplésükkel befolyásolták a lakosság honvédségről kialakított véleményét, érzelmileg is motiválták az embereket, így erősítve a hazafias szellemet. Épp ezért a díszelgések kiemelt szerepet kaptak e korban. A katonák parádéja és felvonulása hozzátartozott a fővárosi utcaképhez. A koszorúzások, megemlékezések, emlékműavatások a nemzeti identitás formálói voltak, s e ceremóniakon természetesen meghatározó szerepe volt a katonáknak.

A díszelgés végleges rendje a húszas évek végére alakult ki. Ekkor jelent meg a Városparancsnokság által készített „*UTASÍTÁS az évről évre csapatkirendelésekkel kapcsolatos ünnepélyekre*” című segédlet.³⁹ Áttanulmányozva a negyvenoldalas dokumentumot látható, a katonák jelen voltak a húsvéti, úrnapi, a Szent István-napi körmeneten. Felsorakoztak, amikor a kormányzó az új év alkalmából fogadta a diplomáciai testületek képviselőit, amikor a parlament megkezdte az ülésszakát. Kivonultak a Vérmezőre az államfő,

³⁹ HL VÁP 222/1929 Váp. ko. sz. utasítás

vitéz nagybányai Horthy Miklós születésnapján (június 16.), felsorakoztak elhunyt uralkodók (I. Ferenc József, IV. Károly) emlékére tartott istentisztelet alkalmával, a halottak napja és a Hősök emlékünnepnapja alkalmából, külföldi állam- és kormányfők érkezésekor és a sok-sok emlékműavatás alkalmával.

Figyelemre méltó, hogy akkor a Városparancsnokságnak nem volt külön helyőrségi alakulata, a feladatokat ellátó katonákat, alegységeket – melyek nemegyszer zászlóalj-szintű vagy annál is nagyobb kötelékek voltak – a budapesti alakulatok állományából rendelte ki a parancsnokság. Számos alkalommal kirendelték a helyőrség teljes katonaaállományát (például a Névtelen Hősök Emlékköve – napjainkban Hősök Emlékköve – avatásakor 1929-ben), amikor a vezénylő parancsnok tábornoki rendfokozatú személy volt. Nyilvános katonai ceremónia – koszorúzás, körmenet, emlékműavatás stb. – végrehajtásakor szabályozták a közönség soraiban megjelenni köteles katonai küldöttség összetételét is.

Itt kell szólni az Udvarlaki őrségről, mely a Városparancsnokság által, a királyi palota – Horthy kormányzó budavári rezidenciájának – biztosítására szervezett őrség volt. A kormányzói lakhelyet valójában a testőrség (belső biztosító gyűri) biztosította. Az Udvarlaki őrség szerepe elsődlegesen a kormányzó és a honvédség népszerűsítése, a pozitív nemzeti érzelmek kiváltása volt. A kormányzó 1920. április 1-jén költözött a várba, a parancsnokság még abban a hónapban intézkedett az Udvarlaki őrség felállítására (melyet először még I. Ferenc József tiszteletére szerveztek, így kialakult rendje volt).

A katonaság és a polgári lakosság közötti kapcsolatok erősítésére, a honvédség presztízsének növelésére felhasználták a katonazenét is. 1932-ben a városparancsnokság elrendelte, hogy Budapest két házi ezrede, a „Mária Terézia” 1. honvéd gyalogezred és a „József nádor” 2. honvéd gyalogezred zenekara nyaranta, vasárnaponként térzenét adjon.

A tárgyalt időszakban a magyar honvéd jelen volt a főváros köznapi és ünnepi életében. A katonák vonulása, a katonazene, a katonák jelenléte (egyenruhában) Budapest közterein, színházaiban, szórakozóhelyein az élet természetes része volt.

Az 1938. év eseményei már egyértelműen mutatták a háborúhoz vezető utat. A magyar katonai és politikai vezetés megkezdte a haderő fejlesztését. A programot Darányi Kálmán március 5-én Győrben tartott beszédében hirdette meg, melynek megvalósítására 1 milliárd pengőt terveztek. Az 1938 tavaszán elfogadott úgynevezett Huba-hadrenddel célként egy 107 ezer fős békelétszámú, három hadseregre és hét hadtestre tagozódó (a hadtestparancsnokságok megalakításának bázisát a vegyesdandár-parancsnokságok adták), 21 hadosztályból és hadsereg közvetlen alakulatokból álló haderő kiépítését tervezték.

1938-tól nyíltan megindult a haderő fejlesztése, és egyre kitapinthatóbbá vált a területi revízió lehetősége. Mindez a főváros katonaelében is lényeges változásokat eredményezett.

A haderő fejlesztésével együtt járó csapatmozgások és a Felvidék visszacsatolásával megszorodó ügymenet teljesen lefoglalta az 1. vegyesdandár katonai közigazgatási vezetőjét. Nyilvánvalóvá vált, hogy a megváltozott helyzetben szükség van az önálló városparancsnokságra. 1938 decemberében immár a vegyesdandár bázisán megalakult I. hadtest parancsnoka kezdeményezte a városparancsnokság visszaállítását, s ennek során a megalakítást – érthetően – a parancsnokság XIV. állomásügyi osztályból javasolta megvalósítani. Az elgondolást a szélsőséges politikai mozgalmak felélénkülése miatt, valamint az 1938 őszére kialakult feszült nemzetközi viszonyok hatására a honvédség főparancsnoka is támogatta.

Tekintettel Budapest politikai-gazdasági súlyára, a hadseregfejlesztés következtében a budapesti helyőrség területén elhelyezett parancsnokságok, katonai hatóságok és csapatok egyre növekvő számára, a Honvédelmi Minisztérium 1939. január 23-án elrendelte az

önálló m. kir. Budapesti Honvéd Várospancsnokság visszaállítását.⁴⁰ A parancsnokságot a budapesti I. hadtestparancsnokság XIV. állomásügyi osztályának személyzetéből hozták létre. Parancsnokául vitéz Horváth Győző ezredest, a 15. gyalogezred addigi parancsnokát nevezték ki, akit azután az államfő tábornokká nevezett ki 1940. augusztus 1-jével.

A Várospancsnokság illetékessége kiterjedt Budapest, Újpest, Csepel, Budafok-Háros és Budaörs területére. A szervezet a hadtestparancsnokság épületében, a Lobkowitz-laktanyában⁴¹ lett elhelyezve. A parancsnokság rendeltetése, a hadtestparancsnok utasítása alapján, átruházott hatáskörben, a budapesti állomásparancsnoki (vagyis helyőrségi) feladatok ellátása volt.

A parancsnokság feladatai magukba foglalták a helyőrség fegyelmének, belső rendjének biztosítása érdekében a helyőrségi szolgálatok vezénylését (őr- és ügyeleti szolgálat), ellenőrzését, valamint a hadtestparancsnokság részére információk összegzését a helyőrség katonai életéről és minden fontos jelenségről, amelyek katonai és polgári vonatkozásban feltűnőek, káros kihatásúak és a haderő vagy az állam biztonsága szempontjából érélyes beavatkozást követeltek. A szervezet feladatkörébe tartozott az együttműködés a közbiztonsági szervekkel (razziák megtartása, mulatók, legénységi szórakozóhelyek stb. ellenőrzése céljából), továbbá a helyőrségi földi, légi- és gázriadó előkészítése, és ezen tartalmú gyakorlatok végrehajtásának ellenőrzése.

Helyőrségi riadó esetén és nagy erejű karhatalmi erő kirendelésénél a Várospancsnokság állománya a hadtestparancsnok rendelkezésére állt. Karhatalmi intézkedés alkalmával (kisebb erő alkalmazásakor) a kirendelt karhatalmi egységek alkalmazásának irányítója volt. Továbbá a parancsnokság végezte a helyőrségi díszkivonulások, fogadások, egyéb katonai ünnepek előkészítését és megszervezését.

A szervezet Katonai, Nyilvántartó, Rendészeti és Elhelyezési osztályokra tagozódott.

A háború küszöbén előtérbe kerültek azok a feladatok, melyek a város ellenőrzésével, karhatalmi erők alkalmazásával, a rend biztosításával, bomlasztó elemek felderítésével és azok tevékenységének az államrendőrséggel együttműködve történő megfékezésével függtek össze.

A területi visszacsatolások éveit⁴² megindult a fővárosban a katonai alakulatok nagyarányú mozgása. A katonai átcsoportosítások a vasúti szállítás révén is erősen érintették a fővárost, ami jelentősen növelte a Várospancsnokság feladatait.

Az 1941-ben megjelent Szolgálati Szabályzat már egyértelműen rögzítette a parancsnokság helyét:

„Budapesti honvéd várospancsnokság (Budapesti VÁP)

Elnevezése: m. kir. Budapesti honvéd várospancsnokság

Állomáshelye: Budapest

A budapesti várospancsnok:

a) Szolgálati állása: csapatparancsnoki jogkörrel felruházott parancsnok.

b) Rendfokozata: ezredes vagy vezérőrnagy, akit az államfő nevez ki.

Szervezetét a mindenkori szervezési rendelet állapítja meg.

⁴⁰ HL HM 94441/el. 1.a. -1939.

⁴¹ A Lobkowitz-laktanya a Veres Pálné utca – Irinyi János utca – Duna utca által határolt épülettömbben volt, amelynek Váci utcai frontján működött a Tiszti Kaszinó.

⁴² 1938 novemberében a Felvidék visszacsatolása, majd 1939 tavaszán Kárpátalja visszacsatolása, 1940 szeptemberében, a második bécsi döntés után, Észak-Erdély és Székelyföld visszacsatolása, végül Jugoszlávia szétesése után, 1941 tavaszán a délvédelmi magyar területek visszacsatolása történt.

A Budapesti honvéd városparancsnokságnak a hivatása, hogy Budapest székesfőváros területén az állomásparancsnokság teendőit az I. hadtest parancsnoknak – mint állomásparancsnoknak – az utasításai szerint ellássa. (...)

Területi illetékessége Budapest székesfőváros területén kívül kiterjed: Albertfalva, Budakeszi, Budafok, Budaörs, Budatétény, Csepel, Háróssziget, Mátyásföld, Rákosszentmihály, Pestszentlőrinc, Pesterzsébet, Pestújhely, Rákospalota, Sashalom, Törökbálint és Újpest területére is...⁴³

1941. június 26-án a Kassát ért légitámadás után⁴⁴ a magyar királyi kormány megállapította, hogy az országot ért „nem provokált támadás következtében Magyarország és a Szovjet-Unió között a hadiállapot beállt”, ezzel az ország végleg bekerült a második világháború poklába. Budapest élete megváltozott. A fővárosban állomásozó alakulatok egy része elvonult a hadművelleti területre,⁴⁵ más része készülségi szolgálatot látott el, vagy kiépző központban tartózkodott.

A hadi helyzetben beállt változások a helyőrségi feladatok ellátását a korábbi vezénylési rendben már nem biztosították. Megoldásként a városparancsnok egy őrzászlóalj szervezésére tett javaslatot. A kialakult helyzetet értékelve állították fel 1942-ben a Budapest őrzászlóalj⁴⁶ melynek állománya megközelítette a 800 főt. A zászlóalj rendeltetése karhatalmi (járőr) szolgálat ellátása, őrzési, továbbá díszelgési – beleértve a katonai temetéseket – feladatok ellátása volt. A zászlóalj állományába áthelyezés útján kerültek a katonák, ami háborús viszonyok közepette kitüntetés számba ment. Ennek során előnyben részesültek a polgári életben kimagasló eredményeket elérők, követelmény volt a büntetlen előélet, nemzeti elkötelezettség és katonás magatartás.

Az őrzászlóalj szervezetébe 57 főből álló zenekart is rendszeresítettek. A zenekart díszkivonulásoknál, temetések és más városi közszereplések alkalmával, továbbá a frontra induló csapatok ünnepélyes búcsúztatásánál alkalmazták.

A háború egyre jobban érzékelhető valósággá vált. 1942. szeptember 9-éről 10-ére virradó éjjel érte Budapestet az első légitámadás. Ezzel a parancsnokság feladatává vált a légiriadók alatti fosztogatások megakadályozása, a lebombázott területek környékének lezárása, a karhatalmi erők biztosítása és működésük irányítása.

A hatalmasra duzzadt katonalétszám és a súlyosbodó katonai helyzet hatására megnövekedett a katonai fegyvelemsértések és szökések száma. A katonaszökevények felderítése, elfogása is a parancsnokság feladatai közé tartozott. A hatékony munka érdekében Budapest területét hat helyőrség-ügyeleti körzetre osztották fel, melyekben ügyeletes tiszték irányították, ellenőrizték a körzetükben a feladatokat ellátó járőrszolgálatot. A körzeti ügyeleteseket a Városparancsnokság ügyeletes tisztje fogta össze. Ugyanezen megoldást alkalmazták a megelőző évtizedekben, és később az 1950-es években, amikor az akkori haderő, a Magyar Néphadsereg jelentős létszámnövekedésével összefüggésben megnőtt a fővárosban a katonai fegyvelemsértések száma.

1944. március 19-én a német haderő kijelölt alakulatai megszállták Magyarországot, így Budapesten jelentős létszámban tartózkodtak német katonák. A megszállás hónapjaiban a fővárosban állomásozó I. hadtest parancsnoka változatlanul megtartotta állomásparancsnoki

⁴³ A – 32, a, Szolgálati Szabályzat a magyar királyi Honvédség számára, 1941, 293. oldal, 406. pont

⁴⁴ Június 26-án 13 óra 6-8 perc között 3 bombázóból álló repülőraj 29 bombát oldott ki a város felett, melynek következtében 32 halott, 60 súlyos és 220 könnyű sebesült volt az áldozat. A repülőgépek hovatartozását mindmáig nem sikerült egyértelműen tisztázni, akkor azonban szovjet gépeknek nyilvánították azokat. Sipos Péter (főszerkesztő): Magyarország a második világháborúban, lexikon, Petit Réal kiadó, Bp., 1977, 212.

⁴⁵ 1941 júliusában az úgynevezett Kárpát-csoport, majd 1942 áprilisától a 2. hadsereg vonult a szovjet frontra.

⁴⁶ HL HM 42000/el.n.1.a. -1942.

funkcióját, melyet a városparancsnok útján gyakorolt. Ebben a helyzetben a Városparancsnokság a németekkel együttműködve, közös német–magyar járőrök alkalmazásával ellenőrizte Budapestet (láthattuk, 1919 őszén közös magyar–román katonai járőröket alkalmaztak).

1944 decemberében a szovjet csapatok ostromgyűrűbe vonták a fővárost. A védelmi (harcokban) hadműveletekben – a feladatrendszerből adódóan a Budapest őrzészlőalj kivételével – természetesen a Városparancsnokságnak nem volt feladata, de 1945. február 13-ig, Budapest szovjet csapatok által történő birtokbavételéig működött.⁴⁷

A tárgyalt időszak átszervezésekkel tarkított, feladatokban bővelkedő korszaka volt a főváros helyőrségi életét irányító parancsnokságának. Az 1922 és 1938 közötti másfél évtized a „boldog békeidőket” idézte, amikor a katonák egyénenként és kötelékben is megjelentek a főváros közterein, az állami és egyházi rendezvényeken. A katonák megjelenésükkel, a díszelgőkötélékek részvételével befolyásolták a polgárok m. kir. honvédségről kialakított véleményét, érzelmileg motiválták a főváros lakosságát, erősítették a hazafias szellemet. A koszorúzások, megemlékezések, emlékműavatások a nemzeti identitás formálói voltak, s e ceremóniákon meghatározó szerepe volt a katonáknak. E békés idilli képet csak az időnként elrendelt állomásriadó, a karhatalmi készültség bontotta meg. 1938-tól a területgyarapodásokkal és haderő-fejlesztéssel összefüggésben egyre markánsabban megjelent a Városparancsnokság munkájában a „rendteremtő” feladatkör, mely a háborús években vált meghatározóvá.

(Folytatjuk)

IRODALOMJEGYZÉK

Bonhardt Attila: *A budapesti helyőrségparancsnokság története 1918–1945*, Hadtörténelmi Levéltár Tgy. 3722.

Harry Hill Bandholtz: *Napló nem diplomata módra – Román megszállás Magyarországon*, Magyar Világ Kiadó, Bp. 1993.

Helgert Imre – Vass Jenő (szerk.): *„A Hazáért”. A Magyar Honvédség múltja és jelene, 1848–2004*. Szaktudás Kiadó, Bp., 2006.

Helgert Imre – Négyesi Lajos – B. Kalavszky Györgyi: *Nemzeti emlékhely a Hősök terén*. Szaktudás Kiadó, Bp., 2002.

Ormos Mária: *Padovától Trianonig*. Kossuth Kiadó, Bp., 1984.

Vargyai Gyula: *Magyarország a második világháborúban*. Korona Kiadó, Bp., 2001.

⁴⁷ A háború éveit alatt Csipkés Ernő ezredes (később címzetes vezérőrnagy) volt mindvégig a városparancsnok. A háború után bár igazolták, a rendfokozatától megfosztották, a családjával együtt kitelepítették a fővárosból. A kényszerhelyzetben minden munkát felvállalva útór lett, 74 éves koráig dolgozott, 1965-ben halt meg, a rendszerváltás után rehabilitálták. Lánya visszaemlékezése megjelent a következő munkában: Bottlikné Kárász Aranka: „Megbűnhődte már e nép...” – Emlékezések a XX. századról (év és kiadó megjelölés nélkül).

Lőrincz Gábor ezredes:

A HARCKOCSIZÓ FEGYVERNEM ÚJJÁÉLESZTÉSE

*„64-esek, itt a 64-es! Sebesség 35 km/ó, távköz portávolság!
Oszlop utánam! Előre! Vétel!”*

Írásom címe talán azt sugallhatja, hogy a fegyvernem hibernált állapotából mintegy varázsütésre talpra áll és visszazökken abba az állapotba, ahol „tartós tárolásba helyezésekor” hagytuk. Az igazság azonban az, hogy a helyzet ennél sokkal komolyabb. A Magyar Honvédség 2007-ben nemcsak az utolsó hadra fogható harckocsialegységét veszítette el, hanem – a páncéltörő osztály, önjáró tűzerosztály és az önálló felderítő-zászlóalj leépítésével – az összefegyvernemi harcra való képességének túlnyomó részét is.¹ Súlyos szavak, de a tények magukért beszélnek...

Bevezető

Az összefegyvernemi harchoz fegyvernemek és szakcsapatok szükségesek, ezek nélkül a tevékenység csupán lövészarcászat.² Az olyan fogalmak, mint támadás, mozgékony védelem, manőver, ellenlökés, együttműködés, eredeti helyzet visszaállítása, még ha nem is veszítik értelmüket teljes mértékben, de jelentésük mindenképpen kiüresedik, és térképi jelekké szelídül.

Bár írásomban elsősorban a harckocsizó fegyvernem sorsával foglalkozom, nem kezelhetem a harckocsi-alegységeket elkülönülten. A fegyvernem sikere mindig az egységes, osztatlan alkalmazásban rejlett, ugyanakkor elválaszthatatlan volt a lövészek, műszakiak megerősítésétől, a tűzérési és páncéltörő fegyverek tűztámogatásától és a légvédelmi oltalmazástól. A harckocsik szerepét, feladatait, lehetőségeit ezért a rendelkezésre álló egyéb harceszközök viszonyrendszerében és a páncéltörő képesség kereteiben is vizsgálni szükséges.

Az elmúlt évtizedek folyamatosan csökkenő honvédelmi költségvetése és a külső fenyegetettség látszólagos hiánya nemcsak a harcoló csapatok és vezetésük létszámbeli csökkenéséhez vezettek, hanem azok harcképességének jelentős része elvesztéséhez is. A haderő belerokkant a négyévenként bekövetkezett stratégiai irányváltásokba és a folyamatos átszervezésekbe, amelyek végén a hadsereg mindig kisebb és gyengébb lett – igaz, hogy olcsóbb is. *A politikai retorikának mindig csak a fele teljesült: a „kisebb, de korszerűbb”*

¹ Mivel az MH harci ereje jelenleg összességében egy harcászati magasabbegység szintjén van, ezért a képességek vizsgálatakor maradok a harcászati szinten még akkor is, ha a végrehajtandó műveletek adott esetben hadművelleti vagy stratégiai céllal, illetve jelentőséggel bírnának. A téma MH-szintű áttekintését az MTA Hadtudományi Bizottság 2012. évi konferenciája végezte el. A harckocsizó fegyvernemet érintő megállapításokat lásd Deák János: A nemzeti katonai stratégiai gondolkodás fejlődése. Honvédségi Szemle, 2012. 6. szám. 4.; Szemes Zoltán: A Magyar Honvédség átalakítása (1989–2012) 6. szám, 7. és 9.; Benkő Tibor: A Magyar Honvédség felkészítése az országvédelmi feladatokra. Honvédségi Szemle, 2012. 6. szám., 13.

² Az összefegyvernemi harc a szárazföldi csapatok fegyvernemeinek és szakcsapatainak, alegységeinek, egységeinek és magasabbegységeinek szervezett fegyveres tevékenysége harcászati célok elérése céljából.

csak kisebb, a „képességalapú” csak alap, az „expedíciós” csak missziós, a „finanszírozható” csak forráshiányos. A harckocsik, az úszó, páncélozott és lánctalpas eszközök, gyalogsági harcjárművek, önjáró lövegek (melyek egyesítették a tűz és mozgás összhangját a páncélvédelemmel, vezethetőséggel, ABV-védelemmel) inkurenciába kerültek, mivel nem volt szerepük egy XXI. századi modern, képességalapú, finanszírozhatóan expedíciós haderőben. A baj az, hogy azt az úrt, amit ezen eszközök és képességek hiánya okoz, az MH azóta sem töltötte ki semmivel. Ez lehet egyik oka annak, hogy térségünk országai nem siettek páncélos eszközeiktől megszabadulni – bár csökkentések mindenhol történtek, szomszédaink immár külpolitikai és gazdasági retorikájukban is bátran éreztetik azt az erőfölényt, amihez önként juttattuk őket.

Ez a rövid írás azokat az alappilléreket állítja egymás mellé, amelyek meghatározhatják a harckocsik – és a fegyvernem – jövőjét Magyarországon, a XXI. század első felében.

„Hol vannak már a harckocsijaink?!...”³ (Rövid történeti áttekintés)

Még a közelmúltban is sok ember szájából hallottam az őszinte megrökönyödést, amikor tudomására jutott, hogy Magyarország páncélosereje egy 14 db harckocsit számláló harckocsiszázad, úgynevezett „harci támogató” zászlóaljba szervezve. Bár azóta a harckocsizászlóalj ismét megalakult az MH 25. Klapka György Lövészandár állományában két századdal, harcértéke és személyi feltöltöttsége hosszabb távon nem ad okot az elégedettségre.

Még nagyobb baj, hogy az elméleti és gyakorlati tapasztalattal rendelkező páncélostiszti és -altiszti állomány nagy része vagy nyugdíjban van, vagy pedig már más helyőrségben, a fegyvernemtől távol teljesít szolgálatot. A T-72-es harckocsitípushoz rendszeresített technikai kiszolgálási és javítási rendszer már csak nyomaiban létezik, az alkatrészellátás főként „technikai kannibalizmussal” történik – amíg a készlet tart, hiszen 2004-ben 77 db T-72-es harckocsit ajándékoztunk az Iraki Demokratikus Hadseregnek. A nemzeti vagyont képező többi, hadrendben nem szereplő harckocsi Kalocsára a Központi Tárintézetbe került, ahol méltatlan körülmények között, a szabad ég alatt, vagy beázó, romos színekben őrzik azokat. Történt mindez annak ellenére, hogy a tatai laktanya 7 hektáros területén évtizedek óta tárolnak harckocsikat – a kilencvenes években két teljes zászlóalj volt tartós tárolásba helyezve hermetikusan, levegő- és páramentesen (természetesen másik két harckocsi-, egy gépesített lövész-, több fegyvernemi alegység és utalt alakulat eszközei mellett). Ekkor 126 db T-72 típusú harckocsival rendelkezett Tata, de minden harckocsi-, majd gépesített lövészandárnál (Tapolca, Rétság, Debrecen, Hódmezővásárhely, Lenti, Szombathely, Zalaegerszeg, Baja) voltak T-55 vagy T-55AM típusok harckocsi-zászlóaljakra szervezve – nem beszélve a kiképző központokról, tanintézetekről és különféle iskolákról (Szentendre, Kalocsa, Szabadszállás, Budapest).

A harckocsik története Magyarországon 1936-ban kezdődött, amikor a trianoni békediktátum ellenére beszereztük az első Ansaldo típusú harckocsikat Olaszországból. A II. világháborúban Németországtól kaptunk főként Panzer III és Panzer IV modelleket, de saját harckocsikat és rohamlövegeket is gyártottunk (Toldi, Zrínyi, Turán, Nimród), amelyek jellemzőiket tekintve elmaradtak a sikeresebb német és orosz típusok mögött, mégis egy biztató kezdet jelei voltak. A II. világháborút követően a Varsói Szerződés államaihoz hasonlóan az orosz T-34, T-54, T-55 és T-72 típusokat szereztük be; a nyolcvanas években

³ A II. világháborúban a lövészekről harc közben elhangzott leggyakoribb kérdés.

kb. 1600 db harckocsija volt a Magyar Néphadseregnek. A magyar harckocsizó és gépesített kultúra csúcsa a nyolcvanas évek közepén volt, amikor egy miniszteri szemlélet követően a 11. Harckocsi Hadosztály elnyerte az Éljenjáró Hadosztály kitüntetető címet, amire a II. világháborút követően nem volt példa. A cím – minden politikai vonatától eltekintve – egy elsőlépcső-magasabbegység⁴ kiemelkedően magas szakmai munkáját dicsérte.

A hanyatlás kezdetei 1993-ra tehetők, ekkor került sor a harckocsidandárok leszervezésére. A fegyvernem és a szakmai kultúra leépítése 14 évig tartott, ami az MH 11. Hunyadi Mátyás Önálló Harckocsizászlóalj megszüntetésével és a tüzér-, harckocsi-, páncéltörő (századerejű) alegységeket magába foglaló, úgynevezett harci támogató zászlóalj létrehozásával tetőződött be. Az önálló harckocsizászlóalj költségvetése 2007-ben 190 millió forint volt – *ennyibe került egy fegyvernemi alapképesség fenntartása...*

Tekintsük át a harckocsik leszerzésének fő okait!

- Fenntartásuk relatíve drága (nem olyan sokoldalúak, mint a könnyebb – közepes és könnyű – lövészalegységek, viszont lényegesen magasabb a fenntartási költségük);
- A katonai vezetés nem tudta indokolni a politikai vezetés felé az eszközök üzemben tartásának szükségességét – látszólagos fenyegetés hiányában, a NATO- és EU- csatlakozásunk tükrében;
- Nem illett bele a missziós haderő képébe, telepítése nagy távolságra nehéz és költséges (tengeri, vasúti, stratégiai légi szállítás, illetve ezek kombinációja);
- A harckocsi és a „láncos” eszközök a hidegháború szimbólumai, melyektől a politika a rendszerváltás óta érezhetően viszolyg;
- Elmozdulás következett be a hadikultúrák hatásaiban. Korábban a porosz–orosz, manővercentrikus hadikultúra volt a hazai katonai gondolkodás alapja, amihez a harckocsik nélkülözhetetlennek bizonyultak, hiszen páncélosok nélkül nem lehetett helyi erőfölényt létrehozni a döntő irányokban és terepszakaszokon. NATO-csatlakozásunkkor elhangzott, hogy van elég tankja a NATO-nak, tehát nincs ennyi eszközre szükségünk, majd amikor Anglia és Hollandia megkezdte páncélosainak csökkentését, akkor ez volt a szakvélemény: „Ha ők is csökkentenek, akkor mi miért tartjuk fent a páncélosokat...”⁵
- A tisztek és altisztek képzése kis létszámban folyik és viszonylag költséges;
- A kiképzés relatíve költséges (üzemeltetés, lőszer, üzemanyag, javítás, amortizáció, szükséges kiképzési bázisok és eszközök);
- Rendszerszemléletű gondolkodásmódot, oktatást, képzést, kiképzést és szakmai elkötelezettséget követel (szakmai kultúra).

A teljesség igénye nélkül a követelmények érzékeltetéséhez:

- Tisztképzés, altisztképzés, szakcsoportképzés a legénységi állományúak részére
- Általános katonai kiképzés
- Általános szakkiképzés
  - Harckocsi-vezetési kiképzés
  - Harcászat
    - Vegyivédelmi kiképzés
    - Műszaki kiképzés: erődítés, műszaki zárás
  - Híradókiképzés

⁴ Mintegy 11 000 fős létszámmal, összefegyvernemi és fegyvernemi alárendelt alakulatok 17 helyőrségben települve.

⁵ Az előző érv alapján természetesen azokat a harckocsijaikat csökkentették, amelyekkel a kollektív védelem bázisán a mi biztonságunkat is kellene szavatolniuk... Hiszen ha mindenki csökkent, akkor mi marad a kollektív védelem kalapjában?

- Kötelékkiképzés
  - 1/a pisztoly-, kézigránát-lőgyakorlatok, kézigránátdobás harcokcsiból
  - 1, 2, 3 sz. harcokcsi-lőgyakorlatok
  - Légvédelmi lőgyakorlatok
  - Szakasz harcszerű lőgyakorlatok
  - Század éles lőgyakorlatok
  - Kezelőszemélyzet összekovácsolása
  - Szakasz összekovácsolása
  - Század összekovácsolása
  - Század, zászlóalj harcászati gyakorlatok éles lőgyakorlattal egybekötve
  - Vasúti szállítás, kombinált menetek
  - Víz alatti átkelés
  - Mindez bonyolult viszonyok között (éjszaka, szélsőséges időjárási viszonyok között, ABV-helyzetben, rádiózavarás alatt stb.)

- Infrastrukturális igény
  - Harckocsilőtér a helyőrségben
  - Harcászati gyakorlótér a helyőrségben (legalább századszintű)
  - Harckocsi-vezetési pálya a vezetői osztályos fokozatok megszerzéséhez és megvédéséhez
  - Egyéb kiképzési bázisok
  - Megfelelő telephely és hangárok
  - Vízi bázis (víz alatti átkelés merülési kiképzéséhez)
  - Technikai kiszolgálóállomás és javítóműhely (alvázás, fegyveres, különleges berendezések, híradó)
  - Sárrázó, harckocsimosó

- Fegyvernemre jellemző kiképzés-technikai eszközök
  - Trenazsőrök
  - Szimulátorok
  - Metszetek
  - Tablók, kiképzési segédeszközök (pl. Mátra, Cseh pontozó, MILES)
  - Célananyag, célmozgatás

- Logisztikai háttér
  - Ipari nagy- és középjavító kapacitás (ennek megfelelő szerződés)
  - Üzemeltetési feltételek (javító- és karbantartó eszközök, járművek)
  - Üzemben tartási feltételek (kisjavító kapacitás, technikusok, szakszerelők, alkatrészellátás, raktárak)
  - Üzemanyag, kenőanyagok, lőszer, speciális eszközök

Látható, hogy a harckocsizók kiképzési és anyagigénye igen komplex, ugyanakkor a fegyvernem tevékenysége által kiváltott hatás – egy harckocsialegység képessége – mind a mai napig nem váltható ki más fegyverrendszerrel. A mozgékony (terepjáró-képesség + sebesség), páncélvédelem, tüzerő és sokkhatás ez ideig kizárólag a harckocsik sajátja. Leginkább a nehéz harci helikoptereket szokták a harckocsik légi megfelelőjeként emlegetni, egy markáns különbség azonban mindig marad: a helikopterek nem tudnak körletet, illetve terepszakaszt elfoglalni és megtartani...

A kérdés az, hogyan tovább, mi lesz helyette? Kell-e, és ha igen, mivel lehet pótolni az űrt, amit a páncélos- és gépesített csapatok megszüntetése okozott?

A válaszok általában két érvet tartalmaznak és látszólag összefüggenek: „Már vége a korábbi hidegháborús fenyegetettségnek, és különben sincs pénz a harckocsik fenntartására.” A hasonló jellegű indokolásokat mi, katonák, nehezen értjük. Ha vége a fenyegetettségnek és nincs szükség a harckocsialegységek képességeire, akkor a válasz második fele nem releváns, hiszen akkor az anyagi eszközöket amúgy is másra kell fordítani. Olyasmire, ami válasz lehet a XXI. század modern kihívásaira, például a katonák korszerű egyéni felszerelése. Hozzávetőlegesen 1500 harckocsinktól sikeresen megszabadultunk, személyi állományunk azonban még mindig vár egy olyan felszerelésre, amivel télen vagy bonyolult időjárási viszonyok közepette, huzamosabb ideig is harc képes maradhat terepen. Ebből azért gyanítható, hogy az indoklás második fele az igaz, tehát bizonyára nem ártana, ha maradtak volna ütőképessé harckocsialegységek – de nem prioritás, nem futja rá. Ennek igazságában kevéssé kételkedünk, ismervé a honvédelem részesedését a GDP-ből, vagy akár hazánk jelenlegi gazdasági helyzetét.

Stratégiai megfontolások

A következőkben tekintsük át, hogy szükség lehet-e a továbbiakban harckocsikra és a „nehéz” fegyvernemekre általában, hiszen Magyarország Alaptörvénye, a Nemzeti Biztonsági Stratégia, a Nemzeti Katonai Stratégia, az ország védelmi terve, haderő-fejlesztési törekvéseink és NATO-vállalásaink némileg ellentmondásos információkat tárnak elénk. A veszélyeztetettség, a védelmi deficit megállapításakor vagy az ezeknek megfelelő elrettentő erő és a védelmi képességek tervezésekor a hadművelleti szakember nem a költségvetés sarokszámait, hanem a szükséges vagy a még elégséges erők és eszközök számát tervezi – az alaptörvényben meghatározott, a nemzet biztonságát szavatoló, védelmi feladatoknak megfelelően. Azt, hogy ehhez rendelkezésre állnak-e a szükséges források, a politika mondja ki – *soha nem a katonai vezetés!*

Magyarország Alaptörvénye szerint a Magyar Honvédség feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak védelme. Meghatározza továbbá, hogy az ország fegyveres ereje a Magyar Honvédség. Más szereplőket nem említ.

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájának [1035/2012. (II.21.) kormányhatározat] 51 pontjából csupán egy pont (44.) foglalkozik konkrétan a Magyar Honvédséggel, valamint annak feladataival. Ennek oka lehet, hogy a Nemzeti Biztonsági Stratégia (NBS) már az elején elenyésző mértékűnek ítéli meg a hagyományos fegyverekkel, hazánk ellen végrehajtott támadás lehetőségét, ugyanakkor egy regionális konfliktus eszkalálódását nem zárja ki. Mindezt a belátható jövőben teszi, ami a védelem tervezése szempontjából nem túl egzakt. Leszögezi, hogy a NATO 5. cikkelye Magyarország biztonságának sarokköve, és – a kollektív védelem mellett – itt jelenik meg először *a nemzeti önerőre* mint a biztonság másik pillérére való utalás.

Az NBS ugyanakkor a 44. pontban hivatkozik az alaptörvényre, és meghatározza egy csaknem teljes spektrumú képességekkel rendelkező haderő fenntartását, amely egyrészt alkalmas az országvédelem megvalósítására, másrészt képes a NATO kollektív védelmi rendszerében, illetve az országhatáron túl, missziós feladatok teljesítésére is. Ennek a haderőnek ugyanakkor fenntarthatónak is kell lennie.

Ugyanezt a kettősséget lehet érezni Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájának (NKS) elemzésekor is, de az elemzőben több marad a megválaszolatlan kérdés, mint a stratégia áttekintése előtt – legalábbis az országvédelem tervezésének vonatkozásában. Az NKS jól láthatóan az NBS gondolatait fókuszálja a katonai biztonság irányába. Az NKS szükségessé teszi egy *hiteles katonai erő* fenntartását. Ez érthető, hiszen négy pontban

részletezi a biztonságot erősítő és tizenkét pontban a stabilitás ellen ható folyamatokat. Az NBS-sel összhangban, ugyanakkor az alaptörvénytől eltérően,⁶ markánsan megjelenik a *nemzeti önerő* fogalma mint a honvédelem egyik alappillére, majd egy bekezdéssel később – mintegy helyreigazításképpen – megfogalmazódik, hogy az MH az ország szuverenitása és területi integritása szavatolásának alapvető letéteményese.

Az NKS teljes képességspektrumot ambicionál, mindenből egy kicsit – illetve mindenből amennyire futja, amennyi fenntartható, mindezt talán középtávon:

- Nemzetközi műveletekben való részvétel, 1000 fős ambíciószinttel.
- A lehetséges alkalmazás teljes spektruma, a magas intenzitású műveletekig!
- Hazánktól jelentős távolságra, szélsőséges természeti és éghajlati viszonyok között, nehéz terepen, korlátozott Befogadó Nemzeti Támogatással (BNT), vagy éppen a nélkül!
- A katonai tevékenységek különböző, esetenként valamennyi formájának alkalmazása.
- Mindez modern technikai eszközökkel, hálózatalapú hadviseléssel!

Az országvédelem vonatkozásában az MH-nak ÖNÁLLÓAN is tudnia kell teljesítenie az alapfeladatát (Magyarország Alaptörvénye!). A Magyar Honvédségnek rendelkeznie kell az ország fegyveres védelméhez szükséges képességek alapjaival, hogy a biztonsági környezet romlása esetén lehetőség legyen ezek célirányos fejlesztésére.

Itt érkeztünk el a harckocsialegységek által hordozott képességekhez, melyek jól láthatóan a legutolsó kategóriába esnek. Az országvédelmi feladat (egy hadművelleti és két harcászati irány lezárása) még akkor sem végrehajtható tűzérség és harckocsik nélkül, ha ezt a tevékenységet csak korlátozott ideig (pl. a szövetséges erők beérkezéséig) kell megvalósítani, hiszen ez az állapot akár hónapokig is eltarthat.

Véleménykülönbség azonban adódhat az „alapképesség” meghatározását és a „biztonsági helyzet romlása” időintervallumát illetően. Harckocsizótisztként és hadművelleti tervezőként az a véleményem, hogy a fegyvernemi alapképesség technikai, anyagi és személyi feltételei minimálisan a következők:

1. Az MH rendelkezik egy önálló vagy dandárkötelék feltöltött harckocsizászlóaljjal, ami békekiképzést és tartalékos felkészítést folytat, láncos és nehéz kerekes eszközeivel részt vesz a katasztrófa-elhárítási műveletekben, személyi állománya pedig rotációs rendszerben az MH békemissziós feladataiban. A harckocsizótisztek és -altisztek gyakorlati képzése és továbbképzése a zászlóalj bázisán történik, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel (NKE) és az MH Altiszti Akadémiával (MH AA) szoros együttműködésben. A tisztek további előmenetele megoldott, hiszen összefegyvernemi képzést kapnak.
2. Az ország fegyveres védelméhez szükséges harckocsik üzemképes, hadra fogható állapotban, tartós tárolásba helyezve bármikor rendelkezésre állnak, rendelkeznek a meghatározott időintervallumra (harc vagy műveleti napok) számvetett anyagi készletekkel.⁷
3. A tartós tárolásba helyezett harckocsik keretalegységekbe vannak szervezve,⁸ azok parancsnoksága és tartalékos állománya összeírt, évente szinten tartó kiképzésen részt vesz, 3-5 évente harcászati gyakorlatokon a tényleges állománnyal együtt szerepel.

⁶ Amíg Magyarország Alaptörvénye végrehajtásának elmulasztása jogilag szankcionálható, addig az NBS és NKS kormányhatározat, egy politikai állásfoglalás, nem törvényi erejű, de mégis a kormány ennek szellemében dolgozik. Az NBS részletes elemzését lásd Kiss Petra: A magyar stratégiai gondolkodás változása a nemzeti biztonsági stratégiák tükrében. *Hadtudomány*, 2012. 3–4. szám. Az NKS-t Tóth Péter mutatja be A nemzeti katonai stratégia és a magyar stratégiai kultúra c. értékelésében. Lásd: NKE Stratégiai és Védelmi Kutatóközpont. *Nézőpontok*, 2013. 2. szám.

⁷ Lőszer- és robbanóanyag, üzemanyag, tartalék alkatrészek, műszaki anyagok, közlekedési anyagok, fegyverzeti anyagok, páncélos- és gépjármű-technikai anyagok stb.

⁸ A régi „M” zárolt alegységekhez hasonlóan.

Úgy gondolom, hogy a fenti kritériumoknak való megfelelés nevezhető a fegyvernemi alapképesség fenntartásának. A jelenlegi állapot azonban semmiképpen.

A biztonsági helyzet romlásának megfelelő haderőfejlesztés is felvet néhány érdekes kérdést. A délszláv háború óta általában az a tapasztalat, hogy a regionális és helyi konfliktusok viszonylag gyors és heves lefolyásúak,⁹ jellemző a rapid eszkaláció (arab tavasz). Az ilyen esetekben nincs idő átállni hadigazdálkodásra, és megkezdeni a kívánt képességek felfejlesztését, annál is inkább, mivel a beszerzések hónapokig, a teljes képesség elérése a páncéloserők esetében pedig akár egy évig is eltarthat. Reálisan tekintve nem lesz ennyi időnk a reagálásra, főleg, hogy a krízisterületek szinte azonnal embargó alá kerülnek a hadianyagok tekintetében, nem beszélve arról, hogy ki fogjuk magunkat szolgáltatni annak az országnak, amelytől a szükséges beszerzések történnek.¹⁰ Továbbá a kérdés vizsgálatában, felvetődik a 180 és 360 napos készenléti idők realitásértéke is. Úgy gondolom, hogy csak azok a katonai szervezetek lesznek képesek hatásosan reagálni bármely veszélyhelyzetben, amelyek készenléti ideje 90 napnál rövidebb – különösen napjainkban, az MH jelenlegi létszámát és harcértékét tekintve.

A „belátható idő” vagy a 10 éves biztonságpolitikai előrelátás azért érdekes, mivel a II. világháború óta kitört egyetlen konfliktus, regionális vagy helyi háború sem volt előre látható 10 évvel előre, de talán még 1-2 esztendővel előre sem. A krízishelyzetek kialakulása döntően felkészületlenül érte a feleket, és ekkor már az volt a kérdés, hogy a politikai színtérrel párhuzamosan milyen erők állnak rendelkezésre az érdekérvényesítéshez, a fegyveres tevékenységek eszkalálásához vagy éppen elfojtásához.

A múlt tanulságai, a jelen érdekei, a jövő lehetőségei

Meggyőződésem, hogy az alaptörvényben meghatározott országvédelmi feladatok végrehajtásához szükség van a harcokocsikra és összefegyvernemi harci képességekre. A mai napig ennél jobb és hatásosabb tevékenységi forma magas intenzitású konfliktus esetén egyelőre nincs. Egy hadsereg mindig a múlt háborúira készül, de a legjobban felkészülteknek van egyedül esélyük arra, hogy adaptálódjanak az új kihívásokhoz.

A hidegháború során egy esetleges III. világháború cselekvési változatait latolgattuk a II. világháború eljárásrendje alapján. A kilencvenes években a békefenntartás látszott a jövő katonai feladatának, hátat is fordítottunk a hagyományos katonai értékrendszereknek – hamar elfelejtettünk harcolni, harcot tervezni és vezetni. Az öbölháború, Afganisztán eseményei és a világban zajló folyamatok egy ideig visszarántottak minket a valóságba, de mégis, jelenleg csak az aszimmetrikus fenyegetés és a terrorizmus látszik valóságos veszélynek. Legdivatosabb most az „átfogó megközelítés” elmélete – s bár az afganisztáni tapasztalatok alapján azt gondoljuk, hogy ez egy új dolog, emlékezzünk arra, hogy a kilencvenes évek elejéig működött a hadsereg és társadalom közös erőfeszítése a felmerülő feladatok érdekében.¹¹

⁹ Eklatáns példa az orosz–grúz incidens.

¹⁰ Az adott ország saját nemzeti érdekeit szem előtt tartva esetleg nem, vagy késedelmesen szállít – szemben a korábban megkötött megállapodással.

¹¹ Hadigazdaságra való átállás képessége, nemzetgazdaságból visszabiztosított eszközök rendelkezésre állása, nemzetgazdasági munka, árvíz- és „hőmentő-részlegek” tervezése automatikusan, az időjárásnak megfelelően, pályára irányító és hazafias táborok szervezése stb.

A divatos stratégiai irányzatok közepette elsiklunk a felett, hogy az évek óta háborúzó USA már nem aszimmetriáról, hanem hibrid fenyegetésről beszél,¹² és a széles körben ünnevelt „hatásalapú műveletek” koncepciója¹³ viszonylag hamar megbukott az igen pragmatikus amerikai tengerészgyalogság parancsnoki állományának ellenállásán. James Mattis tábornok, a „Fallúdzsai Hős”¹⁴ maga jelentette ki, hogy „az EBAO doktrínája nem a tengerészgyalogságnak való”.

A Szövetséges Erők teljes spektrumú képességet tartottak fent Irakban és Afganisztánban is, a tevékenység jellegét a Bush-doktrínának megfelelően¹⁵ háborúként értékelték és reagáltak. Igaz, hogy minden résztvevő elismeri az afganisztáni konfliktus katonai újszerűségét, de ez túlnyomóan a fejletlen és a posztmodern kultúra, eszközök, módszerek és harcmodor összecsapásából ered.

Az országvédelmi feladatok során a legkisebb közös többszörösökből indulunk ki, azaz abból a követelményből, hogy a Magyar Honvédségnek önállóan is szavatolnia kell tudni Magyarország biztonságát. Akár egy egyszerűbb konfliktus kezeléséről, akár egy eszkalálódott incidensről vagy végső esetben fegyveres fenyegetésről legyen szó, szükség van egy hiteles elrettentő, egy csapásmérő erőre. Ez pedig jelenleg elképzelhetetlen harckocsik nélkül.

A fegyvernem (fegyvernemek) jelenlegi leépült állapota szinte kizárja a továbblépés lehetőségét, hiszen minden támogató és logisztikai háttérrel visszafejlesztettünk az évek során. A fegyvernemek szükséges képességeit, egymáshoz való arányát „tabula rasa” állapotból újra kellene gondolni és ehhez meghatározni a beszerzéseket, amelyek nem valósulhatnak meg önálló fejlesztési vonalon, hanem egy harci rendszert kell képezniük. (Például olasz harckocsikhoz nem feltétlenül a francia gyalogsági harcjármű és a német löveg a legjobb megoldás...) Egy katonai szervezetnél – de úgy gondolom, hogy MH-szinten is – rendkívül nagy könnyebbség, ha minél kevesebb harc- és gépjárműtípust üzemeltetnek. Fontos ez a logisztikai kiszolgálhatóság miatt, ami egy gépesített köteléknél a prioritások között található. A típusok, alvázak, felépítmények azonossága rendkívül hatékonyá teszi az üzemeltetést (pl. Rába gépjárműcsalád).

Érdeemes vizsgálni a harckocsikat a hazai páncéltörő képesség tükrében is. Elvileg egy sor fegyverrendszer alkalmas az ellenség nehéz és páncélozott eszközeinek pusztítására, még akkor is, ha nem ez az elsődleges feladata. A repülőgépek, a harci helikopterek, a mobil rakéta-páncéltörő eszközök, harckocsik, telepíthető páncéltörő rakéták, páncéltörő tüzérszerek, kézi páncéltörő gránátvetők mind részei páncéltörő képességünknek. Látható, hogy a harckocsi ezek közül csak egy harceszköz. A realitásokat és a technikai fejlettséget figyelembe véve beláthatjuk, hogy Gripenjeink elsődleges feladata a légtér védelme – és sajnos nincs annyi gépünk, amennyi a szárazföldi támogató feladatokat is repülni tudná. Harci helikoptereink az egyik leghatásosabb fegyverrendszerek ebben a kategóriában – abban az esetben, ha számuk és hadrafoghatóságuk a kívánt szinten van. A jelenlegi páncéltörő alegység BRDM alapgépe leginkább a páncélelhárító tartalék (PET) és a műszaki zárakra támaszkodó mozgó záróosztály feladatait (MZO) oldja meg maradéktalanul. Érdeemes lenne számvetni a páncéltörő tűz hatásosságát abban az esetben is, ha a jelenlegi páncéltörő rakétaosztály alkalmazása helyett telepíthető páncéltörő rakétákat helyeznénk

¹² Hagyományos és aszimmetrikus fenyegetés együttes előfordulása.

¹³ Effect Based Operations (EBAO).

¹⁴ Az 1. Tengerészgyalogság Hadosztály, majd a 1. Tengerészgyalogság Expedíciós Erő (hdt.) parancsnoka, később NATO SACT és a CFCOM parancsnoka.

¹⁵ War on terror.

a lövészászlóaljakkhoz és -századokhoz, a manőverek végrehajtásához pedig a gyalogsági harcjárműveket felszerelnék páncéltörő rakétával, a harckocsikat pedig csőből kilőhető rakétarendszerrel a nagy távolságon megjelenő fontos célok ellen.

Vigyázat, páncélosok!

Az előzőekben vázoltak alapján a beszerezni kívánt harckocsik tulajdonságait célszerű együtt vizsgálni a velük harcoló lövész-, tüzér- és egyéb harci és harci támogató alegységek fegyverrendszereinek harcászati-technikai jellemzőivel. Térségünket tekintve több választási lehetőség is adódik, attól függően, hogy a kívánt képességeken, illetve harcászati-technikai jellemzőkön túlmenően milyen politikai és/vagy gazdasági irányba törekszünk. Minden megoldásnál növeli a hatékonyságot, ha az egyéb rendszerek beszerzése is ugyanabból az országból történik.

Németország – Leopard 2. A „LEO” egy modern, tipikus német nehéz harckocsi, ennek minden ódiomával. Egy Leoparddal felszerelt, 58 db harckocsiból álló¹⁶ önálló harckocsizászlóalj jelentős védelmi képességekkel ruházná fel a honvédséget. Előnye a minőség, a német precizitás, a nagynevű elődök (Tigris, Párduc) tapasztalati tőkéjének felhasználása. Ugyanakkor rendkívül szervizigényes, komoly logisztikai ellátást igényel. Egy olyan haderőben, ahol az orosz technikát sem szolgáltuk ki úgy, ahogy elő volt írva,¹⁷ az igényes német technika a megfelelő infrastruktúra nélkül hamar hadrafoghatatlanná válna. A típusváltás előkészítése (oktatók, kiképzők, szakjavító állomány felkészítése) kb. egyéves folyamat, mivel a harckocsitípussal korábbi tapasztalataink nincsenek. Összességében egy komoly és igényes megoldás azonban hosszú távon nem költséghatékony, még akkor sem, ha a használt eszközöket ingyen vagy jelképes áron kapjuk. (Egy LADA vezetési élménye és üzemeltetési költségei összehasonlítva egy BMW-ével.)

Olaszország – Ariete/Centauro. Az Olaszországgal való együttműködés és közös fejlesztési projektek lehetősége is új lendületet kapott az utóbbi hónapokban. Érdeemes megvizsgálni az általuk kínált lehetőségeket, hiszen az Olasz Haderő szinte minden fegyverrendszerét maga gyártja, lehetőség volna teljes rendszerek beszerzésére, esetleg hosszú távú kooperációra nemcsak a szárazföldi, de forgószárnyas kérdésben is. Az *Ariete* harckocsi 50 tonnás, standard 120 mm-es NATO-löveggel felszerelt dízelmotoros gyártmány. Nem olyan kifinomult, mint német társa, ugyanakkor egy megfelelő konstrukcióban kielégítené a védelmi igényeinket. Ami továbbá izgalmassá teszi a típust, az a hozzá illő *Centauro* járműcsalád, amely gyalogsági harcjármű, páncélvadász, vezetési pont és egyéb, multifunkciós kerekes harcjármű-feladatokat láthat el 30 mm gépágyúlőszerig védett páncélzattal. Az amerikai tengerészgyalogság ezt a típuscsaládot vizsgálta a Stryker Combat System¹⁸ kialakításánál. Előnye a valószínűsíthetően kedvező konstrukció és a rendszerben való gondolkodás lehetősége. Hátránya, hogy valószínűleg a Leopardhoz hasonlóan szerviz- és infrastruktúraigényes, valamint hogy nem rendelkezünk üzemeltetési tapasztalatokkal a típuscsaláddhoz.

¹⁶ 4 század, századonként 14 kocsi + zpk és zpkh-i harckocsik.

¹⁷ Sárrázó, mosás, tankolás, technikai kiszolgáló állomás, javítóműhely, telephely. Ezt az egyszerű szabályt már a kilencvenes évek elején sem tudtuk betartani, hiszen a sárrázók nem működtek, a TKÁ-ra pedig be sem engedték a harckocsikat. Sokat javítottunk szükséganyagokkal, a 72-es vontatók és a javító-karbantartó műhelykocsik száma minimális volt, néhány darab országszerte. A 11. hk. z. javítóműhelyét (korábban a 25.gl.dd javítóműhelye) 2006-ban életveszélyesnek minősítették és lezárták, mivel sem fűtés, szellőzés, folyóvíz, sem WC nem volt benne, viszont a teteje beázott és nem felelt meg semmilyen munkavédelmi előírásnak.

¹⁸ Medium, Interim Brigade Vehicle Solution.

Oroszország/Ukrajna – T-90/BMP-3/Yatagan. A jól ismert és bevált T-72 család továbbfejlesztett változata. Számtalan előnye van, teljes járműcsalád és harci rendszerek választhatóak, a jelenlegi politikai környezet és NATO-tagságunk azonban szinte esélytelené teszi ezt a megoldást. A BMP-3 lehetőségével igazából több legyet is üthetnénk egy csapásra; bár az eszköz nem harckocsi, hanem gyalogsági harcjármű kategóriába sorolt, fegyverzetét tekintve egy rendkívül dinamikus, úszó, mozgó erőd, megfelelő páncélvédelemmel és páncélelhárító képességgel. A háromfős kezelőszemélyzetten kívül hétfős lövészrajt szállít. Az Ukrán Yatagan is a T-72 alaptípus modernizációja, egyebek között standard 120 mm-es NATO-löveg beépítésével.

Csehország – T-72M4CZ. Egy működő variáns a T-72 projektre, hiszen Csehország NATO-tag és a modernizált, automata sebváltóval és termovízióval ellátott harckocsi valódi alternatíva – különösen annak tudatában, hogy Vyskovban nagyon komoly szimulációs központ épült ki, többek között harckocsi-trenaszsőrökkel. Csehország 150 db állományfelesleg modernizált eszközzel rendelkezik, valamint saját harckocsigyártó kapacitással. A visegrádi, illetve EU-együttműködés keretében minden bizonnyal sikerülne egy működő konstrukció kialakítása.

Az amerikai, angol és francia típusokat nem is vizsgáltam, hiszen bekerülési és üzemeltetési költségeik, súlyuk és fogyasztásuk előnytelenné teszik ezeket a nehéz harckocsikat a közép-európai hadszíntéren, ahol a műveleteket mindig a korlátozott erőforrások és logisztikai lehetőségek jellemzik – eltérően az angolszász, anyagelvű hadikultúra tervezési prioritásaitól.

A harckocsi, a típus, azonban csak az egyik harmada a képességnek. Második harmad az elkötelezett és kiképzett kezelőszemélyzet, a harmadik pedig a logisztikai háttér.

A fegyvernemi kultúrák

2007-ben, a fegyvernemi zászlóaljok megszüntetésekor létrejött Tatán a harci támogató zászlóalj annak érdekében, hogy megőrizze a „fegyvernemi kultúrák magocskáit” addig, amíg a fegyvernemi képességeket (harckocsi, tüzér, páncéltörő) „hibernálják”.¹⁹

Mit nevezünk fegyvernemi kultúrának, és miért olyan fontos a megőrzése? A fegyvernemi kultúra nem más, mint egy érték-készlet, professzionális, katonai-szakmai értékek olyan gyűjteménye, ami csak az adott fegyvernemre (és gyakran csak egy helyőrségre) igaz. Ezek az értékek többnyire évtizedek alatt, (elsősorban tiszti) generációk által őrződnek meg és alakulnak, formálódnak. Kiterjednek a parancsnoklás, kiképzés, napi élet, szolgálatellátás, karbantartás területeire és a katonai szervezet tevékenységének majd minden szegmensére.

Egy eklatáns példa a harckocsizók szakmai kultúrájának megnyilvánulására az a tisztelet és mérhetetlen szeretet, ahogy harckocsijukkal bántak – akár a megszemélyesítés mértékéig.²⁰ Időjárástól és napszaktól függetlenül a harckocsi kezelőszemélyzete addig nem evett és pihent, amíg bármely kiképzési foglalkozás után a harckocsikat be nem szállították, azokat le nem mosták, meg nem tankolták és az alapvető karbantartási munkálatokat el nem végezték (az ágyú- és fegyvercsövek kihúzása minden esetben megtörtént). A tisztek minden esetben részt vettek saját harckocsijuk karbantartásában és javításában, hiszen ők

¹⁹ A szakkifejezést a katonai szaknyelv az orvostudománytól vette át. A hibernáció állapotában a test sejtjeinek tevékenysége szinte mozdulatlanul lassul, drámaian lecsökkentve az élőlény oxigénszükségletét.

²⁰ Saját, első harckocsimat, a 80071 alvászámú „Királylány”-t Bagdad mellett látta néhány éve egyik páncélostiszt kollégám, iraki missziója során. A cseh gyártmányú tank is tagja volt annak a 77 db T-72 harckocsiból álló csomagnak, amit Iraknak adományoztunk.

is a kezelőszemélyzet tagjai voltak. A fekete overallon ritkán hordtak rendfokozati jelzést, hiszen ismerték egymást: a tiszteket, altiszteket és a legénységi állományt gyakran nehéz volt megkülönböztetni a terepen – de ez is volt a cél. A szakma magas szintű ismerete követelmény volt. A tatai harckocsizók a rendes kiképzési feladataik mellett évente mintegy száz bemutató harcászati és lövészeti foglalkozáson vettek részt különböző delegációk számára a '90-es években, lö- és harckésztségük magas fokon állt. A harckocsizók rendkívül szoros, szervezeten és rendfokozaton is túlmutató bajtársi közösséget alkottak.

A fegyvernemi kultúra nem tartható fent néhány hangárban tárolt harckocsival, *ez egyedül az alaprendeltetés gyakorlásával (szak- és kötelékkiképzés) valósítható meg!* A kultúrát nem a technikai eszköz, hanem az abban harcoló, azt működtető és kiszolgáló harckocsizó katona hordozza magában. A kultúra így a technika – ember – tevékenység háromszögével példázható, és bármely oldal hiányával sérül az értékékszlet.

A leírtakból valószínűleg belátható, hogy a fegyvernemi kultúra egy homogén fegyvernemi alegységben (zászlóalj vagy magasabb szintű katonai szervezet) őrizhető meg huzamosan és hatásosan.

Epilógus: Az újjáélesztés?

A harckocsizó fegyvernem nélkül Magyarország védelmi képessége erősen gyengül, hiszen térségünk csaknem minden országa rendelkezik páncélosokkal. Harckocsik nélkül nehéz értelmezni az összefegyvernemi harc sajátosságait és követelményeit. A fegyvernemet a politikai és katonai vezetés 1993-tól kezdődően folyamatosan leépítette a látható veszélyeztetettség hiánya, a folyamatos haderőcsökkentés és a fajlagosan magas üzemeltetési költségek miatt.

Napjainkban, az országvédelem előtérbe kerülésével ismét felvetődött a harckocsik szükségességének a kérdése. Mivel az eddig fokozatosan felépített kiszolgáló rendszereket és infrastruktúrát leépítettük, a harckocsik rendszerbe állítása többleterőforrást igényel. Tekintettel arra, hogy napjainkban a haderőre fordított erőforrás kevesebb, mint bármikor az elmúlt évtizedekben, a fegyvernem szerepét, méretét, alkalmazását és az alkalmazott technika típusát újra kell gondolni – középtávon elsősorban teljesen új technika beszerzésében célszerű gondolkodni, amennyiben a fegyvernem hadrendben tartására vezetői akarat van.

A típus kiválasztása után azonnal meg kell teremteni a technikai váltás feltételeit, és megkezdeni az oktató-, kiképző- és szakjavító-állomány felkészítését, majd ütemezetten a szükséges infrastruktúra megteremtését, a szükséges rendszerek kialakítását, szabályzatok fordítását és kiadását, végül a típus fokozatos bevezetését – hasonlóan a 35 évvel ezelőtt rendszerbe állított T-72-es harckocsikkal végrehajtott folyamathoz. Még élnek azok a szakemberek, akik ezt a munkát végezték. Még rendszerben van a harckocsizó tisztek és -altisztek utolsó és utolsó előtti generációja, akik a típus- és kultúraváltást vezethetik. De ne várjunk sokáig.

AZ MTA HADTUDOMÁNYI BIZOTTSÁG ÉLÉN

Prof. dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes

Köcsk, Celldömölk, Szombathely. Születési és lakhelyek, a szocializálódás kezdeti lépései egy 1951-ben született fiúnak. Őt testvér, szűkös anyagiak. Mégis vágy a kitörésre. Tanulni kell, megtalálni azt a lehetőséget, ahol mindez valóra válhat. 1969-ben érettségi, majd augusztus elsejével Debrecen, a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola féléves katonai alapképzése. 1973. augusztus 20-án főhadnagyként avatják a Kossuth téren az ország nyilvánossága előtt.

A szokásostól kicsit eltérő katonai karrier, amely igen magasra juttatja a '90-es évek második, a 2000-es évek első felére. Vezérkarfőnökként, altábornagyi rendfokozattal vonult vissza az aktív katonai pályától 38 és fél év elismert szolgálattal a háta mögött. 2008-ban oktatói, tudományos és közéleti tevékenységéért a köztársasági elnök ny. vezérezredesnek nevezte ki.

Ma dr. Szenes Zoltán a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetközi Intézete Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztály Hadtudományi Bizottságának elnöke. Második ciklusát tölti a köztestület élén.

Tanulás és felkészülés

A középiskolában tanár szeretett volna lenni. Történelemtanár. Az élet azonban másként hozta, de egy valami még ebben a más környezetben sem változott meg. A megmagyarázhatatlan tanulni vágyás, az egyre újabb és újabb ismeretek elsajátítására való igény.

„Mindig is bennem volt a tanulási vágy” – vall erről. „Egészen negyvenöt éves koromig szinte mindig tanultam. A főiskola (Budapest), az akadémia (Szentpétervár) után 1982–1985 között az MTA tudományos ösztöndíjasa voltam (kandidatúra) a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián. Később, amikor tanárnak neveztek ki, az oktatás mellett pedagógiát tanultam. A rendszerváltozás időszakában a Közgazdaságtudományi Egyetemen nemzetközi gazdasági kapcsolatokat hallgattam, amit rögtön követett a dr. univ. képzés ugyanott (az két év volt akkoriban). 1995-ben Londonban végeztem a vezérkari akadémia (Royal College of Defence Studies), akkor hagytam abba a szervezett tanulást. A hivatásos pályám első két évtizedéből néhány év volt a tanulmányoktól mentes időszak, például a beosztások váltásának időszakában.”

Persze, nem lett volna önmaga, ha nem képi tovább magát. A kilencvenes években – bár már felelősségteljes beosztásokban dolgozott – különböző (szervezett) tanfolyamokon vett részt az előljárói beiskolázásoknak megfelelően. És egyre magasabb és komolyabb

beosztások várták. Volt a Magyar Honvédség hadtápfőnöke, a HM főosztályvezetője. A NATO-csatlakozás időszakában katonai képviselőként dolgozott Brüsszelben, majd kinevezték Nápolyba a déli parancsnokság logisztikai főnökének. 2002-ben vezényelte a haderő védelmi felülvizsgálatát, 2003-ban lett vezérkarfőnök.

Életformájának tartja a tanulást mind a mai napig, hiszen állandóan készülni kell az órákra, konferencia-előadásokra, de a tanulmányok, cikkek írása is folyamatos önképzést jelent. Ez a fajta életmód az aktív katonai szolgálat alatt sok lemondással járt, mert eleget kellett tenni a különböző felelős beosztások követelményeinek, és csak a szabadidő terhére tudott foglalkozni a tanulóval, a tudományos munkával, a kutatással. „Igazából én mindig dolgoztam és tanultam. Ma is ezt csinálom! Végül is semmi nem változott, csak már nem vagyok felelős a haderő ügyeiért. »Éjszakai bagoly« munkaritmusom sem változott, késő este, éjjel tudok például nyugodtan írni. Ugyanúgy sokat dolgozom, mint aktív koromban, csak ma az oktatás, a tudományos közélet, a diákokkal való foglalkozás köti le az időmet. Ma is ezt csinálom, ez egy életforma nálam, nem teher. Ezért választottam most júliustól a nyugdíj helyett a tanítást. Egy pillanatig nem haboztam” – mondja.

A tanítás is szép hivatás. Tananyagok kidolgozása, a témérdek tapasztalat, ismeret átadása – a civil diákoktól a vezérkari osztály hallgatóin át a külföldi doktoranduszokig – nem kis feladat, komoly kihívást jelent. Ma is hisz abban, hogy a tárcának, a haderőnek szüksége van kvalifikált civil biztonság- és védelempolitikai szakemberekre, ahogyan ezt a '90-es években kitalálták a HM Oktatási és Tudományszervezési Főosztályán.

Példaképei a mai és tegnapi hadtudósok, olyan katonák, akik tetteikkel, szellemi és gyakorlati munkájukkal hozzájárultak a honvédség szellemi örökségének gyarapításához.

A Hadtudományi Bizottság

A Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága az MTA IX. Osztályához tartozik. „Erős bizottságnak” számít, 300 fős köztestületi tagsága van. „A Hadtudományi Bizottság elismertsége abból is látszik – mondja dr. Szenes Zoltán –, hogy az elmúlt másfél-két év akadémiai reform-átstrukturizálási során sohasem vetődött fel a testület más szakterülettel való összevonása. Pedig a IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályhoz korábban 22 bizottság tartozott, és az integrációs folyamat eredményeként mára csak tíz maradt. Ebben a tudományos és szervezeti versenyben a Hadtudományi Bizottság változatlanul megmaradt, léte soha sem kérdőjeleződött meg.” Ez annak is következménye, hogy a testület is folyamatosan megújul, a meglévő erősségekre épít, és aktív tudományos-szakmai közéletet él. Jelenleg három akadémikus dolgozik a bizottságban, a 33 fős tagságból tizenheten viselik az akadémiai doktori címet.

Az egyetlen gond és probléma – mondja –, hogy a bizottság nagydoktor tagjainak többsége az idősebb korosztályhoz tartozik. Jellemző Szenes tábornok gondolkodására, hogy ebben a pozíciójában is az utánpótlás kérdései foglalkoztatják. Szerinte a minisztériumnak, az egyetemnek (az ott tanítóknak is) sokkal több energiát, forrásokat kellene mozgósítania annak érdekében, hogy ennek a tudós gárdának legyen utánpótlása. Az egyetemi oktatásban időről időre feltűnnek tehetséges PhD-fokozatosok, kandidátusok, akik megérték az MTA követelményeinek teljesítésére. Megérdemlik, hogy támogassa őket az intézmény, hiszen tudásukat az egyetemi oktatásban vagy a HM-szféra fontos beosztásaiban tudnák hasznosítani. Személyre szóló tudományos karrier-menedzsmentre lenne szükség. Ha ez nem történik meg, hosszú távon a Hadtudományi Bizottság elveszíti MTA-szintű tudományos potenciálját és kimarad a magyar tudományos-szakterületből. Ez pedig olyan helyzetet teremthet, mint amilyen a második világháború

után néztünk szembe: tíz-tizenöt éves távlatban nem lesz képviselője a hadtudomány-nak a Magyar Tudományos Akadémián. Ezt persze negatív forgatókönyvként vázolja fel.

Nagyon fontos ebben a feladatban – hangsúlyozza – a minisztérium szerepe. Komoly probléma napjainkban, hogy a HM tudományszervezési rendszere alig működik, megszűnt az oktatási és tudományos tanács, nincs önálló szervezeti egysége a tudományszervezésnek. Egy kis munkacsoport működik a tárcánál, lényegében jog- és hatáskör nélkül, kvázi informálisan. Késnek fontos döntések, többek között a HM tudománypolitikai irányelveinek kiadása vagy a kutatások normatív finanszírozási rendjének kialakítása.

Ezt azért is problémaként fogja fel, mert a nemzetközi porondon – a szövetségi rendszerben – komoly illeszkedési, együttműködési lehetőség lenne. Példaként hozza fel a képzési együttműködés rendszerét a NATO katonai akadémiáival és egyetemeivel. Ehhez azonban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) jelenlegi kompetenciája és forrásai kevésnek bizonyulnak. Mint ahogyan döntés kellene arról is, hogy az egyetem belépjen a Nemzetközi Hadtudományi Társaságba (ISMS), mivel a szervezetnek csak intézmények lehetnek a tagjai. Továbbá számos olyan hazai és nemzetközi kutatási intézet működik, melyek divíziói, részlegei kimondottan a hadsereg és a társadalom viszonyával, problémáival foglalkoznak, és potenciális együttműködési partnerek lehetnének. Komoly tudományos lehetőséget jelenthet a tudományos kapcsolatok erősítése a közép-európai katonai egyetemek között.

Szenes professzor véleménye szerint a szaktudomány, a szaknyelv fejlődése, a saját eredmények nemzetközi megjelentetése, a tudás terjesztése nem csak pénzkérdés.

„Mint látjuk – mondja a tábornok –, a keretek adottak, azokat jobban meg kellene tölteni tartalommal. A mai katonákat is lehetne jobban ösztönözni a tudományos munkára, amely egyben erősítené az egyetem presztízsét és a HM–MTA kapcsolatát is.”

Az MTA reformjának részeként 2013-ban megváltozott az akadémiai doktori követelmények rendszere, amelynek egyénenkénti teljesítéséhez intézményi segítségre is szükség van. Különösen fontos ez a könyv- és folyóirat-kiadás területén. A hadtudományi könyvkiadásban a Zrínyi Kiadó (amelynek hadtudományi kiadói tevékenysége a civil tudományos körök által is elfogadott) játszhatna aktívabb szerepet, ami azért lenne fontos, mert a jövőben például tudományos hivatkozásokat csak a könyvek és tudományos folyóiratok esetén fogad el az MTA. Hiányoznak a korszerű, átfogó hadtudományi munkák, szótárak, enciklopédiák. Talán ezen a területen most elindul egy pozitív folyamat, hiszen májusban jelent meg – 30 év után – az új Katonai helyesírási szótár, készül a terminológiai szótár. Szükség lenne tematikus hadtudományi könyvekre is, nemcsak magyarul, hanem angolul is. A tudós testület új tudásmetriai rendszert épített ki, amely elektronizált formában megjelenik az MTA tudományos művek tárában, és e szerint értékeli a pályázók tudományos habitusát, pontozzák a beadott pályázatokat. Ebben az értékelésben megkerülhetetlen szerepe lett az egy- és többszerzős műveknek, szerkesztett kiadványoknak. A célok érdekében fontos lenne a mintegy 30 katonai szakmai folyóirat kiadásának megerősítése, hogy kategorizálásuk jobban megfeleljen az új minőségi követelményeknek.

A Hadtudományi Bizottság nemrégiben tartott egy szakmai beszélgetést a katonai folyóiratok főszerkesztőivel, szerkesztőivel, szerkesztőbizottsági elnökeivel (*melyen a Honvédségi Szemle is képviselte magát – a szerk.*), hogy mit kellene tenni az egyes folyóiratok helyzetének javítása, pozíciójának erősítése érdekében.

Hasonló a helyzet – folytatja – a nemzetközi publikációkkal kapcsolatban. A hadtudományban (és általában a társadalomtudományok területén) törekedni kell a nemzetközi integrálódásra. Ennek egyik féléjében abban a konzervatív gondolkodásban – egyfajta titokföltésben, zártságban – látja, amely szerint a tapasztalatok, eredmények megosztása nemzetközi szinten nem fontos. Pedig ma éppen az ellenkezőjét látjuk a nemzetközi világban,

a különböző nyugati katonai folyóiratok szorosan együttműködnek a szövetségi rendszeren belül, kölcsönösen megosztják a tudományos értékű cikkeiket egymással. Ebből minden fél pozitív tapasztalatokat, tudást szerezhethet.

A haderő és a hadtudomány

Ma a hadtudományi szakirodalomban számos témában értekeznek a szerzők, de a kutatások egyik központi problémáját a haderő-átalakítás, a műveleti követelményeknek való megfelelés, illetve a katonai stratégia kérdései képezik. Az MTA Hadtudományi Bizottsága 2012. májusi konferenciáját szentelte e problémakörnek. Viták folynak a teljes haderő, a technikai fejlesztés, a finanszírozás, vagy az aktuális haderő-átalakítás kérdéseiről. A teljes spektrumú haderő versus képességalapú haderő egymással szemben álló felfogások közül Szenes tábornok az utóbbinak a híve a honvédség esetében, mivel nincs elég pénz egy teljes nagyságú, komplett haderő fejlesztésére. A reális és szerény ambíciók megfogalmazására int bennünket a történelem is.

„A miniszter a doni katasztrófa 70. évfordulóján – nagyon helyesen – azt hangsúlyozta, hogy a II. világháború előtt a honvédséget egy regionális konfliktusra, közel hasonló erejű ellenfelek ellen tervezték, nem pedig arra, hogy korának egyik legnagyobb hadseregével (a szovjetekkel) szemben, szélsőséges időjárási körülmények között sikeresen fellépjen. Ennek a történelmi tapasztalatnak ma is érvényesnek kell lennie. A Magyar Honvédség ma sincs teljes spektrumban, hosszan tartó, magas intenzitású hadviselésre felkészítve, ez nem is lehet a cél. Ám a konkrét haderő-fejlesztési célokat meg kell határozni, hiszen csak ennek tudatában lehet eldönteni, hogy milyen képességeket fejlesszen, milyen technikai beszerzések történjenek, milyen szervezeti felépítése legyen” – fejtegeti.

„Ma ezzel a problémával nem szívesen nézünk szembe. Hiába hirdetik meg – mondja Szenes tábornok – a fegyvernemek rehabilitációját (ami egyébként nagyon helyes lenne), ha nincs rá elegendő forrás. Hasonló a helyzet napjainkban a helikopterekkel, és minden nagy, forrásigényes technikai projekttel. A hadsereg szerkezete hasonlatos az ementáli sajtóhoz, sok benne a lyuk: létszámhiányok, felszerelési hiányok, eszközhiányok. A haderő »sajtos keménységét« a kvalifikált és elkötelezett személyi állomány adja. Az elmúlt évtizedben nem volt átvilágítás, nem tisztázta az aktuális kormányzat, hogy mit is akar a honvédséggel. Ez utóbbi pedig problémát jelenthet 2014-ben, mert egy őszinte szembenézés a helyzettel megint drasztikus változásokat okozhat. Ezért jobb a Nyugaton – elsősorban az angolszász országokban – elterjedt gyakorlat, amely minden kormányzati ciklusban vagy kormányzati »színváltáskor« felülvizsgálatot tart. Van, ahol ezt törvénybe is iktatják. Ez a mindenkori kormányzatnak egy kötelezettséget is jelent, végre kell hajtania. A módszer nemzetközi elfogadottságát mutatja, hogy már Keleten (Oroszország, Kína) is alkalmazzák.”

Itt példaként említi, hogy Obama amerikai elnök éppen csak megkezdte második ciklusát, és már elkezdődött a következő négyéves felülvizsgálat lefolytatása, amit jövőre, 2014-ben hajtanak végre. Az új felülvizsgálat fogja meghatározni, hogy milyen haderőre van szüksége az USA-nak az elkövetkező 10-15 évre. „Az USA-ban még azt is előírják, hogy a védelmi áttekintést csak a kormányzati ciklus közepén lehet végrehajtani, megakadályozandó az egyik vagy másik párt védelmi felfogásának »irányába« történő elmozdulást. Ezeknek a felülvizsgálatoknak (nemcsak az USA-ban, hanem a szövetségben is) egymásra kell épülniük. Nem lehet ezt csak a ciklusváltásokhoz kötni, mert annál ez hosszabb távú, komplexebb feladat, befolyásolja a mindenkori globális és regionális biztonsági helyzet, a gazdaság állapota, a kormányzati gondolkodás és még számtalan tényező. Ki kell alakítani

a felülvizsgálatok napi politikától független rendszerét. Nem attól függ a haderő helyzete, hogy erről mit gondolnak a különböző, éppen választást nyerő formációk. Nálunk sajnos az ilyen megközelítés hiányzik.”

Szenes tábornok szerint a hadtudománynak fontos feladata az aktuális védelempolitikai döntések, szakpolitikai koncepciók, szervezeti megoldások vizsgálata, kutatási módszerekkel való elemzése, az eredmények publikálása – függetlenül attól, hogy azok éppen milyen megvilágításba helyezik az aktuális megoldást. Itt különösen két kérdéskörben kellene nagyobb aktivitást mutatni a szakíróknak: az új humánkoncepció és az új tartalékos rendszer területén. Bár még kicsi az alkalmazási időtáv, de részleteiben elemezni kellene az új koncepciók egyes elemeit. Eddig például az átszervezéseknél az volt a gyakorlat, hogy a különböző átalakítások létszámcsoökkentése során az idősebb generáció nyugállományba vonult (ez okozott is generációs lyukakat a szervezetekben). Ma az új törvény szerint 65 éves korában mehet csak nyugállományba a katona. Ha egy alakulatot megszüntetnek, mi történik az ottani hivatásos állománnyal? Utcára kerül vagy közszolgálatba, amely amúgy is csökken? Az új önkéntes tartalékos szolgálat áttekintésének jó apropója lesz az önkéntes haderő jövő évi 10 éves évfordulója.

A katonáértelmiség szerepe

A katonáértelmiség szerepével kapcsolatban vegyes dr. Szenes véleménye. Szerinte ugyanis a tudományos teljesítmény értékelése attól függ, hogy a vezetésben levők fogékonyak-e erre vagy sem, használják-e a tudományos kutatások eredményeit vagy sem. Ha a tárca vezetése és a vezérkar igényt tart az eredményekre, akkor működteti ezt a rendszert és támaszkodik rá. Ha nincs igénye erre, akkor mindez nem működik, sőt sorvadni kezd. A személyek, a gondolkodásmód itt meghatározóak. A katonáértelmiségnek pedig sem jogilag, sem neveltetése okán nincs olyan szabadsága, mint a civil értelmiség egyes köreinek.

Visszaemlékezve elmondja, hogy a haderő felülvizsgálata során már a negyedik hónapban látszott, hogy az elképzeléseknek megfelelő források nem állnak rendelkezésre. Mint az MH törzsigazgatója, a felülvizsgálati projekt igazgatója akkor Ungvár Gyula tábornokhoz, illetve a Magyar Hadtudományi Társasághoz (MHTT) fordult, hogy ilyen helyzetben mi lehet a kiút, mit lehet tenni, mit mond erről a katonai műszaki tudomány? 2003. januárban egy konferenciát szerveztek az MHTT-vel és az MTA Hadtudományi Bizottsággal a haderő technikai modernizációjának lehetőségeiről, amelynek eredménye az volt, hogy a régi platformokat továbbra is üzemben kell tartani, mert annak korszerűsítése realisabb út, mint új eszközök beszerzése. Ennek eredménye lett a felülvizsgálat haditechnikai fejlesztési koncepciójának módosítása, például a BTR páncélozott szállítójárművek felújítása, technikai modernizációja. Bár a felülvizsgálatnak volt olyan törekvése, hogy az orosz technikát le kell cserélni, de a haditechnikai váltáshoz nem volt elegendő forrás.

Szenes professzor napjainkban biztonság- és védelempolitikát, NATO-tanulmányokat oktat MSc- és PhD-szinten. A biztonságelméletek című tárgy egyik kötelező olvasmánya Machiavelli: A fejedelem című könyve, amelynek feldolgozása során a hallgatókkal külön vizsgálják a tanácsadók szerepét a fejedelem mellett. A fejedelem eszes voltát elsősorban az dicsérik, hogy kik vannak körülötte, és ha a tanácsadók hűségesek és alkalmasak, mindig bölcsnek tartják a fejedelmet. De a fejedelemnek gondoskodni kell arról is, hogy a tanácsadók munkáját és hűségét megjutalmazza. A kérdés tárgyalása a forrásfeldolgozás során azért fontos, hogy a diákok megértsék a tanácsadás, a tanácsadó fontosságát, a vele való viszonyt, tudásának és tapasztalatainak felhasználási lehetőségeit. A katonáértelmiséget néha megkérdésközi, néha nem a haderő-átalakítás fontos kérdéseiről.

A hadtudomány kandidátusaként második ciklusban vezeti az MTA Hadtudományi Bizottságát. 2009-ben a bizottságot hivatalosan felkérték, hogy vegyen részt a nemzeti katonai stratégia kidolgozásában, mondjon véleményt a dokumentumtervezetről. Most nem érkezett ilyen megkeresés a tudományos testülethez. Persze a köztestületnek lenne rá lehetősége, hogy a Magyar Tudományos Akadémia keretein belül szakmai stratégiát fogalmazzon meg, ezt az akadémia közzé is tenné, ám erre láthatóan nincs igény. A vezetés és a katona értelmiség viszonya tehát kettős: igény és bevonási szándék, illetve a felkérésnek való megfelelés és kezdeményezőkézség kell hogy jellemezze. Ha mindkettő jelen van, akkor mondhatjuk el, hogy a katonai szakértelmiség tudása, tapasztalatai a legjobban hasznosulnak a honvédség ügyeiben.

Személyes tervek

Terveit nem hajlandó feladni. Reményei szerint 65 éves korára „megcsinálja” az akadémiai doktori értekezését. Azt tervezi, hogy 70 éves koráig tanít. Középtávú tervei között szerepel, hogy legalább középfokon megtanul franciául. Kimondatlan kérdésre rögtön jön a válasz: az unoka francia nyelvű óvodába járt, jó lenne vele egy kicsit franciául társalogni. Komolyra fordítja a szót: számtalan francia eredetű koncepció, illetve terminológia létezik az egyetemes hadtudományban, amit jó lenne eredetiben olvasni.

A tanulásra, a kutatásra nem sajnálja az időt. Mindez elégedettséggel és jóérzéssel tölti el. „Amikor egyetemi tanár lettem – idézi fel –, Sólyom László köztársasági elnök a kinevezési ünnepségen azt mondta: a legjobb dolga az egyetemi tanárnak van, mert bemegy az osztályterembe, bezárja az ajtót, és arról beszél, amiről akar. Ez persze csak félig-meddig igaz, de valóban a saját tudása és meggyőződése szerint oktat. Mindig vannak diákok, akikről pozitívak a visszajelzések. A napi sikerek éltetnek, és magam is minden órán tanulok.”

Már nem foglalkozik napi szinten eredeti szakmájával, a logisztikával. Bár – mint mondja – első tudományos sikereit e diszciplínának köszönheti. Még az „antivilágban”, 1986-ban, a nyugati hadtáp-biztosítási rendszerek összehasonlításával kezdett foglalkozni. A ZMKA hadtáp tanszékének vezetőhelyettese volt, amikor egy százados hallgatója az előadás után megkérdezte: hogyan néz ki az adott hadtáp-biztosítási eljárás a nyugati hadseregekben? Ez a kérdés ösztönözte arra, hogy – mivel akkor már túl volt az aspirantúrán és az angol nyelvvizsgán – komolyabban kezdjen foglalkozni nemzetközi logisztikai rendszerek összehasonlításával. A katonai logisztika kifejezést is ő honosította meg a hazai szakirodalomban (még ha ezt ma már nem is emlegetik a szakmában).

A biztonság- és védelempolitikai szakterületre dr. Szabó Miklós altábornagy, a ZMNE akkori rektora javaslata alapján került, aki nyugállományba vonulásakor a Biztonság és Védelempolitikai Tanszék (ma Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok Tanszék) ajánlotta a katonai felsőoktatásba való visszatéréshez. Az elmúlt hét esztendőben oktatási portfóliója folyamatosan bővült: a *NATO-tanulmányokat* prof. dr. Nagy László ezredestől (ma az MHTT elnöke) „örökölte”, a *biztonságelmélet* című tárgyat az egyetemről kivált dr. Matus János szakalapító tanszékvezetőtől vette át. A szak védelempolitikai „lábának” erősítése érdekében két tantárgyat fejlesztett ki: a *nemzetközi védelmi tanulmányok* című tárgyat, amely nemzetközi összehasonlításban vizsgálja a különböző országok védelmi szakpolitikáit az USA-tól Japánig, illetve a *magyar védelempolitika* című diszciplínát, amely a rendszerváltás utáni honvédelmi politikát tárgyalja. Szakkönyveket, doktori értekezést is e témakörökből szeretne írni.

„1994-ben, amikor a közzgázon megírtam az egyetemi doktori értekezésem, azt javasolták, hogy a disszertációt jelentsem meg egy könyvben. Csak akkor éppen Londonba

mentem tanulni (Royal College of Defence Studies), és el is feledkeztem róla. Amikor visszajöttem, teljesen lekötött a katonai felsőoktatás átalakítása, az új nemzetvédelmi egyetem létrehozása. Most meg hiányzik az önálló, egyszerős könyv. Az új MTA-követelmények szerint előbb szakkönyvet kell írni, és csak utána lehet doktori művet készíteni. Az már nem kétséges, hogy az értekezést a rendszerváltozás utáni védelempolitikáról írom, hogy az egyben egyetemi tankönyv is legyen.”

Ezt azért is fontosnak tartja, mert úgy érzi, a nagypolitikának nem igazán fontosak a honvédelem kérdései. Közkinccsé kell tehát tenni a haderő átalakításával, fejlesztésével kapcsolatos kérdéseket, koncepciókat, és azt vizsgálni kell minden oldalról (politika, gazdaság, társadalom).

Az oktatás és a tudás átadásának felelőssége jelenik meg ezekben a gondolatokban. A katonai vezetői és szakértelmiségi hozzáállás egyszerre: a feladat végrehajtásának legjobb és leghatékonyabb útjának választása. A legmegfelelőbb – tudománnyal alátámasztott – válaszok megtalálása a legégetőbb kérdésekre.

Haris T. Csaba

NEMZETKÖZI KATONAPOLITIKAI ÉS HADITECHNIKAI SZEMLE

A brit miniszterelnök elégedetlen az afganisztáni rendezési folyamattal

A brit *The Telegraph* szerint 2013. június 29-én a brit miniszterelnök – amikor a fegyveres erők napja alkalmából meglátogatta az Afganisztánban szolgáló brit katonákat – kifejezte elégedetlenségét az országban zajló rendezési folyamattal kapcsolatban.¹ Cameron szerint a 2001-ben a szövetségesek által végrehajtott inváziót² követő rendezést „jobban is végre lehetett volna hajtani”. 2010-es hivatalba lépése óta a miniszterelnök személyesen is erőfeszítéseket tesz a politikai rendezés érdekében, amelynek már látszanak a jelei, bár szerinte a tárgyalásokat a tálibokkal már egy évtizede el kellett volna kezdeni.

Katonai források szerint Cameron feltételezi, hogy a 2014. decemberi hivatalos kivonulást követően is szükség lehet brit katonák afganisztáni jelenlétére, hogy az afgán haderő számára közvetlen légi támogatást nyújtsanak, segítsenek a sebesültek evakuálásában és a logisztikai feladatok ellátásában, ezért 2015-től a brit szerepvállalás valószínűleg a korábban tervezettnél sokkal jelentősebb lehet. Ez a gondolat a brit miniszterelnök afganisztáni látogatása során fogalmazódott meg. Az eredeti elképzelésekben csak mintegy 100 fős brit kiképzőállomány afganisztáni jelenléte szerepelt. Az esetleges változtatást a Nemzetbiztonsági Tanácsnak is jóvá kell hagynia.

2013 nyarán 11 afganisztáni bázison 7900 brit katona állomásozott, 2013 végére a számuk 5200-ra csökken, és 2015-ben a tervek szerint csak öt bázison települnek majd brit katonák.

Brit hozzájárulás a waterlooi csata 200. évfordulójának megünnepléséhez

Az 1815. június 18-án lezajlott waterlooi csata Bonaparte Napóleon utolsó és egyben végzetes összecsapása volt. Az elbai száműzetéséből nemrégén hazatért Napóleon ismét elfoglalta Franciaország császári trónját, de száznapos uralma idején az európai hatalmak egyesített erővel támadtak rá a brit Wellington herceg és a porosz von Blücher tábornagy vezetésével.

Waterloo Brüsszeltől kb. 20 km-re délre található, ahol a csatáról múzeummal és emlékművekkel emlékeznek meg. A 200. évforduló közeledtével a brit vezetés anyagi segítséget szeretne nyújtani Belgiumnak, hogy méltóképpen emlékezhessenek erre a történelmi csatára, amelyben egy brit herceg kimagasló szerepet játszott.³ Már az év elején felmerült, hogy Nagy-Britannia anyagilag támogatná az évfordulóval kapcsolatos megemlékezéseket, de akkor a kormánytagok még bizonytalanok voltak a kérdésben, mert nem akarták megsérteni a franciákat. Később a külügyminisztérium úgy értékelte, hogy a

¹ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/10149983/David-Cameron-Talks-with-Taliban-should-have-begun-a-decade-ago.html>

² Az Amerikai Egyesült Államok ellen 2001. szeptember 11-én elkövetett terrortámadás-sorozatát követően az amerikai haderő csapásokat intézett az al-Kaida terrorszervezet afganisztáni kiképzőbázisai és az országban uralkodó tálibok ellen. 2001 decemberétől ENSZ-felhatalmazással nemzetközi erők tartózkodnak az országban, hogy elősegítsék a helyzet rendezését.

³ <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/spending-review/10144478/Waterloo-battlefield-in-Belgium-to-get-1-million-for-200th-anniversary.html>

200. évforduló megünneplése nem sérti Franciaország érzékenységét, hiszen ez volt az utolsó csata a két ország között, és azóta szövetségesként harcoltak két világháborúban, majd a NATO tagjaiként több közös műveletben vettek részt.

Júniusban a brit Kincstár a költségvetési megszorítások ellenére „talált” több mint egymillió fontot, amelynek nagyobb részéből a Waterloonál harcolt brit katonák emlékét megőrkítő emlékhelyet hoznak létre, ahol az iskolások majd alaposabban tájékozódhatnak a XIX. század egyik fontos eseményéről.

Orosz–iráni haditengerészeti gyakorlat a Kaszpi-tengeren

2013 második felében az orosz és az iráni haditengerészet hajói közös gyakorlatot tartanak a Kaszpi-tengeren, hasonlóan a 2009-ben végrehajtott gyakorlathoz, jelentette be június végén Nyikolaj Jakubovszkij, az orosz Kaszpi Flottilla parancsnokhelyettese.⁴

Az Asztrahányban állomásozó orosz flottilla két Gepard-osztályú fregattból, három Tarantul-osztályú korvettből és több rakétanaszádból áll. Irán Kaszpi-tengeri hajói Bandar-e Anzali kikötőjében állomásoznak, többségük járőr- és aknaszedő hajó. A flottilla 2014-ben jelentősen megerősödik, mivel csatlakozik hozzá a nemrég vízre bocsátott Jamaran–2 fregatt.

Jakubovszkij azt követően jelentette be az idei gyakorlatot, hogy néhány iráni rakétanaszád látogatást tett Asztrahányban. Az iráni hajócsoport parancsnoka üdvözölte annak lehetőségét, hogy az orosz hajókkal újabb közös gyakorlatot tarthatnak, de a részletekről nem volt hajlandó beszélni. A két haditengerészet által 2009-ben megtartott első közös gyakorlaton összesen mintegy 30 hajó vett részt.

Észak-Korea korszerűbb tüzérségi eszközöket telepít déli határai mentén

2013 júniusában az észak-koreai haderő elkezdte lecserélni a déli határai mentén telepített 107 mm-es rakéta-sorozatvetőit 70 km hatótávolságú, korszerűsített 240 milliméteresekre.⁵ Ezekkel szükség esetén már a dél-koreai főváros, Szöul térségét is támadhatja. Dél-koreai források szerint az északi haderőnek főképpen a határ keleti és nyugati térségeiben települt alakulatai kapnak az új tüzérségi eszközökből. Az észak-koreai haderő összesen mintegy 5100 db rakéta-sorozatvetőt tart hadrendben, a déli határ térségében 107, 122 és 240 milliméteres kaliberűeket.

Az Amerikai Egyesült Államok hírszerzése először 1991-ben szerzett tudomást a 240 mm-es észak-koreai rakéta-sorozatvetőről, ezért az M1991 típusjelzést kapott.⁶ Hatótávolsága 30 és 40 km között volt. Többszöri korszerűsítésen esett át, legújabb változatát egy 2012-es díszszemlén mutatták be. A 6x6 kerékképletű járművön 22 indítócső van, az alsó két sorban nyolc-nyolc, a felsőben hat csővel.

⁴ http://defense-update.com/20130628_caspian_wargame.html

⁵ <http://www.itar-tass.com/en/c32/790597.html>

⁶ http://www.armyrecognition.com/north_korea_korean_army_artillery_vehicles_systems/m-1991_juche_100_mrls_240mm_multiple_rocket_launcher_system_data_sheet_specifications_pictures_video.html

Norvégia folytatja az F–35A típusú repülőgépek beszerzési programját

A norvég parlament 2011 nyarán jóváhagyta négy F–35A Lightning II típusú vadászrepülőgép beszerzését, miután ez a típus nyerte a korábban 52 db repülőgép beszerzésére meghirdetett tendert. A négy gépet 2015-ben és 2016-ban kettesével szállítják le az amerikai Eglin légibázisra,⁷ ahol a norvég pilóták típusátképzését és kiképzését fogják velük végrehajtani.

A parlament 2013 nyarán újabb hat gép beszerzését hagyta jóvá, és biztosított hozzá 2,1 milliárd dollárt. A hat gép ára mintegy 740 millió dollár, de a csomag tartalmazza a szimulátorok és a szükséges berendezések beszerzésének, valamint a műszaki személyzet kiképzésének a költségeit is. A jelenlegi tervek szerint a parlament évente hat gép beszerzéséhez szükséges összeget hagy majd jóvá úgy, hogy azok leszállítása 2017 és 2024 között történik, így a program végén a norvég légierőben 52 db F–35A típusú repülőgép lesz hadrendben. A beszerzések nyolc évre történő széthúzásával a szükséges pénzügyi fedezet könnyebben biztosítható. A teljes program költségét jelenleg közel 10 milliárd dollárra becsülik. Ez az összeg fedezi a szükséges fegyverzet és felszerelés beszerzésének költségeit, valamint a kiegészítő szolgáltatások finanszírozását.

Szerbia leállította a Szu–30 típusú vadászrepülőgépek beszerzését célzó tárgyalásokat

2009 elején került nyilvánosságra a hír, hogy Szerbia szeretné megerősíteni a tíz évvel korábbi háborúban⁸ jelentős veszteségeket szenvedett légierőjét, és olyan vadászrepülőgépek beszerzését tervezi, amelyekkel képes légi fölényt biztosítani saját légterében, de szükség esetén földi célokat is támadhat, illetve légi felderítést is végezhet. A potenciális jelöltek között szerepeltek az amerikai F–16 Fighting Falcon és az F/A–18 Super Hornet, az Eurofighter Typhoon, a svéd JAS 39 Gripen, valamint az orosz MiG–29 és Szu–30 típusú repülőgépek.

2013 áprilisában jelent meg a hír, hogy Szerbia hat MiG–29M/M2 típusú gépet vásárol Oroszországtól, és a szerződést még az év végéig aláírják.⁹ Egy későbbi információ¹⁰ szerint Oroszország vállalta, hogy a hat repülőgép és néhány földi radarállomás beszerzéséhez hitelt is biztosít a szerb fél számára.

Alekszandr Mihejev, a Roszoboronekszporthoz tartozó vezérigazgató-helyettese júniusban bejelentette, hogy megszakadtak a Szu–30 típusú vadászrepülőgépek eladásával kapcsolatos tárgyalások Oroszország és Szerbia között.¹¹ Mihejev szerint erre a szerb félnél felmerült pénzügyi nehézségek miatt került sor.

Katonai szakértők szerint valószínűleg azokról a Szu–30K típusú repülőgépekről van szó, amelyeket két évvel korábban India adott vissza, amikor lecserélte őket a korszerűbb Szu–30MKI változatra. Jelenleg 18 db, az indiai légierő által már használt Szu–30K vár felújításra a fehéroroszországi Baranovicsi légibázis javítóüzemében, miközben Oroszország keresi a potenciális vásárlókat. Mihejev szerint Etiópia is érdeklődik a gépek iránt.

⁷ <http://www.defenseindustrydaily.com/f35-lightning-ii-faces-continued-dogfights-in-norway-03034/>

⁸ A NATO 1999. március 24. és június 10. között támadta Jugoszláviát az Allied Force légi hadművelet keretében, amelynek során az ország légvédelmi eszközeinek, köztük a vadászrepülőgépeknek a többsége megsemmisült.

⁹ <http://lenta.ru/news/2013/04/24/mig29/>

¹⁰ <http://lenta.ru/news/2013/05/28/mig29/>

¹¹ <http://lenta.ru/news/2013/06/28/su30/>

2012-ben több brit katona lett öngyilkos, mint amennyi harcokban veszette életét

A brit védelmi minisztérium statisztikája szerint 2012-ben hét aktív brit katona hajtott végre öngyilkosságot, de 14 öngyilkossággyanús haláleset is történt, amelyek kivizsgálása még nem fejeződött be.¹² A statisztika nem tér ki a már leszerelt katonákra, viszont a BBC egyik műsora kiderítette, hogy legalább 29 veterán követett el a korábbi katonai tevékenységével kapcsolatba hozható öngyilkosságot 2012-ben, vagyis a poszttraumás stresszel összefüggésben legalább 50 öngyilkosság történt, míg az afganisztáni harcokban vagy a szerzett sebesülés következtében 40 katona halt meg.

Az öngyilkosok családjai a haderő illetékeseit azzal vádolják, hogy nem tettek meg mindent annak érdekében, hogy a katonák frontvonalakon szerzett mentális sérüléseit megfelelően kezeljék.

Stuart Tootal ezredes, a Helmand tartományba küldött első brit harccsoport parancsnoka szerint sokkal nagyobb a probléma annál, amit a védelmi minisztérium elismer, és nem az a lényeg, hogy hét vagy ötven katona lett öngyilkos a harcok okozta mentális problémák miatt, mert már egy öngyilkosság is sok, az is elkerülendő. A minisztériumnak már nagyon is lépnie kellene valamit az öngyilkosságok elkerülése érdekében.

A minisztérium szóvivője viszont azt állítja, hogy az öngyilkosság a haderőben ritkább, mint a civil lakosság körében. A kormány számára a katonák és a veteránok mentális problémáival történő foglalkozás elsődleges fontosságú, és erre 7,4 millió fontot biztosít. A katonaeorvosok és a közegészségügyi dolgozók mindent megtesznek annak érdekében, hogy a rászorulókat számára biztosítsák a szükséges segítséget.

A védelmi minisztérium a BBC kérésére közölte, hogy 2010-ben hét, 2011-ben 15, 2012-ben 21 aktív katona halt meg feltehetően öngyilkosság következtében. Az Afganisztánban vagy Irakban szolgálók közül 2010-ben három, 2011-ben nyolc, 2012-ben 16 fő lett öngyilkos, vagyis a számok emelkedést mutatnak.

Kétezer líbiai katonát képeznek ki Nagy-Britanniában

2011-ben Kadhafi haderejét a szövetségesek hatékony légi támogatását élvező felkelők szinte teljesen megsemmisítették. Az új líbiai kormány egyik fontos feladata, hogy ellenőrzése alá vonja a Kadhafi erői ellen harcolt különböző milíciákat, amihez erős és megbízható központi haderőre van szüksége. A G8 országok 2013 júniusában megegyeztek, hogy hétezer líbiai katona számára alapkiképzést biztosítanak.

Nagy-Britannia összesen kétezer líbiai katona – köztük tiszték – alapkiképzését vállalta 2013-ban és 2014-ben.¹³ Kiképzésükre Bassingbourn laktanyájában¹⁴ kerül sor, ahol korábban a brit szárazföldi csapatok egy kiképzőezrede állomásozott, de a megszorítások következtében felszámolták. A líbiai katonák egészségügyi, fizikai és „viselkedési alkalmassági” szűrését a líbiai fél végzi, és Tripoli fizeti a kiképzéssel kapcsolatos összes költséget is. A katonák 200 fős csoportokban érkeznek, egy-egy csoport kiképzése 8–10 hétig tart, a csoportok a kiképzés során líbiai parancsnokság alatt maradnak.

¹² <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/10178403/More-British-soldiers-commit-suicide-than-die-in-battle-figures-suggest.html>

¹³ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/10169026/Up-to-2000-Libyan-troops-to-come-to-Britain-for-training.html>

¹⁴ Cambridge DNy 25 km.

A brit kormány szerint az országot Líbia kérte fel a segítségnyújtásra, mert Nagy-Britannia hatalmas tapasztalattal rendelkezik a katonai kiképzés terén. A felkérést pedig természetesen el kellett fogadni, hiszen Nagy-Britannia is érdekelt a két ország közötti hosszú távú kapcsolatok fejlesztésében, valamint Líbia és térsége stabilitásának biztosításában.

Irán 2015-ig már kipróbálhatja interkontinentális ballisztikus rakétáját

Az iráni haderőről készített egyik idei jelentésében a Pentagon elemzői megerősítik, hogy az ország – „jelentős külföldi támogatásnak köszönhetően” – két éven belül képes lehet kipróbálni egy olyan interkontinentális ballisztikus rakétát (ICBM¹⁵), amellyel csapást mérhet az Amerikai Egyesült Államok területére is.¹⁶ Az értékelésben szereplő külföldi támogatás érkezhethet Észak-Koreától, Kínától vagy Oroszországtól. Észak-Korea jelenleg a megnövelt hatótávolságú KN–08 típusú ballisztikus rakétát fejleszti, amely elérheti az USA nyugati partját. E típus hatótávolságának további növelésével interkontinentális képesség is elérhető. Irán és Észak-Korea egyaránt erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy megfelelő nukleáris hordozóeszköz birtokába jusson.

Az amerikai szakértők szerint mindkét ország képes arra, hogy folyékony hajtóanyagú ICBM-et fejlesszen ki és kipróbálja azt, de a hatékonyabb szilárd hajtóanyagú változat gyártása a közeljövőben nem várható. A folyékony hajtóanyagú rakéták indításra történő felkészítési ideje viszont elég hosszú ahhoz, hogy a védő számára elegendő idő álljon rendelkezésre a megfelelő előkészületekre.

2012 decemberében az amerikai források még szkeptikusak voltak azzal kapcsolatban, hogy Irán 2015-ig képes lesz nukleáris robbanófej hordozására alkalmas ballisztikus rakétát kifejleszteni. Ezt arra alapozták, hogy 2011-ben egy kísérlet során bekövetkezett robbanásban 21 szakember meghalt, köztük a rakéta program irányítója is. A 2013 januárjában befejezett, Irán haderejéről készült éves jelentés áprilisban nyilvánosságra hozott részlete szerint viszont mind a nukleáris fegyver, mind pedig a nukleáris fegyvert hordozó ballisztikus rakéta fejlesztése jól halad, vagyis a nemzetközi szankciók ellenére folytatódik az urándúsítás és a rakétafejlesztés is.

Növekvő korrupció az orosz haderőben

A Nyezaviszimaja Gazeta napilapnak adott interjújában Szergej Fridinszkij, az orosz haderő katonai főügyésze elmondta, hogy jelentősen nőtt a korrupció által a haderőben okozott anyagi kár.¹⁷ A hatalommal történő – nyilvánosságra került – visszaélések száma 2013-ban másfélszeresére, az okozott kár pedig öt és félszeresére nőtt, és elérte a 4,4 milliárd rubelt.¹⁸

Hétezernél több korrupciós eset derítették fel, több mint ezer személy ellen folytatnak vizsgálatot és 505 ellen emeltek vádat. A fő vádpontok továbbra is a megvesztegetés, a dokumentumhamisítás és a hivatali hatalommal való visszaélés voltak. Ezek egyharmadát a haderő polgári alkalmazottai vagy civil személyek követték el. A legtöbb korrupciós cselekményt az anyagi javak elosztásánál, valamint a szövetségi költségvetés felhasználásakor, különösen a védelmi megrendelésekkel kapcsolatban követték el.

¹⁵ Intercontinental Ballistic Missile.

¹⁶ http://defense-update.com/20130425_iran_nuclear_icbm.html

¹⁷ <http://www.itar-tass.com/en/c142/805368.html>

¹⁸ 1 RUB = kb. 7 HUF.

A katonai főügyész nyilatkozatára az Állami Duma Védelmi Bizottságának elnöke, Vlagyimir Komojedov úgy reagált, hogy a védelmi miniszter lecserélésével javult a helyzet, de az előző miniszter idejében a szárazföldi csapatoknál és a haditengerészetnél kialakult problémák már teljesen átszöttek a haderőt. A korábbi miniszter, Anatolij Szergyukov által kinevezett vezetők „sikeresen elterjesztették” a haderőben az állami pénzek elköltésének helytelen, káros módszereit.

Izraeli rakétakísérlet

2013 júliusában Izrael egyik tengerparti katonai bázisán¹⁹ egy rakétahajtóművet teszteltek.²⁰ Izraeli szakértők szerint a Jericho típusú ballisztikus rakéta egy újabb változatának a kísérleti indítására került sor, amelynek hatótávolsága legalább 5000 km, vagyis könnyen eléri a főellenség, Irán területét.

2008 januárjában Izrael sikeres kísérleti indítást hajtott végre a Jericho rakétával, néhány nappal azt követően, hogy bejelentette: „minden lehetőséget” igénybe vesz annak érdekében, hogy megakadályozza Iránt az atomfegyver birtoklásában. Szakértők értékelése szerint a Jericho alkalmas nukleáris, kémiai és biológiai harci fej hordozására. A rakéta ezt megelőző utolsó kísérleti indítására 2011 novemberében került sor.

Általánosan elfogadott vélemény szerint Izrael a Közel-Kelet egyetlen, bár nem deklarált nukleáris hatalma, és mintegy 200 robbanófejjel rendelkezik.

A védelmi minisztérium által kiadott rövid közlemény szerint a júliusi rakétaindítás sikeres volt és az előzetes várakozásoknak megfelelő eredményt hozott.

A kísérletre azt megelőzően került sor, hogy a kormány tagjai megvitatták a haderő hagyományos fegyverzetének csökkentését. Az elképzelések szerint – az általános költségvetési megszorításokkal összhangban – 2014-től csökkentenék a harckocsik, a repülőgépek és a hajók számát, továbbá elbocsátának néhány ezer hivatásos katonát is.

Oroszország katonai eszközök beszerzését tervezi az Egyesült Arab Emírségektől

Orosz hadiipari forrás alapján a RIA Novosztyi hírügynökség július közepén közölte, hogy Oroszország legalább két United 40 Block 5 változatú pilóta nélküli repülőgép (UAV²¹) beszerzését tervezi az ADCOM Systems cégtől.²² A térség 20 vállalata tevékenységét egyesítő vállalatcsoport központja az Egyesült Arab Emírségekben van. Az United 40 típusú gép ötös sorozatú változatát 2013 februárjában mutatták be az IDEX fegyverkiállításon Abu-Dzabiban, az első felszállására pedig márciusban került sor. Darabára 20 és 30 millió dollár között van. A gép egy felszállással maximálisan 120 órát tölthet levegőben, minimális repülési sebessége 75 km/h, a maximális 220 km/h, maximális repülési magassága 7000 m. Válszárnyas, fesztávja 20 m, vízszintes vezérsíkjának fesztávolsága is közel 20 m. Szükség esetén 10 db levegő-föld osztályú, 60 km hatótávolságú rakétát is hordozhat.

¹⁹ Palmachim (Tel-Aviv DNy 10 km).

²⁰ http://www.space-travel.com/reports/Israel_tests_rocket_system_ministry_999.html

²¹ Unmanned Aerial Vehicle

²² http://en.ria.ru/military_news/20130717/182290749/Russia-Planning-to-Buy-Aerial-Drones-in-UAE--Source.html

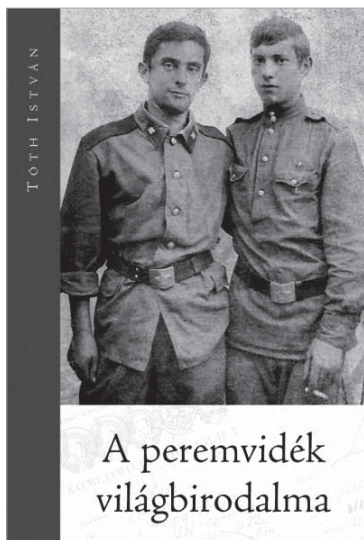
Oroszországnak nagy szüksége van korszerű pilóta nélküli felderítő repülőgépekre, különösen a 2008. augusztusi grúziai fegyveres konfliktus óta, amely megmutatta, hogy közel valós idejű felderítés nélkül a katonai műveletek hatékonysága nem megfelelő. Különböző becslések szerint az orosz haderőnek összesen mintegy 100 db UAV-ra és 10 db földi irányítóállomásra van szüksége ahhoz, hogy megfelelő hadszíntéri felderítést tudjon biztosítani csapatai számára. Maga Szergej Sojgu védelmi miniszter is elismerte, hogy az Oroszországban eddig kifejlesztett UAV-ok teljesítménye és minősége még elmarad a hasonló külföldi típusokéitól.

Oroszország korábban két megállapodást kötött Izraellel UAV-ok eladásáról. 2009 áprilisában két Bird Eye 400-as rendszert (4 millió dollárért), nyolc I-View Mk150 harcászati UAV-ot (37 millióért) és két Searcher Mk II többfeladatú UAV-ot (12 millióért) vásárolt Izraeltől. A második szerződés alapján 36 UAV-ot (100 millió dollárért) kellett leszállítani 2010-ben, de a végrehajtást az orosz védelmi minisztérium nem erősítette meg.

Összeállította: Gál Csaba ny. ezredes

A TÖRTÉNELEM SZÖVŐDMÉNYEIBEN

Tóth István: A peremvidék világbirodalma című kötetéről

A recenzióhoz e cím jelöli leginkább azokat a tartalmakat, amelyek Tóth István: *A peremvidék világbirodalma* című, kitűnően válogatott, írt és összeállított kötetét jellemzik. A könyv a Méry Ratio és a Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány sorozatában jelent meg 2003-ban, Filep Tamás Gusztáv és Zelei Miklós gondozásában. Közép-európai régiókban mi, magyarok is a történelem szövődményeiben élünk, mert *egymásba rétegződött a sokféle nemzetiségű, vallású és hatalmi berendezkedésű társadalmak történelme*. A 20. században ideológiák és a rájuk épített birodalmak bomlottak fel, politikai osztályok tűntek el berendezkedésükkel együtt. A kegyetlen békediktátum torzító hatására a magyarságé a legnagyobb áldozat. A kisebbségi lét kemény iskolája a nemzetrészeknek. A magyar sorskérdésekről való beszélgetések, az értelmiség fájdalmas vallomásai nagy értékei ennek a kötetnek, amely nem elégszik meg a helyzet leírásával, hanem

rákérdez: „*A régi beidegződésekkel, reflexekkel, gátlásokkal, elfojtott dühökkel, sérelmekkel terheltén vajon demokratának mondhatjuk-e magunkat?*” – idézhetjük e tekintetben Tóth László költőt, műfordítót, drámaíró. Bizonyára e kérdés nemcsak ránk vonatkozik, hanem a *demokraták igen sokféle típusára* ebben a régióban. Talán nem volt véletlen, hogy az új demokráciák zsákutcák sokaságába vezettek az elmúlt két évtizedben. Helyzetünket azok a népek és azok legjobb fiai értik meg, akik maguk is benne éltek, az *el- és szétszakítottság, az át- és széttelapítottság szociális szövetében*. E kitűnő könyv nyomán – Fodor Géza megfogalmazásában – a „leragasztott szemek felnyílhatnak”, és ismét elgondolkozhatunk a jobb megértés szándékával a magyar sorskérdéseken. Ha azt a kifejezést halljuk, hogy *magyar sors*, mire gondoljunk? Mit jelentett és mit jelent ez a sors? Megcsonkítottságot, megalázottságot, valamint az összetartozás és a remény kategorikus moralitását. Hozzáteszem, hogy kisebbségeink védelme a magyar nemzetpolitikában *2010-től új helyi értéket kapott*.

A könyv címében a „*peremvidék világbirodalma*” kifejezés mindkét tagja hangsúlyos. A szerző jól érzékelteti, hogy e világbirodalom sok mindennek a birodalma, így a keserves tényeknek, a hamisításoknak, a megtévesztéseknek, a hatalmi előnyszerzésnek és abszurdításoknak is. Az interjúalanyok beszéltek a *küldetéses-idők csapdáiról*, amelyek az érzések, gondolatok és vágyak csapdái is. A kisebbségi lét minden fontos dimenzióját érinti a kötet, így a történelmet, a kultúrát-oktatást, egyházi-vallási életet, anyanyelvet és irodalmat, együttélést, beemelve ebbe a gazdag magyar irodalom jeles képviselőinek munkásságát. A szerző az összetett létkérdések között, még a munkaszolgálatra besorozott katonáéletéről (ő személyesen nehézgépkezelő volt), megalázottságáról, meg nem alkuvásáról is beszél. Számára és bajtársainak a katonás „Igazodj!” vezényszó kegyetlen lelki valóság volt, egy amolyan *visszfény-lét* a szovjet hadseregben. A kötet címloldalát is az akkori katonaképe díszíti (egyik moldován bajtársával látható a képen). *A Zelei Miklós által vele készített interjú,*

valamint a válogatás szövegei felmutatják az író eredetét, elkötelezettségeit, érzéseit, eszméit, meggyőződéseit, valamint *mély belső kapcsolatát nemzetének sorsával*. Elbeszélése is megerősíti, hogy a tradicionális Európát kemény katonanemzetek lakják, ezt mutatják az elmúlt évezredek és a hagyományok. A hadseregekben minden nyersebben, kategorikusabban, lecsupaszodva jelenik és fogalmazódik meg, valahogy úgy, ahogy a szerző említi egyik bajtársa esetét: „Ütötték-verték, a földön rugdosták”.

A kötet elsősorban nem a *száraz tényekről szól* – amelyeket már sokszor hallottunk –, hanem főként a kisebbségi létben élő emberek fájdalmairól, a kisiklatott történelemlről, a tudathasadásos állapotokról, *amelyek átszivárognak nemzedékről nemzedékre*. A leírtak már az újabb írók, költők és fordítók, kiadók nemzedékének keserves élettapasztalata. Sajnos – Ilylyés Gyula szavaival – *egyre több tapasztalt hang hiányzik* már ebből a kórusból, alakjuk eről a freskóról, amit e kötet nyomán látunk. Gondoljunk Márai Sándorra, Kassák Lajosra, Cs. Szabó Lászlóra, Balogh Edgárra, Wass Albertre, és még hosszan sorolhatnánk az írókat, költőket, fordítókat, nagy hagyományú irodalmi folyóiratok főszerkesztőit, olyanokat, akik a peremvidéket beemelték a világirodalomba. A kisebbségi létben elhalt nemzedékek személyes drámáját is jól érzékeltetik a mostaniak vívódásai. Az anyag lelkiismeretes mérlegelés eredménye, amelyet már évtizedeken keresztül átszűrtek magukon olyan alkotók, mint Ágoston Vilmos esztéta, író; András Attila rendező; Bíró Gáspár jogász; Fodor Géza író. Külön említtem Karol Wlahovskýt, a magyar irodalom szlovák fordítóját, valamint Gelu Mario Păteanu román költőt, műfordítót, akik méltán tudhatják magukat Kornis Gyula szép kifejezésével „a magyar szellemi javak és hagyomány közös részesének”. Jó olvasni a kötetben olyan értékeket Fodor Géza megfogalmazásában, mint az emberség, egyenesség, derekasság, magyarság, tiszta szó, békesség; vagy Karol Wlahovský szavaival a keresztényi türelem, kölcsönös megértés; és Gelu Mario Păteanu szerint: igazság, önmagunkkal való szembenézés.

A kötetben konkrétá válnak olyan sajátos fogalmak, mint az *autonómia*, amelyről „... mást gondol egy nagyváradi magyar, mint egy kolozsvári, brassói vagy csíkszeredai. A kisebbségi tanácsadó pedig, miután ő is csak személyes kapcsolataira hagyatkozik, egyikük vagy másikuk véleményét úgy adja elő, mint az egész Erdély magyarságának a felfogását” – mondja Ágoston Vilmos. Egy másik közelítésben, András Attila, valamint Tóth László szerint: „A Vajdaság autonómiájának szerintem semmi értelme sincs, hiszen az újonnan betelepülteknek nem kell az autonómia, ők félnek attól”. Úgy gondolom, hogy a helyzeteket megélő embereknek a részletekben mindig igazuk van. *A kisebbségi gyakran vált kisebbséggé az elmúlt évtizedekben is. Az „uniformizált kollektívizmus” hatására lettek tompákká az emberek nagy csoportjai, míg más csoportok – a változásoktól való félelmükben – hisztérikusan érzékenyé váltak.*

A nagy szembenézéses időszakában a történetírásnak is szembe kellene néznie önmagával. Néhány megjegyzést fűznék ehhez a könyvben olvasottak nyomán.

- (a) Tapasztaljuk, hogy a politikai-műveltségi múlt kisajátítása minden népcsoport részéről szinte szükséglet is, mivel ha nem teszi, nem tud elszámolni a saját szellemiségének sekélyességével, torzulásaival, esetenként alkotóképtelenségével. Ha nem tenné ezt, akkor is *racionalizálná* a népcsoport saját helyzetét, azaz feloldó magyarázatokat keresne. Küzdenek a románok is napjainkban, nyugati politikai törekvésük és a keleti ortodox vallás problematikájával, szélesebb értelemben *a térszerkezet és annak szerves következményeként a tudati-politikai törekvések ellentmondásával*. Kelet-Közép- és Nyugat-Európa szellemi, történelmi és földrajzi *mágnességének* valódi vonzása is van az emberek tudatára.
- (b) *Az egymásrautaltság* megmaradt és megmarad a továbbiakban is. Azonban, ebben az egymásrautaltságban *felőrölhetik önmagukat és egymást* e népcsoportok. A román

politika erre játszott rá, különösen a rendszerváltást megelőző időben – románosítással, falurombolással, ortodox templomok szaporításával, közigazgatással, nyelvtörvénnyel stb. Erdélyből a szászok és a zsidók egy részét kivásárolták anyaországaiuk. Tapasztalhattuk, hogy gyakran nem használt sem az ésszerű, sem az ésszerűtlen, sem a jóhiszemű, sem a rosszhiszemű megoldás.

- (c) Bartha Miklós (1847–1905) mondta a Tisztelt Ház 1891. június 26-i ülésén a közigazgatás rendezését tárgyaló vitában, hogy „... a nemzetiségi kérdés kulcsa szabadságban, a kulturában és a jólétben van.” Valóban e három kulcsfogalomról van szó. A változásokhoz napjainkban az akadozó tolerancia és önkritika önmagában nem elég, változnia kell a népcsoportok gazdasági, műszaki technikai-technológiai hatékonyságának, fejlettségének is, enyhítve a regionális aszimmetriákat. Ez a nagy technológiai rendszerek tekintetében nem az egyes népcsoportokon múlik, hanem a beruházó államon. Amikor lehetőséget kapott, a magyarság nemcsak szellemi, tudományos, művészeti gazdagságot, de viszonylagos anyagi jólétet is teremtett környezetében (a kötetben is említik ebben a vonatkozásban a Vajdaságot), mert megvan benne minden komoly haladás és hatékony fejlődés feltétele, franciául a „*larguer d'esprit*”. Már nincs értelme azon vitatkozni, hogy melyik nemzet van keményebb fából faragva, melyik akaratosabb, melyik tud jobban gyűlölni, melyik a nagyobb patrióta.
- (d) Közülünk magyar az, az öt világrészen – felekezetre való tekintet nélkül –, aki nem károkozója Magyarországnak, a magyarságnak és munkálkodik annak boldogulásáért – bibliai egyszerűséggel szólva, *tud együtt örülni, és ha kell sírni is vele* –, itthon és külföldön egyaránt! Vannak csoportok, amelyek Magyarországot időről időre vereség-helyzetbe lökik, stressz alatt tartják, hadd vergődjön, ez munkát ad a médiában az erre beállított műsorvezetőiknek, „szakértőiknek” – magatartási kódjuk: a feszültségkeltés. Kedvelik az „Európa” kifejezést, de hogy közben melyik Európára gondolnak, nem tudhatjuk, csak azt, hogy *a keresztény Európára bizonyára nem*.

A könyvben a jelzett neves írók, költők, műfordítók is beszélnek *megoldásokról*, amelyekhez hozzátenném a következőket.

Az elmúlt több mint fél évszázadban, amikor már a nagyhatalmi politikában, a diplomáciában a kulturális, társadalmi és emberi részletek is hangot kaphattak, akkor már új megoldásokkal is próbálkoztak, gondoljunk az 1945 utáni két világrendszer „Békés egymás mellett élés” mély krízisekkel tarkított koncepciójára; az „Enyhülés” (1975) következtében fellépő együttélési törekvésekre, a „demokráciákra”, internacionalizmusokra, autonómia-törekvésekre, a „modellekre” vagy az egységes Európára. Ezeknek a nagyhatalmi próbálkozásoknak a korábbi igazságtalan döntésekkel szemben nem volt tudati és média szempontból sem dinamizálása. A kisebbségi léttel kapcsolatban e módszereket, kérdéseket lehet ismét emlegetni, újraírni, újra meg újra feltenni, de az elmúlt évszázadban is láthattuk, hogy a toldozgatások nem segítenek. A kisebbségi lét szempontjából ezekkel csak a média kap mindig egy-egy új „protézist”, amivel lehet rácsálni az emészthetlent.

A kötetben leírtak alapján is úgy gondolom, hogy a kisebbségben élők, a magyar emigráció, valamint a hatalmi csoportok az Amerikai Egyesült Államokban és Oroszországban is már másként látják a helyzetet. Az USA és Oroszország jelenlegi vezetői tudatában vannak, hogy alkalmasak és képesek *további* új horizontokat nyitni a történelemben. *Látjuk, hogy az újraegyesítések és szétválások, az újjászervezések időszaka még nem ért véget, ha egyáltalán véget érhet valamikor.* „A történelem nem ismer változatlanul előre megállapított folyamatokat” – írta Johan Huizinga (1937). A történelem nem múlt el azok fölött sem nyomtalanul, akik nyertesei voltak az igazságtalan szerződéseknél, mert nincs meg a zsákmány, ami 1919.

szepember 10-én, Saint-Germain-en-Laye-ben, majd az 1945. június 29-i államszerződés-kor még megvolt; vagy az 1939. augusztus 23-i Molotov–Ribbentrop-paktumban, vagy az 1947-es párizsi szerződésekben még megvolt. De még a trianoni békediktátumnak is közel száz év távlatából, már más íze van a meghatározó nagyhatalmaknál, akik érzékelik, hogy a nyugvópontra nem jutó problémák halmazai mindig a rezonancia állapotában vannak, esetenként csökkennek, majd nőnek ismét.

A magyar ember homo faber, cselekvő ember, hatása mindig gazdagított más nemzeteket is, gondoljunk a két kultúrára, a tudományra és a művészetre. Nem véletlen, hogy a szellemi haladás élvonalába kerültek, új szellemi korszakokat nyitottak: (a) a Párizst is megjárta művészeink (írók, költők, képzőművészek, szobrászok, zeneszerzők, zenészek), a téma okán említsük meg – a kötetben is szereplő – Andy Warholt, valamint az amerikai filmipar megteremtőit; (b) gondolhatunk e vonatkozásban a közel két tucat magyar vagy magyar származású Nobel-díjasra az Amerikai Egyesült Államok és a világ nagyobb dícsőségére, akik mellett olyanok is voltak, mint Teller Ede, az amerikaiak vezető fizikusa; (c) nem feledkezhetünk meg feltalálóinkról sem, akik nélkül a világ nem ismerné – vagy csak később ismerte volna meg – a gyufát, a telefonközpontot, vagy éppen az autótörténet amerikai T-Fordjára is más alakban emlékeznénk. Nemzetünk legjobbjait tudatosan vagy ösztönösen Kölcsey Ferenc felszólítása motiválta a múltban, és motiválja napjainkban is: „Hass, alkoss, gyarapíts (...).” Bennünket, magyarokat a történelmünk mélyéről ilyen üzenetek alakítottak az elmúlt évszázadokban. Ezért állhat a kapuk előtt ismét fiatal tudósaink, művészeink, feltalálóink új nemzedéke, akik éltetik ezt a hagyományt. Nem utolsósorban meg kell említenünk az 1956-os forradalmárjainkat és szabadságharcosainkat, az 1990-es korszakos változások szignáljait is.

A szabadságért nemzetünk mindig hatalmas kockázatot vállalt, és hatalmas áldozattal fizetett. A kisebbségi lét nem azt jelenti, hogy az egyedi emberek szintjén nincs beleérzés, megértés, gyakran harmónia is – de van. Tapasztaltuk azonban, hogy a kisebbségekre erőltetett kultúrfölény nem társult soha erkölcsi fölénnyel, amelyről a könyvben is beszélnek íróink. „Sem a területi követelésekről való lemondás, sem pedig bizonyos alapelvek leszögezése nem old meg a jelenlegi állapotok közepette egyetlen lényeges kérdést sem” – mondja Bíró Gáspár jogász. Az akkori, rosszul megítélt tények ma már nem férnek össze a kényszerű magyarázatokkal.

Az európai kultúra alapja a kereszténység. A Vatikán és az új pápa, I. Ferenc mindenkinél jobban érzi, mit jelent a történelem szövédményeiben a nyugati keresztény vallás és a mindig áldozattal szolgáló papjai, hívei számára a kiszolgáltató létben élők felelős lelki gondozása; és mindenkinél jobban tudja, hogy a *megalázott lelkeket fel kell emelni*. A kereszténységnek erkölcsi, edukációs és közösségmegtartó erejét nehéz nem túlbecsülni a magyarság szempontjából.

A téma olyan, hogy az oktatás, különösen az egyetemi oktatás feladatait említenünk kell. Mindenekelőtt a magyar történelem és a magyar nyelv és irodalom oktatását. *Nemcsak páratlan gazdagsága miatt, hanem az ilyen könyvek nyomán az új megértés érzélem- és tudatformáló, identitást teremtő hatása miatt is.* Nem csodálkozhatunk a logikai neurózison, ha a 20. században az évtizedeken keresztül a forradalmak nyomán párhuzamosan, majd egymás után fennálló egyik társadalmi rendszer tartalma: antibolsevizmus, anticionizmus, antidemokratizmus; a másiké: internacionalizmus, antiklerikalizmus, totalitarizmus volt; mindez érzékelhető zavarokat idéz elő napjainkban is, különösen az idősebb nemzedékeknél.

Ajánlom Tóth István könyvét a tisztelt olvasók figyelmébe.

Harai Dénes ny. ezredes

ABSTRACTS

IN FOCUS

Gen. Tibor Benkő: *NATO Military Committee Conference in Hungary*. 3

The Chief of the Defence Staff gives his thoughts on the meeting held at Budapest in September 2013.

MILITARY ORGANIZATION AND FORCE DEVELOPMENT

Col. János Csombók: *Analyzing key factors: operational structure* 5

The military staffs of NATO and the European Union are making substantial efforts to integrate the system of command and increase its efficiency. With this study, in accordance with the HDF Staff Service Special Directive, the author aims to support and raise the standards of the operational professional training for commanders, staff officers and NCOs in the Hungarian Defence Forces, in the interest of developing intellectual cooperation skills (interoperability).

*

Capt. Lajos Lisznyai: *Methods for analyzing the operational environment. A COE-based analysis of the theatre of war* 16

There are two widely used methods in NATO to examine and introduce today's operational environment. In this study, the author uses one of these, the contemporary operational environment (COE) method to assess and introduce the areas of failed states, as well as the civil-military relations in the areas of operations and their immediate environment, with a view to helping the pre-deployment training for the designated personnel of the Hungarian Defence Forces.

*

Péter Álmos Kiss: *Israel's integrated missile defense system* 31

Today Israel is the only state in the world with an integrated missile defense system. The elements of the three-layered system are the Arrow, Patriot and Iron Dome, whose overlapping capabilities defend Israel against long-, medium- and short-range ballistic missiles. David's Sling – which will likely replace the Patriots – is on the threshold of introduction. But these constitute only one pillar of the missile defense system – they are complemented by further elements of active and passive defense: intelligence, preemption, civil defense. This study discusses the past, present and future of Israel's missile shield, and analyzes its advantages and pitfalls.

INTERNATIONAL ACTIVITY

Maj. (Dipl.) (Eng.) Attila Gulyás: *On the capability development of the Afghan Local Police (ALP)* 47

“Village Stability Operations” (VSO) and the “Afghan Local Police” (ALP) are bottom-up, population-centric, counterinsurgency programs aimed at denying areas to enemy forces and preventing them from gaining influence. To a significant extent, they build on the training and operational capabilities of ISAF and US Special Operations Forces. The unique achievements of the ALP have had positive effects on the security situation in Afghanistan. The author presents a short overview of ISAF's activities and efforts in drawing up and developing these programs.

*

- Maj. Imre Schmidt: *The experiences of insider threat in Afghanistan* 61
 The character of warfare has been constantly changing, developing and becoming more complex and asymmetric since our enemies are not clearly identifiable in an environment of ever-growing complexity. In this study, the author examines the insider threat which is happening in an ever-increasing tempo in NATO's operations conducted in Afghanistan. He explains the possible causes behind the threat and the efforts which have been made so far to encounter it, including the national aspects.

*

- Lt.-Col. János Besenyő: *The European Union Training Mission in Mali and the Hungarian role* 68

The international escalation of the Mali conflict and the subsequent military intervention by France against Islamic extremist groups were among the outstanding events of 2013. Following the successful joint French–Mali Operation Serval, consolidation has started in the country, which involves the European Union and Hungary both on a political-economic and a military level. The EU has launched a training operation (EUTM MALI) in the country, in which the specialists of member states are transforming and training the armed forces of Mali.

SCIENTIFIC CONFERENCE

- Hungary in Baghlan. The activity of the HDF Provincial Reconstruction Team (2006–2012)* (Lt.-Col. (Ret.) György Bertalan) 77

The Hungarian Institute of International Affairs and the Center for Security and Defense Studies Foundation organized a quite instructive scientific-professional conference with the above title on April 25, 2013. The speakers, contributors and of course the moderators helped those interested in the topic to get a better understanding of the activity of the UN-mandated NATO International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan, with special regard to the operations and functional characteristics of the HDF Provincial Reconstruction Team (HUN PRT) operating within it.

*

- Crisis management and peacekeeping in the UN* (Csaba T. Haris) 88

The National University of Public Service (NUPS) Institute for International Studies (IIS) held a daylong conference on May 23, 2013 on the issues of UN-mandated crisis management and peacekeeping. The learned and experienced speakers discussed theoretical aspects of the related activities conducted by the international organization and the lessons learned during the implementation in practice.

COMMAND – TRAINING

- Lt.-Gen. (Ret.) Miklós Szabó M.: *The “Miklós Zrínyi” National Defence University in the service of NATO-accession (1995–1997)* 97

Held on July 8–9, 1997, the Madrid Summit of the Alliance was an important stage in the process of NATO-accession. The participants of the summit announced their decision to invite the Czech Republic, Hungary and Poland to start accession talks with NATO. At the referendum held on November 16, 1997, 49.24 per cent of Hungarian voters cast their ballots, with 85.33 per cent of them voting for the NATO-accession. In this article, the author presents the first two years in the Hungarian Defence Forces' preparations, including the huge amount of work that was done by the staff and teachers of the “Miklós Zrínyi” National Defence University.

Psychologist Capt. Ágnes Szabó – 1 st Lt. (MD) Dr. Bertalan Tordai: <i>The experiences of integrating military psychology into the force health protection (FHP) service at the HDF NCO Academy</i>	104
--	-----

The reorganization of the military psychologists' network is an important stage in the professional development of force health protection. Basic care rests on three pillars, namely organic medicine, psychic leading and supply of special materials. The specialist staff – the doctors and nurses of the HDF NCO Academy Medical Centre – always works by high professional standards, so the fundamental pillars are strong.

MILITARY HISTORY

Col. (Ret.) Dr. Imre Helgert: <i>A chronicle of 165 years – the commands of Budapest military garrison from 1848 to the present (2.) (1918–1945)</i>	111
--	-----

We celebrate the 165th anniversary of the Hungarian Defence Forces in 2013. Unfortunately, there are only very few HDF organizations with a history that is traceable from 1848/49 – the birth of the Hungarian Defence Forces – to the present day. One of these organizations is the command in charge of the all-time tasks of Budapest garrison, which has been renamed several times over the last 150 years, but has operated uninterrupted and will continue to do so with its core task system in the future too.

FORUM

Col. Gábor Lőrincz: <i>The revival of the armor branch</i>	129
--	-----

Tanks, amphibious, armored and tracked assets, infantry fighting vehicles and self-propelled guns were reclassified as surplus equipment over the past decades, as they had no role in the capability-based, fundable expeditionary, modern 21st-century forces. The Hungarian Defence Forces have not yet filled the gap left by the shortage of these assets and their capabilities. In this polemical essay, the author presents the core pillars that may set the future course of tanks and the armor branch in Hungary in the first half of the 21st century.

*

<i>The President of the Military Science Commission of the Hungarian Academy of Science (Csaba T. Haris)</i>	140
--	-----

The readers of the portrait series of this periodical “Learned Soldiers – Military Scientists” are now introduced to Gen. (Ret.) Dr. Zoltán Szenes, a department head professor at the International and Security Studies Department, Institute for International Studies, National University of Public Service, the president of the Committee on Military Science, 9th Class, Hungarian Academy of Science.

REVIEW

<i>International review of military policy and technology</i> (Compiled by Col. (Ret.) (Eng.) Csaba Gál)	147
--	-----

The author has compiled a review of main events in international military policy and the latest developments in military technology, using open-source professional material.

*

<i>In the mesh of history</i> (Col. (Ret.) Dénes Harai)	154
---	-----

The author gives his thoughts on a book by István Tóth “The Empire on the Periphery”.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Benkő Tibor vezérezredes (PhD),
a Honvéd Vezérkar főnöke

Csombók János ezredes,
mb. hadműveleti csoportfőnök

Lisznyai Lajos százados,
az MH 5. Bocskai István Lövészandár Kiképzési Főnökség részlegvezető-helyettese

Dr. Kiss Álmos Péter (PhD),
katonai szakértő

Gulyás Attila okl. mk. őrnagy,
a Magyar Honvédség Műveleti Tanácsadó Csoport összekötő tisztje

Schmidt Imre őrnagy,
az MH Altiszti Akadémia Mecseri János Kiképző Osztály főtisztje

Dr. Besenyő János alezredes (PhD),
az MH GEOSZ osztályvezetője

Dr. Bertalan György ny. alezredes (dr. univ.),
a Hadtudomány főszerkesztője

Haris T. Csaba
szerkesztő, újságíró

Dr. M. Szabó Miklós ny. altábornagy (az MTA rendes tagja),
hadtörténész, a ZMNE Rector Emeritusa

Szabó Ágnes százados, pszichológus
(MH Altiszti Akadémia)

Dr. Tordai Bertalan orvos főhadnagy
(MH Altiszti Akadémia)

Dr. Helgert Imre ny. ezredes (PhD)

Lőrincz Gábor ezredes,
a HVK Hadműveleti Csoportfőnökség osztályvezetője (csf.-h.)

Gál Csaba ny. mk. ezredes

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD),
a Nemzeti Köszolgálati Egyetem egyetemi tanára

ZRÍNYI KIADÓ